

અધ ગયેલા આ નાગને, મદારી એકદમ દ્રુણના થડ-
માંથી પકડી લે છે. આ બધો પદનોજ પ્રભાવ છે.

આ પદના ત્રણ ભાગ પાડી શકાય.

૧ લો—સૃષ્ટિ સૌંદર્ય અને કુદરતના બનાવોના
વર્ણન અને દેખાવોનો.

મહા કવિ કાળીદાસે પોતાના મેઘદૂતના કાવ્યમાં
મેઘ, અને કુદરતના બીજા દેખાવોનું એવું તો ઉત્તમ
રીતે વર્ણન કરેલું છે, કે વારંવાર વાંચતાં છતાં પણ
તેની ઉપર જરાએ અભાવ થતો નથી. પાશ્ચિમાત્ય
કવિઓની ઘણી ખરી કવિતાઓ આ પ્રકારની છે.
જે કે આપણા ગુજરાત પ્રાંત, સૃષ્ટિ સૌંદર્યમાં બીજા
બધા પ્રાંતો કરતાં ચઢીઆતો છે, તેમ છતાં પણ આપણા
બુના કવિઓમાંથી ઘણાજ થોડાક કવિઓએ આવા
દેખાવોનું ચિત્ર આપ્યું છે.

૨ જો પ્રકાર—માણસના હૃદયના ભાવ બતા-
વનારો છે. આ પ્રકાર પણ માણસના મનને હૃદયમગ્ની
નયવે છે, ને આનંદ આપે છે, ને તેજ કારણથી આવી
કવિતા રચનારા કવિઓનાં તેવાં કાવ્યો, ઘણા સમય
સુધી જન સમુહના રમણમાંથી ખસી જતાં નથી.
રામાયણ અને હોમર કવિનું ઇલીયડ આ પ્રકારનું
હોવાથી બહુ વાર વાંચતાં છતાં પણ ફરી ફરીને
વાંચવા માટે મન થાય છે.

૩ જે પ્રકાર—સાધારણ કવિતાનો છે. તેમાં કવિઓએ બુદ્ધિ ચાતુર્ય, નીતિ, ભક્તિ અને જ્ઞાન માર્ગની અથવા વ્યવહારોપયોગી કવિતા રચેલી હોય છે. પ્રવીણ સાગરમાં આવેલા નાગપાશ, કપાટપાશ વગેરે ચિત્ર પ્રજાંધો તેમજ સંસારમાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવી કવિતાઓ આ પ્રકારમાં ગણી શકાય.

હવે પહેલા પ્રકારની કવિતા સૌ કરતાં વધારે ઠાળ કેમ ટકી શકે છે તેનો વિચાર કરી જોઈશું તો જણાશે કે, તેમાં સૃષ્ટિના ચમત્કારોનું તેમ કુદરતના દેખાવોનું વર્ણન ઘણી સારી રીતે કરેલું હોય છે. ને મૃદિ સૌંદર્ય અને કુદરતના દેખાવો કે, તેમાં થતા બનાવો તો હજારો વરસ સુધી વગર ફેરફારે એમના એમ કાયમ રહે છે. જે સૂર્ય, કે તેના ઉગતા પહેલાંનો ઉપાનો રમણિય દેખાવ, રામાવતારના લોકોએ જોયેલો, તેવોજ દેખાવ આજે પણ—ઘણો ઠાળ વહી ગયા છતાં,—આપણા જોવામાં આવે છે. પંચવટીમાં ચોતાની ન્હાનીશી પંજુફટીમાં રહીને રામચંદ્રજીએ ગોદાવરીના નિર્મળ અને પવિત્ર જળના વહેણનો જેવો અવાજ સાંભળેલો, તેવો જ અવાજ આજે પણ નાશકના બુધવાર પેઠના એક ગ્રાહ્ય ગોરના સાંભળવામાં આવે છે. મહાબળેશ્વરના કૈનાટ પીઠ ઉપરથી અસ્ત પામતા સૂર્ય નારાયણનો અવર્ણનિય દેખાવ આજે જે માણસો જુએ છે, તેવો જ દેખાવ

એક હજાર વરસ પહેલાંના ત્યાંના દ્રાવીડ લોકોના જોવામાં આવ્યો હશે; એમાં જરા પણ શક નથી. મહા કવિ કાળીદાસના વખતમાં ચોમાસાની અંધારી રાતનો દેખાવ (ગું, અંધારૂં આ, સોય તો ખરે ખુંચી રહે રે, રજો વરસી કે ગર્જી જીવડાવતો તે વ્યાકુળ છે રે ન. મે. ભા.) કવિએ જે જોયેલો તેવોજ દેખાવ આજની તિથિએ પણ^૧ આપણા જોવામાં આવે છે. દેવાળના મધ્ય ભાગે નાવડીમાંથી પૂર્ણિમાના ચંદ્રર્ધ રૂપેરી અજવાળું પહેલાંના લોકોએ જેવું જોયું હશે, તેવું જ અજવાળું આજે પણ આપણે જોઈએ છીએ.

ખીજા પ્રકારની કવિતામાં જન સ્વભાવમાં થતા વિકારોનું વર્ણન આવી શકે. આ પ્રકાર પણ ઉપરના પહેલા પ્રકારના જેવોજ છે. કેમકે માણસના હૃદયની ઉર્મિઓ, ભાવો, લાગણીઓ, કે ભાવનાઓ, અથવા તરંગો જે ઘણા કાળ ઉપર હતા, તેજ આજે પણ છે. મહાન્ સીકંદર ણાદશાહની ચઢાઈ વખતે પંજાબના પૌરસ રાજાનો કુંવર યુદ્ધમાં મરાતાં તેના મનને જે દુઃખ અને લાગણી થઈ હશે, તેવી જ લાગણી ને શોક, કમ નશીબે કોઈ માણસનો જીવાન ઢીકરો ફાટી પડતાં થયા

૧ આજે અપાઠ શુક્ર પક્ષની એકાદશી છે, ને પાચ છ દિવસથી આ ગામમાં બહુ જોરથી અખટ વરસાદ વરસે છે. અત્યારે (આ પ્રસ્તાવના લખતી વખતે) મેઘદૂતમાં વર્ણવેલી ચોમાસાની અંધારી રાતનો જોરોજર ચિતાર જોવામાં આવ્યો છે.

વગર રહેશે નહિ. ઉત્તર રામાયણમાં લવભૂતિ કવિએ સીતાનો વિયોગ થતાં રામની જે મનોદશા વર્ણવી છે, તેવીજ મનોદશા, આજ પણ એક તરૂણની તેવી સ્થિતિ થતાં, થયા વગર રહેશે નથી.

ત્રીજા પ્રકારની કવિતા માટે વધારે વિવેચન કરવા જેવું નથી. ફક્ત તે પદ હોવાથી રાગમાં ગવાય છે એટલુંજ. બાકી ગદ્ય કરતાં તેમાં વિશેષ અમત્કાર જેવું કાંઈ નથી. તોપણ આ પ્રકારની કવિતા લોકોને ઘણી કામની છે. તેથી તેના સાંભળનારા, તેમ ગાનારાની સંખ્યા કાંઈ ઓછી નથી. કેમકે આવી કવિતામાં લોકોની રીત-ભાત, વ્યવહાર, ને કેટલીક વાર તેમના સ્વભાવનું વર્ણન આપેલું હોય છે. તેથી સાધારણ રીતે થોડું ઘણું ભણેલા લોકો પણ તેને હોંસથી વાંચી ને સમજી શકે છે. આટલા ઉપરથીજ કવિ નર્મદ કહે છે, કે “ ઉપર ઉપરનું” સૌ જુએ, હીતર જુએ ન કોઈ, ભટ શામળ કવિતા થકી, ગામડીયા રહે મોહી. ” હવે આપણે આ પુસ્તક માટે થોડુંક જોઈએ.

પ્રાચીન કાવ્ય સુધાના આ ત્રીજા ભાગના આરંભમાં આપણા આદિ ભક્ત કવિ નરસિંહ મહેતાનાં પદ આપવામાં આવ્યાં છે, તે વિષે એટલુંજ કહેવાનું કે આ પરમ વૈષ્ણવ ભક્ત કવિનાં જે જે પદ અત્યાર સુધીમાં છપાયાં છે તે તે ગદ્યાની ભાષા આધુનિક એટલે આલતી વપરાતી ભાષા છે. મહેતાના વખતનું એક

પણ પદ હજી સુધી બહાર પડ્યું જણાયું નથી. કોઈ કોઈ વર કોઈક પદમાં તે વખતના શબ્દો જોવામાં આવે છે ખરા, પણ તે બહુજ થોડા પ્રમાણમાં છે.

પદાં પછી કવિ કાળીદાસનું ‘દ્રૌપદી વસ્ત્રાહરણ’ નામનું વીરરસનું કાવ્ય આવે છે આ કાવ્યનો કતાં કાળીદાસ, અને વસાવડનો મુવાખ્યાન વાળો કાળીદાસ, બંને જોઈ જ હોય એમ લાગતું નથી. કારણ કે મુવાખ્યાનની ભાષા, દ્રૌપદી વસ્ત્રાહરણની ભાષા કરતાં ઠંઈક જુની જણાય છે.

તે પછી કવિ વિજયદાસનું ‘લવકુશાખ્યાન’ છે. તે પણ વીરરસનું કાવ્ય છે. આ કવિનું જીવન ચરિત્ર જૂ. કા. દો. ના આઠમા ભાગમાં વિસ્તારથી છપાયેલું હોવાથી અહિં વધારે લખવા જેવું નથી.

ત્યાર પછી મેગળ નામના કોઈ અપ્રસિદ્ધ કવિનું ‘નાસીકેતાખ્યાન’ આપ્યું છે. આ કવિએ પોતાના આ કાવ્યના ઇતિહાસમાં પોતાની હકીકત આપી નથી, તેમ તેના રચેલા મુવાખ્યાન કાવ્યમાંથી પણ મળી શકે તેમ નથી. (કારણ કે મુવાખ્યાનનાં પાછલાં પાનાં ગયેલાં હોવાથી તેમાં આ હકીકત હશે કે નહિ તે જણાતું નથી.) લેખકે જે હાથ પ્રત ઉપરથી આ નકલ ઉતારી હતી તે હાથ પ્રતમાં તે પ્રતનો લેખક જણાવે છે કે “સંવત્ ૧૬૭૪ ના લખાયેલા પુસ્તક ઉપરથી આ પુસ્તક ઉતાર્યું છે.” આ વાત જો ખરી હોય તો મેગળ કવિ વિક્રમના સત્તરમા

સૈકાના મધ્ય ભાગમાં થઈ ગયેલો હોવો જોઈએ.^૧

તે પછી કવિ કેશવદાસનું રચેલું ‘મથુરા લીલા’નું કાવ્ય આવે છે. કાવ્ય મોટું હોવાથી તેના પૂર્વાર્ધ ભાગ આ ત્રીજા ભાગમાં લેઈ, ઉત્તરાર્ધ ભાગ ચોથા ભાગમાં આપ્યો છે.

આ કવિએ પોતાની થોડીક હકીકત આ કાવ્યના ઇતિ ભાગમાં નીચે પ્રમાણે આપી છે.

દેવળ સુત કહે કેશવદાસ, વૈષ્ણવ (જન) મુજને
રાખો પાસ;

છે હાલ્યમપુરી ઉત્તમ સ્થાન, ત્યાં મુંને કૃપા કરી
ભગવાન;

કવિ કુળ જાત વણુંલું એ કાજ, કોશાદ્યક્ષ ભારે
મહારાજ;

લોક સાજન ને લોક જ્ઞાત, શુદ્ધ શુદ્ધ અમારી
નાત;

ગુરુ કહ્યાણુ કીધું મમ સાર, કીધો વેશ્ય નામ
અધિકાર;

આપી વાણી કયો કુપ એહ, શ્રી વદલલ કુળમાં
ગોકુળરાય;

૧ પ્રેમાનંદ કવિનું રચેલું નાસિકેતાખ્યાન ‘આ ભાગમાં આપવા માટે જણાવેલું, પણ તેના કરતાં આ પ્રેમન કવિનું નાસિકેતાખ્યાન ઉત્તમ માલમ પડવાથી પ્રસિદ્ધ થયું છે; ને પ્રેમાનંદવાળું આ કાવ્ય ચોથા ભાગમાં લીધું છે.

તેમાં પુરૂષ પુરૂષોત્તમ રૂપ, x x x સત્ય સ્વરૂપ;
 સંવત મત્તરસે તેત્રીશ સાર, અપાઠ સુદ
 દ્વિતીયા ને શનિવાર;
 પ્રાકૃત મહિમા બુધ અનુસાર, દાસ કેશવ કહે કયો
 વિસ્તાર.”

જાણ્યા પ્રમાણે આ કવિ આમોદ જીવે ભરૂચના વ-
 તની હતા, તેમ છતાં આ કાવ્યને છેડે તેમણે કાલ્યમપુરી
 ગામ જણાવ્યું છે. તો આ કાલ્યમપુરી તે હાલનું
 આમોદ હશે, કે તે નામનું બીજું કોઈ ગામ હશે ?
 કદાપિ કાલ્યમપુરી નામનું બીજું ગામ હોય, ને ત્યાં
 રહીને આ કાવ્ય પુરૂં કર્યું હોય તો, તેમ પણ
 બની શકે.

આમોદનું રાજ્ય કવિના વળતમાં મોટું હશે, ને
 ત્યાંના દરબારમાં કવિના પિતા કે પ્રપિતા કેશાધ્યક્ષનું
 કામ કરતા હશે. તેઓ લોહ સાજનમાં આવેલી લાઠ
 ન્યાતના વણિક હતા. (કેવા લાઠ વાણીયા, વીશા કે
 દશા તે જણાવ્યું નથી.) તેમના કુળમાં કોઈ વલ્લભ
 દાસ નામના પ્રખ્યાત પુરૂષ થઈ ગયા હશે તેમના
 વંશમાં ગોકુળદાસ, ને તેમના વંશમાં પોતાને હોવાનું
 લખે છે તેમના પિતાનું નામ તો તે ખુલ્લી રીતે
 દેવજીભાઈ જણાવે છે તેમના વંશમાં હાલ કોઈ છે કે
 નહીં, તેમ તેમને કેટલા ભાઈ હતા, માતૃશ્રી અને
 બહેનો હોય તો તેમનાં નામ વગેરે હકીકત તેમણે
 આપી નથી.

તેઓએ વિ. સં. ૧૭૩૩ માં આ કાવ્ય રચ્યું છે. તે જોતાં પ્રેમાનંદ કવિના વળતમાં તેઓ હયાત હોવા લેખ્યે.

આ કાવ્ય પછી ભાલણ કવિનું રામાયણ અને દ્રૌપદી વસ્ત્રાહરણનાં તૂટક કાવ્ય આપ્યાં છે. આ કવિના દ્રૌપદી વસ્ત્રાહરણની બીજી એક તૂટક પ્રત શુ. વર્ના. સોસાઇટીના કાવ્ય સંગ્રહમાં છે.

આ બંને કાવ્યની બીજી પુરી પ્રતો મળ્યા સિવાય આ વિષે કંઈ વધારે લખી શકાય તેમ નથી.

તે પછી ડેરવડા (આમોદ પાસે) ના મહોલે સલામ મુસલમાન ગરાસીયા કવિ રાજેભાઈ રણુ-છોકરાં કાવ્ય પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે. આ કવિ જાતે મુસલમાન હોવા છતાં તેમણે શ્રીકૃષ્ણને પોતાના ઇષ્ટદેવ માની તેમની ઘણી કવિતા રચી છે.

તેમની કવિતાને એક મોટો ચોપડો હાલ શુ. કાર્મસ સભાના સંગ્રહમાં છે, ને બીજો ન્હાનો ચોપડો આ લેખકના સંગ્રહમાં છે. તે વિના બીજા ચાર ચોપડાની વીગત પાંચમા ચોપડાના આરંભે આપેલી છે તે જોતાં આ કવિએ આશરે સાત આઠ હજાર પદ ને પચીસેક મોટાં કાવ્યો રચ્યાં છે. મોટા, ચોપડાના વચગાળે તેના લખનારાએ વિ સં. ૧૭૪૦ ની સાલ આપી છે તે જોતાં આ કવિ પણ પ્રેમાનંદ

ભાઈના વખતમાં થઈ ગયા. ગણાય આ જોતાં ભરૂચ જિલ્લામાં જે કવિ થઈ ગયા કહેવાય.

તે ચોપડાના એક પાના પાછળ લખ્યું છે, કે ‘રાજે મહારાજની કવિતા છે’ આ જોતાં તેઓ વખતે સંસારથી વિરક્ત થઈ સાધુ પણ થઈ ગયા હોય.^૧

કવિ રેણીભાઈ કૃત પાળણું ‘ને બીલ’ પદ દાખલ કર્યો છે. આ મહાન કવિએ હિંદી ભાષામાં ‘સાહિત્ય સિંધુ’ નામનો પચીસ તરંગનો એક મોટો ગ્રંથ સન ૧૭૬૧ માં રચ્યો છે. તે વિના બીજી પણ તેમણે ગુજરાતી અને હિંદી ભાષામાં ઘણી છુટક કવિતાઓ બનાવેલી જણાય છે. તે પાટીદારોમાં ઉચ્ચ કુળમાં ગણાતા અમીનકુળના હતા. હાલ પણ તેમના વંશના સદ્ગૃહસ્થો વસોમાં રહે છે.^૨

ભોળાનાથ કૃત ત્રણ ગરબીઓ પછી મહાત્મા કબીરજી કૃત ચાર પદ આપ્યાં છે તે પછી સાગરદાસ કવિકૃત ન્હાનું દાગું લીલાનું કાવ્ય આપ્યું છે. એક બાઈના મોંઢેથી આ કાવ્ય ઉતારી લેઈ, રા. હરિ-

૧ આ કવિની વધારે હકીકત મેળની આ. સેખરે ભાવનગરની સાતમી ગુ. સા. પગ્ગિદમાં એક નિમિષ રજૂ કર્યો હતો જે “સાહિત્ય” માસિકમાં છાપવા માટે મોકલ્યો છે.

૨ આ વિગેની વધારે હકીકત ગુજગતીનો સને ૧૯૧૦ ના દીવાળીનો ખાસ અંક જોવાથી મળશે. તેમાં આ સેખરે સાહિત્ય સિંધુનો ૨૫ મો તરંગને બીજી જગ્યાએ યોગ્ય હકીકત આપેલી છે.

નારાયણ આચાર્ય ણી. જી. જી મોકલેલું હોવાથી તેમનો ઉપકાર માનું છું.

ઇંદ્રાવતી નામની કેઇ પ્રણામી પંથની બાઈએ રચેલું વિરહઆરમાસી ને ચક્રતુરણુનનું કાવ્ય આપ્યું છે. તે કાવ્ય અને તેમની ણીજી કવિતા જોતાં તે ફીદરૂજી નામના કેઇ સંત પુરુષની શીષ્યા જણાય છે. વળી દેવચંદજી માટે પણ તે જણાવે છે. વળી તેમણે પોતાની સખી સુંદરબાઈનું નામ પણ આપ્યું છે તેથી તે પણ પ્રણામી પંથનાં હશે. તેમનું જનાયેલું એક પદ પણ દાખલ કર્યું છે. તે પછી 'વદતી' નામની બાઈએ છંદ રચેલો તે પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. તેમાં તે સુરતના અશ્વનીકુમારનું નામ આપી, પોતાને અચાચક જણાવે છે. તે પછી રાણી મુરદા બહેનનું એક પદ છે. આ તે ખરી રાણી હશે, કે તે રાણી નામથી જાળખાતી હશે તે જાણવામાં નથી.

કવિ મોતિરામની હકીકત પાછલા ભાગમાં આવી ગઈ છે. હરદેવરામ કવિના પિતાનું નામ રાહાદેવ હતું ને તેઓ સિદ્ધપુરના વતની ને જન્મ ખંભાતમાં થયો હતો. ધંધા માટે તેઓ ઘણી લાળી મુદત મુઠી મુરતમાં રહ્યા હતા. રાતે ઝોદીચ્ચ સહસ્ત્ર શ્રાદ્ધણુ હતા. તેમનું અવસાન વિ. સં. ૧૮૬૪ ના કાર્તિક મુદિ ૧ને શનિવારે થયું હતું. તેમણે શિવ-પુગણનું કહવાં બદલાવાંતર કર્યું છે તે હજુ છપાયું નથી.

નરભેરામ, જે સુલભ હોયો, અને શેખાજી પછી
 કવિ દયારામભાઈની કવિતા મૂકી છે આ કવિતા શોધ-
 તી વખતે જીહ્વા કાવ્ય દોહનના આઠ ભાગ, ૭ પ્રેસનું
 દયારામ કાવ્ય સંગ્રહ મ્હોટું, દયારામ કાવ્ય મણિમા-
 જાના બંને ભાગ, તેમ જુ. પ્રેસનું દયારામ કાવ્ય સુધા,
 તેમજ રા.રા. માણેકલાલ સાકરલાલ એમ.એનું દયારામ
 કાવ્ય સુધા. એટલા છાપેલાં પુસ્તકો પામે ગમ્યાં
 હતાં, ને હાથનાં લખેલાં દશેક પુસ્તકો પામે હતાં. એટલે
 જે કવિતા છાપેલાં પુસ્તકોમાં હતી તે બાદ કરતાં લ-
 ખેલા પુસ્તકોમાંની છપાયા વગરની કવિતા ઉતારી
 લીધી હતી આ પ્રમાણે કરતા જો તે બધું થોડી ક-
 વિતા હાથ આવી, પણ તે દયારામભાઈની જાની
 સમજી પ્રસિદ્ધ કરી છે, અને તે કેહીનૂરને પહેલ પાડતાં
 પડેલી રજકણો જેવી છે. આ શોધ, કનોડી, આલોહ
 ને નાદોદ તરફ થયો હતો. કનોડીના વડનગરા નાગ-
 ર દે. લાખ ઉત્તમલાલ પ્રભુરામની પ્રત ખીજાં બધાં
 પુસ્તકો કરતાં શુદ્ધ હતી. નાદોદના ચોનીવાડમા
 મ્યુની. નો કચરો નાંખવાના પટારામાંથી કચરો
 કાઢતાં એક જ્ઞાનું પુસ્તક બહારવામીયાના હાથમાં
 આવેલું, તે એક સોનીએ ચાર પૈસા આપીને લીધું,
 ને સોનીને આઠ પૈસા આપી આ લેખકે ખરીદ્યું.
 આજ ચોપડીમાંથી કવિ દયારામ અને માધવરામ વ્યાસ
 વાળા પત્રો વગેરે બીજી કેટલી કવિતા હાથ આવી
 હતી. જે આ ત્રીજા ભાગમાં છપાવી છે, અને બાકીની

કવિતા ચોથા અને પાંચમા ભાગમાં છપાવવા વિચાર રાખ્યો છે. જુના કાવ્યોની કેવી ને કેટલે સુધી અધમ દશા થાય છે, તે આ ઉપરથી જ્ઞેવાનું છે. હજુ પણ આપણા ગુજરાતી ગાંધુઓ ભગૃત થઈ તેનો નાશ થતો અટકાવે તો ઘણા કીમતી કાવ્યોનો નાશ થતો અટકી, જુના સાહિત્યમાં વધારો થાય.

મેગાફ કવિનું નામિકેતાખ્યાન અને કેશવદાસ કવિકૃત મથુરાક્ષીલાની પ્રતો ગુજરાતી પ્રેસ વાળા ભાઈ નટવરલાલ ઇચ્છારામ દેસાઈ બી.એ. તરફથી મળેલી હોવાથી તેમનો ઉપકાર માનું છું. ગાંધીનું ગાંધુ મુળાઈના રાજ્ય રત્ન માક્ષર શેઠ શ્રી પુરુષોત્તમ વિશ્રામ મહાવજી જે. પી ના જુના કાવ્યોના સંગ્રહમાંથી ઉતારેલું છે અને આ દક્ષિણની પ્રસિદ્ધ ઐતિહાસિક વાર્તાઓના લેખક અને જુના શોધ જોળ તથા સાહિત્યમાં રાત્રિવસ પોતાનું ધ્યાન રોકનાર ઉદારચેતની મહદથીજ આપ્રાચીન કાવ્ય સુધાનો ત્રીજો ભાગ બહાર પડ્યો છે. તેમજ હવે પછીના બીજા ચાર ભાગો પણ બહાર પાડવાનો વિચાર રાખ્યો છે (ચોથો ભાગ છપાઈ રહેવા આગ્યો છે) શ્રી અને સરસ્વતિનો દુર્લભ મેળાપ તેમના ત્યા થયેલો હોવાથી તેમના આચારા નીચે લેખકે આ કામ આદર્યું છે. તેમની તરફનો આશ્રય ન હોત તો જુના કવિઓનાં હસ્ત લિખિત પુસ્તકો, અને કાવ્યો એમનાં એમ ઉધઈના કીડાનાં ભોગ થઈ પડત, અથવા

પવિત્ર ગણી એકાદ અજ્ઞાન પુરૂષ, કે સ્ત્રીના હાથે તેમનો હૃદયેશને માટે કેઈનદી, કે અન્ય જળાશયમાં જળવાસ થયાત!! અથવા બહારવાસીયાના કચરાના પટારામાં બીજી ગંધાતી ચીજો ભેગી એ પણ સહી જઈને અધોગતીને પામી નહીં થાત!!

વળી મુંબઈના સોલ્ડીસીટર રા. રા. નગીનદાસ ત્રિભોવનદાસ માસ્તર બી. એ., એલ્. એલ્. બી. એ. પોતાના કીમતી ધંધામાંથી થોડો વખત બચાવી આ કામ માટે જે યોગ્ય સલાહ અને જરૂરની સૂચનાઓ આપી છે તેના માટે પણ આ લેખક તેમનો આભાર માને છે.

છેવટે આપણી કેામળ, સરલ, અને મીઠાશ ભરી ગુજરાતી ભાષાની પ્રભુ ચઢતી કરો, તેવી પ્રભુ પ્રત્યે દીન વચનોથી પ્રાર્થના કરી, આ પ્રસ્તાવના ખંધ કરવામાં આવે છે.

દૂષ્ટાવાહા-દેવચયની

એકાદશી સં. ૧૯૮૬.

— ૫૬

સાક્ષરોનો

દાસાનુદાસ

છ. વિ. રાવળ.

અનુક્રમણિકા.

નરસિંહ મહેતા.

શૃંગારનાં પદ.

પદ.	પૃષ્ઠ.
ઝાધવ માધવને કહેજો. (હાદય મદિના) ...	૧
મેર મુગટ ને કરમાં મેરલી....	૩
વ્હાલાતી વાંસલડી, વનમાં રે વાગી. ...	૫
સજની રે સાંભળ કહું સાચું રે. ...	૭
રંગ લાગ્યો મુને તારો. ...	૬
વે'વારના છો વે'વાર નાથજી. ...	૭
રાણી જશોદાજીને ખોળે બેડો. ...	૮
દેડે હરિ ના પિસારીએ. ...	૧૦
બાળક બાટુવા રે. ...	૯
અળોભડા લીધા શા માટે. ...	૧૦
હૈલી જોવા સરખું આજ. ...	૧૧
મનનો માન્યો રે મારે મંદિરીએ આવે. ...	૧૧
રાધાજીના વસ્ત્રજ અમથી અજગા માં થાશે. ...	૧૧
વ્હાલાનું આલિંગન મુને વ્હાલેડું લાગે. ...	૧૧
આજની રજનીનો રંગ દેહો ના જાવ. ...	૧૨
પરમાનંદ વજોતતી શામા. ...	૧૨
નાહાંનકડી ને નાટકડી ગોપી. ...	૧૩

શામળીયા તુજ સાથે રમતાં.	...	...	૧૮
પ્રભાતે હૃદીને ચોળી ગાને હેગવે.	...	...	૧૧
માલે કુંકુમ દાઝળ કેણિ દિઝલા.	...	...	૧૧
રૂપીશ માં તું રમતડા રે	...	...	૧૫
આજ સ્ત્રીએ જોરસના ગસનો...	...	...	૧૬
આજ સખી મારી સેજે મુતા	...	...	૧૧
નાદે દુહી લાવ મોઢાતી શામળીયા.	...	...	૧૧

વેરામ્ય બોધ

મનુષ્યા દેદ પામીને સુદૃઢ શું કયું.	...	...	૧૮
પોતે પોતાનું જે નર પગ્ગે.	...	...	૧૯
ગત રહી છે થોડી રે.	...	...	૨૧
હા રે જેને બાતું શામળીયાતું.	...	...	૧૧
સારમાં સાર અવતાર અગળાતણો.	...	...	૨૨
કોરી કંદર્પનો દર્પ હરવા હરિ.	...	...	૨૩
બાલો પ્રેમને વશ થાય રાગ રે.	...	...	૨૪
તેવા તેવ તુજને પડી.	...	...	૨૫
નંદના નંદશું રનેદ જેને નદી....	...	...	૨૬
બલો રે અગાની લોકો.	...	...	૨૭

કવિ દાણીદાસ.

ઢાપદી વગ્ન હરણ	...	...	૨૮

કવિ ત્રિભુવણદાસ.

લવ કુશાખ્યાન.	...	...	૫૪

કવિ મેગળ.

નાગિકેતાખ્યાન...	...	...	૧૦૬

કવિ કેશવદાસ.

મથુરા લીલા (પુર્વાર્ધ) ...	...	૧૪૧.
કવિ ભાલણ.		

રામાયણ. (અધુરું) ...	...	૧૯૪
દ્રૌપદી વસ્ત્રાહરણ. (અધુરું) ...	...	૨૦૧
વિધાતા કેરા લેખ, લખ્યા નવ ચુકે રે...	...	૨૦૪

✓ કવિ રાજેભકત.

ગોકુલ લીલા. ...	...	૨૦૫
વસન્ત ઋતુની સાખીઓ. ...	...	૨૧૫
બહાલા વાત વિચારી ડીજે. ...	...	૨૧૮
વારી જાડે વેણું ઉપર. ...	...	...
ટેવ પડી તજને ઠાકરીયા. ...	...	૨૧૯
દાણુ આપીને આધી ચાલે. ...	...	„
વારું થયું વાટડીએ બહાલા. ...	...	૨૨૦
ધુમે રે ગોરસહું મારું. ...	...	૨૨૧
સાસરડાની સહીઅર સાંબળ વાત રે. ...	...	„
સસરાજીને મૂકું સીમા સેદે રે...	...	૨૨૨

કવિ વેણીભાઈ.

હરિ ગુર સંતને મેવજે. (પાળણું) ...	...	૨૨૩
ગુર મને મળીયા રે. ...	...	૨૨૫
ગુરકે ચર્ણાવિંદ. ...	...	૨૨૬
હે ગુર બ્રહ્માનંદ મુર્તિ (આરતી) ...	...	„

ભોળાનાથ.

ખેતી ચાલેા વખીએ વેરાનમા. ...	...	૨૨૮
અગ્નિમાથી ઉગારી લેા બાપજી. ...	...	૨૨૯
ચાલ સખી નથી ગમતું આ સંસારમાં. ...	...	૨૩૦

કપીર ભક્ત.

મળાયા પ્રેમ સ્નેહી નદલાલ કે ...	...	૨૩
સાધુ આવેને દેશ હમારડે. ...	...	૨૩૨
શુકના દેશમાં રે. ...	...	"
અબધૂત એંસા ગાન વિચારી. ...	...	૨૩૩

✓ કવિ અખો ભક્ત.

હરિ ને હરિજન એક છે. ...	...	૨૩૪
હંચી મેડી સેજ ઉજળી. ...	...	૨૩૫

સાગરદાસ.

દાણુલીલા.

ઘેર ઘેરયા નીકળા ગોખુળની નાર બે. ...	...	૨૩૫

મીરાંબાઈ.

હરિ મેલી ખીજને નવ ભજવું. ...	...	૨૩૮
શારે શુનામાં છુંટી... ...	...	૨૩૯
નાખી છે પ્રેમની દોરી રે. ...	...	"
ના જાણ્યા જગદીશ. ...	...	૨૪૦

ઇંદ્રાવતી બાઈ.

।વરહ બારમાસી ને ઋતુ વર્ણન.	૨૪૧
વિરહ બાર માસીના કળશ	૨૪૨

મુંદરબાઈ.

પ્રેમી પુરમાં પ્રેમીજન વસે રે....	...	...	૨૪૨

વદતી.

શ્રી મહાદેવ સદાશિવ શંકર ...	...	...	૨૪૩

રાણી સુરદા.

જગો જગો ને મારા બેલીડા.	...	...	૨૪૪

કવિ મોતીરામ.

સહીયર સાંભળો રે.	...	...	૨૪૫
સહીયર સાચું કહું રે	...	...	૨૪૬
નમે બહુ નારીઓ રે.	...	...	૨૪૭

કવિ હરદેવરામ.

શંકર સેવો રે સદાશિવ શંકર એવો રે...	...	૨૪૮
સદાશિવ શંકર બક્ષિત કરો...	...	૨૪૯
માણસ રૂપ ધરીને આવ્યો....	...	,,
હું આવી મારા પિયુની માથે...	...	૨૫૦

કવિ નરસેરામ.

આવો નદી મળે તને આવો નદી મળે ... ૨૬૧

કવિ જ્ઞેશ્વર ભટ્ટેચો.

ચંદ્ર ઉગે ચંદ્ર આયમે રે ... ૨૬૨

શેખાજી.

બહાસા માગ ગતડીયા ગીને રે. ... ૨૬૩

કવિ દયારામ.

કવિ ઉપર અમદાવાદના વ્યાસ માધવરામે લખેલો
પત્ર અને તેનો ઉત્તર.

સ્વસ્ત શ્રી પુરી દર્શાવતી રે લોલ ... ૨૬૪

બે મુખની એક નાર (સમઘ્યાઓ) .. ૨૭૫

નામે નોળી ના ... " ... "

પિતા પુત્ર કેવામ. " ... "

અહો રામ રામ રામ રે (રામ સંજયો.) ... ૨૭૬

આહા સગી ઝોગ આવો રે અલખેલાજી (યાજ) ૨૭૮

કવિના નામ વગરની કવિતા.

આતાને વચને નીકળ્યા ને, ... ૨૭૯

પ્રાચીન કાવ્ય સુધા

ભાગ ૩ નો.

નરસિંહ મહેતો.

શૃંગારનાં પદ.

દ્વાદશ મહિના^૧—રાગ સોરઠ.

ઓધવ માધવને કે'લો, મારો પૂર્વ સનેહ.

કેમ રહીએ શ્રી કૃષ્ણ વિના, મારો પૂરણ નેહ.

ઓધવ.

કાર્તિકે કહે કમળા કામિની, સાંભળો સખી મારી વાત,

અવધે આવલો પ્રભુ રત વેળા, હું જપું દિન રાત.

ઓધવ.

૧. નરસિંહ મહેતાના કાવ્ય સંગ્રહમાં આ મહિના જણાતા નથી.

માગથર માસે મેલી ગયા, સાંભળો સખી એક વાત,
હરિ રે દારકામાં જઈ રહ્યા, ગોપી કેરો રે નાથ.
ઓધવ.

પોસ માસે પોસાયાં નહીં, પ્રેમદાનાં રે તન,
તન મન ધન માઈં પિયું કને, કેમ કરી રાખું રે મન.
ઓધવ.

માહ માસે મન માહઈં, અતિ વ્યાકુલ થાય,
સ્વપ્નામાં સુતા સેજડી, જાણે જાદવ રાય.
ઓધવ.

ફાગણ અતિ રળિયામણો, વાગે અંગ મૃદંગ,
અળીલ ગુલાલનાં છાંટણાં, જાગે વિરહીણીનાં તન.
ઓધવ.

ચૈતરે ચિત્ત ચોરી ગયા, જઈ રહ્યા છે વન,
જળ રે વિછાયાં મીનડાં, એવાં ચોર્યાં છે મન.
ઓધવ.

વૈશાખે વાયા વાવલા, નાવલો પરદેશ,
તન મન ધન માઈં પિયું કને, કહો કેમ કરી રહેશ.
ઓધવ.

જેઠ માસે તડકા પડે, તાપના પરિતાપ,
ચંદન લગાડું તો પરજળે, ઓધવ રાખો છો આપ?
ઓધવ.

અપાડે આંખા આમલી, ટાલી શીતલ છાય,
કેયલડી ટુંકા કરે, કાળજ કંપે રે કાય.
ઓધવ.

શ્રાવણ વરસ્યો સરવડે, નયણે ઝરીયાં રે નીર,
ખર્પેયા પીયુ પીયુ કરે, કેમ રાખું રે ધીર. ?

ઓધવ.

લાદરવો લલે ઉલટ્યો, લલો ઊઠ્યો રે મેહ,
મારી ભીંજે ઠસુંખળ ઠંચુકી, ભીંજે નવ રંગ દેહ.

ઓધવ.

આસો માસની રાતડી, કામની કરે શણગાર,
રાધાજી દોરે વધામણી, આખ્યા જગત આધાર.

ઓધવ.

ખાર માસ પુરા થયા, ગાર્ધ સુણાવે નાર,
ગોપી જનની વિનતી, ગાય નરસેંયો ઘાસ.

ઓધવ.

પદ.*

મોર મુગટ ને કરમાં મોરલી, નટવરનો વેશ લીધો રે
શરદ પૂનમની રજની જોધને, હાંરે બહાલે રમવા
ઉલટ કીધો રે. મોર.

કેસરી તીલક કપાળે કીધાં, ચંદન ચર્ચ્યાં અંગે રે
પિતાંબરની પલવટ વાળી, કાળી કોર નવરંગેરે.
મોર.

* આ પદ, નરસિંહ મહેતા કૃત કાવ્ય સંગ્રહમાં જણાવતું નથી.

કાને કુંડલ ને નાકે મોતી, આંઝરનો અણુકારો રે
 ગુંબજના હાર મનોહર, મોર મુકટ શિર સોહરે.
 મોર.

ખાંહે બે બાળુ બંધ બેરખા, કંઠે રેખડા ઘણા ગાળે રે
 ઘુધરીઓ ધમકાર કર કરતી, હારે બહાલા પાયે
 નેપૂર વાગે રે. મોર.

આ શોભા સુંદર શામળિયાની, બેઠાં માતાનું મન
 હર્ષે રે.
 ઉલટ અંગ અતિ ઘણા વાધે, નયણાં ભરી ભરી
 નિર્જે રે. મોર.

ખચીત કરીને માતા પૂજે, કુંવર કારણ કહીએ રે
 આવું સુંદર રૂપ ધરીને, કહો કુંવર ક્યાં જઈએ રે.
 મોર.

માતા રજની રમવા સરળી, તે મારે મન ભાવે રે
 બાળ ગોવાળ સંગ બહુ ગોપી, તેની સાથે રમીયે રે.
 મોર.

વારું કહીને લે રે લાભણાં, રૂઢીયા સાથે લીધા રે,
 રમણુમ કરતા પ્રભુજી પધાર્યો, બંસી બટમાં આવ્યા
 રે. મોર.

ધન્ય ધન્ય બે બહાલાની શોભા, જમના જવા ધાઇ રે
 નરસૈના સ્વામીએ અર્ધી રાતે, મોહને મોરલી
 વાહી રે. મોર.

૫૬.^૧

ઠંડાલાની વાંસલડી, વનમાં રે વાગી. ટેક
સલૂણી વાંસલડી વાગી, તેણે મારી નિદ્રા ત્યાગી,
આજ મારા મદિરીયામા, ઝળકીને જાગી રે. ઠંડાલાની.
ઠંડાલા વિના નથી ઠંડાણું, લોકડીયાં કરે વગોણું,^૧
ઠો'ણું ને વગોણું મે'લી, મને તારી લેહ લાગી રે.
ઠંડાલાની.

જેને જેનું મન રાજી, તેને તે શું કરે કાજી,^૧
નરસિંયાના સ્વામી મળીયા, દિલડાની લૂખ લાગી રે.
ઠંડાલાની.

૫૬.^૨

સજની રે સાલજ કહું સાચું રે.
ક્ષણ એક ઉભી રે'ને રે,
સામા મળ્યાનું જે સુખ સજની
તે કારણ નાખુ કહીને રે. સજની.
એ રઢીઆળો ને હું અલખેલડી,
જોડે બેઠી જઈને રે,
અમ સાથે અંતર ના એને
મને રાખી હૃદેમા મહીને રે. મજની.
સંગે હરિને મહા સુખ પામી
અધર અમીરસ લેઈને રે,

૧. નરસિંહ મહેતાના દાખ્ય સંગ્રહમા નથી ૨ આ, ૫૬
પણ નથી

હું મદમાતી ને રંગે રાતી,
 તે તો વ્રેહમાં ચાલી વહીને રે. સજની.
 હજન મને મેલું રે મારે
 તે હું ચાંખી રહું સહીને રે,
 નરસૈયાના સ્વામીને ંહાલે
 મને થાપી અવિચળ કરીને રે. સજની.

૫૬.૧

રંગ લાગ્યો યુને તારો, રંગીલા રંગ લાગ્યો
 યુને તારો—ટેક.
 જન્મો જન્મ શામળીયા ંહાલા
 સંગ ન મેહેલું તારો. રંગીલા.
 તેં માફ મનડું વશ કીધું,
 કરી નેણનો ચાળો. રંગીલા.
 પારકું ચિત્ત ચોર્યાની વિદ્યા
 ક્યાં શીખ્યો કાન કાળો. રંગીલા.
 આવો તો મન મેલીને મળીએ
 પ્રેમ તણું ફળ ચાળો, રંગીલા.
 રજની થોડી ને રંગ ઘણો રે
 માફ જોળન લહેરે જાયે. રંગીલા.

ચુવા ચંદન ચોર અર્ગળ	
કસ્તુરી રંગ રોળ,	રંગીલા.
નરસૈયાના સ્વામી સંગ રમતાં	
નિત્ય નિત્ય આકમ ઝોળ.	રંગીલા.

૫૬.^૧

વે'વારના છો વેવાડ નાથજી	
	વે'વારના છો વેવાડ—ટેક.
કુળને તમે કમળા રે કીધી,	
રતી એક ચંદન માડ.	નાથજી.
વીંદુરની તમે લાજી જમીયા,	
મનડું ઠરું રે તમાડું.	નાથજી.
નવે નીધ ને અપ્રમા ચિદ્,	
શું હોય એટલા માડ.	નાથજી.
તાંડુલને તમે સ્વાદે જમીયા,	
હરજીએ મનમાં વીચાર્યું.	નાથજી.
ઋષિ સુદામાના વૈભોગ જોતાં,	
અમરાપુરને ઓવાર્યું.	નાથજી.
બલી રાજ પાસે મહીર માગી,	
થઈને આવ્યા અધ્યાડ.	નાથજી.
પાતાળની તમે પૃથ્વી આપી,	
ઈંદ્રતણા મુળ માડ.	નાથજી.

પંચાળીનાં તમે પટકુળ પૂર્યાં,
 સુતર તાંતણા સાફ. નાથજી.
 નરસિંહના સ્વામી નટ નાગરને,
 પાસું છે તમાફ. નાથજી.

૫૬.૧

રાણી જ્યોત્સલને જોળે બેઠો, સુંદર મળનો નાથ રે.
 લોજન કરતાં તે મેં દીઠો, જેનો જુઠો હાથ રે.
 આભૂષણ સહુ જુઠા કીધાં, અંગે વળગ્યો ભાત રે.
 રમવા કારણ તે ઉઠતો, જનનીએ લીડ્યો બાથ રે.
 મરકલડે મુખ સાંમું ભેતા, ગોપી જનનો નાથ રે.
 નરમીએ આનંદે ગાયે, ગોવિંદના ગુણ ગાય રે.
 રાણી.

૫૬.૩

(સુખ દુખ મનમા ન આણીએ, ઘટ
 સાથે રે ઘડીયા એ રાહે)

હુડે હરિ ના વિસારીએ, આ પિંડ છે કાચો.
 અંતરભી આતમા, એ તો ગોવિંદ સાચો. હુડે.
 અભમેલ મહા પાતકી, ગુણીકા જે નારી
 નામ લેતાં ગુનાચતું, ભવની વેદના ટાળી. હુડે.

૧. મહેતાના કાવ્ય મંત્રહમા નથી ૨ એડો, અજો.

૩ મહેતાના કાવ્ય મંત્રહમા નથી

ગોવર્ધન જેણે કર ધર્યો, દાવાનળ પીધો
 ગધ છોડ્યા ગજરાજના, આપણો કરી લીધો. હેડે.
 વિખ લરી આવી પુતના, તેને વૈકુંઠ પુરી આપી.
 તારે નામે ઓધર્યો, અનેક જન પાપી. હેડે.
 પાંડવ તમે પ્રતિ પાળીયા, દ્રૌપદી પત રાખી
 સભા મધ્યે ચીર પુરીયાં, મોટા મુનિજન સાખી હેડે.
 x x x x x
 નરસૈયાનો સ્વામી મળ્યો, અલે પદ આપી હેડે.

પદ. ૧

જશોદાજી કહે છે:—

બાળક બાહુવા રે, પર્વત મે'લ પાછો ધરણી
 ઠોમળ કર તારો કરમાંથે, એ શું કીધી કરણી.
 બાળક.
 દયીર આંગળીએ ચશકો આવે, બાહુ નહીં બળવંત
 ઘજ વાસીને કારણુ બહાલા, એ શી તારી ખંત.
 બાળક.
 સહુ રહે તેમ આપણુ રે'શું, કેને કાળે કીજે,
 આટલકા માંખણુને કાળે, ગોપી રાવ કરે ને ખીજે.
 બાળક.
 કહે શામળીઓ સાંભળ માતા, પર ઉપકારે પુન્ય
 નરસૈયાચા સ્વામી જોઈ જોઈ, વિસ્મે થયા મુનિજન.
 બાળક.

પદ. ૧

અખોલડા લીધા શા માટે, તારા કોણ કામિનીએ
કાન ભર્યા

પાયે પડી પડી લીલવટ ગાઠી, કાંલા વાલા કોડ
કર્યા. અખોલડા.

રૂદ્રીયાચો વાલો રોપ ન મે'લે, રાતાં લોચન જળભર્યાં
દાસી જાણીને દયા કરો પ્રભુ, દશે આંગળાં સુખ ધર્યાં.
અખોલડા.

વચન સુણી હરિ વીનતા કેરાં, આખ્યા પ્રભુજી પ્રેમ
કરી,
નરસૈયાચો સ્વામી સુખનો સાગર, દાસ જાણીને દયા
ધરી. અખોલડા.

પદ. ૨

હેલી જોવા સરખું આજ, રંગભેર મળીયા
જોખન ભર લાયગ નીધાન. રંગભેર.
અખોલડો ગ્રહી સુખ પાન. રંગભેર.
જેતું વેદ ન કરી શકે ગાન. રંગભેર.
જેતું મુનિ ન ધરી શકે ધ્યાન. રંગભેર.
ગોરી હરિ લીનલે વાન. રંગભેર.
લીલા ગૃહ કુસમ વીતાન. રંગભેર.
નરસૈયાને અલેપદ દાન. રંગભેર.

૧. મહેતાના કાવ્ય સંગ્રહમાં જણાવું નથી.

૨. ન. મહેતાના કાવ્ય સંગ્રહમાં આ પદ નથી.

પદ.^૧

મનનો માંયો રે મારે મંદિરીએ આવે—
લટકતો સુંદર સજની સેજે સોહાવે
મીટડી માંડી રે જોનો મારગ હું જોતી
દીઠડે વધાવું રે હીરા માણેક ને મોતી
સુંદરી સોહાગણ કેવળ કૃષ્ણજી પાંખી
પ્રેમે ને મળીયો રે મે'તા નરસે'યાયો સ્વામી.

પદ.^૨

રાધાજીના વલ્લભ અમથી અલગા માં થાશે
જશોદાના જીવન અમથી અળગા માં થાશે
ખાહોડી મેહેલું જો ગળે હાથ રે વાહો
પીયારે મંદિરીએ જાતા લ'પટ રે કા'વો
તેલે ને તંબોલે લીના ગુલાલે રાતા
મંદિરે પધારો બહાલા મારા વાંસલડી વાતા
વચન સુધીને બહાલે મારે સંકેત કીધો
નરસે'યાયો સ્વામીએ નારને બોલ જ દીધો

પદ.

બહાલાનું આલિંગન મુને વાલેફું લાગે
અંગાચા આગસ લીડયા વીના ના લાગે

૧. મહેતાના કાવ્ય સંગ્રહમાં નથી. ૨. આ અને આ
નીચેના ખીન્ન જો પદ, મહેતાના કાવ્ય સંગ્રહમાં નથી.
૩. પારકે, ખીન્નને.

ચાંદલો અંબી રસ ભરીયો રેણી રંસાળી
 ફૂલડે સજ્યા અમારું આળ્યા વનમાલી .
 અખંડ એ'વાતણ પાંખી એ વર રે રૂડો
 નરસૈંયાચો સ્વામી મલીયો, પે'શાંચો ચુડો.

૫૬.

આજની રજનીનો રંગ કહ્યો ના જાય
 સાંભળો સખી રે બિલટ અંગે ના માય
 પાન ફૂલ સુવા ચાંદન મોતીની માળા
 એવા મસ મસતા મોહનજી (મારે) મંદિરે આળ્યા
 આનંદે ઠંડાલાજીએ મારે ઊર પર લીધી
 એક ને અનોપમ મીઠી વાત એ કીધી
 પૂર્વેને પુન્યે રે હું તો એ વર પામી
 પ્રેમે ને મળ્યો રે મેહિતા નરસૈંયાચો સ્વામી.

૫૬.^૧

પરમાનંદ (મહી) વલોવતી શાંભા, ધૂંધરડા તે ઘંમ
 ઘમ વાજે રે,
 ચાહંતી રસ તત્વ મહીયા, ઉર મુકતાફળ છાજે રે.
 મહમાતી રે અંબર ના ચોટે, ઠાહન ઠાહન કરી
 બોલે રે
 વેણીયા ફૂંમતડા લટકંતા દીસે, જાણે મહા મણીધર
 ઠાલે રે

આવતો કા'ન એણે રે નિરખ્યો, મહીકું વલોવતું
રાખ્યું રે
નરમે યાચો સ્વામી લલે મળીયો, અધર મુધા રસ
ગ્રાખ્યો રે

૫૬.

નાહાનકડી ને નાટકડી ગોપી-
ઠમઠમતી ઠમકાલી રે
મકટ પયોધર કાઈ એક દીસે -
પલવટડી ફૂડી વાળી રે નાહાનકડી.
એક પાગ એક ઉપર વાળી,
ગોપી સન્મુખ રહીને જુલે રે
નાથ બાથ દે નારીને રે,
નારી તે નાથ ના મેલે રે નાહાનકડી.
શ્રાવણ માસ મધ્ય શ્રાવણી
આગળ કાજળ રચણી રે
આખાએ હીંદોળો બાધ્યો
હીચે સહી સમાણી રે નાહાનકડા
હી દોળેથી હંડિ ઉતરીયા-
પુષ્પ વૃષ્ટિ ત્યા થાય રે
ગોવિંદ ગોપી રંગલેર રમે ત્યા-
નસ્યેયો બલ બલ બાય રે નાહાનકડી

૫૬.

શામળીયા તુજ સાથે રમતાં, મંઆરડાની સુધ ટળી,
 દેવકી નંદન કાંકાંનંયાને, નયણે નીહાળું વળી વળી,
 શામળીયા.

શરદ પૂનમની રાત અજવાળી, વિઠલે વાયે! વેણુ રળી.
 આપોપા શણુગાર કરીને, ચતુષ્તુ જ ચરણે જઈ ભળી.
 શામળીયા.

પૂર્વ પુન્ય કરી હાર પાંખી, ચરણ સરોજ ન મે'લું હળી
 નરનંયાયા સ્વામી સંગ રમતાં, ગર્ભ વાસના દ્વાર પળી
 શામળીયા.

૫૬.

પ્રભાતે ઉઠીને ગોપી જાને હેરાવે,
 ઓ કા'નુડા ઓ કા'નુડા કહીને જોલાવે.
 આજ તો અમારી ગાયે દૂધ થોડેડું દીધું,
 પેલા નંદના છોગાલે છાનું દોહીને પીધું.
 સામળ રે સલક્ષણી નારી, વાતલડી મારી,
 તુજ સરખી ગોવાળણી માફી ગાવડતી ચારી.

x x x x
 ભલે રે મળ્યો મેહેતા નરસિંહતો સ્વામી
 - ગોકુળની નારી.

૫૬.

ગાલે કુંકુમ કાળજ કોણિ દિઉલા,
 નયણે તળેલ રાતા રે.

અધર પરવાલે દંત દોય દીસે,
લાજ નહી પર ઘર જાતાં રે.
નવ શત ભૂપણ અંગ અનુપમ,
જેમ નલ નક્ષત્ર ભાવે રે.
પરનારીએ સંગમ રાતો,
તે કેમ અમ ઘરિ આવે રે.
વ્યભિચારીશું વાદ ન કીજિ,
એમ બોલતી રાધા નારી રે.
નરમેંયાયા સ્વામી ભલિ મ્યલીયા,
કોણ લીલા તારી રે.

૫૬.

રૂંબીશ મા તૂં રૂમતડા રે, તૂટશે સૂલક મોતી રે,
વળી હાસાવલીતું વલગતડારે, છૂટશે વેણી લટકતી રે.
રૂમજુમ કરતી બાંહ લટકતી, મહી વેચું હૂં
મલપતી રે,
આપુલિ આનંદ અહો ઘર ઘર હેડ, પણ નહીં
અસતી રે.
મગકલકાં કરી નયણ નચાવે, માનિની માન
છંડાવે રે,
નગનિંયાયા સ્વામી મુખ દીઠડે, કોણ અભિમાન
ધગવે રે.

પદ.

આજ લગે ગોરમના રગનો, કર કોણે નથી લીધો રે,
થયું અસુર સૂર ચડ્યો માથે, તેં અમથું કાંઈ કીધું રે.
દહીં દૂધ વિકે કરી ગ્રુવું, દીઠડે મારગ જાઉં રે.

અણુધટ બોલ મ બોલીશ જાણીયા, સતી અસતી
કયમ થાઉં રે.

ત્રિવિક્રમ તમગૂં કાંઈય ન ચાલે, તેં કાંઈ કામણ
કીધું રે,

નરસેંયાચો સ્વામી ભલે મ્યલીયો, સકળ પદારથ
સીધું રે.

✓ ૫૪૪ શ્રીગાલ

પદ.

આજ સખી મારી સેજે સુતા, સુરત તણાં સુખ
દીધાં રે,

પિયુડે મારે પ્રેમ જણાવ્યો, નાનાં લાડ લડાવ્યાં રે.
ચીર છોડાવીને ચોળી ઉતરાવી, હસી (કરી)

હૃદીયાશુ લીધી રે,
અધર હશન ડાંગ દેઈ કરીને, કઠિન પયોધર પીડી રે.

ચણી જગવ્યાં ને રંગે રમાડ્યાં, કોઈ કળા
શીખાવ્યાં રે,

નરસેંયાચા સ્વામી સંગ રમતાં, નારીપણું ભલે
પામ્યાં રે.

પદ—(રાગ રામગી).

નાકે કુલી લાવ સોહાતી શામલીયા,

નાકે કુલી લાવ સોહાતી

હરિને રે નાંમે હીરા જડાવું,
 માંહી મધુસુદન મોતી. શામલીયા.
 પિયુષ તેં હુંને માંની રે હુતી,
 તુજને ઘડાવીશ છાંની. શામલીયા.
 સહુને રે નાકે નાકજ પુલી,
 તો મારે નાકે નહીં વાલી. શામલીયા.
 મહી રે સમાંણી માંહી, રંગ ભેર રમતાં
 તાંહા હુંને મીહીણું^૧ મારી. શામલીયા.
 રાતે દિને રાધા રીસાંણી,
 નાકે પુલી ધડી ચાણી.
 નરમૈંવાચો સ્વામી ભલે મલીયો, ૧૧
 જગ મયરાચર જાણી. નાકે.

વેરાગ્ય બોધ.

૫૬.

(આ મુજને કેમ દીધીરે દેકી કંચને-એ ગહે મવાશે).

મનુષ્યા દેહ પામીને સુકૃત શું ઠયું,
 ન કયો ઠાંઇ નરહરિ સાથે નેહ ને,
 લક્ષ ચોરાસી કરતાં ફેરો આવીયો,
 ગર્ભવાસમાં લીધી તારી મુખ ને. મનુષ્યા.
 મહેલ મેડી ને મંદિર સુંદર માળિયાં,
 ગોખ અટારી કેસં માણે સુખ ને,
 પુત્ર પરિવાર સંસ્કારે વીંટાઇ રહ્યાં,
 નેઇ નેઇરીઝયો કામિની કેરું રૂચને. મનુષ્યા.
 ગાળપણું ખોયું રે બધું રમતમાં,
 નરણપણે ત્રિયાશું લાગ્યું ધ્યાન ને.
 ખાન પાન લાગ્યાં રે બહાલાં અતિ ઘણાં,
 તે મુખે નવ લજ્યા શ્રી લગવાન ને. મનુષ્યા.
 હુંને માફ કરતાં આયુષ્ય વહી ગયું,
 ધન રજ્યો ને અંતર અદકી આશ ને,
 ઘણું ઘણું કરતાં એ ઘડપણ આવીયું,
 કેા કાળે તે સમર્થાનહીં અવિનાશ ને. મનુષ્યા.
 દાંત પડયા પણ લલુતા થાયે ઘણી,
 નાક મુએ ને ગળવા લાગ્યાં નેણ ને,

કોઈનું બોલ્યું કાને નવ તું સાંભળે,
 મુખથી કાઢે થરથરતાં તું વેણુ જો. મનુષ્યા.
 આગળના દિવસ તુને નવ સાંભળે,
 આવે માણે સંસારીયાંનું મુખ જો.
 હાથેથી કરેલાં હૈયે વાગીયાં,
 એવાં એ ભોગવવાં પડશે દુઃખ જો. મનુષ્યા.
 અંત સમે સુધ શરીરની ના રહી,
 કંઠ રૂંધાયો ને મુખથી નવ બોલાય જો,
 ચમ રાજના દૂતે વળતી બાંધીયો,
 ભજન વિના નર હાથ ધસતો જાય જો. મનુષ્યા.
 થોડામાં શીખામણુ છે ચેતો ઘણી,
 જે કોઈ માને તેને આવે કામ જો,
 નરસૈના સ્વામીને ભજવા ભાવથી,
 ભજનથકી ઉતારે શ્રી ભગવાન જો. મનુષ્યા.

૫૬—રાગ કાલેરો.

પોતે પોતાનું જે નર પરજે, તેનું શ્રમજનું સાચું રે,
 શામળિયાથી અંતર પડે તો, ત્યારે સઘળું કાચું રે.
 પોતે પોતાનું.
 જ્યારે ખોળે ત્યારે ખોવાશે, બીજાને નહીં પરજે રે,
 બ્રહ્મ રત્ન ભોગી મોટા ભોગી, તે તો સમજા હૈયામાં
 હરજે રે. પોતે પોતાનું.

- સ્વપ્ન સૂક્ષ્મ કારણથી અળગો, તે તો મહા કારણમાં
માણે રે,
તુર્યોત્તિત વિહંગમ વાણી, તેને જુગત કગી કોઈ જાણે રે.
પોતે પોતાનું.
- જેમ પતંગ પાવકમાં પડીયો, તેનું મુખ તે જાણે રે,
મહા સિદ્ધીથી એ રમ છે મોંઘો, ના મળે નારાયણ
જાણે રે. પોતે પોતાનું.
- પારો તાપે જાય ઓગળી, તેનું રૂપ ન થાય રે,
ઝીણી સમજ્યા શોધીને જોજો, એમાંથી શું જાય રે.
પોતે પોતાનું.
- વૃષ ધીજમા ને ધીજ વૃષમા, ચે'લું નહીં પલટાય રે,
જે નર જાણે તે નર માણે, માગર કુપને ખાયે રે.
પોતે પોતાનું.
- જેમ ચમકથી લોહું નર તે, જીવન વિના શુ જાણે રે,
આસક પોતાની એ એધાણી, વસ્તુ ના આવે
વાણે રે. પોતે પોતાનું.
- શરદ છીપેલયો રે ઉલારો, માહે જ્ઞાન મીન કા પરશે રે.
સંબંધ તેનો સાચો રે કહીએ, આવીને મેઘ વરસે રે.
પોતે પોતાનું.
- લક્ષ આઠ ને ચારનું છેડું, જળમા અગની આવે રે,
જાણે નરમૈયો ઝીણી ચમચ્યા, એ તો કોઈ એક નરને
લાવે રે, પોતે પોતાનું.

૫૬.

રાત રહી છે થોડી રે, માંહેલા રાત રહી છે થોડી,
ડાબે ખૂણે ડામચીઆ ને, જમણે ખૂણે ભેડી,
પછવાડે એક ઘોડી બાંધી છે, તેની પછાડી લેજે
છોડી રે. માંહેલા.

વાડામાં એક બોડી સુતી છે, મોંઠ ને માથે બોલી,
રખે જો જો એ જાગે નહીં એમ, એની કંઠી લેજે
તોડી રે. માંહેલા.

કોઠારમાં એક ધીનો તે ગાડવો, રૂપીઆ મુકયા
છે કોડી,

ધીનો તે ગાડવો તમે જાળવીને લેજે, રખે નાખતા
ફેડીરે. માંહેલા.

નરસૈયાના સ્વામીને ચંભાળો, શીદ મરે છે ઢોડી,
મહીસાગરને પાર ઉતરવા, નામતણી મૂકો હોડી રે.
માંહેલા

૫૬.

હાં રે જેને જાનું શામળીયાનું, તેને જમ શું કરશે રે,
હાં રે તિલક છાપ ગળે તુલસીની માળા, તે જોઈ
જમડા પાછા વળશે રે. જેને જાનું.

હાં રે જેને રે પ્રભુજીનું સ્મરણ, તે નર શાને હોય
દુખીયા રે,

હાં રે કોટીક પાપ ઉધાર્યો રે હરિજો, જાયા રે
હોય તે જાયે રે. જેને જાનું.

હાં રે એવા રે વિકૃત વર વરીયા, બીજાં તે વર
કેમ ગમશે રે,
હાં રે નરમૈયાના સ્વામીની સંગ રમતાં, લખ
ચોરાશી નવ ફરશે રે. હાં રે જેને.

પદ.

(શ્રી ગુરુ ગોવિંદ સત્ય છે, અમારે એ હત છે.)

પદ^૧.

સારમાં સાર અવતાર અબળાતણો,
જેણે બળે બળભદ્ર વીર રીજે,
પુરુષતણે પુરુષાતને શું સરે,
જેણે નહીં નાથનું કાજ ચીજે. સાર.
મુક્તિ પ્રસાંન હશે પ્રાપતી પુરુષને,
કોઈ સેવક વળી ભાવ સખે,
રૂપણું રસ ભર્યું નાથ નોરા કરે,
તે નહીં નાર અવતાર પાખે. સાર.
અજ ઇદ્રાદિક મુરનર મહા મુનિ,
ગોપીકા કેરડા ચરણ વંદે,
અધિક અધિકાર અધમપણું લેખવે,
તરપણું નવ રૂચે આપ નંદે. સાર.

૧ નરસિંહ મહેતાના કાવ્ય સંગ્રહના પૃષ્ઠ ૪૭૭ મેં આ
પદ છપાવ્યું છે તેમાં ને આ પદમાં બહુ ફર હોવાથી
પાછાંતર મેળવવા માટે અહિં પ્રસિદ્ધ કંપ્યું છે.

નીગમ ને અગમ તે વેદ વેદાંત કહે,
 જે રસ મથીને પ્રકટ કીધો,
 તે રસ ભોગવે ભામિની ભાયગે,
 અનુભવી અનૂદિનસૂ સ્વાદ લીધો. સાર.
 સ્વપ્ન સાચું કર્યું શીલ ધર શામળા,
 માન માગું બેહુ પાણુ જોડી,
 પ્રથગ્યું પશુ જેમ પૂઠલ લાગે તેમ,
 નરમૈએ નાતની નાથ તોડી. આર.

પદ.

કોટી કંઠપંનો કપ હરવા હરિ,
 ભૂતલે ભોગીનું રૂપ લીધું,
 કામિની કેલી કીધી કળિકાળમાં,
 અખળા જનને અભેદાન લીધું. કોટી.
 ચાર ભુગને વિષે મુદ્દિ નહીં નારને,
 વેદ વાયક એમ શાસ્ત્ર બોલે,
 મજ તણી નાર બ્યભિચાર ભાવે ભજે,
 રંગ રાતી સદા સંગ ડોલે. કોટી.
 સારમાં સાર શણગાર રસ કીધલો,
 મુર નર બાણુતાં મૂળ મોડે,
 જે રસ ગાયો જેદેવ ગુફદેવ તે,
 નાથ લક્ષ્મી તણો હાથ જોડે. કોટી.

૧ મહેતાના કાવ્ય તંમરના પૃષ્ઠ ૩૮૭ માં (પદ ૪૨૬ એ)
 આ પદ પ્રસિદ્ધ થયું છે. પણ પાદાંતર હોવાથી ફરી ઉપાવૃત્તિ.

અધમ ઉદારવા અવતર્યા શ્રી હરિ,
એમ જાણીને (કો) ગૂણ ગાન કરશે,
તે તણા ચરણની રેણુમા નરમૈયા,
રંક સરખા કે ॥ કોટી તગશે.

કોટી.

પદ.

વહાલો પ્રેમને વશ થાય રાજ રે,
એમા શું કરે પંડિતને કાજ રે.

વહાલો.

સાખી.

કરમા ખાઈને આરોગ્યો ખીચઠો ને,
વિદુરની ખાધી ભાજી,
એહા બેર સવરીના આરોગ્યા,
છપ્પન લોગ મેલ્યા છે ત્યાગી રે. વહાલો.
વિદુરને ઘેર કૃષ્ણ પધાર્યાં ને,
કેળા આણ્યા બે માગી
ગર્ભ કાઢી નાખી છાલ આરોગ્યા,
બહાલો એમ ના જોયું જાગી રે. વહાલો.
ગુણકા હતી તે પોપટને પઢાવતી,
તેમાથી ટહે લાગી,
ભગવાન હતા તે રહેજમા મળીયા,
તેની સંસારની ભ્રમણા ભાગી રે. વહાલો.
લક્ષ્મણની લોઠ નિંદા કરે છે,
જન્ત થયું બહુ પાણ
લલે મળ્યા મેતા નરસિંહના સ્વામી,
માથે ગિરધર રહ્યો છે ગાજી રે. વહાલો.

પદ.^૧

દેવા દેવ તૂજને પડી, દીન પ્રતિ પાળવા,
 કંથ કમળા રહે સંત સામો—
 લાડ પાળે તેનો પાડ શો માનીયે,
 હાથ જમણો વળે મુખ સામો. દેવા.
 ગજરાજ કાજ તો ગરૂડ મૂકી ધસ્યા,
 ગ્રાહના મુખ થકી તે ઉગાર્યો;
 ધાયા નારાયણુ નામ લેતાં હગિ,
 અધર્મી અજામેલને તગ્ત તાર્યો. દેવા.
 ટ્રોપટી કેરી લાજને કારણે, દાગકાથી.
 ધસ્યા એક શ્વાસે,
 પાંચ પાંડવતણી લાજ ભતી બાણી,
 દૂત થઈને ગયા દુષ્ટ પાસે. દેવા.
 'કામધેનુ કૃષ્ણજી કોડ કરતી રહી,
 ગોપીનૂં ગોરસ ચોની ખાધૂં,
 સવરીના ખોરમા સ્વાદ અઝેડો,
 મુનિતણા વૃંદનું માન લીધૂં. દેવા.
 ભૂપનું નોંતરૂ ભાવ વિષુ પરહયું
 એમનૂં પારખૂં તુંજે દાખ્યો,

લક્ષ્મીની ઝુપડી જગત ઉચી ઠરી,
 ભાણને ભોજને તૂરે ધ્રાચો. દેવા.
 ખીરદ તારૂં બહુ સંત બાણે સહુ
 નવ ચળે નાથજી વેદ વાણી,
 નરમંચા રકને ધંખના તાહરી,
 આપ અલખેલડા સાધ્ય બાણી. દેવા.

પદ. ૧

(જેને) નંદના નંદ્યુ, સ્નેહ જેને નહીં,
 તે રે માનવ ખર જ્ઞાન તોલે,
 ભૂતલે ભાર કરવા નર અવતર્યા
 ગ્રેતની પેરે સંમાજ ડોલે. નંદના.
 દ્રષ્ટી તે ટળો ભોગ તેના બળો,
 સદ્ય પડો તેહના સુખને માથે.
 જીવતા તે નર જમ સમા બાણવા
 ચિત્ત જેનું નહીં શ્રી કૃષ્ણ સાથે. નંદના.
 કીર્તિ શ્રી કૃષ્ણની જેની જીભે નહીં
 તે તણે સુખ દેવરાવ તાળું,
 ભણે નરસંચો જેને હરિ બહાલા નહીં
 તે તણું કુળ સદાય ઠાળું. નંદના.

પદ.

જાગો રે અજ્ઞાની લોકો, શું નિદ્રા સુતા રે,
માત પિતાએ એક પુત્ર જન્મ્યો, તે રહ્યો છે જુઓ^૧ રે
જાગો રે.

ઝરેલીઆનું ઝરમર શોધતાં, માંહે ગુ'ચવાઈ એ
જુઓ રે જાગો રે.

મેંઘા મૂલનાં કાપડ વો'યાં, કુવે જઈને ધુઓ રે.
જાગો રે.

હરતાં ફરતાં ફાટી જાશે, નયણા ચાળીને રૂઓ રે,
જાગો રે.

ઓખદ મૂળી શોધતાં પેહો, ધન્વંતરી વદ જુઓ રે.
જાગો રે.

સત્તર મણની શિલા ઉપર, તળે ચગદાર્ધ જુઓ રે.
જાગો રે.

ભક્ત વત્સલ ભલે નરસંયો, મારાં પાનાં પુસ્તક
જુઓ રે. જાગો રે.

.

કવિ કાળીદાસ કૃત.

દ્રોણદી વસ્ત્ર હરણ

६:५' १ ५'. राग—भारंग.

(બીણડીઓના જુથ મળીને, સીતાને જોવા આવે. એ રાગે)
 પાંડવ દોરવ સર્વ મળીને, દયુત રમવાને બેઠા,
 વિદ્યાના બળથકી કપટ કરી, મામો શુક્રુનિ પાસા
 માંહે પેઠા.

રાય યુધિષ્ઠિરે પાત્રા રે નાંખ્યા, ત્યારે પડવા લાગ્યા
પેખાર.

છળ કરી મામે શકુનિએ, પાસા ફેરવી કીધા બાર.
એવી રીતે છળ કપટ કરીને, અત્યા છે પાંડુ કુમાર,
રાજ્ય દ્રવ્યાદિક હારીને બેઠા, ને હાર્યા દ્રોણની નાર.

તે સમે આકાશ વાણી હવી, આંલખતાં સહુ જન,
હુધ તમે છગ કપટ કરીને, અત્યા છે પાંડુના તન.
(તે) આકાશ વાણીને દોષએ ગણી નહિ, રાય તણે
ભય નાણી,

બીજમ ડ્રોણ કર્ણ સર્વ સલા, વદતા નથી કાંઈ વાણી.
 પાંડુ પુત્ર પછી મનમાં વિચારે જે, હવે શું ધાગે
 જગદીશ,

શોક રૂપી આગરમાં સમાઈને, નીચાં ઢાળી દીધાં શિર.
 લોચન લાલ કરી રીસ આછીને, બોલ્યો ગાંધારીનો તન,

સર્વે સભા સઘ સાંભળજો, એક સત્ય કહું વચન.
આજ સમે એક કોતક જુઓની, આશ્ચર્ય જેવું
કહેવાય,

વેશ્યા કહે હું સતીની શિરોમણિ, તે કેમ સાચું મનાય.
પાંડુના કુળને કલંક લગાડીને, બેઠી છે દ્રૌપદી નારી.
સતીની શિરોમણિ કેમ કહું એને, પાંચ પતિ છે
વિહારી.

નિર્મળ કુળને કલંક લગાડીને, લેઈ બેઠી સતીનો ધર્મ,
સત્ય એનું આજ જો જો તમે, સહુ ભાગી જશે ધર્મ.
ભર્મ.

એમ કહી રાય હસવા લાગ્યો, વળી કણુ અથે લીધી
તાડી,

રાજ્ય સભા ઉપર હાસ્ય કરે કોઈ, હસવા લાગ્યા
નીચું ભાળી.

હાથ ઉંચો કરી ક્રોધ ધરીને, હૂતને કેહે છે વચન,
પ્રોત્ત પરાક્રમી બળવંત બેઠા છે, પાંડુ રાજાના રે તન.
તેહ તણી રાણી દ્રૌપદીને, તું લાવને આવે કામ,
વીલમ લગારે કરીશ નહિ, તારે ઝડપથી કરવું એ
કામ.

વલણ.

ઝડપથી કરવું કામ તારે, લાવજે કેથે તાણી રે,
અધનો અંધ કહ્યો તો મુજને, એ પાંડવની પટરાણી રે.
પાંડુના બે પ્રહાર કરજે, મુખે બોલી કુર વચન રે,
રાજ્ય માર્ગે જેથી લાવજે, એમ બોલ્યો દુર્યોધન રે.

કંડુ ૨ જી. રાગ ત્રિતાલી ચોપાઠ.

(“ મારી ઝોખા બાધ રે સવૃણા, તમે વૃત કરોને અવૃણાં. ”
એ રાહે)

એવાં વચન કહ્યાં જ્યારે રાચે, હૃત સતીને લેવાને જાય,
જાતાં હૃત વિચારે છે મન, ધિક્ક આકરનું રે જીવન.

દુષ્ટ પાપીનું કહેલું કરવું, તેથી ઝેર ખાઈ લહું મરવું,
ગૌ પ્રાણીને દેવું દુઃખ, તેથી મરવું લહું તે છે મુખ.

માંત આપજો જગદાધાર, એમ હૃત કરે પોકાર,
હાવે કેમ કરવું જગદીશ, એમ આદ્યો ધુણાવતો શીખ.

(એવી) ચિંતા કરતો આંચો ત્યાંહ, સતી દ્રોપદી બેઠી
છે જ્યાંહ,

દેખી હૃતને રાણી વિચારે, આજ લાગ્ય લહું મારું
ભારે.

દાદા ભીષ્મ ગંગાના જે તન, તેમણે આપ્યું છે
રાજ્યાસન,

આંચો હૃત વધામણી કેહેવા, મનોરથ ધારે સતી
તેવા.

બોલ્યો હૃત લક્ષ્મણે આણી, માત સાંભળજો
મુજ વાણી,

દુષ્ટ દુર્મતિ દુર્યોધન, પામે બેઠો છે દુશાસન.

વળી બેઠો છે રવિનો કુમાર, ભીષ્મ સાથે છે દ્રોણાગાર,

એ રાવને છે વાત ગમતી, સસા મધ્યે બેઠો નરપતિ.

પાંચ પાંડવ તવ ભરતાર, અત્યવાદી પાંડુના કુમાર,

તેમાં લેટ યુધિષ્ઠિર ગય, જેના ગુણ કવિજન ગાય.
તે હાયાં દયુત ગમીને આજ, હાયાં દ્રવ્ય મહિત
સર્વ ગજ,
રાજા મુળલ તણો જે કુમાર, મામે શકુની મર્વમાં
અંગાર.

છળ કમી કપટ તેણે કીધું, ભાઈ સહિત સર્વે
શુભી કીધું,
દયુત ગમતા તમોને દીધા, દુર્યોધન આધીન જ કીધાં.
માટે ગયતાણુ કામ કરો, દામી થઈને ઉઠર નિત ભરો,
મનમાહી ન ધરશો રોષ, જાણો કર્મતણો એ છે દોષ.
મહા મધ્યે બોલાવે છે ગય, તમને તેડવા આવ્યો
ધુ માય,

અધર્મી કિંકરનો અવતાર, આપ કરી જુઓ
મનમા વિચાર.

પર આધીન જેનું જીવન, તે તો મુખ ન દેખે
સ્વપ્ન,

ભીષ્મ કર્ણ ને દ્રોણાચાર, ત્યાં ધર્મ ન દીમે લગાર !!
મુણી દૂતના મુખની વાણી, ધાતું વિચારીને બોલ્યાં
ગણી,

પાચ પાડવ માડું જીવન, તેથી અધિક નથી મુજ
તન !

જાન ધર્મે કાલું હોય જેમ, હું તો વચન પાળી
ગડું તેમ,

મારા સ્વામીની આરા હોય, પાણું તેમ કંઠ્ય
કદી તોય.

દયૂત રમતાં ઘણું મેં તો જોયું, નારી મરણું
રત્ન કોણે જોયું,

સ્વામી મારા યુદ્ધિષ્ઠિર રાય, દુંપદ રાય છે મારો
પિતાય.

પાંડુરાયના કુળની છું નાર, તેને કોણ સજ્જામાં લેનાર,
રામચંદ્ર કહે બીજી નારી,^૧ વાણી ધમ વહે લે
નહારી.

પાપી પવિત્ર ગંગાથી ન થાય, ત્યારે દ્રૌપદી આવે
સભાય,

સુણી સતીનાં કહેલાં વચન, આલ્યો દૂત વિચારતો મન.

રાજ સભા ગિરાજે છે જ્યાંહ, આલ્યો દૂત
વિચારતો ત્યાંહ,

ગયો રાજસભા મોઝાર, કર્તો વહનથી વચન પ્રહાર.

જેને મરણ તણી નથી શંક, તેને દિલ કોણ રાયને રંક,

અલ્યા સાંભળ અંધના તન, તારો અવજો ઘયો

આજ દન.^૨

સતી દ્રૌપદીને દુષ્ટી કરી, તારી મરવાને મર્તિ કરી,
ધિલ્લ ધિલ્લ તારું રે જીવન, ખરી વાત તારે ન લોચન.

૧ સંસ્કૃતમાં દ્રૌપદી વસ્ત્રહરણ નામનું સારક શ્લોકનું કાવ્ય છે. તેના રાઘવઃપરમંદિરં યદિ યાતિ । ના અર્થને આ લીટીનો અર્થ મળતો છે. ૨. દિન.

તારી ખુદ્ધિ તણા થયો બ્રંશ, હવે તારો જવાનો
છે વંશ.

કોઈ ક્ષત્રી નથી આ સભામાં, સર્વ બેઠા છે શૂદ્ર સભામાં,
ભીષ્મ સાંભળજો મારી વાત, તમે લજવી તમારી રે
માત.

ખલ્લુ દ્રોણ તમારું જીવન, તમે ક્યાંહી ન હીઠું અન્ન,
દુષ્ટ રાજાની પક્ષે અડયા છો, પેટ ભરવાને માટે
પડયા છો.

આથી શ્વાન ભરે સારાં પેટ, ચાકરી કરતાં કૃત્તવી સારી વેઠ,
આથી માગવી મારી ભીખ, આથી મરવું લહું
ખાઈ વિખ.

તમે રાખ્યા છે મુખ પર કેશ, પણ વરવો હીમે
સો વેશ,

તમે બેઠા છો સર્વ સભાય, દુષ્ટ કરે છે મોટો અન્યાય.
તમે કોયે ન વાયો રાય, તમે દેખતાં થાય અન્યાય,
આજ શ્રી હરિ તમને રૂઠ્યા, હવે કાળ તમારા રે
ખુદ્યા.

નીચાં કરીને બેઠા છો વદન, પણ કોઈ નથી કહેતા
વચન,

એવાં સાંભળી દ્વેષ વચન, બહુ કોપીયો દુર્યોધન.
બોલ્યો રાય ચક્રાવીને રીસ, તમે છેદોને દ્વેષનું શીપ,
દ્વેષ સાંભળી દુષ્ટ વચન, બોલ્યો માંભળતાં સહુ જન.
સાંભળ અંધતણા રે કુમાર, મારે જીવનું નથી લગાર,

જેને જીવ્યાની છે ઘણી પ્રીત, તે તો વચન કહે ન
વિપરીત.

મારો વાસ થશે હવે સ્વર્ગે, તમે સર્વે જવાના છો નર્કે,
ઉઠ્યો દુશાસન પાડી ચીસ, તેણે દૂતનું છેદ્યું શીપ.
દૂત ગાંધર્વનું રૂપ થાય, બેસી વીમાને સ્વર્ગે જાય,
દરી દ્રૌપદીની એણે પક્ષ, તેથી ધર્મ વિશે રહ્યું લક્ષ,
ભસ્મ રૂપ થયાં સહુ પાપ, કૃષ્ણે પાપ કીધાં સહુ માફ.

વસણ.

લક્ષ ધરો પ્રભુ નામનો, જે આંતે આવે કામ રે,
દુષ્ટ નરથી દૂર રહીને, સેવો શ્રી હરિ નામ રે.
કહણ્યુ વેળા કામનું છે, અવર નથી ઉપાય રે,
સુત વીત ઠારા ને સહોદર, દુઃખદાયી કહેવાય રે.

કંકણું કે જી. ગાગ સારંગ.

આજ્ઞાનો ભાંગ જાણી રાજા બોલ્યો, ક્રોધ લાગ્યો
અતિશે મનજી,
વામ ભાગે જોઈ સાનકીધી, છેલ્લાં ઉભો દુશાસન જી.
રોમાંચિત થયાં સર્વ શરીરનાં, કોપે દીસે નેત્ર લાલ જી,
ગડગડતો ગહુ બોલ બોલ્યો, દુષ્ટ બ્રહ્મટી ચડાવી
નીજ લાલ જી.

જા રે દુશાસન વેળી અહીં લાવ, પાપજીને આણે
કામ જી,
સર્વે ચોદામાં તું ગહુ ગળવાન, તુજ વિના એ
કોણ કરે કામ જી.

આગ્રહનાં એવાં વચન સાંભળી, ચાલ્યો પાપી
 દુશાસન છ,
 મહા મદથી માતો ક્રોધ ભરાતો, મુખે વદતો કૂર
 વચન છ.
 વાયુ વેગે કરી દોડ્યો આવે છે, જ્યાં ખેડી છે
 દુષ્ટ કુમાર છ,
 દનકતણી છડી કરમાં ગ્રહી, મુખે કરતો દૂર ઉચ્ચાર છ.
 દુષ્ટને હીઠો ત્યાંથી મહા ભય પામી, થર થર ધ્રુવે
 કાય છ,
 રોમાંચિત થયાં સર્વ શરીરનાં, શોકે વદન મુકાય છ.
 માંજારને દેખી પોપટી ભય પામે, નાગને દેખી દીપ
 જવાળ^૧ છ,
 રાવણને દેખી સીતા ખીચે, તેમ દુષ્ટને દેખી
 ખીની ખાળ છ.
 એમ કરતાં આવ્યો સમીપમાં, કેશે ગાલી પાંડવ
 નાર છ,
 દ્રુપદ સુતા કહે રજસ્વળા હું છું, સ્પર્શ ન કરશો
 લગાર છ.
 પાપી ચાલ્યો કેશળધર ગ્રહીને, રાજ્ય માર્ગે ઉભા
 છે લોક છ,
 સતીતણું ત્યાં દુઃખ દેખીને, લોકને ઉપજ્યો મન
 શોકછ.

૧ એવું કહેવાય છે, કે સાપને દેખીને દીવાની જ્યોત
 ગ્રાંખી ખજે છે. ૨ ચોટલો.

લોક પરસ્પર બોલે બહુ, વેહેલો મળ્ને દુર્યોધન છ,
 દોરવના કુળનો નાશ જ થાને, એમ પાંચ બોલે છે
 વચન છ.

દ્રોપદીને લેઈ આવ્યો સલામાં, ઉભી કીધી છે
 દ્રુપદ કુમાર છ,
 સર્વ સભા નીચું જોઈને રહી, પણ કોઈથી ન થાય
 ઉચ્ચાર છ.

કર્ણ તણો મત લેઈ રાજ ત્યાં, બોલ્યો અઘટિત
 વાણી છ,
 આવો રાણી મારે બોલે બેસો, તમને કરું મોટી
 પટરાણી છ.

દ્રુપદ મુતા કહે સર્વ આંજળતાં, તેનું તે કળ તનને
 જડશે છ,
 મારે બેસવું તેહ ઘટે નહીં, ગદા લીમતણી ત્યાં
 પડશે છ.

એમ કહીને રાણી રૂદન કરે બહુ, નેત્રે આંમુની
 ધાર છ,
 સંકટ સુંગરીનું ત્યાં દેખીને, વળતો બોલ્યો પવન
 કુમાર છ.

વલણ.

પવન કુમાર ત્યાં બોલીયો, મનમાંહી લાવી રીસ રે,
 કાયા કંપે અતિ ઘણી, વળી પાડી મોટી ચીમ રે.
 હાથ પરસ્પર મઠતો, કરે ચટ્ટા ચટ્ટ ઘોપ રે,
 કાળીદાસ કહે કથા, લીમને ચડ્યો રોપ રે.

કરુણું ૪ થું. રાગ ત્રિતાલી ચોપાદ.

ક્રોધ કરીને થયાં નેત્ર લાલ, પછે બોલીયો કુંતાનો
બાલ.

ઉઠ અર્જુન મારો બ્રાત, કામ કરને કહું તુંને વાત.
કાષ્ટ લાવીને પ્રગટ^૧ ચીતાય, મુજથી જોયું હવે
નવ જાય.

મતિ મંદ રહ્યો શું જોઈ, તમે લાજ સર્વ મારી ખોઈ.
અગ્નિ લાવ હું કરૂં પ્રવેશ, નહિતો તુજને માફ
જાણી કેશ.

જેમ બ્રાત તમે શું જુઓ છો, ઢાળી વદન ને કેમ
રૂઓ છો.

મને નહીયું તમારું રે કર્મ, નહીં રાખું તમારી
હું શર્મ.

સત્ય મૂકીને આજ્ઞા આપો, નહિ તો ઉઠી મારું
શિર કાપો.

તમે આજ્ઞા મુજનેદીજે, ક્ષણમાં જોવા તે સરખું કીજે.
અધ પુત્ર બેઠા છે આ મર્વ, તેનો ક્ષણમાં ઉતાડું
હું ગર્વ.

જેમ સિંહ, ટોળી મારે હરણ, તેમ આણું હું
સર્વનું મરણ.

ભીષ્મ દ્રોણ ને બળવંત કણ, તેને બાણું છું હું
જેવાં તૃણ.

કહો તો મારું ગદાને લડાકે, નહીં તો ત્રણ તોડું
લપડાકે.

બોલ બોલતાં શું પડે જોર, આજ કેમ થયા આવા
નઠોર.

મારે તમને નથી દેવો ભાર, હું તો એકલો મારું
હજાર.

દૌરવ રૂપી મચ્છરના અંકુર, તેને મશળી કરું ચકચૂર.
મારું બીમ ભયંકર નામ, તે તો થઈ ગયું આજ
બદામ.

જેમ ધ્રુવડને રાતનો રાજા, લોક કહે છે સર્વ તમાશા.
હું તો બંધાયો વચને તમારે, તેથી કાંઈ મારું નવ
ચાલે.

ધિક્ક ધિક્ક પડ્યો અવતાર, રાણી પાડે આંસુડાંની
ધાર.

તમે કુળને દીધું રે કલંક, તમે વચને કીધો મને રંક.
તમને કહું છું હું બે કર જોડી, મને આજા
આપોને થોડી.

ઐરાવત લાવ્યો તો નવીન, ત્યારે કેવો થયો હતો દીન.
હર નાઠાતા મૂંઝીને રાજ, તેણે આજ લીધી મારી
લાજ.

ગોટા ભાઈ કરોને ઉચ્ચાર, કરું દૌરવનો હું સંહાર.
આ સમેની ચડેલી જે રીસ, લાગ આવે હું સર્વ
દાડીશ.

તમે સર્વ સજા સાંભળજો, માફ વચન તો સત્ય માનજો.
 મોટો સંગ્રામ થાશે જ્યારે, લીમ કોપ જ કરશે
 ત્યારે.
 કુંતા માતને પડીયો છું પેટ, લોહ કેરો કુકાર
 છું નેટ.
 કૌરવ રૂપી જે બાવળ વન, તેને કાપીશ હું કોઈ દિન.
 ગદ્દા મારીને ભાંગીશ ચર્ણુ, શત ભાઈતું આણીશ
 હું મર્ણુ.
 કોઈ રણમાં પડશે તરસે, પાણી પાણી કરતાં કોઈ
 મરશે.
 કૌરવને રોળી નવ માફ, (તો) પિતૃ સહિત હું
 નહીં સીધાફ.
 એવાં વચન સાંભળીયાં જ્યારે, રાગ ધર્મ બોલ્યા
 બોલ ત્યારે.
 ભાઈ તું છે પવન કુમાર, તારા ભેરતણા નથી પાર.
 હું જાણું છું તું બળવંત, નક્કી લાવે તે સર્વનો અંત.
 તને દેખીને પર્વત ત્રાસે, કૌરવો તને દેખીને
 નાથે.
 તારા અંગનો દેખી વર્ણુ, બળવંત ઢળી પડે ધર્ણુ.
 તારા બળનો ન લહે કોઈ પાર, રખે કરતો તું કાંઈ
 ઉચ્ચાર.

તાડું ધારેલું જો તારે કરવું, ત્યારે (તો) મારે ઝડપથી
મરવું.

નહીં તો બેસી રહે બળવાન, લાજ રાખશે શ્રી
લગવાન.

સત્ય પુરૂષનું સત્ય જો જાય, ત્યારે પૃથ્વી પાતાળે
પલાય.

લજ્જા જાય તો જાવા દીજો, પણ વાણી
અસત્ય ન દીજો.

સત્યવાદી નરો જેમ ભાષે, તે તો તેવી રીતે તેમ
રાષે.

માટે બોલ ના બોલીયે આમ, મુજો બોલીને શું
થાએ તાબ.

અંતે સત્ય આવીને તરશે, જેનું કપટ હશે
તેજ મરશે.

અભણ્યા નથી બહુ નામી, લાજ રાખશે અંતરજામી.
એહેવાં સાંભળી ધર્મ વચન, છાનો રહી ગયો
કુંતાનો તન.

સતી દ્રોપદીએ બણ્યું મન, ભીમે નીચું કીધું રે વકન.
નીચુ જોઈ બેઠા મુજ ભરતાર, હવે કોઈનો નથી
રે આધાર.

વલણ.

આધાર કોઈનો હવે નથી, કરવો કોણ ઉપાય રે.
દુષ્ટ દુર્યોધન કોપીયો, લજ્જા મારી જાય રે.

ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય પ્રભુ દેવકી નંદન, વસુદેવતણા કુમાર રે.
કવિ કાળીદાસ કહે પછી, સતી મુખથી કરે પોકાર રે.

કંઠુ' ૫ મુ.—રાગ. પરજીયો.

(તારે જોડુળ જોવાને આવ રે, મધુવનના વાસી. અથવા.
પ્રેમચંદ્રાની બહીરારી રે, ગસિક જન જુએ. એ રાહે)

મારી અરજ સુણો અવિનાશી રે,

દારકાના જો વાસી;

કહે દ્રુપદ સુતા તવ દાસી રે,

દારકાના જો વાસી ટેક.

ભક્ત વત્સલ્ય તમે ભૂધરા રે,

કીધાં દાસતણાં બહુ કામ;

હુદ હુશાસન ઠોપીયો,

માટે ધાળો સુંદર શ્યામ રે.

દારકાના.

પ્રથમ મજનું રૂપ ધરીને,

મનુનો મટાડ્યો એક;

જળ મધ્યે દૈત્ય વિદારીને,

લાવી આખ્યા પ્રહાના વેદ રે.

દારકાના.

મહોદધી મંથન કીધો તમે પ્રભુ,

દેવની કીધી સહાય;

એક રત્ન બહાર કાઢીયાં,

જેથી વિશ્વને વડું મુળ થાય રે.

દારકાના.

દૈત્યને મારવા કારણે પ્રભુ,

ધર્યો મોહિનીનો અવતાર;

અમૃત પાચું દેવને,
 કીધો દેત્ય દાનવ સંહાર રે. દારકાના,
 પૃથ્વી પાપી હરી ગયો તેને,
 જઇને વિદ્યાર્યો જળમાંહ્ય;
 વરુણનું વડું દુઃખ કાપીને,
 ભૂમિ પ્રદાને આપી ત્યાંહ્ય રે. દારકાના,
 પ્રલોદનું પરિપાલન કરવા,
 લીધું નરસિંહ રૂપ;
 પ્રદાનું ભાખેલું રાખીને,
 માયો હિરણ્યકશિપુ ભૂપ રે. દારકાના,
 કશ્યપ સુત થઇને પ્રભુ તમે,
 રાખી અહીંતીની લાજ;
 ઇંદ્રને અવિચળ રાખીને,
 આપ્યું બલીને પાતાલનું રાજ્ય રે. દારકાના,
 દુષ્ટ ક્ષત્રીને સંહારવા રે,
 કરશુ રૂપે કરશી લીધી હાથ;
 ભાર ભૂમિનો ઉતારીને,
 તમે તાર્યો ચોરાશીના નાથ રે. દારકાના,
 દાશરથી રૂપ ધરીને તમે.
 માયો લકાનો ઇંશ;
 રાજ વિભીષણને આપીને,
 હેદયાં વીશ ભુજને દશ શિવ રે. દારકાના.

નીમા ખડકતાં લાંડમાં ૧ રે,
 ભૂલથી ભરીયાં માંજરીનાં ખાલ;
 નીમા મધ્યે એક પાત્રમાં,
 અમિતણી અડી નહીં જવાળ રે. દ્વારકાના.
 ગજનું સંકટ કાપીયું રે,
 ગજ ઘંટા ઢાંકી ખગ ખાલ,
 નીર કઢાયમાં મેડકી ૨ ખાલક,
 તેને અડી નહીં ઉની જવાળ રે. દ્વારકાના.
 તે જ તમે પ્રભુ આવીયા રે,
 વસુદેવ તણે દરગાર;
 દુષ્ટ સહિત કંસ ભારીને,
 પ્રભુ ઉતાર્યો ભૂમિનો ભાર રે. દ્વારકાના.
 કરૂણા નિધિ તમે કૃષ્ણજી રે,
 શું સુતા રે સોડ તાણી;
 આળસ અંગમાં આવીયુ,
 પાસે બેઠાં રૂકિમણી રાણી રે. દ્વારકાના.
 પિતા દ્રુપદ તે દૂર છે રે,
 નીચું જોઈ રહ્યા પાંડુ કુમાર;
 લાજ લેવાને દુષ્ટ કોપીયો,
 હવે થઈ હું નિરાધાર રે. દ્વારકાના.

અંતરજામી અરજ સાંભળી,
વારે ચડવાને તત્પર થાઓ;
કાળીદાસના સ્વામી રે પ્રભુ,
તમે ગરૂડે ચડી વેરેલા આવો રે. દારકાના.

વલણ.

આવો પ્રભુ ગરૂડે ચડી, શું દારામતિ છે દૂર રે,
દૂર હોય તો પરણવા, કેમ જવાયું કુંદનપુર રે.
આશરો એક તમ તણો છે. અવર નથી આધાર રે,
જળધારા નેત્રે વહે, કેમ આવડી લાગી વાર રે.

કડવું ૬ રાગ—ચોપાઈ નિનાલી.

એવી સતીની સાંભળી દીન વાણી, હાં હાં કરીને
ઉઠ્યા ચક્રપાણી,
ઢળી પડે ને બેઠા થાય, પગ એક કલ્પ વહી ભાય.
એવે રૂઢિમણિ બોલ્યાં વચન, પ્રભુ સ્વપ્ને દીકું શું
નવીન,
શાને ગભરાયા મારા નાથ, સ્વામી કહોને પુછું
જોડી હાથ.
ત્યારે બોલ્યા જગદાધાર, તમે સાંભળજો મુજ નાર,
સતીદ્રોપદી જે મુજ પ્રાણ, તેને કોઈ પીડે છે અભણ.
નિદ્રામાંથી સુતેલો હું ભગ્યો, મારા કાનમાં
ભણકારો વાગ્યો.

મને નિદ્રા ન આવે લેશ, કોઈ સતીના તાણે છે કેશ,
 સતીને જે હુ ખ દેનાર, તેના પ્રાણ હુ નિશ્ચે લેનાર.
 તમે લોજન લાવો છો જમવા, પણ સતીને લાગ્યો
 કોઈ દમવા,
 સતી કરે છે હુ ખથી પોકાર, કેમ લોજન કરું
 હું લગાર.
 સતી દ્રૌપદીને સુખ થાશે, ત્યારે લોજન કરશુ અવાસે,
 એમ કહીને ચતુર્ભુજ ઉઠ્યા, સતી દ્રૌપદીને ઘણું
 ત્રુઠ્યા.
 શંખ ચક્ર ને પદ્મ ગદાય, ધર્મા આયુધ હરતની
 માદ્ય,
 શિર મુકટ ને કુડળ કણું, મેઘ ચામ શોભિત
 અગ વણું.
 દૌસ્તુભ માળા ઠઠે િરાજે, રૂપ જોઈને કંઈપં લાજે,
 પેહેયું પીતાળુ શુભ અગે, ધરી મોતિની માળા
 ઉમગે.
 કટી મેખલા શોભે વિશાળ, ઉપર ઝોઢી અનુપમ
 શાલ,
 થયા ગરૂડ ઉપર અસવાર, નેત્રે ચાલે છે આસુડાની
 ધાર.
 ભક્તવત્સલ્ય પોતે ભગવત, રતીનું હુ ખ દેખી કરે
 ચત,
 રૂમાલે આમુને લુચે, દયા દષ્ટિએ વિશ્વને ઘુચે.

વેગે કરીને ધાયા બળવી, લીધા નવસો નવાણું રે
ચીર.

નીમિય માત્રમાં આવ્યા હરિ, જ્યાં કૌરવોએ
સભા ભરી.

આવી ઉભા સભામાં પ્રસન્ન, કૌરવોને ન દીધું દર્શન,
મતી ટ્રોપદીને કહે નાથ, વચ્ચે લાવ્યો ઘણાં મારી
સાથ.

માટે ચિંતા ના કર્યો લગાર, લાજ તમતણી કોણ
લેનાર,

હું તો ભકતનો યાદી છું દાસ, જેનું ચિત્ત સદા
મુજ પામ.

એવું કહીને ઉભા પ્રભુ પાસ, સતી ટ્રોપદીનો ગયો ત્રાસ,
કેધ કરીને ખોડ્યો રાજન, ઢેમ ભેઈ રહ્યો દુશામન.

તાણુ વચ્ચે એવાં તતકાળ, નગ્ન કરની દુપદની ખાળ,
દુષ્ટ ઉભો થયો તતકાળ, હાથે આંખળતો મુછ ખાલ.

આવી ઉભો સીધ કરી ગતી, ખીજે પાસે ઉભો
દુરમતિ, ૧

એક તાણે ને ખીજું સાર, ત્રીજું તાણે ને ચોથું તૈયાર.

ચોથું તાણે ને પાંચમું જેવું, છઠ્ઠું તાણે ને સાતમું
તેવું.

સતી અંગ ન દેખે કોઈ, રાજ સભા રહી છે ભેઈ.

અન્યો અન્ય કરે છે વાત, વસ્ત્ર કયાંથી આવ્યાં
લલી લાત,
કેઈ કહે વિદ્યા એની પાસ, તેના બળથી થયું
દુઃખ નાશ.

પેહેરી શકે તો પેહેરાય એક, કેમ પેહેરાય વસ્ત્ર અનેક,
આવાં વસ્ત્ર જોતાં ઘણાં મીઠાં, આખી ઉંમરમાં નથી
દીઠાં.

ત્યારે બોલ્યો જરાસંઘ તન. મારું સાંભળજો સર્વ
વચન,
તમે સર્વ છો રાજકુમાર, નથી જાણતા કાંઈ લગાર.
એક સમે દ્વારકાના નાથ, ચાલ્યા સર્વ સખી મળી
સાથ,

ગયા વાટીકા વન મોઝાર, તાંડાં સાથે હતો હું તૈયાર.
ધણી^૧ દંડલીધો કર માંદા, કૃષ્ણ છોલવા લાગ્યા ત્યાંદા,
ધણી છોલતાં બેઠી છેધાર, ચાલી રૂધીરતણી બહુ ધાર.
વસ્ત્ર ખંડ માગ્યું તેણી વાર, ત્યારે ઉભી હતી દુપદ
કુમાર,

પ્રાણ પ્રિય જાણી બળવીર, આપ્યું વધ કરી નીજ ચીર.
કીધી ગણતરી સૂત્રની નોંધે, પછે પાટો ખાંધ્યો
નીજ હાથે,
થયા તાંતણા નવસો નવાણું, હું તો એટલી વારતા
જાણું.

મારે કૃષ્ણતણું હશે કામ, નીજ લક્ષ્મીના છે વિશ્વરામ,^૧
 વિના કૃષ્ણ કેા કરે મદાય, આપું કામ ખીજાથી
 નવ થાય.

દેખી અંબર સર્વ અપાર, યયા વિસ્મય રાજકુમાર,
 ખેલું દુષ્ટો મનમાંહે પસ્તાયા, વસ તાણતાં કર બાહુ
 થાકયા.

ત્યારે યોદ્ધા ગંગાના તન, માફે વચન સાંભળ રાજન,
 આગળ સતીએ કહી હતી વાણી, નિર્દે આજ મેં
 સાચી માની.

અંધનો તું અંધ છે સાચો, એલે યોદ્ધા કહેા નથી
 કાચો,
 જેને શ્રી હારની છે સહાય, તેની લાજ લઈ કોણ બાય.
 જેને વસ છે કેવાં બનેલાં, નથી મનુષ્ય મતિનાં
 વણેલાં,
 એના રંગની કેવી છે ચટકી, એની કોણ કરી શકે
 કટકી.

સર્વ અંબરની એક બાત, એક રંગ ને એક જ ભાત,
 સુણી ગંગોપજનાં વચન, રાચે નીચું કીધું છે વહન.
 લાખ્ય લાનુમતિ પટરાણી, એની પૂજા કરો સતી બાણી,
 એને ચણું નમોને સર્વ, મૂકી આપણા કુળનો ગર્વ.
 જેને શ્રી હરિ છે રે પ્રસન્ન, તેનો જન્મ સર્વથી ધન્ય,

જુઓ ધ્રુજ હતો નહાતુ જાગ, તુરં જાણતો
હતો ભૂપાળ
આસન આપ્યું નહીં નીજ અંક,^૧ જાણી દુર્ગાળ
જાળક રક.

તેને પ્રસન્ન થયા જગદીશ, ત્યારે ગયે નમાવ્યું શિવ
જેણે કંઠ કહ્યું તું વચન તેજ આવી નમ્યા ધ્રુવ તન
જેને સર્વે ગણ્યો તો ખોટો, તે તો ધર્મ બેઠો
સહુથી મોટો.

માટે ઘાસ પ્રભુને છે બંધાલો, તમે મમત કરો
નહીં ઠાલો.

જુઓ આવીને યાદવ વીર, પાયાવીના પૂર્વો ચીર.
તેને હવે નમ્યાની શી લાજ, જેને પ્રસન્ન થયા
જગ રાજ

સુણી લીધ્મતણા રે વચન, આપ્યો મેહિલમા દુશાસન
લાવ્યો ભાનુમતી પટરાણી, સભા મધ્યે ઉભી
લાજ આણી

ન્યાહો દુપદની છે જાલ, આવી કરમા ગ્રહીને થાળ,
પાયે નેપૂર કમનુમ વાગે, કામી પુનપના ત્યા
મન લાગે

વસણ

લાગે મન ત્યા કામીના, જેના રૂપતણો નહીં પાગ.
ભાનુમતી આવી ઉભી, ન્યા દુપદ રાજકુમાર

જગત જનેતા દ્રોષદીને, આવી લાગી પાય.
કવિ કાળીદાસ કહે કથા, પછે પૂજા કેવી થાય.

કહ્યું ૭ મુ. રાગ રામઘી.

(ભુલી બમે છે ભાગિની, નૈઘનનાથની નાગ,
ઝો નળ ઝો નળ બોલતી, બીજો નહીરે ડ્યાગ એ ગગે.)

પ્રેમે પૂજા કરે પ્રેમદા, મૂછી કનકની થાળ,
પાય ધર્માં ગ્રહી કરવડે, કંકુ સરખા છે લાલ. પ્રેમે.
ચરણ ધોયા શુદ્ધ નીરથી, થાળી મધ્યેનું નીર,
સર્વ સભાએ લીધું ગ્રહી, પીને ધરીયું છે શિર. પ્રેમે.
કેસર મીશ્રિત અંદને, અર્ચાં દીધી છે ભાળ,
ઉપર ચોખા આરોપીયા, આરોપી પુષ્પની માળ. પ્રેમે
સર્વ આભુપણ અંગનાં, રત્ન જડીત અપાર,
નખથી તે કેશ સુધી રૂઠા, મર્ચિ મોતિના હાર. પ્રેમે.
અગરનો ધૂપ કરાવીયો, તેનો મુંદર સુગંધ,
રાજસભામાં વ્યાખ્યો બહુ, મર્વ થયું છે સુગંધ. પ્રેમે.
આરતી કીધી આનંદથી, ઉભા મર્વે ભૂપાળ,
શિસ નમાવે સહુ મળી, પાડે કરવડે તાલ. પ્રેમે.
કર જોડી વિનતિ કરે ઘણી, માત કરજો ક્ષમાય,
દ્રુપદ સુતાને પાચે નમી, સર્વ રાજ અભાય. પ્રેમે.
આકાશે દેવ આવ્યામળી, જય જય કરતા ઉચ્ચાર,
વૃષ્ટિ કરે બહુ પુષ્પની, દેજો રાજકુમાર. પ્રેમે.

દેવના હુંડલી વાગીયાં, થાય નૃત્ય ને ગાન,
ગરુડે ચડીને ગોવિંદજી, જુએ લક્ષ્મણ માન. પ્રેમે.
આનંદ પામી અતિ ઘણો, આલ્યા ખળભદ્ર વીર,
દ્વારામતી પ્રભુ પો'ચીયા, લક્ષ્મણ વત્સલ્ય ધીર. પ્રેમે.

વક્તવ્ય.

લક્ષ્મણ વત્સલ્ય પ્રભુ ભૂધરે, જઈને કીધું સ્નાન,
લોજન કીધું ભાવતું, સુખી થયા લગવાન.
ભીમક સુતા પૂછેહસીને, કેમ કરી આવ્યા મુજ નાથ,
શ્રી હરિએ મુખથી પછે, સંભળાવી સહુ વાત.

કડવું ૮ મું. રાગ. ચૌપાદ ત્રિતાલ.

ભીષ્મ દ્રોણના મનનું જાણી, બોલ્યો રાય સભા
મધ્યે વાણી,
ભાવ ઉપરનો જ બતાવે, મનમાંહી તો અગ્નિ જરાવે.
જાઓ મેહેલમાં આકર ચાર, લાવો શિખિકા^૧
કરીને તૈયાર.
વાળાં મંગાવી વજડાવો સાર, માંહે બેસાડો પાંડવનાર,
અતિ લાવી આનંદની લહેર, નારીને પો'ચાડો પાંડવ
ધેર.
કુળ વૃદ્ધનો મત હોય જેમ, કરવું આપણે શ્રદ્ધાને
તેમ.

મુણી રાય તણા રે વચન, લાબ્યા અનુચર નરવાહન,
તેમા ખેડી કૃપદની ખાલ, આડ્યા સર્વ મળીને ખૂપાળ.
નાના વિપ્રના વાળાં જાદુ વાળે, કોરવનું કંઠણ
દિલ દાઝે.

હરિ જન તણા જાયે શોક, જાદુ જોવા મળ્યા છે
રે લોક.

અન્યો અન્ય વાન મદુ કરે, સત્ય તથુ જુઓ
આખરે.

જેને શ્રી હરિની છે સહાય, તેની લાજ કોણુ લઇ
જાય.

ધન્ય ધન્ય ખરું એનું સત્ય, એણે વશ કર્યાં પ્રજા
પત્ય

દારકાથી આબ્યા જાળ વીર, રાખી લખ્યા પુરીને
ચીર.

ખાંડુ કુળમાં પ્રકર્યો દીવો, રાજા ધર્મ ધણાં
વર્ધ જીવો.

જેને કપટ નહીં રે લગાર, આપ ધર્મ તણા અવતાર.

ખાંડવનો પ્રભુ જય થજો, કોરવોનો વંશ જ જજો.

ખાંડવનું પ્રભુ કદ હરજો, હવે દુર્યોધન વેહેલો મરજો.

સતી દ્રોપદીને કીધો કેર, તેથી કૃષ્ણ સાથે થયું વેર.

દુર્યોધન વેહેલો મરશે, પ્રભુ કોપીને સર્વ સંહરશે.

જેણે કૃષ્ણ સાથે કીધું વેર, તે તે સુખે સુતો નહીં
ધેર.

કૃષ્ણ શત્રુ યયો ગય કંમ, આપ મુઓ સહિત નીજ
વંશ.

ગદ્યા ગોકુળમાં એ અન્નણ, પૂતનાના શોખી લીધા
પ્રાણ.

તૃણાવત કીધો ચકચૂર, પાડી સકટ કીધું ઉધુ ફર.
બક વત્સ ને ધેનૂક માયા, એવા કોટીક દેત્ય વિદ્યાયા.

કાળી નાગનું કીધું હમન, રાખ્યું ગોકુળ બળતું રેવન.
કાળયવન જરાસઘ હાયા, પછે ક્રોધ કરીને સંહાયા.

જેણે કૃષ્ણ સાથે વેર કીધું, તેણે ઝેર હળાહળ પીધું.
એમ બોલતા લોક વચન, પછે આવ્યું પાંડવનું ભુવન.

સતી દ્રેપદી આનંદ ભરમાં, આવીએકાં પોતાના ઘરમાં.
હતી કૃષ્ણ તણી ને મેહેર, લાજ સહિત આવ્યાં નીજ

ઘેર.
માટે કૃષ્ણ ભજન ને કરશે, ભવસાગરથી તે

સઘ તરશે.
હવે મંસારનું મૂકી કામ, તમે એવો શ્રી હરિનું નામ.

નથી બેમતી એક બદામ, એવું સોંધું શ્રી હરિનું નામ.

વલણ.

પ્રકાશ કીધો અહ્ય અંધ, નથી ઘણો વિસ્તાગ,
કરતા હરતા કૃષ્ણ છે, નીજ જનના આધાર.

ને જન ભાવે માંભળી, કરશે કૃષ્ણ ભજન,
ભવસાગર તરશે વળી, કરી નીજ કુળ પાવન.

કવિ વિખણુદાસ કૃત.

લવકુશાખ્યાન.

કાવુ' ૧ છુ' રાગ--રામઝી.

પ્રથમે વર્ણવું સુધ ખુધ કથાય,
ચિત્ત ધરી તુજને સ્તવું રે.
હંસ વાહિની તેજ ત્રિભુવન ખ્યાત,
માતા એ તારા ગુણને વર્ણવું રે.

દાળા.

વર્ણવું ગુણ તાહરા, મારો મનોરથ જોહં;
અંળા માયા કરો મુજને, આશા પૂરો માય.
આખ્યાન લવ કુશ તણું, ગાવા મન ઉલ્લાસ;
વિખણુદાસ કર જોડી કહે, મા પૂરો મનની આશ.
જૈમિનિ વાણી ઉચરે, રાય જનમેજય અવિધાર;
પાંડવે યજ્ઞ આરંભીયો, હસ્તીનાપુર મોઝાર.
તાંહથકી પૂછ અરચી, મેહોલીયો તતજેવ;
કેટલો દહાડે અશ્વ ગયો, મણિપૂરમાં અવશ્યમેવ.

પછે પાગથ ને બળ્લુવાહનનું, તાંહા ચુદ્ધ હંધું અપાર.
 પછે જનમેજય વળતું વહે, સ્વામી હું પૂછું એક વાત;
 વળી આઘે કોઈ વઢ્યા છે રે, પુત્ર ને વળી તાત.
 સુધુ ગય પિતા પુત્રતણો, એમ હવે સંગ્રામ;
 તેમ વળી આઘે રેણુ વિષે, રહી લઢ્યા લવ કુશ ગમ.
 પછે જનમેજય વળતું વહે, એ મૂને આશ્ચર્ય થાય;
 ગણ વિષે કેઈ પેરે વઢીયા, લવ કુશ ને ગાઘવરાય.

ઉથલો.

લવકુશ રઘુરાય કેમ વઢીયા, એ જૈમિનિ વાણી કહો;
 વળતું જૈમિની બોલીયા, તમે જનમેજય શ્રવણે ધરો.

કંઠુ ૨ જુ —રાગ રામગ્રી.

એળીપેરે બોલ્યા ઋષિ જૈમિનિ એ, ધન્ય રાય શ્રવણે
 સુણો રે;
 ગમતણો અધિક વિસ્તાર, પાર ન લહીએ કે'તાં
 તે તણો. રે.

ઢાળ.

તેહતણો પાગ ન લાગીએ, ઠેહેતા સૂખ ધાય,
 શ્રીગમજની કથા તણો, કહુ હવે મહિમાય.
 અયોદ્યા નગરીતણો, પ્રતિરાય દશગથ નામ,
 નેહતણે પેઠ મુન થઈ, અવનરીયા શ્રી ગમ.

તેણે જનકને સ્વયંવરે, સ્ત્રીતા વરી નિરધાર;
 પછે અયોધ્યા નગર થઈ, રહ્યા જય જયકાર.
 અપર માગે પારથ્યો, એક દિવસ દશરથરાય;
 સ્વામી રાજ્ય મારા ભરતને, રામને હોય વનવાસ.
 તે વચન તાંહાં અંગી કર્યું, મનમાં હૃદય અપાર;
 શ્રી રામ લક્ષ્મણ જનકી, વન સંચર્યાં નિરધાર.
 વનતણાં વનકુલ પેહર્યાં, વનતણાં વનફળ;
 પછે પંચવટીએ વાસ પૂરી, રહ્યા રાઘવ રામ.
 તેણે સમે મહા વિકટ રાક્ષસ, લંકા તણે જોઈ;
 તાંહાં કપટ કરી જનકીને, હરી ચાલ્યો તેહ.
 પછે વૈદેહી વીનતા તણે, કરે શોધ રાઘવ એહ;
 હનુમંત જોઈ લંકા થઈ, શોધ લાવ્યો તેહ.
 શ્રી રામે સાયર નિચે જઈ, પ્રશસ્ત ગાંધી પાજ,
 વાંકર તણું ફળ ઉતાર્યું, ગદ લંકા લેવા કાજ.
 ત્યારે એક ભાઈ રાવણ તણે, આવી મળ્યો તતખેવ;
 તમે પધારો લંકેશ્વર, રામે કહ્યું અવશ્યમેવ.
 સન્માન કીધું દાસ જાણી, રામનું વાયક વેદ;
 લંકાતણે રઘુનાથને, કહ્યો સર્વ ભેદ.
 પછે કોઈ મનમાં ધરી, કોઈંડ લીધું હાથ;
 રણમાંહાં રાવણ રોળીયો, સ્વામી શ્રી રઘુનાથ.
 તાંઈંદ્રજીતસરજો પડ્યો, કુંભકરણ મહા બળવંત;
 બાકી રાક્ષસ માત્રનો, રણમાંહાં આણ્યો અંત.

મીતાને શ્રી ગમ ભેટ્યા, હઠડે હર્ષ ન માય,
પછે પૂર્વ સ્થાનકે પધાર્યા, રઘુનાથ દીનદયાળ
તાહા દિવ્ય ^૧ વેગે કગબૂ, જનકીને તતકાળ,
અતગીશ્રથી ત્યારે દશગ્ધે, તાહા માળ પુરી તેહ.
પછે મીતા મહિત તે પધાર્યા, આબ્યા અયોદ્યા માહે.

ઉદ્યોગ.

આબ્યા અયોદ્યા માણ, એ કથા મથેપે કહી,
ઝેમિનિ વાણી ઉચરે, રાય જનમેજય આલજે મહી

ઠકુ ૩ છુ—રાગ ગમકો.

અયોદ્યા આબ્યા શ્રી રઘુનાથ રે, સાથે બળીયો
લક્ષ્મણુ બ્રાત રે
સાથે છે મતી સાધવી રે, દેવની ગતિ છે અભિનવી રે,

ગાન.

દેવની ગતિ છે અભિનવી, તેને દો ન લાણે પ્રશ્ન,
પછે ત્રણ જણુ તાથી ગયા રે, વશિષ્ઠને આશ્રમ
વશિષ્ઠને આશ્રમે જઈ, ત્રણે કર્યા પ્રણામ,
કહુ ચિત્તુવી તુજને હજે, દશગ્ધ નદન ગમ

^૧ અગ્નિ ૨૨ ચાલુ, તેમ હસ્ત-તેનમા હાથ
બોળવા વગેરે

પછે દેકયી સુમિત્રાને, ભગ્ત શત્રુઘ્ન,
 રઘુનાથને આવી મળ્યા, આનંદ પામ્યા મન.
 પછે માતા કૌશલ્યા તણે, ગ્ધુનાથ લાજ્યા પાય,
 આલિંગન આનંદ ભેર ઢેઈ, રહ્યા ગઘવ રાય.
 બહુ બાણ આયુધ ગદાસે, મેહેજ્યાં હશે ત્યાં જેહ,
 જનેતા કહે પુત્ર ભાગ, કેમ મઘ્યાં હશે તેહ.
 વશિષ્ઠ વાણી ઉચરે, સાબળો સાચું માય,
 અણેધ ને એ અણેધ છે, તાહરો સૂત રઘુરાય,
 લકતનું પ્રતિપાલન કરવા, દુષ્ટનો કરવા અંત,
 બાઈ તારે ઘેર સુત રૂપે, થઈ અવતર્યા આઘ અનંત
 પછે પધાર્યા આનંદ ભેરે, સાથે સ્વજન પરિવાર;
 માનિની મંગળ ઉચરે, થઈ ગ્હો જય જયકાર.
 પછે વશિષ્ઠે મન વિમાસ્યું, શુભ લગ્ન દિન એક,
 પટ્ટાભિષેક કીધો મહી, ગમને આર્યું ગત્ય.

ઉથલો

રામને આર્યું રાજ્ય હાવે, તેમા કાંઈ સ દેહ નહીં,
 જૈમિનિ વાણી ઉચરે, ગય જનમેજય માલજો સહી

કડવું ૪ શુ-રાગ દેશાખ

રાજ કરે તહા ગ્ધુમય, મનમા અતિ આનંદ
 ભરત ને લક્ષ્મણ જેહ, કરે લકિત ગઘવની તેહ.

નમાય;

અળમાં દુઃખ કેને નવ હોય, પ્રાણી માત્ર સુખી
સહુ દેાય.

એમ કરતાં રાજ અયોદ્ધા સહી, ગર્ભવંતી મીતા
નાર-થઈ;

મહા પંડિત કરે મન વિચાર, વળી વનવાસ હોય
નિરધાર.

દિન પૂઠે દિન જાય વહી, માસ પાંચની અવધ થઈ;
પોઠયા રાઘવ નિદ્રા માંડય, સ્વપ્ન પ્રભુને આગ્યું

ત્યાંહા

જાણે નેટ સીતા સતી, ચોઠાતુર હીઠી વલ્લપતી;
પ્રાણી માત્ર જહીં પાખ્યાં ચોઠ, જાગ્યા રામ વિમાસી

રોય,

પ્રભાતે વશિષ્ઠ તેઠયા સહી, સ્વપ્ન વારતા રામે કહી
એણી પેર સ્વામી કહો તમે, કૃપાનાથ કરવું શું

અમે;

વશિષ્ઠ કહે સુણો રાઘવરાય, એ ઉપર કહું એક
ઉપાય.

પંચ મામનૂ વિધાન જેહ, કરતાં વિધન મહુ દળશે
તેહ;

વેશાખ માસ શુક્લ પાળ સાર, તિથિ પંચમી ને
રવિવાર.

ઉત્તમ દિન જાણી મન માંડય, રામે કાર્ય આરંભ્યું
ત્યાંહા;

અનેક કાષ જન આગ્યા સોય, વિશ્વામિત્ર જનક
જે હોય.

વિધિ સ્મૃતિ બોલ્યું જેહ, કારણ સુખે, તેમ
કીધું તેહ;

રામ સીતાને સુખ વિશેષ, સ્તુતિ પુણ્યે દીધો
અભિષેક.

પછે જનકે રિદ્ધ સોંપી આપણી, આલ્યા ઋષિ નિજ
આશ્રમ ભણી;

કરતા રાજ્ય વળી એવું વીર, રામે મનમાં કયો વિચાર
ગર્ભ પરીક્ષા જેવા સહી, સીતાને એક વાત જે કહી;

માગ જાનકી આપું સહી, જે તારે મન ઇચ્છા હોય.
વળતું બોલ્યાં સીતા સતી, મૂળ આશા પૂરો રઘુપતિ;

વાલ્મીકિનો આશ્રમ જ્યાંહ, એક પહોરને રહીશ તાંહ;
કરવા ભક્તિ ઋષિ પત્ની તણી, મૂળને ઇચ્છા છે અતિ

ધણી;
અરણી ઉપાસ્તર જે કેહેવાય, તે આપો મુને રાઘવરાય.

વળતા બોલ્યા શ્રી રઘુપતિ, એ શું માગ્યું સીતા સતી;
બીજું કાંઈ માગો જાનકી, મન આશા પો'સે જે થકી.

સીતા કહે સુણો રાઘવ રાય, મને ઇચ્છા બીજી
નવ થાય;

પૂર્વ કાળ પાળો તેહ, મૂળ માગ્યું આપો એહ.

જનક સુતા સાંભળ નિર્ધાર, જે તું કહે છે વારેવાર;

લક્ષ્મણ સાથે તુજને નાગ ળહાણામાં મોકલું વન-
મોઝાર.

એવું કહીને પોઢયા રાઘવરાય, રામ મીતા નિદ્રાવશ
થાય,

પહોર પાછવી રાતુરહી, આઁચા પ્રભુ જગાડયા સહી.
પ્રથમ ચર કહે સુણ રાઘવરાય, ઘેર ઘેર તાગ જશ
ખોલાય.

બીજે કહે સાલળો પ્રભુરાય, રામ કીર્તિ ખોલે સર્વ
કોય;

ત્રીજે કહે શું ખોલે ધણું, ધન્ય ગણ્ય શ્રી ગઘવતણું.
ત્રણ જણ એવું વાયક કહી, સ્વસ્થાન પછે પોત્યા
સહી.

હવે ચોથાને પૂછે મહારાજ, સત્ય વાયક લાઈ કહે
આજ,

મારે અથવા સીતાને જેહ, કે ઉપવાદ મુખ વઠ તેહ.
જેવું સાલળી આઁચો સહી, તે મુજ દેખાડને કહી.

એવું વાયક શ્રવણે સાલળી, રાચે x x x મળી.
જોમિનિ કહે જનમેજય રાય, તે તુજને કહું એક ઉપાય.

કહુ પ મું—રાગ આશાવરી.

ચોથો ચર એમ ઉચરે વાણી, આણી આનંદ લીતર
અતિ ઘણો રે.

મેં રાખ્યું મન માફ ધીર રે, રઘુવીર રે સત્ય વાણી
શ્રવણે સુણો રે.

ઢાળ.

સત્ય વાવડ તમે સાંભળો, આપણુ નયર^૧ મોઝાર,
 અવિલોકતો પ્રભુ હું ગયો, એક પરિચટ^૨ કેરે દ્વાર-
 તે સ્ત્રી ભતોર લડતાં હુતાં. પ્રેમદાને કાંધો પ્રહાર,
 તે રીસાઈ પીયર ગઈ, તાંડાં રહી દિન બે ચાર.
 મા બાપ કહે એને રાખીએ, અમને ઘટે નહીં પેર,
 પછે પુત્રીને તેણી ગયાં, જામાત્ર કેરે ઘેર.
 સાસરે પુત્રી ભાળવી, પછે વળ્યાં માત ને તાત,
 થયો રજક^૩ રીસે રાતડો, સ્ત્રી પ્રત્યે કહે છે વાત-
 આજ કુંવર દશરથ રાયનો, જેહ કેરે છે રાજ,
 તે સરખો કામિની મૂને, લેખવે મનમાં ના જ;
 સીતા પત્ની શ્રી રામની, રાવણ હરી ગયો તેહ,
 દિન ઘણું પછે વળાવી, ઘેર રાખીને તેહ;
 એવાં કામ કાંઈ હોય કશાં, રામે તે સર્વ થાય,
 દિન ચાર તું પીયર રહી, મેં ઘેર ઘડી ન રખાય-
 ચર કહે તેણે સાચું કહ્યું. સાંભળો શ્રા જગદીશ;
 તુજ વિના સીતા કવણ વાળે, છેદી રાવણ શીખ.
 મુને રામ સરખો તે જાણી, તેહ સુધી વત,
 તે કહાં પરિચટ અધમી^૪, તું કાંહાં ત્રિલોચન નાથ
 મહા રત્ન ગુંબ^૫ કાંહાં મળે, કાંહાં ચંદન આતકાર.
 કાંહાં કૃષ્ણાગર^૬ ઝોરડો, કાંહાં છાલર^૭ ગગાનીર.

કાંહાં ધાળલો^૧ અને પટકુલ, આવળ કાંહાં ચંપક
હોય;

કાંહા મેરૂ ને કંકર કાંહાં, હંસ જગ કયા હોય,
કાંહાં કેશી^૨ અને જંબુક^૩, જોટો જમલો નવ થાય,
તે કાંહાં પરિચટ અધર્મી, તૂ કાંહાં ત્રિભુવનરાય,
તે માટે રજકે કહ્યું તે, મનમાં ન ધરવું શ્યામ;
એવું કહી ચર વળ્યો પાછો. તે ગયો નીજ કામ.
જોમેનિ કહે રામ વિમાસે, શું કરવું ઘટે કાજ;
લોક અપવાદ તણે વિશેષે, સીતા કરવી ત્યાજ.
વળી વિમાસ્યું મુજ વિના, અધક્ષણ નથી રહી
(જે) નાર,

તે વાકજ જાણી જાનકી, કેમ તણ્યો વનમાંજાર.
જો રાખું તો અપકીર્તિનો રે, અધિક હોય વિસ્તાર;
કરે વિમાસણ પહોચે નહીં, મન, દુઃખ અપાર.
પછે પ્રાતઃકાળનો સમે થયો, આસન બેઠા રામ;
ત્યારે ભરત લક્ષ્મણ શત્રુધન, પ્રભુજીને કયા પ્રણામ.
શ્રીરામ દુઃખ હ્રદયે ધરે છે, ને કરે આંસુપાત.
ભરત કહે ચૂકયા નથી, કામ એકે કોઇ આજ,
અથવા તમારી આજ્ઞા લોપી, નથી અમે મહારાજ.
શ્રી રામ વળતા એમ કહે રે, ભરત તું અવિધાર.
લોકમાંહી નીંદા હવી રે, સીતા ધરની નાર.

ચરતણાં વાયક જેહ, પછે કહ્યાં રામે તેહ;
 તે માટે ભાઈઓ માંભળો, મેં સ્ત્રીતા તજવી એહ.
 એવું કહેતાં ભરતને, હવે તાંહાં જળ પાત.
 સ્થીર થઈ ગોઠે સહી, પ્રભુ સાંભળો મારી વાત.

ઉથલો.

સાંભળો સ્વામી એ વાત, ભરત એણી પેરે ઉચરે;
 જૈમિનિ કહે શ્રી રામજી, થવણે ધરે.

કડવું ૬ કું.—રાગ આશાવરી.

ભરત કહે તમે સાંભળો શ્રી રામ રે, એ કામ નહોય
 સ્વામી તણું રે;
 તમે કૃષ્ણ સાગર કહાવો જેહરે, તેરે બિરદ
 સંભારો આપણું રે.

ઢાળ.

તેહ બિરદ સંભારો સ્વામી, એ મુદશીં મહારાજ;
 સીતાને સ્વામી તણે છે, એમ ન ઘટે આજ.
 અંત્યજતણા તે કર ચક્રી; છોડાવી કપીલા ગાય,
 તે માટે શું તેહને તું, તજવા બેઠો રાઘવરાય.
 તમે કરાવ્યું ધીજ જ્યારે, ત્યારે દશરથે પૂરી સાખ;
 એ શુદ્ધ નિશ્ચય જાનકી, રઘુનાથ એને રાખ.
 તે પિતા દેહું વચન તમને, શું નિસાચું તમે બ્રાત,
 જાનકીને જે તમે તણે છે, એ નહોય ઘટતી વાત.

શ્રી રામ કહે રે ભરત સીતા, શુદ્ધ છે નિર્વાણ,
 લોક ઉપવાદ તે દોહિયો રે, તે તું ભરત નિશ્ચય લાણું.
 આગે x x x ને હરિશ્ચંદ્ર સરખા રાય,
 તેણે કૃત પામવા કરમાં, અનેકે કયા ઉપાય
 એ સીતાને ઘેર રાખતાં, મુજ દૃત્યનો હોય નાશ,
 તે માટે એને નિશ્ચય મોકલું, આજ હું વનવાસ.
 બ્રાત ભગિની સુતા તેમ જ, જેતું બોલાવ બાજ;
 રામ રીત કહે ત્યાં ખેદ ન હોય, તેને કરવું ત્યાજ.
 કુધા તૃપા વસીયર તજે, જોગી તજે આ સંમાર;
 દેહ છવ પ્રાણ તજે, તેમ સીતા તજું નિર્ધાર.
 હવે સીતાને રાખવા તણું જો, કહીશ વચન પ્રમાણ,
 ભરત સાંભળ તુજ આગળ, હું તજીશ મારા પ્રાણ.
 એવે લક્ષ્મણ ત્યાં બોલીયો, સાંભળો શ્રી રઘુરાય;
 વેરે માતા તજીએ પણ, સ્ત્રી ન તજીએ કહે
 સ્મૃતિ ન્યાય.

પાખંડી દંડી દંણી લોકો, વેદને નીંદે સોય;
 તે માટે શું પ્રાદ્ધણ થકા, વેદ નહીં લણે કોય
 સૂજ્જ લણી કોઈ રેણું નાખે, કોધ ધરી મનમાંદ્ય;
 સૂજ્જને તે લાગે નહીં, અને પાપી પ્રલય થાય.
 એવું વિમાસી લીતર તમો, એા બ્રાત રાઘવરાય;
 મનુષાવ માર્ગે જતો હોય કો, ભસે પુઠે શ્વાન;
 તે માટે રજકે કહ્યા વચન તે, રાખવા નહીં મન.

તે માટે રજકે ઠહું તે. મનમાં ન ધરવી વાત;
 લક્ષ્મણ બોલી રહ્યો ત્યારે, પછે બોલ્યા શત્રુઘ્ન બ્રાત.
 સ્વામી શું વાચક બોલો તમે, રઘુવીર ચતુર મુળણ
 જે સીતાને રાખ્યો નહીં તો, તજીશ મારા પ્રાણ.
 સ્વામી તમે તજ્યો પ્રાણ ત્યારે, સીતા કરશે સાર;
 સીતા તજે પ્રાણ ત્યારે, તમે ચાલે નહીં લગાર.
 તે માટે તમે મનમાંડી, કરી જૂઓ વિચાર;
 સાધવી તજતાં આપણને, કાંઈ નવ રહે અધિકાર.
 શ્રીરામ વળતા એમ કહે રે, લાઈ આંલખો સાચી
 વાત;
 ઉપવાદ મુણતાં દેહ તણું, તો સીતા કુણ માત્ર.

ઉથલો.

સીતા કુણ માત્ર એવી, રઘુનાથે વાણી કહી;
 ત્રીભુવનમાં કે તણું રે, વચન તો માનું નહીં.

કંપુ ૭ મું.

જેમિનિ વાણી ઉથરે, મુણ જનમેજય રાય;
 શ્રી રામ અતિ ચિંતા કરે, મનમાં દુઃખ ન માય-
 તાં ભરત શત્રુઘ્ન રીસાઈ, મંદિર વિષે ગયા તેહ;
 રઘુનાથની પાસે રહ્યો એક, લાઈ લક્ષ્મણ જેહ.
 શ્રી રામ કહે રે લક્ષ્મણ, મન રજે આણે રીસ;
 વેરપણે ખાંડુ લેઈ કરે, છેદે માહરૂં શીષ.

અથવા સીતાને અગ્નિય માહે, જઈ મેહેવી આવ વીર
એવૂં સાલજતા પછે લક્ષ્મણ તણે, નયણે ચાટ્યા નીર.
મન ધીરજ ધરી આજ્ઞા માગી, હેલા માત્ર મોઝાર,
રથ લેઈ લક્ષ્મણ સચર્યો, જનકી કેરે દ્રાગ.

(પેલા) અશ્વ માર્ગે અથડાય પણ, શુકન ન હોય
ઘેર,

હુ ખ આણીને તે પોહોન્થો, જનકી કેરે ઘેર.
સીતાને પ્રજ્ઞામ કરી, લક્ષ્મણ લાખ્યા પાય,
કહ્યું ભામીજી તમારે કાજે, રથ મોકલ્યો ગુરુરાય.

(પછે) સીતા મન ગળીઆત થઈ, હુમ્મી વાયક
જોલી સોય,

મનોરથ પૂરણુ રામ સરખા, નથી જીજ્ઞા ડોય
મેં હાસ્ય કરતા નીશાએ^૧, પ્રભુજી કને માગ્યું સોય,
રઘુનાથજીએ કૃપા કરી, પ્રભાતે આપ્યું સોય

પછે વસ્ત્ર પટફૂલ રથે ભર્યા, જહું રત્ન આભૂષણ
સાર,
ભાજન^૨ ઉમિયાશ કરડે સાથે, લીધા પૂજા વિધિ
ઉપહાર.

મન વસ્ત્ર જે જે ભાવતી, તે ગ્રહી લીધી નીજ
હાથ,
પ્રભુજીના ચરણની પાવડી, તે લીધી પોતાની સાથ.

સીતા ઠહે એ ઉપર ચિત્ત રાખશું, વનમાં રહેવું જ્યાંય;
 ત્યારે ભીતરમાં જાણશું પ્રેમે, રઘુનાથજી છે આંધ.
 એવું કહી ધીરજ ઝડી હૃદે, રથ બેઠાં સીતા નાર.
 તાંહાં થકાં પછે જઈ પહોંચ્યાં, સહી કૌશલ્યા કેરે
 દાર.

જઈ સાસુ કેરે પાય લાગ્યાં, બાઈ દો મૂને આશીર્સ,
 આજ કોડ થયો છે અતિ ઘણો, જવા વન વિષે
 વાસ.

ભાગીરથીના તટ વિષે, વાલ્મીકે આશ્રમ જ્યાંધ;
 ઋષિ પત્ની કેરી સેવા કરવા, કોડ છે મન માંધ.
 કૌશલ્યા ઠહે રે જાનકી, શું થેલી થઈ મન માંધ;
 આવે ચોદ વરસ (લગી) વન લોગવ્યું, વળી જવા
 ઈચ્છે તાંધ.

તારા કૌભળ અણું નહી જમાયે, કાંટા કેશ પ્રહાર;
 જળ વિના સૂકે વદન, દોહિલું છે અપાર.
 સીતા ઠહે બાઈ કંટકમર્દન, છે માહરે સ્વામ;
 જપતાં સદા મુખ અમી ઝરે, શ્રી રામજીનું નામ.
 પછે સાસુ ઠહે સોભાગ્યવતી, હજો સીતા નાર;
 કુશળ થકી જોઈ વન આવજો, આપણા ઘેર દાર
 પછે મુનિત્રાને ઘેર જઈને, લાગ્યાં તેમને પાય;
 આશીર્વ દીધી જાનકીને, હઈડે હર્ષ ન માય.
 પછે રૂઢેયામાં શ્રી રામનું, ચિંતન કર્યું અવશ્યમેવ

આનંદભેર બેઠા જાનકી, મહી ત્યા તતજેવ.
જેમિનિ વાણી ઉચરે, મુણ જનમેજય રાય,
વેદેહી વનમાહો સચર્યા, હવે કહૂં તે ઉપાય

ગુણ ૮ મુ-રાગ કહલારો

વેદેહી વનમા સચરે, લક્ષ્મણ વીગ વળાવા જાય,
ઋષિ આશ્રમ જોવા ઠાગ્યો, મનમા હર્ષ ન માય
વેદેહી.

અન્ધ બેહુ ત્યા રૂદન કરે, માર્ગ વિષે નવ ચાલે તેહ,
મીતા પૂછે લક્ષ્મણ પ્રત્યે, જાઈ કારણ ગણીએ શું
એહ વેદેહી.

દારૂણ વાણી ઉચરે, સ્વામી શું કીલ્યો દુઃખ
કર્મ,
સીતાને વનવાસ લઈ જાય છે, બૂઝા જીવ અધર્મ.
વેદેહી.

એવૂ કહી અન્ધ ચલાવીયા, સીતા વન વાટડી જોય,
અલોદાના લોક નિહાળે ત્યા, જોતા દુઃખ હણટે ન
માય વેદેહી.

નગચક્રી વન ચાલતા, શુકન મંદ વાટે હોય,
ભવિષ્ય પદારથ જાણીએ, સીતા કહે લક્ષ્મણ તુ
જોય વેદેહી.

જનુ સાદ રામા કરે, જનુ લવે મમતા શિયાળ,
દાણ દાણવે મહા મોટા, મર્ગે આગ વળગ
વેદેહી.

મૂળને દુઃખ મારું નથી, ગમના ચર્ણ મુજ પ્રાણ;
તે માટે હું માગું જે, રાઘવને હલે દ્રવ્યાણ.
વેદેહી.

એવું મહી રથ ત્યાંથી ખેડીયો, પોહોયો ગંગાને તીર,
હૃષ્ટ ત હરે દણ વારમાં, જેનું છે નિર્મળ નીર.
વેદેહી.

રથ ગાખી ન્હાવા ચાલીયા, લક્ષ્મણ સીતા નાર,
પેલે તીર ૪૪ ઉતાર્યાં, મર્જન કીધું ગંગામોઝાર.
વેદેહી.

ગંગા તટ મેલીને ચાલીયા, લક્ષ્મણ સાથે સીતા નાર;
કેહો વિષ્ણુદાસ કર જોડી બેહુ, (જણ) આળ્યાં (મહા)
ભયાનક વનમોઝાર. વેદેહી.

કણ્ઠ ૯ મુ — રાગ ધન્યાશ્રી

વેદેહી આળ્યાં વનમાંહી, અવની ભયાનક જ્યાહ્ય;
તે દેખીને મુજતાં, જાનકી રે તાહ્ય. વેદેહી.

તાંહાં બાવળીયા ને બોરડી, કંકોલ ને કંથાર;
કરમદી ને કાયકી, કૌચ તણો નહીં પાર.
વેદેહી.

બહેડા ને લીમડા ઘણા, સૂકા વૃક્ષ બીજાં તહીં,
એખરો દર્બ ને રીંગણી, આવળ ઉગીછે અહીં.
વેદેહી.

શંખાવટ્ટી^૧ જવાસા ઘણા, સુકાં વૃક્ષ બહુ સાર,
કાગ કાગારોળ કરે બહુ, શબ્દ હોય અપાર. વૈદેહી.
અરણ્યમાં મહા મોટા ઘણા, વાઘ સિંહ વિકરાળ;
મહીય ચીત્રાં સસલાં શુકર, બહુ દોડે શિયાલ.

વૈદેહી.

વૃક્ષના કુંજ માંહી દીસે, ભોરંગ પુંકવે તાંદ્ય;
પ્રાણી માત્ર તાં રહી ન શકે, રહી ના શકે ત્યાંદ્ય.
વૈદેહી.

ત્યારે જનકી પૂછે વાત તાં, ઓ લક્ષ્મણ આ શો ઉત્પાત,
આંહીં કેણુ લાવે નાથની, રામજીની રે ભાળ. વૈદેહી.

કંઠુ^૨ ૧૦ મુ—રાગ શોક રામઘી.

હાય હાય દેવજી લક્ષ્મણા, કાંઈ નવ સમજાવે રે,
શા માટે હજી લગી ઋષિનો, આશ્રમ ના આવે રે.
હાય હાય.

અગ્નિ હોત્રના ધુમ્રની, નવ દીસે ઓચાલ ?
સાંભળાએ જે નિત્રો વહે, વહે વેદ વિશાળ,
આવનમાં નવ દીસે રે, ઋષિ દેશ ણાળ. હાય હાય.
ઉત્તમ આશ્રમ નવ દીસે આ હામ,
એવા વનમાં કીડતાં, દુઃખ દેખીએ આમ,
સીતા ચિત્ત વિચારતી રે, તણુ છોડી શ્રી રામ.
હાય હાય.

૧ આ ઘણા નાનુક, કેમગ, ને મુંદર હોડ છે. ધોતો
ને વાદળો એમ ને જ્વનના યાવ છે. નર્મદાના ઉત્તર કિનારા
પર આવેલા રામપુર્ગ ગામ આમગ બહુ યાવ છે.

લક્ષ્મણ કહે હવે ઉચરું, સત્ય વાયક તમ કાજ,
 ઋષિ તણા આશ્રમ વેગળા, જાવું મહાવનમોઝાર,
 ભાભી સહી કહું રે રાઘવે, તણ પોતાની નાર-
 હાય હાય.

હુડે એવું વાયક સાંભળી, ભૂતળ પડી છે નાર,
 મૂર્છાંગત હવી જાનકી, અંગે વેદના અપાર;
 મૃગ થકી વૃક્ષ જેમ ઢળે, તેમ પડી નિર્ધાર.
 હાય હાય.

ચંદ્રકળા ચિત્ર કામિની, કામળ નેત્ર વિશાળ,
 કાને કુંડળ ઝળહળે, વેણા લેહેકે વિશાળ;
 નીળકુર વાયક સાંભળી, પડી ભૂમિ વિશાળ-
 હાય હાય.

લક્ષ્મણ કહે હવે આંહાં, શો હું કરું ઉપાય,
 મીતાની પાસે રહી, સ્મરે રાઘવરાય;
 એકે પાણે આંસુ લૂકે, બીજે ન ખે વાય.
 હાય હાય.

(પછે) દીન વાયક બોલે સહી, લક્ષ્મણ કુંજર નિરધાર,
 એકે મને હોય પૂજ્ય જો, શ્રીરામ નિરધાર,
 તેને પ્રુણે ઠરી જાનકી, ઉઠજો એક વાર. હાય હાય-
 એમ કરતાં ચિત્તને હવું, સાવધાન થઈ સોય,
 નેત્ર ઉઘાડી તપાસતી, લક્ષ્મણ પાસે રોય;
 તેહ વનમાં બે જણાં, ત્રીણું નહીં કોય. હાય હાય.

કંઠુ ૧૧ મું-રાણ મહાર.

સાવધાન સીતા હવી, મૂખે યોલતી વેર, વિશાળ રે,
હો લક્ષ્મણા સુમિત્રા કેરા બાળ રે.

નયર ^૧ અન્નેદા પરહરી, આપ્યા આ વનમાહે રે;
હવે લક્ષ્મણ મૂને એકલી, કેમ મેહલી બશો આંહિ રે
તૂં હેવર માહે હેવર લલો, તારા ગુણનો ન બાણું પાર રે.
આગે હંકારણ્યમાં મૂજને, રાખી હતી નિરધાર રે,
આપણુ યોદ્ધ વરસ વનમા રહ્યાં, તાં કરતા મારી
સાર રે.

કંઠ મૂળ ફલ લાવતા હતા, લક્ષ્મણુ મારે કાજ રે.
વનની વાટે ચાલતાં ત્યારે, આગળથી શ્રીરામ રે,
પૂઠેથી હું રે આવતી, જપતી રાઘવ નામ રે.

મૂજ પૂઠે તમે આવતા, લક્ષ્મણુ તે વન માહ્ય રે;
આજ હવેજો કા એકલી, કેમ મેહલી બશો આહ્ય રે.

મનસા વાચા કમંણ્યા, નથી સેવા ચૂકી લગાર રે;
શ્રી રામને ચણું છે ચિત્ત, માફ સારોદાર રે.

પેહલા ધીજ દરાવીયુ, પછે લાવ્યા અન્નેદા માંદ્ય રે;
તેણે સમે રાય દશરથે, સત્ય રાખ પૂરી તાંદ્ય રે.

શેં વાકે મૂજને તણ, કહો સુમિત્રાના બાળ રે;
જો ગર્ભ ન હોત મારા ઉદરમા તો, દેહતણે આણત
કાળ રે.

ફટ રે રજક પાપીયા તેં, એ શું ચઠાવ્યું આળ રે;

જો સત્ય જીએ માહરૂં, નિશ્ચે લસ્મ કરૂં તતકાળ રે.
હવે લક્ષ્મણ મેં જાણ્યું ગ્રહી, મૂને મેલી જાશે
આંહા રે

x

x

x

x

હાસ્ય વદન માહામણું, શશીચર નિર્વિખ સમાન રે;
મસ્તક મૂકટ સોહામણો, તેને કુંડળ અળકે કાન રે.
સુક્રતાક્ષણ ને મણી અળકતાં, તેનાં સુંદર નેણ વિશાળ રે;
તે મૂળ ક્યારે દેખશું, રઘુનાથજી હીન દયાળ રે.
જ્યારે વિશ્વામિત્ર સ્વામી સાથે, આળ્યા પ્રભુ મિથિલા
દેશ રે,

ત્યાં ત્રંગક ધનુષ લાંજીને, રઘુનાથે હું વરી નાર રે.
આજ દયાળે મોકલી મૂહુને, કંટક વનમોઝાર રે,
જૈમિનિ વાણી ઉચરે, સાંભળો જનમેજયરાય રે,
વળી સીતા લક્ષ્મણને કહે, પોહોત્યો હેત તણો
ઉપાય રે.

કંડણું ૧૨ મું-રાગ પરજીઓ.

લક્ષ્મણ રાગવે મૂને પરહરી શા માટે રે;
આ અરણ્યમાં મોકલી, દોહોલી વન વાટે રે.
થોદ સહસ્ર રાક્ષસ હણ્યા, ભેટયા સુભટ જળવંત રે,
મારે કાળે મૃગ હણ્યો તે, વિશ્વાયુ કાં કંઈ રે.
લક્ષ્મણ.

લક્ષ્મણ મારે કાળે વાલી, રાગે હણ્યો તતકાળ રે;

રાજ્ય આપ્યું સુગ્રીવને, તે કાં વિસાર્યું દયાળ રે.
લક્ષ્મણ.

મહા સમુદ્ર વિષે જઇ, પાપાણુ ખાંધી સેતુ રે;
લંકામાં પોહોત્યા સહી, તે વિસાર્યું કાં હેત રે.
લક્ષ્મણ.

રાવણ કુંભકરણ હણ્યો, જે મહા સુભટ ધીર રે,
લંકા સોંપી વિલીપણને, તે વિસાર્યું રઘુવીર રે.
લક્ષ્મણ.

પછે અભોદ્ધા મૂને લેઇ આવ્યા, હું બહાલી પ્રભુને
મન રે;

તેહ તે સઘળું કાંકાં ગયું, જે કાઠી આજે વન રે.
લક્ષ્મણ.

એક વેળા રામે મને કહ્યું, કાંઈ માગ તું નાર રે;
એજ વાત વિપરીત થઇ, જે કાઠી વનમોઝાર રે.
લક્ષ્મણ.

કૌશલ્યાને જઇ કેહેજો, એટલી માહરી વાત રે;
અપરાધ પાળે જનકી, કશે તણ શ્રી રઘુનાથ રે.
લક્ષ્મણ.

રાધવે તે પરહરી મૂળને શા માટ રે.

કડવું ૧૩ મું-રાગ કલ્યાણ.

વેઢેહી વાણી કહે સુણ લક્ષ્મણ રે સાચું આજ,
એવા પર તૂજને મોહલ્યો રે, ન ઘટે તૂજને મહારાજ.
વેઢેહી.

આગે આપણુ વનમાં રહેતાં, મૂને રાખી તમે
તેણે કાળ;
એવાં કામ મુઝીવ ન જાણે, જાંધવ મરાવ્યો વાલ^૧.
વેદેહી.

પછે લક્ષ્મણુ જોડ્યા સહી, સીતાને લાગ્યા રે પાય,
આ વનમાં જે દેવી રહે તે, તમને કરજો રક્ષાય.
વેદેહી.

જોડેવું કહી લક્ષ્મણુ વળે, ફરી પાછા જોતો જાય,
સીતા લક્ષ્મણુ જી જન્ને દુઃખી, તેમ તેમ શોક હોડે
ન માય. વેદેહી.

કડવું. ૧૪ મું—રાગ. સોરઠી.

રૂઢન કરતી રે વેદેહી મેહેલી વનમાંહા;
આસ ને પાસે રે નહીં ક્રોધ જીભું નિરધાર. રૂઢન.
સીતાને મેહેલી રે વળ્યો, લક્ષ્મણુ તે તો જાય,
વળી મારગ ચાલતાં, વાટડીએ ન ચાલે પાય. રૂઢન.
એમ કરતાં અદબ્દ હવો રે, જોતાં જોતાં તેહ,
સીતા અવની વિષે પડી, મૂછાં પામી તેહ. રૂઢન.
એક મુહૂર્ત તે વહી ગયું, પછે સાવધાન થઈ જાળ,
લક્ષ્મણુને દેખે નહીં, પછે ઘાટે કરે વિલાપ. રૂઢન.
પૂર્વ જાવ મેં પાપ કશાં કર્યાં છે મહારાજ;
જે થકી રઘુનાથે મૂને, પરહરી છે આજ. રૂઢન.

ચારે દિશ લોક અવિલોકતાં, અખળા આકુલ વાકુલ
હોય,
રૂએ નાર રઘુનાથ વિછોડી, વાંનરો એ મર્વે જોય.
રૂદન.

તેણે મમે તાંહાં વનતણાં, મૃગ આવ્યાં જાહુ મળી,
પંખી માત્ર મળી શિર છાંહ, ઠરી રહ્યાં તતકાળ.
રૂદન.

ઠાપે બીજલ અંચ ભરે, વેદેહીને મૂળ પાય;
પૂછવંતી પેનુ જઈ પાસે, સીતાને નાંજે અમર
વાય. રૂદન.

રાગ નામ જપતા વેધ્યું રાઘવજીને નામ,
રાગ વિજીતે રે હો દક્ષવલ્લે, સીતા તણો હાર. રૂદન.
સીતા અમલણા ગૂણ અંભારે, રૂદન કરે તે કાળ,
તેણે સમે વાદિમદ્દ ઋષેશ્વર, તાંહાં આવ્યા તતકાળ.
રૂદન.

કાવ્ય ૧૫ મું—રાગ. ભીમપલામી.

વાદિમદ્દ આવ્યા વનમાહે રે, રૂદન કરે છે ગીતા
વલ્લિ રે;
વળતી પૂછે સમિજન તેહ રે, અવળે આંખજે નીના
તેહ રે.

સીતા તો શ્રવણે ધરે, વાલ્મીકિ વાણી ઉચરે;
અરે બાઈ તું કોણ છે, આણે સ્થાનક આવી ક
ક.

બાઈ કવણુ તાહારું નામ, તું ગોલજે મૂખ ખરે,
કવણુ તાત માત જાણો એ, કવણુ સ્વામી તાહરે.
પછે ઋષિજીને પ્રણામ કરી, વેદેહીએ વાણી કર્કા,
મિથિલા તણે રાય જનક મોટો, તાત માહરો સહી.
દશગ્ધ નંદન ગમજી તે, માહરો સ્વામી જાણો,
રઘુનાથજીએ મૂને પરહરી, વિશ્વાસ મનમાહા આણો.
અપરાધ કાઈ નથી ને, નથી કપટ માહરે મન,
મૂજ નામ સીતા મુને, લક્ષ્મણ ગયો મેહેલી વન.
વાલ્મિકિ ઋષિ વળતૂ કહે, જાનકી નિશ્ચે જાણજે,
એ પૂત્ર તારે હશે, વિશ્વામ મન માહી આણજે.
એહેવૂ આજણી હજ્યાં, હેડામાં વનમાંહા સ્થકે,
વેદેહી ઋષિ સાથે સાથે પછે, આશ્રમ ભણી સંચરે.
ઋષિતણે આશ્રમ ભલેરો, તેની શોભા ના જાયે કહી;
જાહા અઢારભાર વનરૂપિ તે, સર્વ કુળી કુલી રહી.
તાહા વાઘ ને ઘેન નિત્ય એકઠાં, વનમાંહે સચરે;
મંજાર ને મૂષક રમે લેગા, કોઈ પ્રહાર નવ કરે.
ઉથલો.

પ્રહાર કો નવ કરે રે, વેરભાવ ધરે નહીં,
વાલ્મિકિ ઋષિની સાથે તે, સીતા ત્યા પોત્યા સહી.

કૃષ્ણ' રૂઢ મુ.—રાગ વસંત.

કૃષિને આશ્રમ સ્ત્રીતા આવ્યા, આનંદ અંગ ન માય,
 કૃષિ પત્નીને જઈ કરી, વેદેહી લાવ્યા પાય.
 કૃષિ પત્ની પૂત્ર પ્રત્યે કહે, સામળ બાળક ગ્રેય,
 આજ થઈ એ સીતાની, સેવા દગ્ગે મદુ દાય.
 કૃષિ તે પૂત્રને આરા, કરી આપી તતજેવ,
 કંઈ મૂળ ફળ આણી નાચે, સ્ત્રીતાને અવશ્યમેવ.
 કૃષિ આશ્રમ સ્ત્રીતા ગઈ રે, જપતી 'રાધવ નામ,
 ગમકથા તે શ્રવણે સામળે, ધીરુ ન કરે કામ.
 કૃષિ પત્નીની ભક્તિ કરે રે, આણી મન ઉદલાસ,
 કોળી પેરે કન્તા ગર્ભ વિષે રે, પૂર્ણ થયા હથ મામ
 પ્રથમ કાળનો અમો હવો રે, ત્યારે સ્ત્રીતાને સુખ થાય,
 ઉત્તમ લગ્ન ભય મુત જન્મ્યા, હેટ હર્ષ ન માય.
 (ત્યારે) વિદ્યાર્થીએ કૃષિ વાદિમકને, જઈ કમું
 તતજેવ,
 વધામણી સ્વામીલ આપો, અમને ત્યા અવશ્યમેવ.
 સ્ત્રીતાએ બે પુત્ર પ્રમવ્યા, સામળો સ્વામી વાત,
 વિદ્યાર્થીનું વાયક મુળીને, કૃષિલ થયા રળીયાત.
 પાણી હર્ષ તે હસ્ત ધરીને, તપિ આવ્યા તેણે હામ
 અર્ભકને અભિષેક દીધો, લવકુશ ધરીયાં નામું
 (૫૭) જાનિક કર્મ કૃષિયે કરું, જેમ
 (અમુનિ

ઢહાડે ઢહાડે મીતાના બેહુ, બાળક મોટા થાય. *
 વરસ બારમે બેહુ બાળકને ઉપવીત ત્યાં હોય,
 સહસ્ર અઠ્યાસી ઋષિ નેહોતર્યા, ત્યાં આવ્યા સર્વ
 કોય.

* આ પછી વિ સં. ૧૯૦૨ ની બીજી પ્રતમાં નીચેની
 લીટીઓ વધારે છે.

એમ કરતાં કોતુક થયું, સાંભળ જનમેજય રાય,
 એક સમે સીતા ગંગા ત્રટપર, સ્નાન કરવા જાય.
 તેણે સમે મઠંટી એક એક, ફાળ નાંખી વૃક્ષ,
 સીતા વાયક તે પ્રત્યે કહે છે, ધિછ તૂજ અવતાર.
 પુત્ર મૃત્યું પામવા, વૃક્ષ સાથે ભીડે બાય,
 મઠંટી વાણી ઉચરી, મુજ પુત્ર છે મુજ સાથ.
 મૃત્યું પામશું અમો જ્યારે, મરશું જાને સાથ,
 પોતે પોતાનો વિચાર કરો, પુત્ર ક્યાં છે બાઈ,
 વચન વાગ્યું રામાના અંગમાં, તેની જ્વાળ શિરસે
 ગઈ.

તતક્ષણ ઉઠી તાંડાં રથકી, આવી નીજ આશ્રમ,
 પુત્ર લીધો પાળણામાંથી, ગઈ ગંગા તીર મોઝાર.
 ક્ષણું બે રહી વાલ્મિકીજીએ, પાળણું હલાવ્યું તાંડે,
 સૂતું દીડું પાળણું, ઋષિ રોમાંચિત થાય.
 અરે સીતાના કુંવરને કોણે હર્યો, થઈ રહ્યા દિગ્મૂઢ,
 પછે દર્શનો પૂર કરી, મૂક્યો પાળણા માંડે.
 અભિપેક્ષ કીધો તેહને, સજીવન હવો તતકાળ,
 ક્ષણું એક રહી સીતા આવ્યાં, આશ્ચર્ય ઘણું હોય.

પછે વાદ્મીક ઋષિ કામધેનુને, લેઈ આવ્યા તતખેવ;
 શાવતાં લોજન કમળીયાં, સતોખ્યા ઋષિદેવ.
 લેમિનિ વાણી ઉચરે, સૂણુ જનમેજય રાય;
 મહુ મતોખી વાડવ^૧ વળાવ્યા, આશ્રમ પોહોત્યા થાય.

કડધુ^૨ ૧૭ બુ—રાગ દેશાખ.

સ્વામી ઋષિ મહુ કોય, મહુ સ્થાનક આપણે ગયા રે,
 સ્વામી વાદ્મિકે કયો વિચાર રે, બાર બાર વરસના
 બાળક થયા રે.

હાળ.

બાળ બાર વગસતણા થયા, ગમના કુંચર જેહ;
 બુદ્ધવંત બળીયા પગકમી, મહા મનોહર તેહ.
 પછે વાદ્મિકે મન વિભામી, જેહુને લણાવ્યા વેહ;
 પછે ધનુષ વિદ્યા શીખવી, મંત્રામ દેરા લેહ.
 પછે રામ ચરિત્ર લણાવ્યું, કુગ મધુરો વિણા વાય;
 લવ બાલ તાત્ર કંઈ ધરે, રાઘવતણા ગુણ ગાય.

અરે પિતાજી એ પુત્ર કયાંથી, લવ છે મુજ મંધાત,
 ત્યારે ઋષિજી વિચારી બોલ્યા, એ પુત્ર તારો બાઈ.
 એ બંને પુત્ર તારા, ગજ રીતીને માંડે;
 એ આવે અતિશય બળીયા થયે, ત્રિભુવન હેગ બૂપ.
 પછે ઋષિજીએ અભિધાન ધરીયાં, લવકુશ ધરીયાં નામ,
 બાર વરસના થયા કુંવર, મુંજ બંધન દીધાં તાંદ્ર.

પછે વાલ્મીકિ ધનુષ આપ્યા, દેખી બળીયા બેહ
 પછે સુરજે સમર્પ્યા તેમને, અક્ષય ભાથા જેહ.
 ક્રોધએ આપ્યાં અન્ન આયુધ, કવચ કેણે દીધ;
 એણી પેરે કરી સંગ્રામની, સન્નર્ધ પૂરજી કીધ.
 બાર બાર વરસતણા રમે, બાવી ઠેરે તીર,
 તેને શીખા મલ્લક શોભતી, પટા વકટ વીરાધી વીર.
 સેવા કરે સીતા તણી, બંધવ બળીયા બેહ;
 કંકભૂળ ફળ લાવે ઘણું, માતાને કારણુ તેહ.
 વરુણુ તેડૂ આવીયું, વાલ્મિકિ ઠેરે દ્વાર;
 ઋષિ કહે પુત્રો સાંભળો, સીતાની કરજો સાર.
 રમે પુત્રો કાંઈ કરતા, અન્યાયએક લગાર;
 એહેવું કહી ઋષિ પાતાળે, ગયા તેણી વાર.
 એ કયા અહીંયાથી રહી, એમ કહે ઋષિ જૈમિનિ;
 હવે આડ કયા તમો સાંભળો, જનમેજય રાજન.
 હવે અજેદા નયર^૧ વિષે, રાજ કરે શ્રીરામ;
 એક વાર મનમાં આવીયું, કાંઈ એક કરું શુભ કામ.
 મે પ્રહ્લ રાક્ષસને હણ્યો તે, અધર્મ કર્મ બંધન જોય,
 હવે અશ્વમેધ કરું સહી રે, તે તો છુટણું સોય.

ઉપલો.

તે તો છુટું પાતિક તેમાં કાંઈ સદેહ નહીં,
 શ્રી રામજીએ વિધિ પૂછવા, વનિષ્ઠ શુરૂ તેડયા સહી.

કંઠુ ૧૮ મુ-રાગ ધવળ ધનાશ્રી.

જોમિનિ વાણી ઉચરે, સુણ જનમેજય રાયલ;
વસિષ્ઠને શ્રી રાઘવ પૂછે, હેડે હર્ષ ન માયલ.
અન્ધમેધ કરવા તણી સ્વામી, ઇચ્છા મુજને હોયલ;
તેહતણી વિધિ વિસ્તારો, સંભળાવો ઋષિ રાયલ.
કેવા વિપ્રને કેવાં દાન, આપવા જે સ્વામીલ;
કેવો અન્ધ તાહા આણવો, એ ચક્ષુ તણે તે કામલ.
વળતા વસિષ્ઠ વાણી ઉચરે, સાલળ રાઘવ રાયલ,
અન્ધમેધ કરવા તણા રે, તૂજને કહું ઉપાયલ.
દશ મહંસ તા પ્રાહ્મણુવળાવવા, મહા બુદ્ધિ વિશાળલ,
નીગમ તણા જે નિર્ણય આપે, ખટ કર્મ પ્રતિ-
પાળલ.

દાન વિષે ગજ એક એક રથ, ઉત્તમ દંડ તોખારલ;
એક મૂઠિ અક્રતાઈળ ઉપર, સુવર્ણ તે એક ભારલ.
ચતુર સેવકને એક સહસ્રધન, તે સવચ્છી સોયલ,
એકેકને એહેવુ આપવું, અધિક ને આણું નવ હોયલ.
શ્વેત વર્ણ હથ પિત્ત પૂછ તે, કાળો ડાળો કર્ણલ.
કેશવાલી અધિક શોભતી, કુકુમ કેરો વર્ણલ.
પછે સ્ત્રી અર્ધાંગના સહી, ઉત્તમ અસીમત ઉચારેલ;
સીતા વિના આપણુ ગધુનંદન, કહો કઈ પેરે કરવુંલ.
વળતા રાઘવ વાણી બોલ્યા, ઋષિને શીર નાગીલ;
કનકતણી સીતા કરીને, દીક્ષા બાંધશું સ્વામીલ.

રઘુનંદનનું વાયક સૂણીને, ઋષિ રીઝ્યા મનમાંહેલ-
તાંહાં થકી પછે બેહુઃ જણ આવ્યા, અશ્વશાલા છે
જ્યાંહેલ.

તાંહાં દીઠો હય યજ્ઞ તણો, જેવો બોલે સ્મૃતિ ન્યાયજ;
તે દેખી ઋષિ મન રીઝ્યા, આનંદ અંગ ન માયજ.

પછે યજ્ઞતણો આરંભ કર્યો, શ્રી રામચંદ્ર રણધીરજ;
કનકતાણી સીતા કરીને, દીક્ષા ધરી શ્રી રઘુવીરજ.

વિધિપૂર્વક શ્રી રામજીએ, પછે પૂજ્યા ગ્રાહણ દેવજ;
કનક પત્ર તાહાં લખી અશ્વને, બાંધ્યું તે તતખેવજ

પછે સુગંધ ચંદન પુષ્પતણી, બહુ અર્ચા કરી અપા-
રજ;

(પછે) પત્ર વિષે જે લેખ લખ્યો તે, સાંભળજો
નિરધારજ.

અજોડા નગરી વિષે તે, રાજ્ય કરે શ્રી રામજ;
મહા પાતિકને દહન કરે, જપતાં જેહનું નામજ.

કૌશલ્યાએ એક વીર જન્મ્યો, અવની વિષે તેહજ;
યજ્ઞ કરવા કારણે રે, તેણે હય મેહેલ્યોજ એહજ.

તેહના અશ્વને જે ગ્રહે, કરી શકે સંચામજ;
ઠાયર હોય તે આવી મળજો, તેનું નહીં લે નામજ.

એહેવું પત્ર લખીને બાંધ્યું, દેખતાં સર્વ કોયજ,
ત્રણ અક્ષૌણી દળ સાથે મોકલ્યું, શત્રુધન તાં સોયજ.

જૈમિનિ વાણી એમ બોલ્યા, મુણ જનમેજય રામજ
અજોડાથો હય મેહેલ્યો તે, સાંભળો કહું ઊપાયજ.

કહવું ૧૯ મું રાગ આંદાલ.

શત્રુધન તણે મન હર્ષ ન માય, પાયે લાગ્યા પ્રભુજી
તણે રે.

ઠાળ.

પાયે લાગ્યા પ્રભુજી તણે, આનંદ અંગ ન માય;
રામની આજ્ઞા લેઈ કરી, હય સાથે માર્ગે પલાય.
શત્રુધન આલ્યો સહી, જે સુભટ બળીયો હોય.
અનેક દેશ વિષે ગયો, રાઘવતણે હય સોય.
જે નર દેખે તે નર સહી, આવી કાગે પાય;
હશરથ નંદન રામનો એ, અશ્વ કેમ બધાય.
તે અશ્વ બાંધી નવ શકે, દેશ દેશના પતિ જેહ,
પછે અયોધ્યાપુરી ભણી, હય વાળ્યો પાછો તેહ.
જે ભાથા ભીડ્યા સુભટના રે, તે તેમના તેમ હોય;
મનમાંહે કોઈ બચા રહ્યા તે, જોડના સહુ કોય.
એણી પેરે કરતા અશ્વ આવ્યો, ગંગા તટ છે
જાહે,
વાલ્મિકનો આશ્રમ સુઢર છે, તેહ વનની માહે.
તા સહા, ઠાળ કુલી રહે, વરુનપતિ ભાર અઢાર,
વળી લતા બહુ પુષ્પની, જાતિ તણે નહીં પાર.
ઠામ ઠામ ચોલે સહી, દ્રાક્ષના મંઠપ જેહ,
સુંદર વન જાણી કરી, તાં અશ્વ આવ્યો તેહ.
ઋષિતણા બાળક સાથે રમતો, આવ્યો લવ બાળ,
દ્રોણા અંકુર તાંહા ચરતો, હય દીઠો તતકાળ.

પછે છોડ્યુ પત્ર લલાટથી, મનમાં કરી વિચાર;
 પછે વાંચી જોયું સહી રે, લવે તેણી વાર.
 કહ્યું અવની માંહે એકજ વીર, કૌશલ્યા એ રામ;
 તેહના અશ્વને જો જાંધજો, કરી શકો સંશ્રામ.
 વળતું લવ જોલ્યો સહી, મન કોષ સહો નવ જાયા;
 કહો તો લાઇજો તે આગળ, વાંઝણી અમારી માય.
 એવું કહી પછે તે ગયો, હય જોલ્યો હાથ,
 વસ્ત્ર ઉતાર્યો મઠમાં, હય જાંધ્યો કદલી માથ.
 ઋષિતણા જાળક જોલીયા, કાં તું લવ લેલો થાય,
 કો રાજાનો હયવર હશે તે, કેમ જાંધ્યો જામ.
 અશ્વ જાંધ્યો માટે અહીં, તુજને હશે ઉપસાત;
 તે માટે છોડી મેલ અશ્વ વનમાં, માન અમારી વાત.
 વળતો લવ જોલ્યો સહી, લાઇ મેં જાણ્યું સર્વ કાંઈ;
 ઋષિ પત્નીને ઉદર રહ્યા તે, કાયર નિશ્ચે હોય.
 હું ઉદર ઉપન્યો સીતાને, સાંભળો મારી વાત;
 જો અશ્વ એ મેહેલું તો, લાજે મારી માત.

ઉથલો.

લાજે માહરી માત રે, લવે એવી વાણી કહી,
 જૈમિની વાણી ઉચરે, રાય જનમેજય સાંભળે સહી.

ઢાળ.

રાધવ તણે તાઢાં અશ્વ ખાંધી, ઉભો છે લવ બાળ;
આગળ થકા લક્ષ મહારથી, એવે તાં આવ્યા તતકાળ.
ઋષિ પુત્ર સહુ નાશી ગયા, એવે જોઈ આવ્યા તાંહે,
એક બાળક ઉભો દેખીને, વિસ્મય થયા મનમાંહે.
મેહેલ્ય મેહેલ્ય બાળક અશ્વને, એવું બોલ્યા જોઈ,
આજ પછી એવું આળ કરીશ માં, એ માનજે
પ્રતિબોધ.

વળતો લવ એમ બોલીયો, ધરી ક્રોધ મનમાંહ્ય;
મૂળને છૂટ્યા વિના તણો, અશ્વ લેઈ જાયો ક્યાંહ્ય.
પછે જોઈ વળતું બોલીયા, ધરી મનમાં અભિમાન,
જાયો અશ્વને છોડો જઈ, એ કાં થયો અજ્ઞાન.
એક જોઈ ગયો અશ્વ છોડવા, ત્યારે લવે મેહેલ્યું
બાણ,

તેના હસ્ત બેહુ છેદીયા, કહ્યું જોજે જોઈ પ્રમાણ.
પછે લવ ઉપર કોપ્યા સહી, સહુ જોઈ તેણી વાર,
બહુ બાણ આયુધ ખડ્ગની, તેણે કરી વૃષ્ટિ અપાર.
તોએ પણ લવ તણે અંગે, પ્રુષ્પ ભાર નવ હોય,
પંચ પંચ બાણ એકેક ઉપર, જોઈ પ્રત્યે મૂક્યાં
સોય.

પછે સર પૃષ્ઠ બાણ જ મેહેલીયાં, અતિ ક્રોધ આણી
તાંહે,

ઘટાસુ ? ધન પાત્ર મેઘલ^૧, પાડયા તે રણ માહે.
 પાત્ર બાણ મેહેલીને, રથ ચૂરણ કીધો સોય,
 રણમાહા તવ રહી ન શક્યા, મુલટ બળીયા જેહ.
 જઈ શીસ નામ્યું શત્રુધનને, સ્વામી સાંભળ વાત,
 રણમા અગો રહ્યું ન જાયે, જે હવો મહા ઉતપાત.
 પછે શત્રુધન આવ્યા સહી, મહા ક્રોધ ધરી મનમાહે,
 કહ્યું બાળક મુજ આગળ થકો, તું હવે જાઈશ કાંહે.
 ત્યારે લવે ત્યા દશ બાણ મેહેલ્યાં, દેખતાં સર્વ ક્રોધ;
 તેણે ઉદયા રથ સારથી, અથ ધન ધનુષ જે હોય.
 બીજું ધનુષ લેઈને મેહેલ્યું, શત્રુધને તતકાળ;

એવું કહી એક બાણ મેહેલ્યું, ધીરજ મનમાં હોય;
 તેણે શત્રુનનું બાણ તત્ક્ષણ, લીધા^૧ કીધું સોય.
 પૃથ ભાગ અવની પડ્યું, આગલું અર્ધ વિશાળ,
 તે આવી લવને વાગતાં, અવની પડ્યો તતકાળ,
 ત્યારે શત્રુન રાજા તણે, મન હર્ષ હવો અપાર.
 વાણંત વાળે અતિ ઘણાં, થઈ રહ્યો જમજમકાર.
 પછે અશ્વ છોડી રાય વળ્યો, કરથી લીધો સોય,
 મુખ હસતું ચણે તેહ તણે, રામનામ અંકિત હોય.

ઉથલો.

રામ નામ અંકિત દેખીને, રાજા હર્ષ હોડે ધરે,
 સર્વ સેન્યા તાં સુંપરઠ કરી, હવે શત્રુન સંચરે.

કડવું ૨૧ મું—રાગ મારણી.

જેમિની કહે સાંભળ રાયરે, રાજાનું સૈન્ય પલાય રે;
 તે તો લવને લેઈ બાય રે, ત્યારે શો થયો ઉપાયરે.

જેમિનિ. ટેક

ત્યારે ઋષિનાં બાળક જેહ રે, લવને નવ દેખે તે
 તાંહિ રે;

ત્યારે ધ્રુજવા લાગી દેહ રે, સીતા કને આબ્યા તેહ રે.
 જેગિનિ.

શું કહું માતા િરધારરે, કોઈ રાજાતણો તોખાર રે;
 લવે બાધ્યો વન મોઝાર રે, ગહુ સૈન્ય આબ્યું તે
 કાર રે. જેમિનિ.

ઘટાસુ ? ધન પાત્ર મેઘલ^૧, પાડ્યા તે રણ માંહે.
 પાંચ બાણ મેહેલીને, રથ ચૂરણ કીધો સોય,
 રણમાંડાં તવ રહી ન શક્યા, મુલટ બળીયા જેહ.
 જઈ શીસ નામ્યું શત્રુધનને, સ્વામી સાંભળ વાત,
 રણમાં અગો રહ્યું ન જાયે, જે હવો મહા ઉતપાત.
 પછે શત્રુધન આળ્યા સહી, મહા ક્રોધ ધરી મનમાંહે;
 ઠહ્યું બાળક મુજ આગળ થકો, તૂંહવે જાઈશ કાંહે.
 ત્યારે લવે ત્યાં દશ બાણ મેહેલ્યાં, દેખતાં સર્વ ક્રોધ;
 તેણે છેદ્યા રથ સારથી, અશ્વ ધન ધનુષ જે હોય.
 બીજું ધનુષ લેઈને મેહેલ્યું, શત્રુધને તતકાળ;
 નારાય નાલિક અનુપમ વળતી, બાણ ભલાં વિશાલ.
 પછે ગંધ પત્ર ગ્રહીને, એહેવું બોલ્યો રાય;
 શેં ન જાયે એ જીવતો બાળક, દેખી મુજને કયાથાય.
 એહેવું કહેતાં લવે એક, મેહેલીયું બાણ વિશાળ;
 તેણે શત્રુધનનું શિર દીધા કીધું, તેહ પડ્યા તતકાળ.
 પછે રાજાએ એક બાણ લીધું, ક્રોધ પુરી મનમાંહે.
 જેણે આગળ લવણ દેત્યનો, રણમાં આણ્યો તો કાળ.
 રવિ તેજ સરખું દેખતાં, લવ ક્રોધીયો મનમાંહે;
 હું તું કઈં જો આંખે સમે, આજ નહીં કુશ આંહે.
 મારી જનેતા પતિવ્રતા હોય, સીતા ચતુર મુજણ,
 તો મારે કરે રાજાતણું ભાઈ, છેદાજો એ બાણ.

એવું કહી એક બાણ મેહેત્યું, ધીરજ મનમાં હોય;
તેણે શત્રુધનનું બાણ તત્ક્ષણ, લીધા^૧ કીધું સોય.
પૃથ્થ ભાગ અવની પડ્યું, આગલું અર્ધ વિશાળ,
તે આવી લવને વાગતાં, અવની પડ્યો તતકાળ.
ત્યારે શત્રુધન રાજા તણે, મન હર્ષ હવો અપાર.
વાજાંત્ર વાજે અતિ ઘણાં, થઈ રહ્યો જયજયકાર.
પછે અશ્વ છોડી રાય વળ્યો, કરથી લીધો સોય,
મુખ હસતું અણે તેહ તણે, રામનામ અંકિત હોય.

ઉત્થલો.

રામ નામ અંકિત દેખીને, રાજા હર્ષ હેડે ધરે,
સર્વ સેન્યા તાં સુપરદ કરી, હવે શત્રુધન સંશરે.

કડવું ૨૧ મું—રાગ મારણી.

જૈમિની કહે સાબળ રાયરે, રાજાનું સૈન્ય પલાય રે;
તે તો લવને લેઈ જાય રે, ત્યારે શો થયો ઉપાયરે.

જૈમિનિ. ટેક

ત્યારે ઋષિનાં બાળક જેહ રે, લવને નવ દેખે તે
તાંહે રે;

ત્યારે મુજવા લાગી દેહ રે, મીતા કને આવ્યા તેહ રે.
જૈગિનિ.

શુ' કહું માતા િરધારરે, કેઈ રાજાતણો તોખાર રે;
લવે બાંધ્યો વન મોઝાર રે, ગહું સૈન્ય આવ્યું તે
કાર રે. જૈમિનિ.

તેશું જુદું કીધું અપાર રે, એક જીવંતોએ નવ
 ઠહેવાય રે;
 એહ લવને લેઈ જાય રે, આપણ કેમ રહીશું માય
 રે. જૈમિનિ.
 એવાં વચન સુણી નિરધાર રે, મન આણ્યું દુઃખ
 અપાર રે;
 વેદેહી કરે મન વિચાર રે, શો દેવે ઘડ્યો પ્રકાર રે
 જૈમિની
 મારો કુંવર મળશે કયાંદરે, જે હું ધીરજ ધરું
 મનમાંદરે.
 તો તે પુણ્ય થકી કહું આંદરે, આરોગ્ય હજી લવ
 તાંદરે. જૈમિનિ.
 જાહાં લગે આવે કુશ જાત રે, લવને નાં હશે
 ઉપધાત રે;
 કુશ આંચો એવી કરતાં વાત રે, કહ્યું કાં દુઃખ
 આણો મારી માત રે. જૈમિનિ.
 પછે વળતું બોલ્યાં માત રે, પુત્ર સાંભળ સત્ય ઉપાય રે;
 એ લવને લેઈ જાય રે, તુજ વિના કોણ બહારે ધાય
 રે. જૈમિનિ.
 વળતો કુશ દહે ઉ વાત રે, માતા કાં કરો આંસુપાત રે;
 કવચ આયુધ આપો માત રે, મેહેલાવું મારો જાત
 રે. જૈમિનિ.
 આખ્યાં કવચ આયુધ તતકાળ રે, કયૂં કુંકુમ તિલક
 વિશાળ રે;

ઠંઠ આરોપી મોતીની માળ રે, કહ્યું કુશળ હજો તૂને
 બાળ રે. જૈમિનિ.
 જઈ સીતાને લાગ્યો પાય રે, મનમાં અતિ હર્ષ ન
 માય રે;
 પછે વનમાં વેગે જાય રે, તેનું ચુદ્ધ કેઈ પેરે ધાય રે.
 જૈમિનિ.

કહ્યું રર મુ—રાગ. વેરાડી.

જૈમિનિ કહે જનમેજયરાય, લવ બાળકને લેઈને
 જાય;
 કુશ માર્ગે જોતો અતિ ઘણું, દીકું સૈન્ય શત્રુમ્મ તણું.
 ધરી ક્રોધ કુશ બોલ્યો તાહે, રહો જોદા જશો કાંહે,
 મારા ભાઈને મેહેલો સહી, નહીં તો જીવ કરો રણ
 રહી.
 એવું વાયક સાંભળતાં સોય, વળી મુલત કોખ્યા
 સર્વ કોય;
 તે સમે શ્રધ પક્ષી જેહ, જોદને શીર બેઠાં તેહ.
 જાય પાખ્યા મુલત સહુ, પડયા મુકટ ધનુષ આયુધ
 બહુ;
 પ્રકટાવ્યો તિમિર તતકાળ, એવે અમીષ ગયો તે
 બાળ.
 પાખ્યો પવન પછે સ્થિરપણું, એવે મુખ દીકું શત્રુમ્મ

સ્વામી અથ આપણે જેહ, ગાંધી શકે ભૂપત નહીં
તેહ,
એક બાળકે ગાંધ્યે તુરી, સૈન્ય સઠળ પાડયું બુદ્ધ
કરી.

શત્રુમ મહા બળીયા જેહ, પામ્યા રણ મૂર્છાંગત તેહ,
એવું વાયક સાંભળી તાંહે, દુઃખધરે રાઘવ મનમાંહે.
તવ બોલ્યો તાં લક્ષ્મણ વીર, સુણે સ્વામી રાઘવ
રણધીર,

તારા ચર્ણ પ્રતાપે કરી, સ્વામી હું આંહાં લાવું તૂરી.
(પછે) રામ આજ્ઞા લઇને જાય, તેના ચુદનો કહું
મહિમાય.

કડવું ૨૩ મું—રાગ ધન્યાશ્રી.

જૈમિનિ વાણી ઉચરે, સુણ જનમેજય રાય;
લક્ષ્મણ તાં ચાલ્યો સહી, આનંદ અંગ ન માય.

હાળ.

(તેનો) આનંદ અંગ ના માય સાથે, સૈન્યનો નહીં
પાર;

અનેક ગજ રથ હય ઘણા, રથ કનકના બહુ સાર.
એવું મૈન્ય લેઈ સંચર્યો, લક્ષ્મણ મહા રણવીર;
તાં સુભટ માત્ર તણાં છે રે, રણ વિષે મન ધીર.
દુર્ગર ને રક્ત ધ્વજ તે, સુભટ સર્વને હોય;
હજ ઉપર હજ લક્ષ્મણનું, સંચર્યું મારગ આવી સોય.

મહા સાયર નદી એક ગામની, મારગ આવી જેહ;
 લક્ષ્મણતણું દળ સર્વ ઉતરતાં, સુકાયું જળ તેહ.
 ગિરિ પ્રોઠ ખરીએ ચૂર્ણ થયા, એમ સૈન્યા ચાલી
 સોય,
 ત્યારે રજ ઉડી આકાશે ગઈ, તેણે મેઘ શ્યામતા હોય.
 એક જોજન ઘાશીતણું, માર્ગે હંતું વન વિશાળ,
 લક્ષ્મણ તણું દળ આવતાં, શત ખંડ થયું તતકાળ.
 એણી પેરે ત્યાં લક્ષ્મણ તણું, સર્વ સૈન્ય આબું તાંહે,
 જાહાં શત્રુમ્મ આઢે લેઈ, સર્વે પડયું છે જાંહે.
 કુશ ઠહે રણમાં આપણે, શું કરવું ઘટે બ્રાત,
 વળતો લવ બોલ્યો સહી, સુણુ વીર મારી વાત.
 રથ બાણુ છેદી એહને, હાર પમાડું તતકાળ,
 સિંહની આગળ ખાપડા કેમ, રહી શકે શિયાળ.
 લવે ધનુષની પ્રતાપ્યા, સૂરજની કીધી સોય,
 દિનકરે આખું તવ સહી, હેમકાંત સરખું હોય.
 પછે વૃષ્ટિ કરતા સર તણી, સૈન્યામાં આવે જાય
 દોહોદશ થકું દળ આફળે, આકુલ બ્યાકુલ થાય.
 અંદ્રે તાંહાં ચાલ મેહેલી, અને સાયર થયો પરખેમ,
 તેહતું તળ ઉપર જળ થયું, સર્વ સૈન્ય કીધું તેમ.
 તે અર્ધ જોજન સૈન્ય નાહું, થયું મહા વિરાણ,
 ત્યારે ઠાસણન પ્રધાન આવ્યો, મેહેલ્યાં તે બહુ બાણુ.
 તે પુઠળ શત બ્રહ્મ સૈન્યા, આવી ત્યાં તતકાળ,
 ત્રણે રણમાંહાં વીંટ્યો, નાંનડીયો લવ બાળ.

નૈમિનિ વાણી ઉચરે, મુણ જનમેજય રાય,
 વિસ્તાર કહું એક મૈન્ય, પ્રહતણે કહું ઉપાય.
 દશ મહત્ર ગજ રથ મહસ, હય રથ સોય,
 શત ઢોટી પાલા મહિત એ, પ્રહતણી સંખ્યા હોય.
 દો બાણ મેહેલે પૂછને, ખાંડુ આમુધ સોય,
 તે પણ લવતણે અંગે, પુષ્પ લાર નવ હોય.
 પછે લવે બાણ જ મેહેલીયું, રાય જનમેજય અવિધાર,
 ચાર પ્રહ મૈન્ય માર્યું, હેલામાં માત્ર મોઝાર.
 ત્યારે લવ જીએ પાછો ફરી, કુશને નવ ઢેજે તાંહે,

લકમણે છેદ્યો સુકટને, વળી કવચ તેણી વાર,
 કુશ કહે તેં વાર કયું, તેં માગે ટાળ્યો ભાર.
 પછે અથર્વેદ મંત્રે કરી, અગ્ન્યાશ્ર મેહેદ્યુ સોય,
 તેણે મેન્ય લાગ્યું દાઝવા, લકમણતણું મહુ કોય.
 વરુણાશ્ર મેહેલી લકમણે, અગ્ન્યાશ્ર છેદ્યુ તાંદ્ર,
 વાવાશ્ર મેહેલી ભંગાણ પાડ્યુ, કુશે તે રણમાંદ્ર.
 ત્યારે કાળજીત લકમણ પ્રત્યે, બોલ્યો કરી પ્રણામ,
 રણ વિષે સ્વામી હું પડું ત્યારે, તું કરજે સંત્રામ.
 ત્યારે આલ્યો ગુણ માહે, ગર્વ વાયક બોલ્યો તેહ,
 કુશ કહે મેં જાણ્યું સહી, તાહરું પરાક્રમ એહ.
 જેમ અજા કહે પયોધર, દૂધ વારૂં ના હોય,
 વળી કહ્યું જેમ બોર રાતા, તેમ તારૂં પરાક્રમ
 સોય.

જૈમિનિ વાણી ઉચરે, મુણ જનમેજય રાય,
 વિસ્તાર કહું એક સૈન્ય, બ્રહ્મતણે કહું ઉપાય.
 દશ સહસ્ર ગજ રથ સહસ્ર, હય રથ સોય,
 શત કોટી પાલા સહિત એ, બ્રહ્મતણી સંખ્યા હોય.
 કો બાણ મેહોલે પૂજને, ખાંડુ આમુધ સોય,
 તે પણ લવતણે અંગે, પુષ્પ ભાર નવ હોય.
 પછે લવે બાણ જ મેહોલીયું, રાય જનમેજય અવિધાર,
 ચાર બ્રહ્મ સૈન્ય મારું, હેલામાં માત્ર મોજાર.
 ત્યારે લવ જુએ પાછો ફરી, કુશને નવ દેખે તાંહે,
 એવે ધનુષ રાક્ષસ હરી ગયો, કુશને ક્ષણ માંહે.
 ત્યારે લવે જાણ્યું મારશે, મનમાં લયાતુર હોય,
 અવની થકો એક ચક્ર ચઢી, આકાશ ઉડ્યો સોય.
 ત્યારે દશરથ રાયનો, સુગ્રીવ જે પ્રધાન,
 દશ પુત્ર તેના આવીયા, મનમાં ધરી અભિમાન.
 તેણે તાંહાં લવ ઉપરે, દશ દશ મૂક્યાં બાણ,
 ત્યારે ચક્ર છેદ્યું લવતણું, કણું નેજે નેહ પ્રમાણ.
 પછે લવે હેઠો ઉતરી, એક ચઢી લોગળ તાંદ્ય,
 તેણે પ્રહાર અતિ કોધે કર્યો, દશ પડ્યા તે રણમાંદ્ય.
 પછે ધનુષ રાક્ષસ આવી રણમાં, વિમાર્યું મન સાથ,
 એક કુત ? ચઢી શિર છેદીયું, પછે ધનુષ લીધું હાથ.
 ત્યારે મુલત સધળે આવીને, લવને વીંટ્યો તાંહે,
 ત્યારે કુશે લીઠો વીર લક્ષ્મણ, વિકાર્યો રણમાંહે.
 પાંચ બાણ મેહોલ્યાં લક્ષ્મણે, તે કુશે છેદ્યાં સોય,
 રથ ફેરવ્યો જે ધરી, મુલત વિરમે હોય.

લક્ષ્મણે છેદ્યો મુકટને, વળી કવચ તેણી વાર,
 કુશ કહે તેં વાર કયું, તેં મારો ટાળ્યો ભાર.
 પછે અથર્વેદ મંત્રે કરી, અગ્ન્યાશ્ર મેહેદ્યુ સોય,
 તેણે મેન્ય લાગ્યું દાઝવા, લક્ષ્મણતણું સહુ કોય.
 વરુણાશ્ર મેહેલી લક્ષ્મણે, અગ્ન્યાશ્ર છેદ્યું તાંદ્ય,
 વાવાશ્ર મેહેલી ભંગાણ પાડ્યુ, કુશે તે રણમાંદ્ય.
 ત્યારે કાળજીત લક્ષ્મણ પ્રત્યે, બોલ્યો કરી પ્રણામ,
 રણ વિષે સ્વામી હું પડું ત્યારે, તું કરજે સંત્રામ.
 ત્યારે આબ્યો રણ માંહે, ગર્વ વાયક બોલ્યો તેહ,
 કુશ કહે મેં નાણ્યું સહી, તાહરં પરાક્રમ એહ.
 જેમ અજા કંઠે પયોધર, દૂધ વારૂં ના હોય,
 વળી કરણે જેમ બોર રાતાં, તેમ તારૂં પરાક્રમ
 સોય.

એવું કહીને કુશે મેહેદ્યુ, એક જાણ વિશાળ,
 તેણે છેદી ગ્ધના થડ થમ્બી, મૌન્ય કયો તતકાળ.
 તેણે જીવન અગ્નિ કુશતણે કર, મેહેદ્યા ધરી મન રીસ,
 પછે અર્ધ અંદ્ર કુશે મેહેલી, છેદ્યું તે તણું શીષ.
 વળી લક્ષ્મણ આવીયો, કરી જાણ વૃષ્ટિ અપાર,
 કુશે તે છેદ્યા તતક્ષણ, તતકાળ તેની વાર.
 પછે વાર્ધિમકે શાળવ્યાં તે, પાંચ મેહેદ્યાં જાણ,
 તેણે મૂર્છાંગત થઈને પડ્યો, વીર લક્ષ્મણ મુખાણ.

પછે ગ્રાહી સૈન્ય હણ્યું લવે, મેહેલાવ્યો રણમાં રહી,
હવે અજોદ્ધામાં રામજી તે, ભરતને કહે છે સહી.

હણ્યું રહ મું—રાગ દેશાખ.

ભરત શું બોલ્યા રઘુરાય, માફ મન વિસ્મય થાય,
આજના સ્વપ્ના કેરો કહે ઉપાય. ભરત. ટેક

મેં દીઠી વિપરીત વાત, રણમાંહે હવે ઉતપાત,
સૈન સંજાતે પડ્યો લક્ષ્મણ બ્રાત. ભરત.

મેં સ્વપ્નામાં દીકું એમ, કદાચ ને હશે તેમ,
તો તે ભાઈનું દુઃખ ખમાશે કેમ. ભરત.

હવે ભાઈ તમે મંચરો તાંહે, વહેલો અશ્વ મોકલો
આંહે

યશ અડશે બે દિન રણમાંહે. ભરત.

સૈન્ય સાથે લો અનંત, નલ નીલ ને નાંખવંત,
અંગદ સુગ્રીવ વિલીપણ હનુમંત. ભરત.

વીર તમે તાંહાં વંદજો, લક્ષ્મણ ભાઈને એટલું કહેજો,
જાળક બેઠે જાંધીને લેઈ આવજો. ભરત.

ગમે આયુધ્ય આપ્યું જેહ, નાઠા વીર રણમાંથી જેહ,
(તેણે સમે) પ્રભુ પ્રત્યે આવી બેઠ્યા તેહ. ભરત.

સાંભળો રાઘવ રણધીર, હણ્યું જીવ ગંગાને તીર,
શત્રુ પાસે પડ્યા લક્ષ્મણ વીર. ભરત.

બે બે જાળકનું જાળ ઘણું, સૈન્ય સકળ વઢ્યું આપણું,

હવે કારજ તમ તણું. ભરત.
 એવી વાણી મુલતે કહી, મૂર્છાગત પ્રભુ હવા સહી,
 કેકયી દુંવરે ઉઠાડ્યા પ્રતિ ચંદ્રી. ભરત.
 એવાં પાપ હોય જેહને, દંડ કીધો જોઈએ તેહને,
 આજ એ હું દિક્ષા મેટી યુદ્ધ કરું. ભરત.
 (સ્વામી) લક્ષ્મણનું દુઃખ ન ધરો રતી, દેહ તજવો
 તેને ઇચ્છા હતી,
 જઈ મેળી આવ્યો વન સીતા સતી. ભરત.
 વણુ અપરાધે સીતા તણ, અણુ ઘટતું કીધું રામણ,
 તો તાં રણમાં જઈ ઇચ્છીએ શું. ભરત.
 રામ કહે ભાઈ કહે મુજ સોય, કોણુ તે જાલક હોય,
 અંગક કહે સીતાના સુત નહોં હોય. ? ભરત.
 અંગદનાં વાયક સાલળી, મનમાંહાં ઉપની રળી,
 (ભરતને) આજા આપી રણમાં સંચરો જળી. ભરત.

કંઈ રૂપ મું-રાગ કેદારો.

રામ તણી આજા જેહ રે, ભરતે સત્ય માની તેહ રે,
 અનિ રનેહ વાયક પ્રભુનાં મન ધરી રે.

હાળ.

રનેહ વાયક મન ધરી, રથે બેઠા તેણી વાર,
 સેન્ય સાથે અસંખ્ય વીધું, તેનો કેહેતા ન લાગે પાર.
 નળ નીલ જાંબુવંત હનુમંત, આદે દેહી જેહ,
 ભૂતલ માર્ગ નં માયું હળ, ગંગા તીરે ચાલ્યું તેહ.

એમ કરતાં રણ માહે પાળ્યા, મેન્ય પડ્યું છે. જાહે,
 વિરમય થયા હનુમાન પ્રત્યે, સરત દહે છે ત્યાંહે.
 મહા નદી વહી ર્ધાર તણી, ઉતરી જીએ હનુમંત,
 કાંકાં પડ્યા છે લક્ષ્મણ ને, શત્રુ મહા ગળવંત.
 સ્વામી સીતા સામે સન્મુખ ગયો, સમુદ્ર તર્યો ક્ષણ
 માંહે,

આજ પ્રાણ મુજ માતા થકે, કાંઈ ગળ ન વ્યાહે આંહે.
 રામ રામ રણ માંહે કરી, પછી ઉતર્યો પેદી તીર,
 જીએ તો શત્રુ પાસે, પડ્યો લક્ષ્મણ વીર.
 હનુમંત બેહુને ગ્રહી, લાવ્યો સેના માંહે,
 શીઘ્રે થઈ પછી સુદ્ધ કરવા, સરત સંચર્યો તાંહે.
 રામ તણું જેણે સેન્ય હણ્યું, કહું કયાં ગયા રે તેહ,
 એવું સાંભળી સાહામા આવ્યા, લવ કુશ ગાંધવ જેહ.
 કુશે બાણ મેલી ગજ રથ અશ્વ, હણ્યા તે રણ માંહે,
 લવને ખડગે મહા મોટા, સુભટ પડ્યા રણ માંહે.
 પછે પગ હયવરના રણમાં, છેદ્યા હસ્તીના ચર્ણ,
 અનેક સુભટ કેરાં ક્ષણમાં, છેદ્યાં વચ્ર આબ્રણ.
 (ત્યારે) પવન પુત્ર કહે જીએ સરત, એને રામ
 અંકિત હોય,
 તે માટે જાતન કરીને, બેહુ બાળક કર ગ્રહીએ સોય.
 ત્યારે લવ કહે અશ્વ બળવો ભાઈ, કહું છું સીધી
 વાત,
 હવે મેન્ય હણું હેલા માત્રમાં, તો બાંધજે તારો બ્રાત.

કુશ કહે શત્રુ તણું સેન્ય તે, મુજ આગળ કુણ માત્ર,
ભરત કહે શે' ન જાય જીવતા, લેલીશ તુજ શિરગાત્ર.
કુશે જાણ મહેલી રથ છેદ્યો, ભરત તણે તાંહાં જેહ,
શત જાણે હનુમંત વિધી, વ્યાકુળ કીમો તેહ.
પછે નલ નીલ જાંબુવંત ઉપર, જાણ વૃદ્ધિ કરી તાંહે,
મોહાસ મેહેલી મૂર્છાંગત હવો, ભરત પડ્યો રણમાંહે.
પછે હનુમંતે એક પર્વત નાખ્યો, કુશ ઉપર
અવશ્યમેવ,

એક જાણે ગિરિ ચૂર્ણ કર્યો રે, દેખતાં તતખેવ.
પાંચ જાણે મૂર્છાંગત હવો, હનુમંત વીર મુજાણ,
ભાગ્યું સેન્ય ભરતતાણું, રણમાં પડ્યું ભંગાણ.
કુશ કુંવરને જાણે સહુ, રણ રહી શક્યા નવ જેહ,
તાહાંથકા નાઠા ગયા અયોધ્યા, રામ પ્રત્યે કહે તેહ.

ઉથલો.

શ્રી રામ પ્રત્યે કહે સ્વામી, અગ્નિ થયું રણ માંહે રે,
ભરતને હનુમાન આદે, લેઈ પડ્યું સર્વકો તાંહે રે.

કડવું ૨૬ મું—રાગ સામેરી.

જૈમિનિ કહે એવું સાંભળી, વિમાસ્યું મન માહે,
અસંખ્ય દળ લેઈ કરી, ગુનાથ આવ્યા તાંહે.
તાંહાં જુએ તો દિશેદશ, દળ પડ્યું પોતાનું જેહ,
એવે આગળ આવી ગદ્યા, લવ કુશ બંધવ તેહ.

રઘુનાથજી એમ ઉચરે, જાણકે. આવો આંદે,
 તમે કહો રે મુજને ડોણ છો, આશ્રમ તમારો ક્યાંદે.
 કુશ કહે એ પૂછ્યા તણું, તમારે શું છે કામ,
 એ ધર્મ ન હોય ક્ષત્રી તણો, પૂછી કરે સંગ્રામ.
 એણું માંસળી પછે ધનુષ, રામે લીધું તતખેવ,
 સંગ્રામ એહોવો કરું જે, તુષ્ટ થાય સર્વ દેવ.
 વળનો કુશ કહે રાય મુણો, મીતા અમારી માય,
 વાલ્મિકે વિદ્યા ભણાવી, કરી પરમ કૃપાય.
 એ વાત પૂછ્યા તણો, મને કહો સર્વ પ્રકાર,
 હવે શીશ થઈ અગ્નેદા પતિ, તમે કરો જુદા અપાર.
 પછે શ્રી રામે મનમાં જાણ્યું, મારા પુત્ર હોય એહ,
 હું તો યુદ્ધ કારણ આવીયો, ધિછ પડે મારી દેહ.
 પછે મુગ્ધાવને પૂછ્યું સહી, એ કવણ જાણક હોય,
 એ આપણું સહુ દગ હણ્યું. જોદા હણ્યા સર્વ કોય.
 મુણી મુગ્ધાવ વળતું એમ વહે, તમે માંસળો સ્વામી
 એહ,

એ કુંવર છે મે તમારા, એમાં નહીં મંદેહ.
 પછે મુગ્ધાવે પાણ્યું જોવા, મેહોલ્યું વૃક્ષ વિશાળ,
 કુશે તીલતીલ ખંડ કીધું, દેખતાં તતકાળ.
 નીલ ઉપર સાત જાણ, મેહોલ્યાં તાં તતખેવ,
 તેનું રૂપીર જ્યાં જ્યાં પડે તાં, સક્રમ થાય અવશ્યમેવ.
 જલકાશ્ર જાણે કરી. હણ્યા નીલ સર્વ કોય,
 અવની માંહે એક રામ છે, તે કાંહાં ગયો રે સોય..

એવું કહેતાં શ્રીરામજીએ, મેળ્યું કાળાનલ જે બાણ,
નિષ્કળ થયું બાણ ભાગી ગયું, અવની પડ્યું નિર્વાણ.
ગદુનાથે જે જે બાણ મૂક્યાં તે, સર્વે (પૂત્રે) છેદ્યાં
સોય,

તે બાણ તત્ક્ષણ ભાગી નાખ્યાં, તે અમર કોતુક જોય.
પછે સ્મર્યું કરી સીતાતાણ, એક મોહાત્મ મૂક્યું બાણ,
તે બાણે મૂર્છાગત હવા, શ્રી રામજી નિરવાણ.
પાંતે મુકટ કુંડળ ઉતાર્યાં. કંઠેથી લીધો હાર,
વળી વચ્ર આભૂષણ ધનુષ લીધાં, કુશ કુંવરે
તેણી વાર.

નલ નીલ જાંબુવાનને, વળી પરાક્રમી હનુમાન,
સીતા કને જાંધી લાવ્યા, મુલત મહા જળવંત.
આનંદલેર જાંધવ બેઠું, આવીને લાગ્યા પાય,
હનુમાનને દેખી કરીને. મન વિમાસે સીતા માય.
હનુમાન મુજને દેખશે તો. જશે તત્ક્ષણ પ્રાણ,
તે માટે ધાનક મેળી આવો, કુંવર ચતુર મુબલ.
એવું માંભળી રથાનક વિષે, પછે મેહેજો આવ્યા સોય,
પછે દેખાડ્યા શણગાર મીતાને, રામ અંગના જે હોય.
તે દેખતાં મીતા મતી, ઘણું કર્યું આંસુપાત,
માગ પુત્રો એ તમે જુ'ં કર્યું, પતિ રહિત કીધી માત.
એ તો અજોદ્ધાનો ગણ્યો, શ્રી રામ તમારો તાત,
પુત્ર તેહની રણ વિષે, તમે કેમ કરી ઉપધાત.
લવ કુશ કહે પહેલાં અમો, એવું ન જાણ્યું માય,

વાહ્મિક ઋષિ એવે પધાર્યો, મનમાંડાં વિસ્મય થાય.

ઉથલો.

મનમાં વિસ્મય થયા ઋષિજી, તેમાં કંઈ અંદેહ નહીં,
જૈમિનિ કહે બાળક બેહુ, આવી પાયે લાગ્યા સહી.

કડવું ૨૭ મું—રાગ. મેઘધોરી.

જૈમિની વાણી એમ ઉચરે, સુષુ જનમેજય રાયજી,
બાળક બેહુ ધર થકી, ઋષિને કહે ઉપાયજી.

પછે ઋષિ સાથે આવ્યા, જહાં થયો છે સંશ્રામજી,
તાંડાં દીઠા ભરત શત્રુઘ્ન, લક્ષ્મણ ને શ્રીરામજી.

વાહ્મિક કહે પુત્રો એહને, કેમ કરી ઉપધાતદ,
સ્વામી અમને વરાંસો પડીયો, પહેલાં ન જાણી એ
વાતજી.

પછે વાહ્મિકે તે સ્થાનમાં, દીધો અમૃતનો અભિષેકજી,
તાંડાં રામઅંદ્ર બેહુ આદે લેઈ, ઉઠ્યા એકે એકજી.

પછે લવ કુશ બેહુ લગાડયા, દશરથ નંદનને પાયજી,
એ બાળક બંને તમારા સ્વામી, સાંભળ રાઘવરાયજી.

પછે રાઘવ મનમાં ઘણું હજ્યાં, બાળક દેખી તાંડેજી,
પછે રામ સીતા સુત પરવર્ષાં, આવ્યાં અન્નેદ્વા માંડેજી.

પછે પૂરણ યજ્ઞ હવો સહી, આનંદ અંગ ન માયજી,
જૈમિનિ વાણી એમ બોલે, સુષુ જનમેજી પયજી.

ન્યામે વળી ગણુવાહન ને, અર્જુનતણે। સંગ્રામજી.
આડ કથા જે તેં મને પૂછી, તુજને સંભળાવી તેહજી,
જૈમિનિ કહે જનમેજય રાજા, ઉત્તમ આખ્યાન
એહજી.

રામચરિત્ર ગાતાં સાંભળતાં, પહોંચે મનની આશજી,
સંસારનાં સર્વે દુઃખ વામે, પામે વેકુંઠ વાસજી.

કહણું ૨૮ મું-રાગ રામગ્રી.

લવ કુશ તણું આખ્યાન, કથા પ્રત્યે વૃત્તિ નિધાન,
અનેક ચરિત્ર શ્રી રાઘવ તણાં, સેવકને સુખ આપે
ધણું.

ઉત્તમ રાગ વેણી ચોવીશ, પૂરણ કહવાં અઠયાવીશ,
હરિ કથા મન થયો ઉલ્લાસ, પદ પાંચસોને પચીશ.
આઘે કવિજન મોટા હવા, તેણે અંથ કીધા અભિનવા,
તેહતણો આધાર જ ગ્રહી, બુધમાને સુખ બોલ્યો
સહી.

શુર કૃપા હવી અતિધણી, તેણે આશ પોતી અમતણી,
કહણું એ ચરિત્ર લવ કુશ તણું, રૂદે કમળમાં રાખને
ધણું.

નર નારી જે કો સાંભળે, તેનાં પ્રાતિક સર્વે ટળે,
ગાતાં મન ઉપજે ઉલ્લાસ, બેહુ કર ભેડી કહે
વિશ્વદાસ.

કવિ મેગળે

નાસિકેતાખ્યાન.

કંઠુ ૧ છું—રાગ કેદારો.

મેહુ ઠર જોડી ચંભુ સુતને, પ્રથમ કંઈ પ્રણામ,
અંધકાર અધ તનથી નાગે, જપતાં હરિનું નામ.
તેહતણા ગુણ હું સંભારૂં, આણી મન ઉદ્ધાત્ર,
વિદ્ય રહિત અવિચળ મતિદાતા, કર જોડી 'કહેઠાસ.
પ્રદા કુમારી સ્મરૂં અંતરે, ચરણે નામી શીપ,
જેહ તણા તો પાર ન પામે, જપતા સુર તેત્રીશ.
હું મૂખ મતિ મંદ માનવી, કંઈ નવ લહું વિચાર,
ઠાલો ઘેલો સેવક જાણી, આપો મા આધાર.
શ્રી રઘુનાથ તણાં પદ વંદુ, ધરૂં હૃદેમાં ધ્યાન,
રામ કૃપાએ કરી કહું છું હું, નાસિકેત આખ્યાન.
જેથી વાણી શ્રવણે સુણતાં, ન રહે સદેહ,
દર્શને જેને જાહુ લવ કેરાં, પાતક મૂટે તેહ.
તેહ તણે પસાયે કરીને, કહીશ કથા એ સાર,
પંડિત કોય જોડ મ દેશો, દેખી જાળ કુમાર.
નેમિષ નામે ક્ષેત્ર મનોહર, તીર્થ માંહે પાવન,

૧ આ કવિનું રચેલું કૃતિ આખ્યાનનું કાવ્ય હજી જગ્યાં નથી
લખેલી પ્રત હાથ આવી છે તે જીજ્ઞ પ્રત જગ્યા પરી પાડાવ
મેળવી દવે પછીના ભાગમાં જપાનવા નિચાર રાખ્યો છે

ત્રેયુગને લયે સહસ્ર અઢ્યાસી, મળ્યા ત્યા મુનિજન.
 ન્યેા અન્ય સર્વ ઋષિશ્વરે, માહ્યા પ્રશ્ન અપાર,
 ૧ પ્રત્યે શાનક પૂછે છે, વન્તીતા મુત વિસ્તાર.
 ૨ તા મુત એણી પેરે બોલ્યા, સુણીએ ગોાનક એહ,
 ૩ ઠયા ઠહી શ્રી કૃષ્ણે, ગરૂડ પ્રત્યે તેહ.

કે વાગ્ને સમે નિજ સ્થાનક, બેઠા શ્રી રઘુનાથ,
કે શનકાદિક નારદ મળીયા, નંદ સુનંદ સાથ.
કે ચરણે ગ્રહી જગપતિ, બોલ્યો કેમળ વાણી,
કે લોક મેં નયણે નિખ્યાં, મમરથ સાગર પાણી.
કે એક મંચમની નગરી, ન લહું તેહનો ઠામ,
વેષય પંથ તે કેવો છે જી, કહીએ મુજને સ્વામ.

કહતું 'ર જી'—રાગ આશાવરી.

વળતા જાણે બેઠું, મારા મનમાં સુદેહ,
તેને ભાગે શ્વામી, નિધિએ કરી રે.

40.

વિધિએ કરીને ભાંગેા સ્વામી, મંદેહ ભારે એહ,
વળી વળીને કરૂં વિનતિ, અવિધારે પ્રભુ તેહ.
ઉત્તમ પુરૂષ અને દુરાત્મા, તે દેવી ગતીએ નાથ,
સાધુ પુરૂષ દેવાં મુખ પ મે, પાપી કેમ પચાય.
તે તો મુજને કહો સ્વામી, કરૂણા નીધિ લગવાન,
મર્યાદા મનમાં અતિ ઘણી મુને, મંલનાવો આખ્યાન.
સ્ત્રેમ નિર્ધનને ક્રુધા પ્રપીડે, વાંછે સંપત્તિ માર,
તેમ મુજને એ કૃપા મુણવા, ઉત્તર અંગ અપાર.

જેમ નિર્ધન બટુ ધનને પામે. હોય મન આનંદ,
 તેમ ટાળી સંદેહ જીવના, કોણ લાંજે ગોવિંદ.
 વળી વળી તે કરું વિનતિ, પૂરો મનની આશ,
 ધીરદ તમારૂં આજે એવું, દયાવંત અવિનાશ.
 વચન મુણી વનીતા સુતકેરું. મન હૃદયમાં તેણી વાર.
 ધન્ય ધન્ય કરચપના નંદન, સફળ તુજ અવતાર.
 ગરૂડે એવું પ્રશ્નજ પૂછ્યું. સ્વામી પ્રત્યે આજ,
 કેથા કહી કૃતારથ દીજે. સ્વામી શ્રી મહારાજ.
 શુક શનકાદિક વાસવ શંકર, શેષ નાગ તે જોડ.
 એકં તરસ્યા હરિના શુણના, પાવન થવા દેહ.
 આજ અમોને પ્રત્યક્ષ સન્મુખ, વાળી શ્રી ભગવંત.
 ધન્ય ધન્ય જીવતર અગારું, ધ્યાન ધર્યું જે શાંત.
 સુત કહે એક ચિન્તે જ્ઞાનક, સાંભળજો સંશ્લેષ.
 તત્પર થઈ નાપિ સૌ બેઠા. કરી મુગંધ ચંદન લેપ.

કહ્યું કે જી--રાગ આશાવરી.

ગરૂડ વચન શ્રવણે ધરી, વળતા બોલ્યા નરહરિ.
 ઉચરે વાણી શ્રીહરિ, નરહરિ રે.

૧

કાળ.

નરહરિ શ્રી મુજે વાણી બોલ્યા, ગરૂડ પ્રત્યે તેણી વાર.
 પાપી જન યમ સદન પામે, તે કહું તુજ વિસ્તાર.
 વળતા શ્રી હરિ એણી પેર બોલ્યા, માંભળ એકે મન,
 લક્ષ ચોરસી ભ્રમણ કરીને; આવે મનુષ્ય જન્મ.

પુનર્પિં મનુષ્ય કેરે રૂપે, પાપ કરે અદ્ભૂત,
અંતકાળે લેવાને આવે, ધર્મ રાયના ફૂત.

કાળ પાશથી તેને બાંધી, યમ આગળ લેઈ જાય,
લોહ કંટક અને અસિપત્ર છે, હીંડાડે તે માંદા.
તપ્ત સ્તંભ પાવકે રજ સખળી, ઠાઠશ તપતા સૂર,
આકૃંદ કરતો પાપી ચાલે, તે મારગમાં ભૂર.

તરસ્યો ભૂખ્યો બોલે પ્રાણી, મુને કોઈ કંઈ આપ,
યમ કહે પાપી અરે જીવડા, કાન વિના એ તાપ.
સોળે નગર એણી પેર પોળે, અને ચાય રળીઆત,
એટલે આવે મહા ભયંકર, વેતરણી લખ્યાત.

રૂઢીર પડના પ્રવાહ ચાલે, શત યોજન વિશાળ,
પગે સાહીને તાંડાં તાણે, શીઘ્ર કરી તત્કાળ.
વિવિધ પેરે વીટંબન કરતા, પ્રાણીને લઈ જાય,
એક ક્ષણુ વિશ્રામ ન આપે, લાવે જ્યાં ધર્મરાય.

તે પાપીને બાંધી લાવે, જાંડાં ધર્મ ગજન,
ચિત્ર વિચિત્ર તેડીને પૂછે, જો જો પાપ ને પુણ્ય.
પછી તેણે પાપ જે કીધાં, કહે તે સર્વ વિસ્તાર,
અનેક પેરે કરીને પ્રભવે, ગ્રાખી નહીં મુઝાર.

પછી આળ પૂરે ત્યાં આવી, ધર્મ તણા જન બેહ.
અહો રાત જે પુઠે ફરતા, છાયા રૂપે તેહ.
જેણી વેળા પાતક કીધાં, તેહ તાંડાં વિસ્તાર,
યથારથ પાતક છે જેવાં, તેવો પ્રભવ અપાર.

એણી પેરે યમ યાતના, ભોગવે પાપ શરીર,
એક મને કશ્યપ મુત સાંભળે, વક્તા બદલ વીર.

કહ્યું ૪ થું-રાગ આશાવરી.

પુનરર્પિ બોલે રે ભગવાન, સાંભળ રે વનીતા તન,
પાવન નરની ગતી કહું તુજને રે.

હાળ,

પાવન નરની ગતી કહું તુજને, સાંભળ વનીતા તન,
લક્ષ ચોરાશી ભ્રમણ કરીને, આંવે મનુષ્ય જન્મ.
ધર્મતણી જે કરે વાંછના, છવ દયા પ્રતિપાળે,
દેવ ગા પ્રાદાણ જન ઉપર, લગાર ચિત્ત ન ચાલે.
દાન પુણ્ય જે પ્રળળ ચલવે, પાળે સત્ય આચાર,
સાધુ સમાગમ કયા કિર્તન કરી, સેવે વિશ્વાધાર.
અંતકાળે સ્મર્ણ હરિ શુભ, આવે લઈ વિમાન,
માન દેઈ તેને બેસાડે, બાણી દેવ મમાન.
મનમાંહે જે કરે વાંછના, તે પામે ક્ષણ માંહ,
જેણે સમે જે પુણ્યજ કીધાં, ધેનું સહિત યાય સાહ.
નાના વિધની વસ્તુ અનુષમ, પેર પેર કરે આનંદ,
નદી નીર વન લક્ષ લોજ્યથું, દષ્ટે ન પડે મંદ.
એણી પેરે પથે લીલા કરતો, પહોંચે યમપુર માંહ,
તે દેખીને ધર્મ સલા સૌ, સર્વે બેઠા થાય.
વિવિધ પ્રકારે સ્નેહ ધરીને, આપે તે આસન,

ચણું પખાળીને કરે પૂજા, આદરશું રાજન.
 લલે લલે પધાર્યા સ્વામી, કૃપા કરવા આજ,
 દીન જાણીને દયા કીધી, તદ્દે અમ્હોને ૧ આજ.
 પછે પૂછે મંત્રીને તેડી, પૂર્વ કર્મ વિધાન,
 પછે તેને અંતરિક્ષ ચલાવે, આપી દિવ્ય વિમાન.
 સ્વર્ગતણી તે આવી અપ્સરા. અંગી કરવા સેવ,
 સહસ્ર અઠવાશી તેને પૂજે, જાણી મોટો દેવ.
 એણી પેરે મુખ દુઃખ ભોગવે, માનવ જનની દેહ,
 કહી કથા ભૂધરજી ભાંજે, ગરૂડતણે સદેહ.

કડવું ૫ મું—રાગ આશાવરી.

ગરૂડ વચન બોલ્યા તેણીવાર, સાંભળે સ્વામી દેવ
 મોરાર,
 તેણે ઠામે જઈ કોઈ નર આવીયો રે.

ઢાળ.

તેણે ઠામે કો નર જઈ આવ્યો, ધર્મ નગર મુઝાર,
 તે તો મુજને કહીએ સ્વામી, માંડીને વિસ્તાર.
 વળતા વિશ્વંભર એમ બોલ્યા, સાંભળ ગરૂડ એ વાત,
 નાસિકેત ઉદાસકને। તન, સાંભળ તેની ખ્યાત.
 ઉત્તમ યૌમ્ય નામે એક મુનિવર, મહા વિચિત્રસાર,
 ત્રણ ગાંધુ વિદ્યાર્થી તેમને, શીખવે નીગમ વિચાર.
 ઉત્તમ ઉપમન્યુ અને આર્ષિક, એવાં ઋષિનાં નામ,

૧ ધણે બાગે હરનસિખિત પ્રતની જોણી કાચમ ગામી એ.

અનુદિન ગુરૂની આજ્ઞા પાળે, કરતા ઉત્તમ કામ.
 વિવિધ પેરનાં ફળ તે લાવે, ભક્તી કરે નિત્ય એવ,
 ઋપિ તેમને નીગમ ભણાવે, હિત આણીને એવ.
 એક વાર વધોઝતુને વિષે, જળ પૂર્યાં કેદાર,
 આશ્લિક તે ત્યાં ગયો જાંધવા, થંભ્યું ન રહે વાર ૧
 મનમાંહે એક પેર વિચારી, ધરણી ઢળીયો તેહ,
 વહાણમાં ઋપિ ભેવા આવ્યા, દમતો દીઠો દેહ.
 શા માટે એવડું દુઃખ આણ્યો, કહો મુને ઋષિરાય,
 કષ્ટ સહે એવડું શા માટે, તે કહો સર્વ ઉપાય.
 તુજને વિદ્યાની સિદ્ધિ આવી, શ્રી ગુરૂજી કહે ઉપાય,
 નાના વિધના ભોગ ભોગવો, જે ઇચ્છા મન થાય.
 તવ ગુરૂજીએ દીધી આજ્ઞા, જા કર ગૃહસ્થાશ્રમ.
 તમને અમોએ આપી આજ્ઞા, સળજો કીધો શ્રમ.
 ગુરૂજીએ જવ દીધી આજ્ઞા, અપાર સ્વામી એહ,
 એવું વચન મેં શિષ્ય ચડાવ્યું, હવે સુખ આવ્યું દેહ.
 તેહ તણે ઘેર ચંડી નારી, ઉદાલક ઋષિનું નામ.
 સ્થાનકે પામ્યો વિવિધ પેરે, ઉત્તમ કીજે ધામ.
 તાંહાં જઇને તપ તે માંડ્યું, કાયા કષ્ટ અપાર,
 અન્ન ઉદક સર્વ તનથી છાંડી, ઉભો રહ્યો નિર્ધાર.
 તપ કરતાં તે જવાળા ઉઠી, કષ્ટ પામ્યા સહુ દેવ,
 મુનિવર દેવ મકેળ તાં આવ્યા, સુણ્યો દમજભૂર એવ.

૧ જળ, પાણી.

૨ જળ, પાણી, ૨ ઘડા. દમજમાં ઉત્પન્ન થયેલા માટે દમજભૂ.

બ્રહ્માજી તાં વેગે આવ્યા, સાર કરવા શ્યામ,
જે મનમાં તું કરેશ કલ્પના, સિદ્ધ થશે સૌ કામ.
શુદ્ધ સાધુ સદા તું પાવન, મોટો કીધો શ્રમ,
તપ મૂકીને કરવા માડો ગૃહસ્થાશ્રમનો ધર્મ.
મનના માન્યા લોગ લોગવો, માનો સત્ય વચન,
પ્રથમ તારી સ્ત્રી ઉત્પન થશે, પામશે એક જ તન.
તપ છોડીને શીઘ્રે ઉઠ્યો, લાગ્યો બ્રહ્માને પાય,
તેણે સમે રઘુવંશી રાજા. રાજ્ય કરે રઘુગાય.
રૂપવંત તેને ઘેર રામા, સતી શિરોમણી નાર,
મતીઓ માંહે ઉત્તમ દીશે, વહાલા દેવ મોરાર.
તેહ તણે ઘેર એક જ કન્યા, ચંદ્રાવતી પાવન.
સકળ કળા ગુણ લક્ષણ પૂરણ, મોહ્યો તે મુનિ જન.

કંઠણું ૬ કું—રાગ આશાવરી.

એકવાર રઘુ કુવરી, જળ કીડા કરવા નીસરી,
પરવરી સખી ઘણીશું, સંચરી રે.

ઢાળ.

ઘણી સખીશું પરવરી તે, કીડા કરવા જાય,
ઘણાં આબ્રણ અંગે શોભે, નેપૂર અમકે પાય.
કંઠણું ચુડી મુદ્રિકા તેને, આળ અખૂકે ઠણું,
ચોળ વર્ણી ચુંદડી ને, ગજગતી ચાલે ચર્ણું.
માનિની મૃગ લોચની, શિર વેણી વાસુકી વંક,
આનન^૧ પૂનમ ચંદ્ર આપિત, કેસરી કટી લંક.

કપોત ગ્રીવા નાગિકા શુક, ગીજ દાડમ દંત,
 જંધ ઠદલી સ્તંભ સરખી, કમળ કોમળ કાંત.
 બ્રહ્મટી તે કોદંડ અલીકુળ, નાલી જળ ગંબીર,
 ઉર અંચળ તે ઉપર છે, યુગ્મ સ્તન જંબીર.
 અરુણ અધુરી મુખ મધુરી, ઉચરે મુખ વાણ,
 વદન નીહાળે પ્રેમદા તે, દર્પણ ગૃહીને પાણ.^૨
 એમ કરતાં વેગે પોહોત્યાં, નદી ગંગા તીર,
 જળમાં પેઠી પદ્મીની, ઉપકાંઠે મૂક્યાં ચીર,
 કર ગ્રહી સુવર્ણ ઝાંગને, છાંટે સખીને શરીર,
 કુસુમ કલ્હાર પંકજ વહે ત્યાં, નદી નિર્મળ નીર.
 તેણે સમે ઋષિ ઉદાલક તે, કરે સામા નિત્ય કર્મ,
 નારી નયણે તેહ નિર્ણી, થયું ચિત્ત વિભ્રમ.
 મોહ પામ્યો મહા મુનિવર, હવો વિર્યનો દ્રાવ,
 એટલે મન્મથ અંગે જાગ્યો, ટપ્યો તપનો ભાવ.
 કમળ ઉપર વીર્ય મૂક્યું, ચાલીયું જળ મધ્ય,
 કર ગ્રહી સુધ્યું તારૂણીએ, નાગિકાએ લીધો ગંધ.
 કર્મ યોગે કર્મજ માંહે, હવો વીર્યનો બંધ,
 સુત કહે છે સુણો શૌનક, થયોએવો ધંધ.
 સૂર્ય સરખું કામિનીને, અંગે તેજ અપાર,
 તપ થકી વિન્હળ થયો એ, મુનિ તેણી વાર.
 ઉપરધાને સ્તવન માંડ્યું, કરી ભાવ અપાર,

એવી સ્ત્રી મુજને મળો, મહા ગુન તેજ અંગાર.
 કાયા કદી તપ કરે વળી, વળી વિમાસે મર્મ,
 એવી સ્ત્રી જો હોય મારે, તો રહે સહુ ધર્મ.
 હવન શ્રાદ્ધ ને દેવ પૂજા, હોય આધન જન,
 એટલું માણું તમ કને હો, કશ્યપ ઋષિના તન.
 પ્રસન્ન ગતી રવિ ઉચ્યા, સાંભળોને ઋષિરાય,
 એ વચન તવ સિદ્ધ થાશે; સુખી થાશે કાય.
 બ્રહ્માજીએ કહ્યું હુતું, સુખ પામેશ સાર,
 દિવસ થોડા માંહે થાશે, ઘેર હર્ષ અપાર.
 પછે ઉઠક કીડા કરી, કન્યા ગર્ભ નીજ સ્થાન,
 દિન દિન લાગ્યું વૃદ્ધિ કરવા, ઉદરમાં આધાન.
 વૈરાગ્ય આણે મન રામા, ધરી અતિ ઉચાટ,
 લોચન આંસુ પુર ચાલે, હૃદય ભીંજે ઘાટ.^૧
 મનમાંહી એમ ચીંતવે જે, કરૂં પાવકે^૨ ઘાત,
 સ્વજન શું સુખ હાખવું હું, કેમ લલવું મુજ તાત.

કાવું ૭ મું—રાગ રામગ્રી.

એણી પેરે વિમાસે રાજ કુમારી જી,

હવે હું જાઉં વન મોઝાર જી.

દાળ.

વનમાંહે જઈ કરીને, તબ્બું મારો પડ,
 હાય હાય રે વિધાતા, શે એવો દીધો દંડ.

વિભાસણુ તે કરે અંતર, ન પહોચે કંઈ વાત,
 હવે જાઉં વનમાં નીસરી, જેમ ન જાણે મુજ તાત-
 આલોચના કરી અંતરે, એક દિન વિમાને વાત,
 એટલે રમવા આવીયો તાં, સહીયરોનો સાથ,
 કુંવરી દીડી દામણી બહુ, દુઃખ ધરતી તેહ,
 કાણુ એક રહીને બોલાવી, વિનય વાણી કહે.
 અરે બાઈ આજ એવી, તું કાં દીસે દીન,
 રઘુરાય નરજો તાત તારે, સર્વ કો આધીન.
 બાઈ કવણુ તારે દુઃખ છે તે, કહે અમને આશ,
 દિન દિન અમને તેડાવતી. આનંદ કરવા પાશ.
 તે કેમ તુજથી રેવાય છે, એકલાં નીજ અવાસ,
 દીન વદન તો દીસે તારું, કાં મૂકે નિશ્વાસ.
 અમ પામે બાઈ તું કણભર, રહી ન શકતી નીજ ગેહ,
 કોણુ હજારે તુંને હુણી, જે પામે છે દેહ.
 પ્રથમ મુખ તવ મુંદર હુતું, તેહ થયું છે શ્યામ,
 દુઃખ આણે એવડું તું, તેનું કહેને નામ.
 અમ વિના તુજને મુખ નોતું, કણુ એક તારે દેહ,
 હવે એક કણુ નવ નીસરે, નીજ ઠામ છોડી એહ.
 પ્રથમ તુજને સ્નેહ હતો, તે શોક દીસે અપાર,
 વાત માંડી કહે અમને. ધરયકી વિસ્તાર.
 કુંવરી વળતાં બોલીયાં, આંસજો સખીઓ વાત,
 આજ મારા ઉદર માંહે, થયો છે ઉત્પાત.

ન જાણું કે દેવ માયા, ગર્ભ રહ્યો મુજ કાય,
 પુરૂષ નામે એક મંચક, ^૧ ન રાખું ધરમાંદા.
 હવે હું તો કાળ આણેશ, ઠરી અંપા પાત,
 ત્યાર પુઠે તમે જઈ, સંભળાવજો મુજ તાત.
 એવું વાયક સાંભળ્યું તે, મખીએ તેણી વાર,
 મૂછો પામી પ્રેમદા તે, પડી ધરણ મોઝર.
 સર્વે સખી સંગાતે થઈ, અતિ દુઃખ ધરતી જાય,
 એક મનો થઈ માંભળ ખગપતિ, બોલ્યા માદવરાય.

કડવું ૮ મું-રાગ આશાવરી.

એવાં વચન કુંવરીનાં જાણી, સહીયરે પ્રણમ્યાં
 જઈ રાણી,
 વાણી તે પ્રેમદા પ્રત્યે, એમ ઉચરે રે.

ઢાળ.

વનીતા પ્રત્યે એમ વાણી બોલે, પ્રણમી બેહુ પાય,
 અન્યાય કીધો એટલો તું, ક્ષમા કર રે માય.
 ચંદ્રવતીએ ગર્ભ ધરીયો, અમે ન લહ્યો લેદ,
 વચન કાઢ્યું સાલજી, મનમાહે પામી એદ.
 રૂદન કરતી તેહ ગણી, અને તાણે કેશ,
 કલંક શું થયું કુંવરીને, એ છે જાળે વેશ.
 શીય ફૂટે હૃદય ફાટે, પડે અવની માહ,
 દડ એવડો કાં થયો તો, હવે ન ધર કાય

કેાપી રાણી એમ કહે, જઈને સંભળાવેા રાય,
 તત્કાળ આલ્યાં દડવડી, વહી ગયાં રાજ સભાય-
 આગળ આવી રહ્યાં ઉભાં, પૂછીયું ભૂષત.
 કેાણુ કારણુ અહીં આવ્યાં, કહેા મુજને સત્ય.
 વચન વનીતા કહે વળતું, રાયજી અવિધાર,
 અન્યાય કીધેા એટલેા તે. સમાવેા આ વાર.
 તમ તણી કન્યાને ઉદર, રહ્યો ગર્ભાધાન,
 દોષ નહીં તે કેા તણેા તે, માનજે રાજન.
 વચન એવું સાંભળીને, મૂછો પામ્યેા રાય,
 તત્કાળ તેને જગાડ્યેા, પ્રધાને નાંખી વાય.
 હૃદય કૂટે પડે પૃથ્વી, અને કરે પોકાર.
 ચોદ્ધ સઘળા ત્રાસ પામ્યા, થયેા હાહાકાર.
 ચોદ્ધ આવી ધીર દે છે, તો એ ન માને મન,
 ત્રાલ ત્રાલ સ્વામી એ શું, કીધું જગજીવન.
 રાય વળતેા ઉચયેા, કુંવરી પ્રત્યે એહ,
 મારી વેરણુ ઉતરી હાય, કુંવરી કુળમાં એહ.
 વંશ મારા માંહે એણે, લગાડ્યું લાંછન,
 હવે કેમ મુખ ઘાખવું હું, અવર જગમાં જન.
 આપોયું નવ રાખીએ તો, પાપ બેસે રાય,
 “યથા રાજ તથા પ્રજા” એમ લોક બોલે બાહ્ય-
 આત્મા આપી તેહને, તે કુંવરી ઘેરે જાય,
 શીઘ્ર રાજ ધસી આવ્યેા, પોતાના ઘર માંહ.
 વચન એવાં સાંભળીને, દુઃખ પામ્યેા રાય,

।ક મને થઈ સુણો ખગપતિ, વળી કહું મહિમાય.
 ।સાચ બે તેડાવીયા, રાજાએ આણી રીસ,
 ।ગળ આવી રહ્યા ઉભા. પતિત નામી શીય.
 ।ડગ કરમાં થઈ રહ્યા બે, બારણે તે દટ,
 ।ક્ષય રહેજે રાજ સર્વે, નાશ થાજે કટ.
 ।યે દીધી આગન્યા^૧ તે, કોધ ધરી મનમાંદ્ય,
 ।ખ સુણજે માહરી, કરો કાજ એક પસાય.
 ।ય વળતા ઉચર્યા બે, ગહન વન મહાદેશ,
 ।કુંવરીનો વધ કરજે વેગે, માહી તેના કેશ.
 ।ચન એવું સાંભળીને, રહ્યા નીચું નીહાળી.
 ।ય કુંવરીનો વધજ કહેતા, ઉદરમાં ઉઠી જવાળ.
 ।એકાંતે તેડી શીખ દીધી, તેમને પ્રધાને,
 ।એનો વધ રખે કરો તમો, મૂકીને આવો રાને.

કહ્યું. ૯ મું—રાગ. મામેરી.

શીખ માગી સંચર્યા તે, જમ સરખા એ જોદ્ધ,
 માળીએથી માનિની ને, જઈ વળગ્યા ક્રોધ.
 પાણે^૨ ઝાલી પ્રેમદાને, ત્યાં કઠિણ છે મહાવન,
 એમ કરતાં લેઈ આવ્યા, કુંવરી કેરું તન.
 માતાએ કલ્પાંત માંડયું, દુઃખ ધરે રાજન,
 વેણી ઝાલી પ્રેમદાની, લેઈ આવ્યા દારૂ^૩ વન.
 ઠાકચી કરકચ ગોખરૂ, ઝીલડા છે લક્ષ લાર,

ખાખર ખંધા શીમળાને. કસુંબીયા અપાર.
 હીંગોરીયા કંથાર ખાવળ, કેરડા દંડોળ,
 ખીહામણી માંહે બોરડી. દીસે તેની ઓળ.
 વરખડા વિકરાળ દીસે, કાસંદ્રા ને કાસ,
 જવાસા પુંઆડીયા તે, દેખી પામે ત્રાસ.
 સરંશુઆ સરસ તે શૂરા, સંધેસડા બહુ લક્ષ,
 વિકરાળ દીસે વન માંહે, અનેક બીજાં વૃક્ષ.
 અલુઆ અરણી અરીઠી, મીઠંગનાં બહુ જાડ,
 ગરમાળા ને આમળી, વળી અતિ ઉચા તાડ.
 શ્વેત રીંગણી કૃષ્ણ રીંગણી. ભીક્ષામાનાં ઝાડ.
 વિકરાળ અતિ ખીહામણાં તે, ચરણ વીધે હાડ.
 ગરમોળાને બાંબલી ખીલી, વળી તજ તમાલ,
 બડગ દેખી સુંદરી તે, ત્રાસ પાગી જાળ.
 અનેક પંખી સળગ સાવજ, તે વન મુઝાર,
 થર થર મુજે કરે આકંઠ, સુણી પંખીના પોકાર.
 સસક શમળી અને વાયસ, ઉલુકનો નહી પાર,
 પદ્મ નાગણી અને અજગર, કોતર તેણે ઠાર.
 શિખરશૃંગ આવી મળ્યાં. ન સૂઝે શશી ને ભાણ,
 માનવી પશુ વિણ કો નહીં. એવું વન કેરું માન.
 અંગે કોમળ સુંદરી ને, કંટક વાગે ચરણ,
 શોણીતની તે ધારા આવે, રાખે અશરણ શરણ.

વાયક વળતું સત્ય કહેને, તમે સુણીને એહ,
હું તો અબળા એકલી મુને, કાં એ દીધો છેહ.

કડવું ૧૦ મુ—રાગ વેરાડી, એક તાલી.

સેવક પ્રતિ વાણી બોલે, કે દુખણી નહી મારે તોલે,
તમે સાંભળોને મારી વાણી, તમે જઈને સંભળાવજો
રાણી.

કહીએ સાંભળો વાત અમારી, તમે કહેજો રાયને
સંભારી,

હું એકલી અબળા નારી, કાં મૂકી મને વન વિસારી.

હું તો સત્ય માર્ગ નથી ચુકી, અપરાધ વિના હું
કાં મૂકી,

અવર પુરૂષો મારે વીર, અનર્થ પાગી એ શરીર.

હું તો ગંદમતિ દુભાંગી, મુને બરતણી પેર કયાં
લાગી,

હું દુબ્યા હશે વાડવ^૧ દેવ, કે ચુકી શ્રીહરિની સેવ.

કે પર સંપત્ત મેં રાખી, (અને) કે દીધી કુડી સાખી.

કે છેદી કુમળી તરૂં ડાળ, જેથી દુભાયા દેવ દયાળ.

કે મોટાં પાપ પૂર્વે કીધાં, કે આળ અવર જનને દીધાં,

મેં કાધું હશે એવું કર્મ, કે ચુકવ્યા હશે મહંત ધર્મ,

કે પર્વ જોઈ ના આપ્યું દાન; નવ પૂજ્યા શ્રીલગવાન,

મેં પાપ કીધાં મોટાં એહ, તો રાહિએ દીધો છેહ.

વળી વચન કહું છું એક, તેમા નહીં કાંઈ સદેહ,
તમે વહેલા માર્ગે જાણે, એક સદેશો જઈ કહેજો.
સખી સમાજીને જઈ કહેજો, એક વાર મુઘ મારી
લેજો,

એવાં વચન મુખી નીજ કાને, કુંવરી મૂકી ચાલ્યા
રાને.

કાવ્ય ૧૧ મું—રાગ દેશી કેર.

નગર ભણી તે ચાલ્યા મૂકી, કરતી વને વિલાપ રે,
ફદન કરે ને દુઃખ સંભારે, અંગ પછાડે આપ રે.

પદ.

નારી વન જૂરે રે, એકલી મન ઉદાસ,
મહા ભયંકર કૂર વનમાં, કોઈએ નહીં તે પાસ. નારી.
એણી પેરે વનમાં મૂકી, ધરતી દુઃખ અપાર,
હાય હાય રે વેરણ વિધાતા, કાં દીધો અવતાર. નારી.
હુંને દેશ શ્રદ્ધીને વનમાં આણી, ધરતી શોક અપાર,
આણે સમે કો નવ દીસે, શ્રી હરિનો આધાર. નારી.
વળ જી ઉર હરિ માહરૂં, મું કરૂં જગદાધાર,
શુદ્ધિ ટળી શરીરની રે, રોતી હીંડે વન મુજાર. નારી.
વદન ઠમળ સૂકાય શ્યામા, કો નવ વહારે ધાય,
વૃક્ષ જેમ ચક્રમાંથી પડ્યો, જાણે તે વનમાંજ. નારી.
તેમ મૂકી તે પામી પ્રેમદા, ધરણે ઢળીયું તન,
એક હરિ વિષુ કો નવ દીસે, અતિશે દારૂણ વન. નારી.

એક વૃક્ષને આલિંગન દીધું, સ્વામી દો મુને વાણી,
મારા દુઃખનો પાર નથી, કેશ ગ્રહી વન આણી. નારી.
વડી વારની હું તરસી છું, મુજને પાઓ પાણી,
વૃક્ષ પશુનો વહેરો^૧ નવ લહે, બોલાવે નર જાણી.
નારી.

મુજ પાએ કેમ રે જમશે, માતા હું ધરું છું-દુઃખ,
પિતાજી તમે લાવો સૂખડી, મુને લાગી રે ભૂખ.
નારી.

પખી જાતે સઘળાં આવ્યાં, દેખી અબળા દીન,
પાંખ વડે તે ઠરે છાયડો, થઈ રહ્યા આધીન. નારી.
વનમાંહેથી ધેનું તાંહાં, આવી ચમરી ગાય,
પોતાને ખુરછે કરી નાખે, અબળાને તાં વાય. નારી.
ખગ સઘળા ધાઈ આવીયાં, ગૃહી મુખ માંહે નીર,
છાંટયું અબળા મુખ ઉપર, સ્વસ્થ થયું શરીર. નારી.
સાન વળી એક પળકમાં, જાગી તાં તત્કાળ,
એક મનેથી ગરૂડ મુણે, કહે દેવ ગોપાળ. નારી.

કંઠવું ૧૨ મુ—રાગ દેશાખ.

હર્ષ સમિધિ લેવા વનમાં, આવ્યા ત્રણ વિપ્ર સાર,
શ્રવણે સાંભળી અતિ આકૃંદ, કરતી કે એક નાર.
ઋષિજી વેગે પધાર્યા તે, જોવા તેણે ઠાર,
નારી દીઠી એકલી તાં, ધરતી દુઃખ અપાર.

ઋષિજી પૂછે કુંવરીને, કાં મૂકી વન મુઝાર,
 માંડીને તું કહેને બાધ, વાત તણે વિસ્તાર.
 વળતી કુંવરી એમ કહે, સાંભળેા સ્વામી વાત,
 રવિ વંશી છે નિર્મળો, રઘુરાય જે સાક્ષાત્
 રૂપવંતી તેને ઘેરે, સતી શિરોમણ નાર,
 પતિવ્રતા મધ્યે તે ઉત્તમ, જાણે ધર્મ વિચાર.
 ના જાણું મેં શાં કર્યાં હશે, પાપ મહા બળવંત,
 અપરાધ પામે આવી લાગ્યું, મુજને મહા કલ્પાંત.
 હું ન જાણું તેમ ઉદરમાંહે, રહ્યા ગર્ભ વિધાન,
 તે કારણ હું પરહરી રાગે, મૂકાવી મહારાન.
 (હવે) તમારું કથન થયું ઋષિ, ભલે પધાર્યા નાથ.
 હવે શરીર આ તજવા માટે, કરીશ હું નીજ ધાત.
 લાગ્ય કાંઈ એક કળીયું સ્વામી, હું અલાગણી મંદ,
 દુબટ મુજને વનમાં તેડી. લાગ્યા દેવા દંડ.
 ગંગા યમુના ગોમતી કેરાં, નવ કીધાં મેં સ્નાન,
 વાડવ નવ પરણાવીયા, નવ દીધાં કન્યાદાન.
 વ્રત ન કીધું એકાદશી, જેનો બહુ મહિમાય,
 નીચું કદી નમાવ્યું ન મસ્તક, શ્રી હરિ કેરે પાય.
 વિવિધ પેર પૂજા નવ કીધી, વાડવ કેરી જેહ,
 આણે સમે આવી લાગ્યું, પ્રકટ પાતક તેહ.
 મુંઢરી એણી પેરે કે'છે, નીજ દુઃખ વારંવાર,
 સ્વામી મારાં પાપજ પ્રકટયાં, નહીં તેનો અહીં પાર.

કડવું ૧૩ મું—રાગ દેશી દ્રેર.

પુનર્પિ મુનિવર જોલીયા, મુષ્ણ મુંદરી રે,
 સાંભળ કહું ઉપદેશ. ઘેલી કોણે કરી રે.
 તું દુઃખ ધરે શા માટ, મુષ્ણ મુંદરી રે,
 મન વિમાસી જો વાત. ઘેલી કોણે કરી રે.
 અવની માંહે અવતર્યાં, મુષ્ણ મુંદરી રે,
 નિર્મળ નહીં ત્યાં કોય. ઘેલી કોણે કરી રે.
 આગે મોટા મુનિવર હુવા, મુષ્ણ મુંદરી રે,
 હરિશ્ચન્દ્ર સરખા રાય. ઘેલી કોણે કરી રે.
 વળી વૃંદા, તારાલોચની, મુષ્ણ મુંદરી રે,
 વીહરતણે મહિમાય. ઘેલી કોણે કરી રે.
 કીર્તિમય^૧ જેહનાં ઉમટયાં,^૨ મુષ્ણ મુંદરી રે,
 તેનો મહિમા કહો નવ જાય. ઘેલી કોણે કરી રે.
 શશીયર સરખો કુમળો, મુષ્ણ મુંદરી રે,
 અરૂણ કહાવે અપંગ. ઘેલી કોણે કરી રે.
 હિમાચળ ગિરિ શીતળો, મુષ્ણ મુંદરી રે,
 લાંછન તેને પણ અંગ. ઘેલી કોણે કરી રે.
 પંકજ^૩ નાજે કંટક બહુ, મુષ્ણ મુંદરી રે,
 જેની કોમળતાનો નહિ પાર. ઘેલી કોણે કરી રે.
 નિર્મળ હરિ વિના કો નહીં, મુષ્ણ મુંદરી રે,
 જેના ગુણ કેરો નહિ. પાર. ઘેલી કોણે કરી રે.

ચંદન કોમળ શીતલુ સુણ સુંદરી રે,
 નિર્ધન પંડિત જન. ઘેલી કોણે કરી રે.
 રતન દોષ દહાવે બહુ, સુણ સુંદરી રે,
 એમ વહે મહા મુનિ જન. ઘેલી કોણે કરી રે.
 લખ્યું કર્મનું નવ ટળે, સુણ સુંદરી રે,
 જેટલું સુખ ને દુઃખ. ઘેલી કોણે કરી રે.
 જેણી વેળા જેમ સર્જ્યું, સુણ સુંદરી રે,
 પ્રાપ્તી અથવા ભૂખ. ઘેલી કોણે કરી રે.
 ગરૂડ માત દાસી થઇ, સુણ સુંદરી રે,
 કશ્યપ જેનો કંથ. ઘેલી કોણે કરી રે.
 ધીરજ ધરને મંનમાં, સુણ સુંદરી રે,
 રાખું આપ બળવંત. ઘેલી કોણે કરી રે.
 દેવ મુનિ રાજા ઘણા, સુણ સુંદરી રે,
 તેહનાં વીતક જેહ. ઘેલી કોણે કરી રે.
 થોડામાં તુજને કહ્યું, સુણ સુંદરી રે,
 કેમે ન તણએ દેહ. ઘેલી કોણે કરી રે.

કંઠનું ૧૪ મું—રાગ ગોડી.

ત્રણ જણે એમ વાણી ઉચારી, તું જાણે પુત્રી અહારી,
 તારી સેવા કરશે સહુ, વન ક્ષણ સુંદર પામેશ બહુ.
 ઋષિ આશ્વત્થરા આણી દયા, તેડી કુંવરી આશ્રમે
 ગયા,
 ઋષિ આશ્રમે વૃક્ષ અપાર, નાલિકેરી કદલી સોઢે કાર.

ભાંખુ જાંખીર ક્ષુમ કેતકી, જાઈ કદમ માહે માલતી,
 ડમરો મરૂઓ ને મુચકંદ, સેવ ત્રી ચંપાનાં મહાવૃંદ.
 ખીજેગી ખીલી ને આમલી, જાયફળ પીંપર ને
 પાટલી,
 ખજૂરી ખારેક ને અખેડ, ચારોળી ખીજેગીની
 જોડ.

તાડ વેલી કરણ શોભન, પટલ પીંપળ મહા પાવન,
 ઠાંડી કર્મદી ને સાકળી, મીંઢળ મધુ આળ પાડલો.
 પુંગીફળ સીતાફળ ને દ્રાખ, કૃષ્ણાગર કલર લીમ
 ને લાખ,
 રતાંજલી શોભીત તમાલ, લવિંગી હીસે ઉછેર જાળ.
 મહુડા કુસુમ કરણ દેવદાર, તેણે આશ્રમે ભાર
 અઢાર

ઋષિ પત્નીને લાગી પાય, હું અપરાધેણુ છું રે માય,
રઘુ રાજથી મુજ ઉત્પન્ન, કર્મ સંજોગે પામી વન.
તે કારણુ સ્થાનક તમ તણે, લાંબા આશ્રમ આદર
ધણે,

અમ આશ્રમ તું રહે બાળ, તારી સહુ કરશે અંભાળ.
વિદ્યાર્થી ઋષિજી કેરા જેહ, આણી વન ફળ આપે
તેહ,

એમ કરતાં થયા દશ માસ, જન્મ્યો કુંવર તેજ પ્રકાશ.
અંદ્રાવતી તે બહુ દુઃખ આણી, બાળક પ્રત્યે બોલી
વાણી,

મુજ ઉદર ઠાં આબ્યો તન, તુજ પસાયે હું પામી વન.
તુજને નાંખેશ ગંગા માંહ્ય, ઉપર પાડીશ મારી કાય,
એમ ચીંતવી ચાલી નાર, તણે ઋષિ મળ્યા તેણી
વાર.

ઠાં તું શોક ધરે આ વાર, કહેને અમને સારોદ્ધાર,
જેથી પુત્ર થયો ઉત્પન્ન, જોળી કાઢીશ તે હું જન.
એમ કહી વાળી હામિની, મઠમાંહી ચો'તી હામિની,
આણી પેટી રમ્ય વિશાળ, તે માંહે પોઢાડ્યો માળ.
આવાહન કરી દિગ્પાળ, જળમાંહી મૂક્યો તત્કાળ,
તે સમે ઋષિ કરે છે સ્નાન, સંધ્યા વંદન નેહરિ ધ્યાન.
પેટી તરતી આગળ ગઈ, ઉઘાલકે તે તાં ગ્રહી,
ઉઘાડી જોયું તત્કાળ, માંહે સુંદર દીકું બાળ.
જોયું મુનિવરેધરીને ધ્યાન, પછે વિચાર્યું પરમ જ્ઞાન,

વચારીને જોયું મન, બ્રહ્માજીએ કહ્યું વચન.
તે વાણી મીઠ્યા નવ થાય, ખોળી કાઢું એની માય,
ત્રિગિંદુ આશ્રમે લાગી લાળ, ચાલ્યા મુનિવર લેઈ
બાળ.
સાંભળ ગરૂડ કહે ગોપાળ, કથા હવી જે તેણે કાળ.

કડવું ૧૫ મું—રાગ ગોડી.

શ્રી ઋષિજી વનમાં પરવરે, મનમાં બહુ આદર ધરે.
મન મનોર્થ છે અતિ ઘણો, વિદ્યાર્થી મળ્યો ઋષિ
તણો.

લાઈ તું તો મળ્યો જલે, ત્રિગિંદુ આશ્રમ છે કેટલે,
તે આશ્રમનો કહે વિસ્તાર, બાળ માતાના સમાચાર.
વિદ્યાર્થી કહે ઋષિ આવધાર, છે આવેરો આશ્રમ
સાર,
સખળ ધર્મ વિદ્યા આચાર, ઉલટ અંગ તેનો નહીં
પાર.

ત્રિગિંદુએ દીઠા આવતા, પુત્રી તુજ પતિ થયો છતા,
માન પાન અતિ આદર દીધ, આસન આપી પૂજ
કીધ.

ત્રિગિંદુ બોલ્યા તેણીવાર, કહો સ્વામી આ કવણુ
કુમાર,
વળતા બોલ્યા ઉદાલકી, એની ઉત્પત્તી છે મુજ થકી.

એક વાર ગંગાતટ સાર, નિત્ય^૧ કરવા લાગ્યેતો. ઠાર,
રઘુ સુતાનું નિષ્ઠુ^૨ વદન, વીર્યતાલું થયું તાં પતન.
અંબુજ^૩ ઉપર મૂક્યું સાર, તરતું આબ્યું ત્યાં
રાજ્યકુમાર,^૪

નાસિકાએ લીધો તેણે ગંધ, કમળ માંહે^૫ હવો તવ
બંધ.

તવ મુનિવર બોલ્યા વાણી, નામિકેત કુંવર એ જાણી.
ચંદ્રામૃતિએ સુણ્યું વચન, પામી ઉલટ આનંદ મન.
નારી મનમાં હર્ષ અપાર, રૂડું કીધું વિશ્વાધાર,
રૂડું કાર્ય કર્યું લગવાન, જઈયો ભત્તોર હવું સન્માન.
એમ કહી ઋષિને લાગી પાય, સ્વામી પુત્ર એ તમ
પસાય,

મૂઠી બાળક પાસે સુંદરી, ચાલ્યા મુનિ અયોદ્યાપુરી.
આવતા ઋષિ દીઠા જેટલે, ઉભા થયા રાય તેટલે,
કનક જડિત આખ્યાં આસન, કરી ચણોદક ચચ્યું^૬
તન.

અતિ આદરથી ભૂપાલ, કંઠે ધરી સુકેમળ માળ,
ધસી ચણે લાગ્યો ભૂપાળ, કૃપા કીધી ઋષિજી
કૃપાળ.
સ્વામીજી અહીં આબ્યા તમે, આજ કૃત્યાર્થ કીધા
અમે,

૧ નિત્યકર્મ, કર્મનો અધ્યાહાર જણાય છે. ૨ કમળ.

૩ રાજકુમારી. ૪ ગર્ભોત્પન્નમાં.

તમે માનુભવ મુનિ શાંત, કહો વાત છોડીને બ્રાંત.-
તમ સરખાનાં દર્શન થયાં, જન્મ કોટીનાં પાતક
ગયાં,

કાંઈ આરા દીજો મુનિ જન, વિનય કરી પૂછે રાજન.
વળતું વાયક કહે મુનિરાય, સ્ત્રી વિષુ હોમ કશા
નવ થાય,
સ્ત્રી વિષુ સાધન નોહે^૧ તન, સ્ત્રી વિષુ ઘર નોહે^૨
રાજન.

એક વાક્ય કહ્યું ઋષિરાય, સ્ત્રી વિષુ મુખણી નોહે
કાય,
સ્ત્રી વિષુ નિર્મળ નોહે મન, સ્ત્રી ઘેર આવે બહુ
મુનિ જન.

સ્ત્રી વિષુ ઘર સ્મશાન મમાન, સત્ય વચન એ છે
રાજન,
એથી તમને કહ્યું રાજન, આખ્યો પ્રાર્થવા કન્યાદાન.
એવી વાત સુણીને રાય, પામ્યો મૂર્છા તે ક્ષણું માંહ,
ધિક્ક ધિક્ક રે મારું રાજ્ય, એક કુંવરી મેં કીધી
ત્યાજ્ય.

વળીર સાન ને ગ્રેઠો રાય, હવે નવ ધરું મારી કાય,
રાયને દુઃખથી નહીં કાંઈ સાન, આખ્યા પ્રાર્થવા
મુનિ મહાન.

કડવું ૧૬ મું—રાગ વેરાડી.

વચન ઋષિનું સાંભળીને, રૂઢન કરે તવ રાય
 કુંવરી ને મેં ત્યાજ્ય કીધી તો, હવે ન ધરૂં કાય.
 હું તો પાપી મંદ અભાગી, મેં કીધું દુષ્ટ કર્મ,
 કન્યા તો મેં ત્યાજ્ય કીધી, મુનિવરે કીધો શ્રમ.
 એવું સુધીને કહે ઋષિજી, સુણો રાય વચન,
 જે કારણથી પરહરી તેને, તે મુજ થકી ઉત્પન્ન.
 એક વાર ગંગાની તીરે, હું ધરતો તો ધ્યાન,
 તુજ પુત્રીનું વદન નિર્ખંતાં, રેત^૧ પડ્યું મમ જાણ.
 તેહ વીર્યથી ગર્ભ ઉપન્યો, રખે આણુતા કાળ,
 તેહના ઉદરનો પુત્ર છે, ત્રિણિંદુ આશ્રમે ભાળ.

ચોપાઈના રાગે.

હજ્યો રાજ તેહ વિશાળ, લલુ^૨ વચન ઋષિ કહ્યું
 રસાળ,

હર્ષિત વચન કહે રાજાન, આપું સ્વામી કન્યાદાન.

તેડયા મોટા જોશી રાય, આવ્યા વિમ્ર તે લાગ્યો પાય.

જેમું લગ્ન શુભ મુહૂર્ત વિશાળ, જેમ કન્યા પરણે

ઋષિ જાણ

કોધ સકંજ તવ તણ્યો રાય, વળતા જોડયા જોધી

ન્યાય.

પાત્ર વિષે પુત્રીનું દાન, એ મોટું રાય સત્ય માન.

વળતા જોયી ખોલ્યા વાણ, શુભ નક્ષત્ર લગ્ન નિર્વાણ.
અન્ધ દળ ખહુ મેલી રાય, ધસી વિપ્રને લાગ્યો પાય.
શિખિકા^૧ ખાંધે લઈને ધરી, ઋષિને તે બેસાડી કરી,
નગર થકી તે આલ્યા તાંજ, ત્રિજિંદુ^૨ કેરો આશ્રમ
જ્યાંથી.

સળળ ઢોલ ગાજે ગંભીર, ધસીયા જોઈ મહા ગણધીર,
ખદીજન જશ મોઢે વઢે, વિપ્લુ ભક્તિ રાજાને હૃદે.
ખહુ દક્ષિણા દીજે દાન, શુભ કારજ કરજો રાજાન,
ઉલટ ગયને અંગ ન માય, શીઘ્ર સૈન્ય આઠ્યુ^૩
વનમાંથી.

આઠ્યુ સ્થળ થોડ્યા જેટલે, ઋષિ મનમાં હૃષ્યા
તેટલે

ત્રિજિંદુએ ખહુ દીધા માન, લલે પધાર્યા શ્રી રાજાન.
હાસ્ય વચન દીધી આશીષ, ધસી રાજાએ નામ્યુ^૪ શીષ,
દંડવત્ જવ કીધા રાય, ગણી લાગી ઋષિને પાય.
અંદ્રામતિને ધરી ઉમંગ, તાતે બેસાડી ઉચ્છંગ,
રાણીને જઈ લાગી પાય, હું અપગધણી છું રે માય.
રે પુત્રી તું હુઈ જવ ફોક, હું તો ધરતી અતિશે શોક,
રાણીએ તે લીધું ખાળ, લલું કીધું તે દીન દયાળ.
ત્રિજિંદુને મન હર્ષ ન માય, મહંસ અઠ્યાસી તેહું
જાય,

વિચાર મને કરી મુનિજન, સેવક મોહલ્યો પ્રદ્ધ સદન.
ત્રિગિંદુ આશ્રમ યજ્ઞવો યાગ, સુર સમસ્તના ઉત્તમ

ભાગ,

એવું સુણીને સેવક જાય, જાતાં પ્રણમ્યા શ્રી'ઋષિરાય.
ચારી વિધિ જાંધે ઋષિજન, આણ્યો મંત્રથી

દુતાશન,

સહસ્ર અઠ્યાસી ઋષિ જવ મળે, રાય હુખ્યો
પ્રણમી તેટલે.

રીત ભાતથી સૌ વહેલા થાય, કન્યા દાન તાંહાં
દેવાય.

મળી માનિની મંગળ ગાય, પુંગી શ્રીકૃષ્ણ સળળ
અપાય.

નાગરવેલ કૃષ્ણ કૂલ અપાર, વેદ ધ્વની ધાયે
અતિસાર.

હર્ષ ધરી દીધાં બહુ દાન, અશ્વ રથ આપે રાજન.
રત્ન મણિ માણેક સુવર્ણ, સંતોષી રાય લાગ્યો
ચર્ણ.

સર્વ ઋષિ સંતોષ્યા સાર, આપી વસ્તર ન લાભે
પાર.

કથા સાંભળે એકે મન, એણી પેરે બોલ્યા જગ-
જીવન.

કહવું ૧૭ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

કન્યા કાન દેઈને આલ્યો, શીઘ્ર થઈ તે રાયલ,
આશીર્વાચન વિગ્રે બહુ દીધાં, ચિરજીવી વર રાયલ.
શીઘ્ર થઈને રાજા સાંઠ્યો,^૧ ગંગા તીરે જાય લ,
સેવક વેગે તાં મોકલ્યા, આશ્રમ પહોચતા થાયલ.
રાજાએ મને સાચો જાણ્યો, મુનિવર મોટો પાત્રલ,
બહુ વિનય કરી રઘુ રાચે, તે કીધો જામાત્રલ.
ઋષિજી તેને સ્થાનક ઠરીયા, આનંદ દિન જાયલ,
ગંગાતટ ગૃહ ધર્મ ચલાવે, સ્મરે શ્રી યાદવ રાયલ.
એણી પેરે મુનિ કાળ નિર્ગમે, ભક્તિ હરિ આ
રાધેલ,
કુંવર કરે પિતાની સેવા, ઉદાલક તપ સાધેલ.
કુંવર કરે પિતાની સેવા, લાવે વન ક્ષણ નીરલ,
માતા કેરી આજ્ઞા પાળે, સ્મરે યાદવ વીરલ.
એક સમે મુનિ આજ્ઞા આપી, જાઓ સુત સમિધિ
લેવાલ,
દહાં પાત્રી જઈ વેગે લાવો, કરવા શ્રી હરિની
સેવાલ.

વાત મુણીને કુંવર આલ્યો, સુંદર વન મોઝારલ,
સ્નાન કરી મમિધિ લેઈને, સ્મર્યા દેવ મોરારલ.
તેણે મમે કેા દેશાંતરનું, નદીએ આબ્યું પૂરલ,

કુશ પાત્રી તણાઈ ગઈ, જેથી પાછો વળીયો ગૂરજ.
 એમ થતાં નિત્ય વેળા વાગી,^૧ કોધે ભયાં આતુરજ,
 ઉદાલક ઋષિ કોખ્યા મનમાં, જાણે આયર પૂરજ.
 તેણે સમે તે કુંવર આબ્યો, લાગ્યો પિતાને પાયજ,
 દેશાંતરનું પૂર જ આબ્યું, જેથી કૂલ અભિધિ તણાયજ.
 ગહુ શ્રમ મીથ્યા તાં કીધો, ધરીયું દુઃખ અપારજ,
 તેણે સ્થાનકથી ઉગાર્યો, વેગે વિશ્વા ધારજ.

ત્યારે ઋષિ કોધથી બોલ્યા, જીવતાં યમપુર જાય જ,
 એ વાયક ઉદાલક ઋષિનું, તે મીથ્યા નવ થાય જ.
 અપરાધ મારો કાંઈ નહીં પણ, તમે કહ્યું વચન
 પ્રમાણજ,

તત્કષ્ણ તેણે પાળી આજ્ઞા, જોડ્યા બેહુ પાણજ.^૨
 એણે વચને ધણું સંતોખ્યા, હું તો પાવન થાઉંજ,
 તાત તણું તે વચન પાળવા, જીવતો યમપુર જાઉંજ.

કંઠનું. ૧૮ મું—રાગ. વેરાડી.

એણી પેર બોલ્યા ઋષિજી વચન, કોધે રક્ત થયાં
 લોચન,
 કોધે ભમર ચડાવી મન. કુંવરે કાજ કીધું ઉત્પન્ન.
 મુનિને કોધ ટળ્યો જેટલે, આવધાન થયા તેટલે,
 યોગ્યું કુંવર વિના કેમ જાય, હવે જન્મ એ મીથ્યાય.

પુત્ર વિણ નહીં સુખ સંસાર, પુત્ર વિણ ધિષ્ઠ
હોય અવતાર,
પુત્ર વિણ પર સંપત્તિ થાય, પુત્ર વિણ કે ન આવે
સહાય.

પુત્ર વિણ નવ પામે નીર, પુત્ર વિણ નહીં સુખ
શરીર,
એણી પેર દુઃખ પામે ઋષિરાય, કુંવર પિતાને
લાગ્યો પાય.

માગી શિખને કુંવર ભાય, જોવા નગરી ત્યાં ધર્મરાય,
જોતો ગયો નગર ધર્મરાય, ધર્મતણું પુર જે કહેવાય.
સોળ નગર સુખ દુઃખનાં ઠામ, અળગાં દીસે પાપી
ગામ,

શુભ માર્ગે તે ઋષિ સંચરે, જંતુ દુઃખે પીડાતાં તે
મરે.

આવતો દીઠો શ્રી ઋષિરાય, ધર્મરાય તવ સામા ભય,
રત્નજડિત આખ્યું આસન, કરી ચણોદક ચર્યું તન.
કરી પ્રાર્થના લાગ્યા પાય, દેમ પધાર્યા મહા મુનિરાય,
મહા પુરૂષનાં દર્શન થયાં, જન્મ કેાટીનાં પાતક
ગયાં.

વળતી ઋષિએ કહ્યો ઉદ્દેશ, જોવા નગરી તમારી
નરેશ,

પિતાતણે ઉપદેશે કરી, કહ્યું જીવતો જા જમપુરી.
જોવા નગરી રાય નરેશ, નિવૃત્ત યદ્ય પુરી હું જોઈશ,

ધર્મે દૂત તેડયા તેણી વાર, આવી ઉભા કરી નમસ્કાર.
આ મુનિવરને સ્કંધે ધરી, દેખાડો યમની પુરી,
નર વાહન ઠયુ' કપિ તેહ, જોતાં નગરી ન આવે
છેહ.

નર્ક ચોરાશી દીઠ જેટલે, ત્રાન પામ્યા મુનિ તેટલે,
એ મળળા જે નર્ક કહેવાય, મહા પાપી તે એ
સ્થળ જાય.

ચાર નર્ક મહા ધોર કહેવાય તે દેખી ભયભિત
થવાય,

અનેક જંતુ તે કરે પોકાર, સ્વામી કરે અમારી
સાર.

આ દુઃખ અમે સહ્યાં ન જાય, અમને રીત
કરી ધર્મગય,

તે દેખી બાહીન્ધો કપિળાળ. સ્મર્યું કરવા માંડયુ
શ્રી ગોપાળ.

નીહાળી નગરી તે લઘુ વેશ, સાંભળો રાજા ધર્મ
ઉપદેશ.

એક તમ કને માણું રાજન, એ પાપીને દો ઉત્તમ
સ્થાન.

વિનય કરી કપિ માગે એહ, ચોરાશી નર્ક હાલાં
તેહ,

મુનિવરનાં દર્શન એ થકી, મૂકાણા જંતુ નારકી.^૧

જંતુ સૌ નીજ સ્થાનક જાય, સુણે ગરૂડ કહે
વૈકુંઠ રાય,

આજા માગી મુનિવર જાય, ધર્મરાય તે લાગ્યો
પાય.

આવી પિતાને કયો નમસ્કાર, જોઈ આગ્યો મહા
અધમ ઠાર,^૧

પિતાજીએ દીધી આશિષ, તુંને પ્રસન્ન હલે જગદીશ.
કહે માતાને લાગી પાય, દીધો આદર બહુ ધર્મરાય,
નાસિકેત આગ્યો સાંભળી, સુર મુનિ આગ્યા ટ્રેણે
મળી.

વિવિધ પેર પૂછે સહી તેહ, કહોજી ચમનગરીનો
સંદેહ.

કેવી પેરે દીઠા ધર્મરાય, ચિત્ર વિચિત્ર કરે શાં
કાજ.

વળતું વચન કહે મુનિ વાણુ, નર્ક ઠાણાં છીધાં એ
જાણુ,

આર નર્ક મહા ઘોર જેહ, તે દેખીને ક'પે છે દેહ.
શુદ્ધપણે દેખાડ્યો મર્મ, અતિ રજિયાત થઈ રાયધર્મ,
સુણી વાત તે સહુ ઋષિરાય, હૃદેમાં રજિયાતજ થાય.
પૂછી વાત તે સહુ સુર વળે, આનંદે આશ્રમ સહુ પળે,

ઐથી પેર બોલ્યા શ્રી અવિનાશ, સાંભળતાં છુટે
ગર્ભવાસ.

એ કથા ઉત્તમ તુંને કહી, ભાવ કરી સાંભળવી સહી,
સ્વપ્નમાં પણ ત્યાં નવ જવાય, હૃદયે ગાય શ્રી જંદુરાય.
નર નાદી જે કરે શુષ્ક ગાન, ગરૂડ પ્રત્યે બોલ્યા
ભગવાન,
ગાય સાંભળે પહોંચે આશ, કરજોડી કહે મેગળદાસ.^૧

૧ જે કાવ્ય ઉપરથી આ કાવ્ય ઉતાર્યું છે તે કાવ્ય,
ઉતારનાર ભાઈ લખે છે, કે “ સંવત ૧૬૭૪ મા આખ્યાન
લખ્યું છે. મિતિ ચત્ર સુદિન ” આ જો ખરું હોય તો આ
કાવ્યનો તારી મેગળદાસ કવિ, તે વરસ પહેલા, કે તે
અરસામા થઈ ગયેલો હોવો જોઈએ. જે પુસ્તક ઉપરથી આ
છાપવાની પ્રત ઉતારી તે પુસ્તકમા લખ્યા સાલ આપી નથી.

કવિ કેશવદાસ.

મથુરા લીલા.

(પૂર્વાધિ પ્રારંભ.)

કડવુ ૧ છું-રાગ કેદારો—ગાડી.

શ્રી ગિરિજાનંદન ગુણુનિધિ, સ્વામી સુધ ધુધ કંથ,
ગજ વહન ગણુ નાથની, શોભા એક જ હંત.
મૂષક વાહન મલપતો, અને પરશી પાણુ^૧ પ્રથંડ,
ચાર લુભામે આયુધ ધર્યાં, ગદા ત્રિશૂલ ને હંડ.
સુંદર શોભા અતિ ઘણી, અને સેવંતી માળ,
મોહક આહાર નેવેઘથું, આગતી ઘંટા તાલ
પાથે ધૂધરી ધમધમે, તે વિદ્ય હરણુ વિખ્યાત,
સ્મર્યા સાર^૨ કરે સદા, સુંદર સ્વામી બ્રાત
હમિયા અંગે જીખન્મે, સ્વામી સુરપતિ હાર.^૩
નિર્મળ વાણી આપને, શિવ સુત વિદ્ય નિવાર.
ધાતા પુત્રી ભારતી,^૪ પ્રણમી લાગું પાય,
અવિચલ વાણી આપને, ગુણુ ગાણુ ત્રિભુવન રાય.

સુકુમારી કરૂણા કરી, મુજ મસ્તક મેળો પાણી,
 અલ્પ મતિ આદર કરું, મા આપ અવિચલ વાણી.
 શ્રી ગુરૂ ચર્ચુ પ્રતાપથી, નિશાભૂતને નામું શીષ,
 મથુરા મહિમા ગાઇશું, જગત ગુરૂ જગદીશ.
 ગોકુલ લીલા સાંભળી, હર્ષ ધરે મન માંદા,
 પૂછે પરીક્ષિત પ્રેમશું, શ્રી ગુકુળ કહે ત્યાંદા.
 અનેક અસુર હણ્યા હરિ, પૂતના આદિ જેહ,
 તે જાણ્યું કંસાસુરે, વેરી પ્રકટયો એહ.
 રાત દિવસ નિદ્રા તણ, ભય પેઠો મનમાંદા,
 દિન દિન કંસ આકળો પડે, દેખે સ્વપ્ના માંદા.
 કાળાં કપડાં પેહેરીયાં, સકળ અંગે નાર,
 નગ્ન થઇને ભેટતી, રમણી રાત મુઝાર.
 ઉંટ ઉપર અસ્વાર થઇ, દક્ષિણ દિશાએ જાય,
 તીલાભ્યંગ^૨ અંગે કર્યું, ને પોતે નગ્નજ કાય.
 છાયાને મસ્તક નહીં, થર થર મુજે ધરણ,
 કાળ પુરૂષ કેડે થયો, જાઉં કેને શરણ.
 અતિ ચિંતા ચિત્તમાં વસી, ખેઠો સભા મુઝાર,
 પ્રાણી મર્વ પેખ્યા કરે, રાજા કહે તેણી વાર.
 ગોકુળ ગોપ તણે ગૃહે, બળીયા બાંધવ બેહ,
 તે મુજ વેરી અવતર્યા, એહમાં નહીં સ દેહ.

નિધોરી મુજને કહો એ, શ્રી નારદ ઋષિ મહંત,
દૈત્ય નિકંદન અવતર્યાં, અસુરનો આણ્યે અંત.

તે માટે તમને કહું, તમો વિચારો મન સાથ,
કયા પ્રકારે કૃષ્ણ તે, આવે આપણે હાથ.

નંદાદિ બહુ ગોપને. છાની રહે જેમ વાત,
કંસ કહે તે કીજીએ, તેમ કારજ થાય પ્રભાત.

પ્રધાન કહે રાજા સુણો, જો કરીએ દીર્ઘ વિચાર,
યશ મિલે તેડાવીએ, અહીં રયો ંયુહ કુમાર.

બુદ્ધિ બળ ચતુર શિરોમણિ, જે જાણે સકળ વિચાર,
તે લેધ આવે કૃષ્ણને, કરી પ્રીત અનેક પ્રકાર.

મામે મન રનેહ ધરી, હું મોકલ્યો તમ પાસ,
અણ જાણે તમે ઉછર્યાં. કયો ગોકુળમાં વાસ.

પરાક્રમ જોવા તમ તણાં, મેં દમ્યા નૃપ વસુદેવ,
બહેન દેવકી દુખી કર્યાં, તે મનમાં ધરશે એવ.
તમારો યશ શ્રી નારદ મુખે, મેં સાંભળ્યો જેણી
વાર,

મળવા મન તલસે ઘણું, પણ લોક લજ્જત વિચાર.
જેહ જુગ્તે જઈને કહે, કેા યાદવ ચતુર સુજાણ,
તો તે સાચું માનશે, બાળક છે અજાણ.

મંત્રી કહે મહારાજજી, આજ યાદવમાં યશવંત,
અકૂરના સમોવડ કેા નહીં, ચતુર મહા બુદ્ધવંત.

ઠંસ કહે અકૂરને, તમે, શીઘ્ર પધારો આજ,
 બાંધવ બેઠું લેઈ આવજો, કે'જો માંડયો ધનુર્યાગ.
 શર સમર શિરોમણિ, જે શીઘ્ર ચલાવે આપ,
 તેને ઠંસ રાજા રીઝશે, જોવા બોલાવે છે આપ.
 તે માટે અકૂરજી, તમે જાઓ ગોકુળ ગામ,
 કે'જો ઠંસે કીર્તિ માંભળી, બળવંત કૃષ્ણ ને રામ.
 રથ દેવંતને સજ કરી, આણ્યો હેલામાં જ,
 બોહોતેર પાને બાંડવું, આપી કહે મહારાજ.
 યાદવપતિ યુક્તિ કરીને, લેઈ આવો કૃષ્ણ રામ,
 સેવક ચમંદું તમ તણા, કરજો અમારું કામ.
 મારગ જાતાં મન વિષે, હજો મન અકૂર,
 શીઘ્ર જઈ ઉતાવળો. રખે અસ્તાંગત^૧ હોય સૂર.^૨
 યમુના તટ સોહામણું, અતિ કોમળ છે ધરણ,
 ગૌધેન પાછળ કૃષ્ણનાં, પગલાં દેખીશ ચરણ.
 અંકુશ ફલ ઝોંધાણુ છે, તે નારદે કહ્યું નિરધાર,
 તે ભાગ્ય વિના ન પાગીએ, હરિ ચરણ રજ ગોપાળ.
 દેખીશ રથથી તટ વિષે, હરિ ચરણ કમળ ગોવિંદ,
 આજોટી અવની વિષે, મન ધરીશ મહા આનંદ.

કડવું ર જી—રાગ ગોઠી (અકૂર આવાગમન.)

ગોધેન મજ વિષેથી બહુ આવેલ, પાછળ પીંડાર
ગોવિદ ગુણ ગાએલ.

શીંગ મહુઅર મોરલી વંસ વળાડેલ, આપાપણી
ગોધેનને ગોપ વાળેલ.

કાળી કાળરી વાલરી કૃષ્ણ બોલાવેલ, હીસારો કરી
હાડિ કને દ્રેકતી આવેલ.

મોર પીછ મુકુટે ધયાં મોરલી ધારીલ, વિવિધ
કુસુમ વનમાળ શ્યામ સમારીલ

શુન્ભ મંગળ મુકતામણિ શ્રીપતિ શોભેલ, કમળ
નયન શ્રી કૃષ્ણ દીઠે મન લોભેલ,

ગોર મહિત ગાત્ર પિતપટ ધારીલ, નટવર નવધર
શ્યામ તે કુંજ વિહારીલ.

ભુવન ભુવનથી સુંદરી કુસુમે વધાવેલ, એક એકની
આગળ થકી તેહ આવેલ

ગોપી હૃભય શિરોમણિ શ્રીહરિ બાણેલ, સન્મુખ
નિર્જો નાયને નેહ મન આણેલ.

અકૂર આળ્યા યમુના તટ આશલ, દેખી પગલા
કૃષ્ણના હેડે હર્ષલ.

નારદે નિશાન કદા તે નયણે નિહાળેલ, વદી ચર્ચુ
કમળ રજ તિલક કર્ચુ લાળેલ.

અંતયોમી યાદવપતિ જગ સ્વામીજી, હરિ આવ્ય
 યમુના તીરે ગરૂડા ગામીજી.
 ઉભય કર ઉંચા કરી શ્રી કૃષ્ણ ધાઈજી, ભેટયા અકૂર
 સાથે પ્રેમે બેહુ ભાઈજી.
 ક્ષેમ કુશળ કલ્યાણ પૂછે પરિબ્રહ્મજી, અકૂર હર્ષે
 ભયો પૂછે હરિ કેમજી.
 રથે બેસી બળભદ્ર કૃષ્ણ અકૂરજી, આવ્યા નંદભુવને
 અસ્તાંગત સૂરજી.
 ઉપનંદ ને નંદ ગોપ થયા આતુર ભારેજી, શું આવ્યો
 આજે અકૂર મન વારેજી.
 અતિ આદર કીધો નંદે સોજન વિવિધ ભારીજી.
 પંચામૃત પકવાન સહજ સુખકારીજી.
 દેખી રિદ નંદ ભુવન અકૂર વિચારેજી, મહારાજ
 રાજેશ્વર કૃષ્ણ એ કંસને મારેજી.
 અતિ વિનય વચન કરી નંદ અકૂરને પૂછેજી, અમે
 મિત્ર સદા વસુદેવના દેવકી કુશળ છેજી ?
 તમે કૃપા કરી કેમ આજ તે કારણ કહીએજી, અમે
 ભૂપતિના ભય માટે ચિંતા વશ રહીએજી.
 અકૂર કહે નંદરાય ચિંતા કાં આણેજી, શ્રી કૃષ્ણ તે
 ત્રિભુવન ઇશ જગત ગુરુ બાણેજી.
 હું મોઠલ્યો રાય કંસાસુરે શ્રી કૃષ્ણને લેવાજી, તે
 મામાને મન મોહ લાણેજીને મળવાજી.

તમે ગોપ સકળ જન સાથ સંગ શ્રી રામજી,
હળધર હરિ મળવા હેતુ યાગનું કામજી.
ત્યાં ધનુર્યાગ પ્રારંભ માંડ્યો ત્રિ ઘેરજી, જોવા તેજ
બળ ચોક્ક પ્રતાપની પેરજી.
નંદ કહે નૃપ કપટ કર્મ જાણોજી, કાં અકૂર થયા
અનણુ જે આજ વખાણોજી.

અમે આવ્યા હરિને તેડવા તે કહી વાતજી, પણ
કૃષ્ણ ચરિત્ર તમે જાણો છો નંદજી તાતજી.
જેણે શકટ તૃણાવત પૂતના શકટ તાં મારીજી.
તે કંસ કવણ પ્રકાર હણ્યો મોરારીજી.
ત્યારે નંદ કહે જાઓ સર્વ સાથી ઘર સૂતજી, તો
એ કાળતણે નહીં આપું મુજ પુત્રજી.

કહ્યું. ૩ છું—રાગ રામભી.

નંદજી બોલ્યા ધરી મન ચોકજી, અકૂર જો જો આ
સર્વે ગોપજી.
વિપ્નથી રાખ્યા શ્રી કૃષ્ણ રાયજી, નહીં તો મજનું .
નહીં રહેતે નામજી.

દોહ.

નહીં નામ રહેતું મજતણું, જોવા અસુર આવ્યા
પ્રાદ,
જ્યારે કૃષ્ણે તેહ સમાવીયા, ત્યારે અમે થયા
દિગ્મૂઢ.

વળી દાવાનળની રાખમાં, ગોપ વત્સ ને ગાય,
 અમને આખ મીંચાવીને, હવ પીધો વૈકુંઠ રાય.
 તે કારણુ સઘળુ કંસનું, અમો લલ્યું સારોદાર,
 તે માટે કૃષ્ણ રામને, નહીં ચડાવું નૃપ દ્વાર.
 તમો યાદવ જગતને કમો, સહુ જાણેા કંસની વાત,
 જેણે બાંધ્યા ગૃહે વસુદેવ દેવકી, અને ઉગ્રસેન તાત.
 તેહ તણેા વિશ્વાસ અમોને, કેમ આવે તે મન,
 અકૂર તમો ભલે આવીયા, અમ ભુવન ઠયું પાવન.
 ત્યારે કૃષ્ણ વળતા બોલીયા, કાં કરો ચિંતા તાત,
 અકૂર ને વસુદેવ માંહાં, અંતર નથી સાક્ષાત.
 જો તેડવા એ આવીયા, યાદવમાં વૃદ્ધ પુરૂષ,
 તો જશું રમતા રાજ્ય ભુવને, લેશું સકળ બૂધનુષ.
 જો કપટ હશે તો તેહને, અંતે આવશે કામ,
 ચિંતા નિવારો નંદજી, એમ બોલીયા બળરામ.
 ગોપ જન સઘળા સજ કયાં, ઘટ ભયાં દધી ધૃત દ્રુધ,
 આહીર વીર પ્રચંડ યોદ્ધા, વિમાશે મન બુદ્ધ.
 • યસ મહોત્સવ જોઇને, આવશુ આપણે ઠામ.
 કંસ કરશે કપટ કદાપિ તો, કરશુ સળળ સંગ્રામ.
 વસુદેવ દેવકી ઉગ્રસેનના, છૂટશે બંધ પાશ,
 યાદવ યોદ્ધા તે હર્ષશે, પહોચશે મનની આશ.
 કૃષ્ણના એવા વાયક સાંભળી, પ્રભું નંદજીએ મૌન્ય,
 (ત્યારે) યશોદા જળ નયણે ભરતી, ઠહે સાભળ તન.

કંસ કુબુદ્ધિ કઠણુ પાપી, રાજ્યનો અધિકાર,
તેહ સાથે કેમ ચાલશે, મારા કૃષ્ણ બાલ કુમાર.

માતા મેં માટી ખાતા દેખાડ્યું, હંતું તને મુખ,
તે હું બાળક તાહરો, ઉતાર્યું મદ ભૂપ.

ગોવર્દન પર્વત ધર્યો, તે શે' ન બાણે માય,
જેમ ઠહી સમજાવી યશોદા, કૃષ્ણ લાગ્યા પાય.

(ત્યારે) જનની કહે જય પામજો, બાધવ તું ને રામ,
કંસ વધ કરી આવજો, વસુદેવનું કરજો કામ

બ્રહ્માન ભુવને ગયા ગોવિંદ, રમણી મહીત દ્વાર,
મથુરા જઈને આવ્યું, રાધીકા રાજો ધીર.

અતિ પ્રાણુએ અતિ વલ્લભ, મન રાન અંતર ભેય,
હું હૃદય તારે સુઠરી, તું હૃદય મારે હોય.

મધુવન વાસી વનીતા, તુજ મુજ ન અંતર થાય,
એણું સુણીને શશીવદની, જેમ કુસુમ કળી કરમાય.

સ્વરૂપ ત્યાં મંભારો સુંદરી, ગિરિ ગોવર્દન
પેર જેહ,

તે સભારી આનંદ ઉરમાહી, આણને અતિ સ્નેહ.

ભક્તિ સ્વરૂપ તે રાધીકા, આદાત્ત એ અવતાર,
એને બાણે મનકાંઈક ઋષિ, ગુરુદેવ કરે વિચાર.

અથવા ઉમિયા ઇશ પ્રદા, અને મનત્કુમાર,
નવ યોગેશ્વર જનક લહે, મર્મ તે સારોદાર.

પ્રહ્લાદ ને પંચાલી સતી, નરસૈયો ને નામદેવ,
કલિ તણા નીજ દાસ થયા, પામ્યા શ્રી શુકદેવ-
પ્રભાત કાળે સજ્જ થયા, નંદ ગોપ ગોપાળ,

x x x x x

અકૂર રથ ઉપર થયા, તે અસ્વાર આશ્રદ,
રથ રહ્યો નંદ આંગણે, ગોપી સહુ થઈ દિગ્મૂઢ.

કડવું ૯ મું રાગ—ટાડી.

ગોપી એકાંત મળી સર્વ નારી, રથ બેઠા દેવ
મોરારી.

મથુરા રામ કૃષ્ણ સીધાવ્યા, ગોપી યૂથ મળીને
આવ્યાં.

પ્રાણુલવનને ઠાણુ લેઈ જાય, હરિ વિના ધડી
વરસો સો થાય.

રથ ભેયો શશી નયન ચકેરી, પ્રીતિપાશ ન છૂટે
દોરી.

નંદ યશોદાની સાથ ગઈ બધ, ૧ કૃષ્ણ જાતાં કેમ
રહેશે સુધ.

આપણુ સર્વકે જઈએ સાથ, જ્યાં જાય છે મનનો
નાથ.

રામ સાથે પ્રમદા મ લેઈ જાય, અકૂર મનમાંહે
વિસ્મય થાય.

લોપી લાજ રથ વળગી નારી, રામ કૃષ્ણને લેઈશુ
ઉતારી.

કયાંથી આવ્યા (કવણુ) તમો શું નામ, હરિ
હળધરનું શું છે કામ.

નંદ યશોદાનું ગણું જ્ઞાન, કાંઈ મોકલે છે
ગોકુળ કા'ન.

ગઈ ગઈ કંઠે તે ગોપી થાય. અકૂરને તે લાગે
પાય.

કૃષ્ણ વિના અમો ન રહેવાય, કાં રે જાહવ જીવન
લઈ જાય.

અકૂર કહે તમો સાંભળો માય, યાગ કરે
કંસાસુર રાય.

હું મોકલ્યો કંસ જૂપાળ, શીઘ્ર લઈ આવો ગોપ
ગોપાળ.

ઊર ઉધરકે નયણે ભરે નીર, ગોપી થઈ સહુ
વિકલ શરીર.

બુદ્ધિ રહિત મુખ મોલે બાળી, અકૂરનો રથ
મૂકો પ્રજાળી.

રામ કૃષ્ણને મેહેલી રથ વાળો, અકૂરને બહુ
હેતી ગાળો.

અકૂર નહીં કૂર કે પાપી, વણુ અપરાધે અમો
સંતાપી.

રામ કૃષ્ણ લઈ બાંધો આજ, તો અમો કરશું
પ્રાણને ત્યાજ.

શ્રી હત્યા સમું નહીં પાપ, સકળ ભુકત પામશે
તમો બાપ.

અમો અબળાએ બળ ન થાય, જઈ સમજાવો કંસા-
સુર રાય.

કૃષ્ણ જતાં જશે અમો પ્રાણ, અકૂરનો રથ થૈ જલો
નિર્વાણ.

કોઈ અબળા કહે જઈએ સંગ, યાગ તણો ત્યાં થાશે
ભગ.

પ્રાણ વિના કેમ રહેશે દેહ, નહીં છૂટે કૃષ્ણનો રનેહ.

આપણ સહુ મળી કરીએ એહ, રથ હેઠળ જઈ
ધરીએ દેહ.

ઉપર થઈને બાય જગદીશ, પ્રાણ ગયે કેને નથી
રીસ.

ગોપી ભક્તિ લહી અકૂર, નયણે જળ આવ્યાં ભરપૂર.

ધન્ય ધન્ય પ્રીતિ તમારી માય, કાલે આવશે
ગોકુળ રાય.

રથથી ઉતરી અવિગત નાથ, અવધ પરઠી વાળ્યો
મજ સાથ.

હાંકયો રથ તે હળધર વીર, ગોપી નયણે ઢાળે નીર.

રથ દેખી સખી વિન્હળ થાય, કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહી
પુઠે ધાય.

રથ નહીં દીસે ઉઠે ખેડ, ^૧ સાલે રયામળીયાનો રનેડ.
 તરવર ચડી નિર્જે સહુ નારી, (અહો) કૃષ્ણ હે
 કૃષ્ણ સંગ નિવારી.
 અહપ લાખની આહીરડી નારી, આજ કૃષ્ણે મૂકી
 વિસારી.
 પ્રમુખ સાથ મળ્યો સર્વ ગોપી, હણત અકરને લજ્જા
 લોપી.
 અથવા અકૂર આવતા તતખેવ, લઈ જતા કૃષ્ણ
 ને બળદેવ.
 ગોવર્દન ચિખરે શ્રી રંગ આપણ રહેત એઠે શૂંગ.
 કરે ઝોરતો મન પસ્તાય, હરિ વિના ઘડી વરસો
 સો થાય.
 નંદ યશોદાને કહ્યો વિચાર, હાથયક્ષી મણિ બેઠા
 હાર.^૨
 નવ રિદ્ધ અષ્ટમા સિદ્ધ કૃષ્ણ, મહા મંગળ હરિ
 આદિ વિષ્ણુ.
 મળી ગોપી નયણે જળ ધાર, આવી માત યશોદા
 દાર.
 યશોદાદળને લાગી ચરણ, નયણે નીરતણા વહે ઝરણ.
 માતા કૃષ્ણે વિસાર્યો આજ, મથુરા જઈને કરશે
 રાજ્ય.

કંસાદિક અમુર ગળવંત, કૃષ્ણ આણુશે તેહનો
અંત.

• આજ ભાગ્યવંત મથુરા નારી, તેને નિર્ધાંશે દેવ
મોરારી.

આપણાં સુકૃત અઘટિત જેહ, દેવાંગના સર્વ
કહેતાં તેહ.

તે અમો મેલી ગયા ગોવિંદ, ઉદીયો^૧ મથુરામાંહી
અંદ્ર.

દેવલ દેવ ને દીપક હીન, તેમ હરિ પાખે
મજમાં દિન.

રથણી^૨ અંદ્ર વિનાની જેમ, હરિ વિના ગોકુળ
હીસે તેમ.

જેમ શ્રીમંત કો નિર્ધાન થાય, તેમ કીધાં અમો
ભાદવરાય.

કોકીલ સુતને પાળે કાગ, અવધે તેહ કરે જેમ
ત્યાગ.

તેમ અમારા મનોરથ જેહ, શ્રીકૃષ્ણ જાતાં પામ્યા
છેહ.

ગોપી નિકાંત ગોવિંદ ગુણ ગાય, તેને કષ્ટ
વરસો સો થાય.

કૃષ્ણવિરહે કરે અખળા બાળી, લોચન નીર નિવારે
વાળી.

ધીરજ ધરી હરિનું ધરે ધ્યાન, હૃદય કમળ ખેડા
લગવાન.

કહ્યું પ મુ—રાગ ધન્યાશ્રી.

(શ્રી કૃષ્ણનું મથુરા ગમન).

હરિ સમજાવી રે, સર્વ સુંદરી, પ્રેમદા પ્રીછે રે,
અવધની પેર કરી;
વાચા લીધી રે, વનીતાએ ખરી, એક સંવત્સરે રે,
સવાર ખીજી કરી.

ઠાળ.

સંવત્સર ફરી આવતાં, મળશું કહી મહારાજ,
શીઘ્ર થઈને રથ ચલાવ્યો, મથુરા જવા આજ.
નંદાદિક આગળ ગયા, ઉતર્યા યમુના પાર,
એટલે રથ તે આવીયો, જઈ સુતા તટ મોઝાર.
યમુના ઉતર્યા નીર પાવન, પરમ પવિત્ર અપાર,
અફર કહે માજન કફ, રથ રાખો જગદાધાર.
કૃષ્ણ ખળભદ્ર રથ રહી, અફર નાહાવા જાય,
અધમર્ષણ કરતાં ઉદક મધ્યે, દીઠા વૈકુંઠ રાય.
રૂપ મનોહર નંદાનંદન, નવલ કુંવર કીશોર,
ચરણ નખ મણિ કંકણી, ધૂધરી છે ઘનઘોર.
પરિધાન પિતાંજર તણી, પલવટ વાળી નાય,
હૃદયે શ્રીવત્સ લાંછન, કૌસ્તુભ ચતુર્ભુજ હાથ.

ખાનુખંધ ને બહેરખા, નવ દશન છે જોડ,
 પોંદોચી જવ પદ્મરાગે, મુદ્રિકા મણિ કોડ.
 ગ્રીવા માળા કનકની, વિજયંતી મુકતા માળ,
 અધર ણિંદુ દશન દામણી, જિન્હા રસિક રમાળ.
 કીર જ નાસા અતિ નિર્મળી, કમળ દલ હરિ નયન,
 બુકુટિ ચાપ ચપલ ચપલા, વસે તાંહાં કોટીક મયણ.
 મકર કુંડળ ગંઠ મંડિત, કોટી દિન પ્રકાશ,
 મૃગ મહ તિલક મહા શોભે રેખા, વિશાળ લાળ
 અવિનાશ.

મુકટ મણિમાં મોર ચંદ્રક, તે શોભે ધનુષાકાર,
 રૂપ સુંદર શ્યામજો, નવ રંગ નંદ કુમાર.
 કનકાંબર ઉપરણ સુંદર, કોટી કંદર્પ રૂપ,
 શેષ દેણુ પર કૃષ્ણ જોયા, સ્વામી સત્ય સ્વરૂપ.
 અકૂર જોઈ જળ વિષે, વિસ્મય થયા તેણી વાર,
 રથ વિષે જોયું ફરી, તાંહાં દીઠા નંદ કુમાર.
 વળી જોયું જળ વિષે, દિનમણિ કોટી પ્રકાશ,
 અખીલ વિશ્વ સ્વરૂપ દીઠા, જ્યોતિ તેજ પ્રકાશ.
 વળી વળી જુઓ રથ વિષે. બળલદ્ર કેશવ બેહ,
 પણ નંદનંદનનું સ્વરૂપ સુંદર, જળ વિષે હરિ
 તેહ.

પછે કરી પ્રણવ ઘણા, હરિને ચણે મૂક્યું શિષ,
 મું યોગેશ્વરને દુર્લભ શ્રીપતિ, સ્વામી શ્રી જગદીશ.

ધન્ય ધન્ય કૃત કાર્ય મારાં, સર્વો સર્વે આજ
(ત્યારે) તટ વિષે જઈ ચરણે હરિને, નમ્યા
મૂઠી લાજ.

અકૂર કહે અનંતજી તું, અખીલ વિશ્વાધાર,
દેવાધિદેવ દયાનિધિ, કરી માહારી સાર.

સદેહ નિર્વાયો સ્વામીજી, સંસાર તારક નામિ,
વિશ્વ પાલક કહાનજી, કરશે તે કંસનું કામ.

ખળભદ્ર કૃષ્ણ અકૂર રથ, આફેલ થયા તેણી વાર,
મથુરા સમીપ વન વાટિકા, તાંહાં ઉતયાં મોરાર.

નંદાદિક આહીર ગોષ્ઠ તે, મળ્યા તેણે કામ,
ત્યારે અકૂરે આગળ થકી, જઈ કર્યા દંડ પ્રણામ.

ધન્ય ધન્ય નંદ ગોષ્ઠ આહીર, પુણ્યનો નહીં પાર,
હરિ ભુવન આવો મારે તો, સક્ષળ હોય અવતાર.

શ્રીકૃષ્ણ કહે રે કંસ રાયના, અમો તેડા આવ્યા
આજ,

પ્રથમ તેહને ભેટશું, કરી યાગ કેરું કાજ.

વસુદેવ ને ઉગ્રસેનની, અમો શીઘ્ર કરશું પેર,

પછે સર્વ સાથે આવશું, કાકા તમારે ઘેર.

તમો જઈ કહો રાય પ્રત્યે, આવ્યા નંદ ગોપાળ,
વાડી વિષે તે ઉતયાં, આવશે પ્રાતઃકાળ.

અકૂર વળીયા શિવ નામી, રાજ ભુવને બાય,
કૃત કારજ કરી આવીયો, હેઠે હજી ન માય.

આવતા અકૂર દેખીને, સલાશું રાજન,
 ઉઠીને સહુ ઉભા થયા, આંદરે દીધા માન.
 અકૂર કહે નંદ ગોપ ગોવિંદ, આવીયા છે આજ,
 વાડી વિષે તે ઊતર્યા, ભોજન કરવા ઠાજ.
 ઘટ ઠધી ઢૂધે ઘટ ભર્યા છે, સહસ્ર એક અપાર,
 નંદાદિક ગોપની સાથે, સુંદર વેશ કુમાર.

કહ્યું. ૬ કું—રાગ આશાવરી.

ત્યારે અકૂરને આગ્ન્યા કરી, અતિ પ્રેમ ત મનમાં ધરી,
 કારણ કરી શીઘ્ર તમો, આગ્ન્યા સહી રે.
 શ્રમિત થયા છો અતિ ઘણા, અમો સેવક થાશું
 તમો તણા,
 એવાં કારણ તે તમો પાજે, કેા નવ કરે રે.

ઠાળા.

કેા નવ કરે એમ કહ્યું કંસે, અકૂ- ભોદ્યા વાણી,
 પ્રીતે મળવા યોગ્ય છે, સાક્ષાત્ સારંગપાણી.
 તમો વિમાસો છો મન વિષે, તે ન થાશે રાજન,
 ને પ્રીતે મળશે રાયણ તો, થાશે પરમ કટ્યાણી.
 ત્યારે કંસ કહે નીજ ભુવન જઈને, આવજો અકૂર,
 ભાઈ તમારી આજ્ઞા થકી, કાંઈ અમો નથી દૂર.

અકૂર સયન સમે આગ્ન્યા, સંભારે શ્રી નાથ,
 તેટલે યાદવ યોદ્ધ આગ્ન્યા, મળ્યો સઘળો સાથ.

તમે! કંસે કપટ કરીને, મોકલ્યા ગોકુળ જેહ,
તેશું લાવ્યા નંદ ગોપ સાથે, કૃષ્ણ બળલદ્ર એહ.
અકૂર કહે વાડી વિષે. ઊતર્યા શ્રી ગોપાળ,
બળવંત માધવ રામ સાથે, કૃષ્ણ દીન દયાળ.

પ્રધાનને તેડી પરઠ કીધો, ચોદ દશ સહસ્ર વીર,
તે ધનુષ યજ્ઞ શાળા વિષે, મોકલો મહા રણધીર.
પ્રથમ પૂજા કારણે, પાઠવશું કૃષ્ણ ને રામ,
પછે તેડશું રાજ સદને, કરવાને પ્રણામ.

તમે! છાના રે'ને ભુવનમાંડી, મુખે રખે બોલો કાચ,
રામ કૃષ્ણને આવતાં, ગ્રહજો તે બળ કરી સોધ.
હવડાં તે જાઓ આશ્રમે, ક્ષણ રખે લાગે વાર,
તે કંસની આજ્યા લેઈને, ચાલીયા તેણે કાર.

પ્રધાનને કહી પ્રીછવ્યું, તમે જાઓ સાથે ચોદ,
ખાંધવ બેહુ આવ્યા પછી, દ્વારનો કરજો રોદ.
ચાણૂર મુઠિટ્ પ્રબલ પર્વત, મળ્યા તે ત્યાં રાય,
કંસ કહે હાથે કૃષ્ણ આવ્યો, જીવતો રખે તે જાય.

કુવલયાપીઠ મહા કુંજર, દીસે પર્વત પ્રાય,
તેને તેડી રાય કંસે, કયોં અધિક પસાય.

આવતા પોણે પ્રથમ ગ્રહજો, કૃષ્ણ ને બળદેવ,
પછાડીને પ્રાણ લેજો, રાય કહે અવશ્યમેવ.

વળી અનેક ચોદા મહારથી, તે તેડયા ભૂપાલ,
કંસ કહે સંગ્રામ માંડી, હણજો તે શ્રી ગોપાલ.

ધનુષ શાળા મલ્લ શાળા, હસ્તી પીલણુ ઠામ,
ચોહો-દિશ ફરતા ચોક રાખ્યા, જેમ મળળ હોય
સંગ્રામ.

અનેક અસુર તેડાવીયા, બીહામણા મહા કૂર,
સૈન્ય મેળ્યું કંસ કુમનિ, યથા સાગર પૂર.
વાણી વિરે જિતયાં તે, જમ્યા દધી ધૂત સાત,
અમો ધનુષ જોધને આવશું, સાલજો મારા તાત.
ગોવાળ તેડાવ્યા સંગાતે, મંથયાં ભગવાન,
બળભદ્રને કહે શ્રી કૃષ્ણ, બાં. વ થાઓ સાવધાન.
સુકન સામા મળ્યા હરિને, સવત્સી વળી ગાય,
દોરે બાંધી વૃષભને તે, કરસણી^૧ લેધને જાય
કન્યા કુમારી કળશ ભરીને, સુંદર શોભાવાન,
જોવી ચાર મળી શ્રી રંગને, મન હૃષ્યાં ભગવાન.
સુવાસણ મંગળ ગાતી, વધુ વિપ્રની નાર,
દધી દૂવો અક્ષત આરતી, પેહેયાં સકળ શણગાર.
પરીયટ વસ્ત્ર પખાળીને, પોઠીએ ભર્યો ભાર,
આ ઠાંઠાંથી ગોવાળીયા, આવ્યા છે નગર મોઝાર.
ત્યારે કૃષ્ણ કહે પરીયટને, અમને વસ્ત્ર તારાં આપ,
પ્રભાતે પાછાં આપીશું, રાજા તણો પ્રતાપ.
કહે પરિયટ ગોવાળ વનચર. હોંસ મોટી થાય,
હવે કંસને મળ્યા પછી, તમે વસ્ત્ર પેહેરશો કયાંય.

આણૂર મુદ્ધિક ળળ પ્રળળની, વાગશે જ્યારે મૂઠઠ,
ત્યારે વસ્ર સાગં શોભશે ! ! લાંગશે સઘળી પૂઠ.
પછે કોધ કરીને કા'નજીએ, બુશેટ ૧ માર્યો મુખ,
મસ્તક તાંડાં ઉડી ગયું, પછે પડ્યું અવની પૃષ્ઠ.
વસ્ર તે હુંટી વિઠૂલે, સહુ સોહાબ્યા ગોવાળ,
પેહેરાવી તે ગોવાળીયાને, કીધા ઝાઝમભાલ.
નગર પોળ પ્રવેશ કીધો, સુંદર શ્યામ શરીર,
મથુરા નિવાસી મન કંજો, આ ધન્ય કો બેહુ વીર.

કડવું ૭ મું રાગ આંદાલ ગોડી.

સ્વામી એ શ્રી હરિ રૂપ નિધાન એ, કહાન કોડામણી
શ્યામળા રે.

સ્વામી એ નગરની નિજોં છે નાર એ, કુમાર કુંવર
કાંથી આવીયા એ.

ઢાળ.

કુમાર કુંવર કોટી કંઈપં, કમળ નયન વિશાળ,
નિર્ભી નયણે સુંદરી, તન મન કરે બક્ષીહાર
ભુજ મયંક ચંદન તિલક, કેસર કચોલું ભરી ભાન,
મુખજીએ દીઠા રૂષણ, બાણ્યા શ્રી ભગવાન.

૧ તમાચો, લપડાડ. હિન્દુ સ્ત્રીઓને સીંગત વખતે તેમનો
દીયગ તમાચો મારે છે તેને બુશેટ, ને મારનાર દીયગને
બુશેટીયો કહે છે

ભાવે કરી આગળ જઈને, અન્યથા શ્રી ભગવાન,
 તમે જાણ્યા સારંગપાણી, આવી છું મમ કાન્ત.
 હરિ હસ્યા કુખળ વિકટ વાંકી, વૃદ્ધ દિસે દેહ,
 પદ ચાંપી પદ પલ્લવને, સમી કીધી તેહ.
 થઈ રૂપ સુંદર શશિ વદની, મળળ શોભાવાન,
 મેનકા રંભા ઉર્વશીથી, પરમ રૂપ નિધાન.
 હરિણાક્ષી હસિત વદન કરી કહે, કૃષ્ણ કમળા કાન્ત,
 મુજને વરો મહારાજ છ, તમ વચન છે ભગવાન.
 હરિ કહે સાંભળ સુંદરી, આ સમય તે નવ હોય,
 કંસનું કારજ કરીને આવશું, ભુવન તારે સોય.
 પછે સુદામા નામે માળી, પરમ ચતુર સુભાષુ,
 તેણે અનેક પુષ્પની માળા કરી, પત્યા પુરૂષ પુરાણ.
 પછે સકળ ગોપની કરી પૂજી, ચરણે નાચ્યું શિષ્ય,
 મુજ ભુવન પ્રભુ પધારીએ, સેવા કરું જગદીશ.
 વર આપ્યો વૈકુંઠ પતિએ, તમે સેવા કરજો દેવ,
 જન્મ જન્મ ભક્તિ અમારી, પામશે અવશ્યમેવ.
 ત્યાંધકી ચાલ્યા ધનુષ મંડપ, જ્યાં રચી છે રચનાય,
 શ્રી કૃષ્ણ કહે બળભદ્રજી, આ ધનુષશાળા હોય.
 ચોકમાં રક્ષા કરે ચોદા, કપટ કંડે કીધ,
 એ ભુવનમાંહી વીર બેઠા, આગળ દ્વાર તે દીધ.
 બળભદ્ર કહે જઈ જોઈએ, ધનુષ તે સાંહાંનું નામ,
 તેનો યાગ તે આંહાં કેમ કરશે, આહાં આવશું કોણ
કામ.

તે દ્વાર પાળને પદ પ્રહારે, પાડ્યા તે બળવીર,
 પછે બાંધવ બેહુ સંચર્યા, મન વિષે રાખી ધીર.
 તે ધનુષ ધરીયું કૃષ્ણજી, ચડાવ્યું તે ચાપ,
 કણ્ઠાંત તાણ્યુ કાઢાનજી, મોડયું વિશ્વાધાર.
 તેનો શબ્દ ગયો આકાશ માહી, ત્રિલોક પામ્યા ત્રાસ,
 ત્યાં કંસ નાઠો ભુવનમાથી, પડ્યાં ભુવન અવાસ.
 પોળ પાડી ચારે નગરની, થયો હાહાકાર,
 દશ સહસ્ર યોદ્ધા હણ્યા હરિજી, યુદ્ધ કરી અપાર.
 તે ધનુષના બે લાગ કરીને, ગદ્યા બેઉ વીર,
 તે સુભટ સર્વે ચૂર્ણ કર્યાં, બળાવત બે મહા ધીર.
 પછે દેઈ કમાડને નગર મધ્યે, નિસર્યા ચહુ વીર,
 તે રવિ અસ્તાંગતે આવીયા, સુંદર શ્યામ શરીર.
 જઈ નંદને પ્રણામ કીધો, કહી માહી વાત,
 સૈન્ય સાથે કંસના તે, પ્રધાન શમીયા સાત.
 દશ સહસ્ર યોદ્ધા દળપતિ, મહા પરાક્રમી ઉદાર,
 તે રદ્યા ધનુષ શાળા વિષે, દીધું રહ્યું છે દ્વાર.
 તે વાત કંસે સાભળી, પ્રધાન સાથે યોદ્ધ,
 તે હણ્યા કૃષ્ણે ધનુષ ગોળે, ધરી મનમાંડાં કોધ.
 કંસ કહે મમ પ્રાણ હણતાં, બાણબો ગોપાળ,
 મેં તેડાવ્યા તે કર્યું ફડું, પહોંત્યો મમ શીવ કાળ.
 હવે કહો હું શું કરું, બહુ કોહોને શર્ણુ,
 મેં પોતાને હાથે કરી, માગીને લીધું મર્ણુ.

ગોપાળ બાળ ગોવાળ તે, શું ચોદામાં લેખાય,
પણ સુતા મારે સર્વને તે, બાણને સત્ય ઉપાય.

વળણ.

બાણને સત્ય ઉપાય રે, કંસ દેહ કંપે ઘણી,
તેડયા ચોદ મહા મહલ ચોદા, ધીર હીધી મથુરા
ધણી.

કલ્પ ૮ મું—રાગ માર.

રાય હૃદયે શોક ન માય, હવે કરવો કવણ ઉપાય.
તેડયા હસ્તી કેરા બહુ માવત, તેને કંસ ઠહે છે
વાત.

જ્યારે આવે કૃષ્ણ ને રામ, તેને શ્રહને તેણે ઠામ.
પછાડને અવનીની સાથ, તેના ભાંગને પગ ને હાથ.
ચગદાવીને લેને પ્રાણ, પછે અમોને કરને બાણ.
રખે ત્યાંથી આગળ આવે, નાહાશતાં તે રખે કાવે.
હું આપીશ અધિક પસાય, એ કારજ કરો ગજરાય.
પછે ચોદા ઊગયો જેહ, મળ્યા મંડપ તેડયા તેહ.
એવી વિધ કરીને રાય, નીજ મંદિર મધ્યે જાય.
જઈશું તો તેણી વાર, સાનિધ્ય દેજે દેવ મોરાર.
એવે અબળા કરી શણગાર, રાય આગળ આવી નાર.
તે દેખી કામિની રૂપ, મનમાં બકી ઉઠયો ભૂપ.

કોણ કૃષ્ણ રૂપ તું નારી, મહા વેગળ દીસે અમારી.
 મુને મારશે નંદકુમાર, તુ સાવધાન રહેજો નાર.
 કહે કામિની કેા નથી રાય, તમે સુખે કરો નિદ્રાય.
 એમ કરતાં રેણી વિહાણી, ઉઠયા બળભદ્ર સારંગ
 પાણી.

ઉઠયા નંદ ગોપ આહીર, સૂક્ષ્મ પ્રાક્ષણ કીધાં યદુવીર.
 હવાં સ્નાન શુદ્ધ તેણી વાર, કયો ધૃતદધી સાથે
 આહાર.

હરિ કીધું તિલક વિશાળ, કયાં ચિત્ર અંકન ગોપાળ.
 કશ્યો કાછ પિતાંબર ધરી, મોરલીધર થી ગિરધારી.
 સહુ સમાન વય ગોવાળ, અહી ગેહી દીન હયાળ.
 મહા મોહન રૂપ મોરારી, એતાં તૃપ્ત ન થાય નર.
 નારી.

નંદ ગોપને ચિંતા થાય, હરિ કરી આબ્યા છે
 અન્યાય.

કેમ રાજા આગળ જઈશું, પૂછતાં શો ઉત્તર કઈશું.
 તમે ગોપ સકળ લઈ સાથ, મળી મંડપ બેસો નાથ.
 અમે રમતા આવશું રંગ, બાંધવ બળભદ્રની સંગ.
 રાજ્ય માર્ગે ગજ છે જેહ, અમે રમાડશું જઈ તેહ.
 પછે મળશું મંડપમાં ગાવી, તેહને લેશું સમજાવી.
 મોકલ્યા નંદ ને આહીર, સજ્જ થયા બેહુ વીર.
 મથુરા નિવાસી નાર, દેખી કંકર્પ કોટી અપાર.
 વિપ્ર જાણે કેા વેદ સ્વરૂપ, સુત્રિયે દીઠા ભૂપ.

યોગેશ્વર કહે મહા યોગી, શ્રીમંત કહે મહા ભોગી.
 ગજ દેખે ગજ મહાન, કેસરી કો પ્રકટયો વન.
 ખાલ એહ કોમળ ખાળ, રમવા સરખો ગોપાળ.
 નગર નારી સહુ વધાવે, હરિ મુખ જોવા સહુ આવે.
 કંસાસુર અસુર જ જોહ, મહા ચોદ્ધ જ દેખે તેહ.
 જેને મન જોવો ભાસ, તેવો હીસે તેને વિશ્વાસ.
 મહા પુરુષ પૂર્ણ પ્રકાશ, ચર્ણે લાગે કેશવદાસ.

કડવું ૯ મું—રાગ આંદોલ ગાડી. (કંસવધ.)

સ્વામી એ શ્રી કૃષ્ણને બળદેવ એ, રાજ ભુવન ભણી
 સંચર્યા એ,
 નગર નિવાસી જન એ, પ્રાણુભુવન જોવા આવીયાં એ.
 સ્વામી એ કંસની પોળે બે પાસ એ, કુવલયાપીડ
 ગજ ગ્રહતા એ.
 સ્વામીજી દેખતાં બળવીર એ, તે ધીર થઈ માવત
 હંકારતા એ.

ઢાળ.

હંકાર્યા બેહુ માવત તે, દેખતાં ગોપાળ,
 તત્તેવ આવીને રહ્યા, જ્યાં હતા દીન દયાળ.
 ત્યારે કૃષ્ણ કહે બળભદ્રજી, કુંજર કુવલયાપીડ,
 એ કંસનો પ્રેયો આવીયો, હવે રાખવી નહીં ભીડ.
 ગજ ગ્રહો કૃષ્ણે આવતાં, એક ક્ષણ ન લાગી વાર,
 બીજો ગ્રહો બળભદ્રજીએ, બળ કરી નિરધાર.

અન્યો અન્ય અફળાતા બેહુ, પડ્યા ત્યાં જંતાર,
 હસતી ચાંખ્યા ચરણ વડે, તે રહ્યા તેણે ઠાર.
 ફરી કુંભસ્થલ પગ દેઇ, હરિ એ કાઢ્યા તેના કંત,
 બળભદ્રએ મુશળ ઘાથો, ફરી કીધો શાંત.
 ત્યારે હાહાકાર સળગો થયો, તે નાકા ચોડા વીર,
 જેણે હેલામાંહી હણ્યા તે, આગળ કેમ રહે ધીર.
 ત્યાં જોવા મળ્યા યાદવો, ચોડા કરે મન વિચાર,
 કંસને હવડાં મારશે એ, કૃષ્ણ સારોદ્ધાર.
 આપણ સર્વે ઉશ્ચેનના, કંસ સાથે શું કામ,
 આયુધ મેહેલી રહો ઉભા, જોવાને સંગ્રામ.
 જો જીતશે તો જઈ મળશું, યાદવ છપ્પન કોડ,
 હવે આજ એ સંગ્રામ માંહી, કંસની થાશે મોડ.
 ત્યાંથી આગળ ચાલીયા, મદલ મંડપ જ્યાં વિશાળ.
 ત્યાં રહ્યા ઉભા મદલ મોટા, દીસતા મહા વિકરાળ.
 ત્યારે નંદાદિકને ગોપ માથે. બેઠા દીઠા ત્યાંધ,
 તે કૃષ્ણ બળભદ્ર દેખતાં, ચિંતા કરે મન માંધ.
 આ મદલ પ્રચંડ પરાક્રમી, રામ કૃષ્ણ નાંહાંના બાળ,
 કંસ એ સાથે ઝુઝારશે તો, આણશે એમનો કાળ.
 સાત્યકી યાદવ ત્યાં હુતો, તેણે ઠહું સુણ તું વાણ,
 જેણે કુવલયાપીઠ મહા કુંજર, તેહ તણા લીધા પ્રાણ.
 તો મદલની ગણના નથી, મારશે એકે ઘાય,
 શ્રી કૃષ્ણ આગળ મદલ ત્યાં, જાણે. નૃગ પ્રાયે.

તેણે સમે ઠંસે ઠણું, મલ્લ તમે થલે સાવધાન,
 વળી અનેક ચોદા જે હતા, તેને શીખ ઠહી રાજાન.
 તેણે સમે મંડપ વિષે, આળ્યા અશરણુ શર્ણુ,
 કમળ નયન વિશાળ લાળ તે, મેઘ શ્યામલ વર્ણુ.
 પિતાંબર વિદ્યુત વર્ણુ, મેખલા ઠટી તે સાર,
 શ્રીવલ્લ લાંછન ઝળકતું, વિજયંતી વનમાળ.
 અજાન બાહુ અંગદ મણિને, મકરાકૃતિ કુંડળ કાન,
 સર્વ અંગે અંકન ચિત્ર નાનાં, સુંદર શ્રી લગવાન.
 બાંધવ બેહુ સમાન રૂપે, હીસતા તેણી વાર,
 તે મલ્લ ઠહે આ બાળક સાથે, રમથું કોણ પ્રકાર.
 ચાણૂર મુઠિક બોલીયા, દધી દૂધના માતા દેહ,
 અમે સાથે કલહ કરતાં, નીકળશે બળ તેહ.
 આવો કૃષ્ણ ગોપાળ રંગીએ, મલ્લ યુદ્ધ અજીત,
 રાજા ઠંસને રમત જોવા, ઘણી છે ત્યાં પ્રીત.
 બળ તમારું સાંભળી, અમે તે પ્રીછયું જૂંપાળ,
 જો જીતશે તો ચર્ણું નમથું, માનજો ગોપાળ.
 એહેવું કહીને મુઠિકે, બળલદ્ર સાદ્યા હાથ,
 ચાણૂર ને શ્રી કૃષ્ણજી, રમે જાયો જાય.
 પ્રબળ પર્વત રહ્યા પાસે, હકારે તેણી વાર,
 એક એકમાંહે મુઠિ પ્રહારે, ઉડે છે તાં અંગાર.
 મુઠિક મુઠિ થહી કૃષ્ણે, મોડયો તેનો હાથ,
 પછે પગ ધરીને ફેરવ્યો, પછાડ્યો અવની સાથ.

ચાણૂર ચૂરી કયો કટકા, ગાત્ર ગોળો કીધ,
 અવનીએ બેહુ મહલ પડતાં, કંસ કહે ધિક ધીક.
 પ્રબળ પર્વત હણ્યા રામે, ફણું ન લાગી વાર,
 ત્યારે કંસ થર થર ધુજતો, નાશતો ભુવન મોઝાર.
 (ત્યારે) અટાલી ઉપર પગ દઈ, ગયા ગોકુળ રાય,
 ત્યાં કંસ બ્રહ્મ ક્રોધથી, પ્રભુએ કયો પદ ધાય.
 રોળીયો અવની સાથ રામે, મરણ પામ્યો તત્ખેવ,
 પુષ્પ વૃષ્ટી ત્યારે હવી, હર્ષિયા સહુ ત્યા દેવ.
 (ત્યારે) કંસના જે યોદ્ધા બાધવ, ક્રોધ કરી તે વાર,
 બહુ આયુધ ધરી યુદ્ધ કરવા, આવ્યા થઈ અમવાર.
 ચાલવ યોદ્ધા ઉઠ્યા મર્વે, તેણે પમાડ્યા તે મરણ,
 તે છપ્પન કોટી કુળતણા, આવીને લાગ્યા ચરણ.
 ઉચ્ચસેન વસુદેવ દેવફીને, તેડાગ્યા તેણી વાર,
 મૃત સ્નાન કરીને શોક મેદ્યો, કહ્યું જગદાધાર.
 (ત્યારે) કંમની રાણી દુઃખ આણી, ગડે તેણી વાર,
 પતિ પડ્યો તે સાન્નિધ્ય આવી, કરતી હૃદયમા પ્રહાર.
 સ્વામી પિતા ભર્ગિનીને, દુઃખ હેતાં ન કયો વિચાર,
 સ્વામી આજ અમો અનાથ કીધી, તેજ લાગ્યા પાપ.
 અમો અભાગ્યણી આજ થઈ, હવે જશું કેને શરણ,
 એ રાય પેહેલાં દેવ અમોને, એ ન આવ્યું મરણ.
 સુજ મહાન દાસી મેવા કરતી, પ્રતાપ તારે સ્વામ,
 હવે આજ હું અનાથ થઈ, મુને કોઈ ન આવે કામ.

મેં પેર પેર પિયુ પ્રીછવ્યા, સ્વાગી અધર્મજ
 નવ હોય,
 તે વગન માઈ નવ માન્યું, હવે લોક કહેશે સર્વ કોય.
 ઉચ્ચેનને શ્રી કૃષ્ણ કહે, એને મોકલો વનમોઝાર,
 જેવું કયું તેવું થયું, માનજો સારોદાર.
 અમો કપટ કરી તેડાવીયા, મળવા તે મનમાંદી,
 કુંડાં તે ક્ષણ રાજ પામ્યો, તમો ઠાં થયા દિગ્મૂઢ.
 મામે મનમાંદી વિમાસ્યું, જાળક હણી કૃષ્ણ રામા,
 પછે અમો લોગવશું રે, રાજ્ય રિદ્ધ ધન ધામ.

✓ કડવું. ૧૦ મું—રાગ આશાવરી.

ત્યારે વાસુદેવ જીવને આવ્યા, નંદ ગોપ કૃષ્ણ ને રામ રે,
 કાકા મારે મનવાંછિત થયું આપણું રે.
 ખાંધવ જોહું જઈ કરી, વસુદેવને લાગ્યા પાય રે,
 ફાંઈ તમ પસાયે, તાત અમો આવીયા રે.
 માતા રોહિણી દેવકી, ગરણે નામું ગિવ રે,
 ચિરંજીવી રે કુંવર કોડ વરસ લાગી રે.

કાળ.

જીવો કોડ વરસ કુંવર, દીધી તાં આશિષ,
 પિતાએ ઉછંગે તેડી, અગ્રાહાંણુ કીધાં શિષ.
 નંદ ને વસુદેવ લેટયા, હંડે હજી ન માય,
 વસુદેવ કહે અમો કૃતાર્થ થયા, તમો ચર્ણ પસાય.

નંદ કહે વસુદેવ નથી અંતર, અમો તમો પ્રાણ,
તમ પુણ્યથી અમો પામીયા, આક્ષાત્ર શ્રી ભગવાન
શ્રી કૃષ્ણ જન્મ થકી મજમા, થયો જય જયકાર,
ગોવિંદના ચરિત્રનો કાઈ, કેહેતા ન આવે પાર.

એમ અન્યો અન્ય આનંદ વર્ત્યો, કહે વસુદેવ નંદ,
પરમ મુખ અતિ પામીયા તે, શો કહું આનંદ.

ચાકવ મવંડો અવીયા, વસુદેવજીને ઘેર,
ઉત્તરેનને હવે રાજ્યનો, અલિપેક દેવો ઘેર.

સાત્યકી એનાપતિ દયાં, તેને કહ્યું તેણી વાર,
મહારાજ જે ઉત્તરેનજી, તેને કરે અધિકાર
છત્ર ચામન વિવિધ પેરે, વાજાંત્ર વજાડો આજ,
રાજ્ય આસન બેસીએ, ઉત્તરેનજી મહારાજ.

તમો ધર્મ આવી સહાય ક્ષીધી, નિવાયો જાધન પાશ,
જ હીરાની કૃપા થકી. પહોંચશે તમારી આશ
ત્યારે આણ ફરી ઉત્તરેનની, ઘેર ઘેર આશ્ચર્ય થાય,
મગ્ધ ગાય ત્યાં માનિની, હૈડે હર્ષ ન માય.

ઋષિ માતૃભાવ બહુ મળ્યા, તે દીએ આશિર્વાદ,
તે રાજ્યદારે કૃષ્ણનો, યશ ભણે જાદી ભાટ

વસુદેવ નંદન કૃષ્ણ હજાર, આવ્યા સલા મોઝાર
ઉત્તરેને આસન આપ્યું, કૃષ્ણને તેણી વાર

ત્યારે માતામહને ચર્ણુ લાગ્યા, પ્રેમે પ્રેમાનંદ,
સલાપતિ સહુ હર્ષાયા, ઉપજ્યો મન આનંદ

શ્રી કૃષ્ણ કહે કંસનું દુઃખ, તમે રખે ધરતા તાત,
જેવું પાપ કયું તેવું ફળ, પામીયો સાક્ષાત.
પારધી જેવું જે આચરે, અધર્મનું આચરણ,
તે ઘાડ કાળે જાણ જો, નેટ પામે મરણ.

જે પોતાના અવગુણ ગ્રહીને, પરને નિંદે મુઠ,
(તે) નરનારી નકં ત્રિષે પાહેચિ એમ કહે ગરુડાકુઠ.

ગોવિંદ નંદન વસુદેવ હજધર, ઉઠ્યા તેણી વાર,
ઉગ્રસેનને ઉપદેશ કરીને, ચાલીયા મોરાર.

વસુદેવજીને કહે વિકૃત, પધારો સ્વસ્થાન,
અમો જશુ ભુવન અકૂરને, એમ કહે શ્રી ભગવાન.

નંદ ગોપ ને કૃષ્ણ હજધર, ચાલીયા તેણી વાર,
મથુરા નિવાસી લોક તે સહુ, કરે મન વિચાર.

ભાઈએ મથુરા નગર મૂકી, જશે કૃષ્ણ ને રામ,
તે પાસ નવ રહે આપણે, એમ કહે સપ્તગં ગામ.

અકૂર ભુવન આવ્યા શ્રી હરિ, ત્રિભુવનનો જે રાય,
અકૂરે વેગે આવીને, પ્રભુ તણે લાગ્યા પાય,

ને નંદાદિકને મળ્યા પ્રેમે, આગ્રન આપ્યાં સાર,
અઘ પાઘ પૂજા કરી, અકૂરે તેણી વાર.

લોજન સામગ્રી કરીને, જમાડ્યા જગદીશ,
અકૂરે અતિ ભક્તિ આણી, ચરણે મૂકયું શિષ.

ખહુ રતન મણિ ભૂષણ, તન ધન કયું અર્પણ,
તમો સ્વરૂપ હૃદય પાજે, ચિત્ત રહે તવ ચર્ણ.

પ્રભુ લલિત તે અચલ આપીયે, અકૂર માગે માન,
એવાં વાયઠ સાંભળીને, હસ્યા શ્રી ભગવાન.

સદા તમે છો નીજ ભક્ત યાદવ, જાણુને નીરધાર,
દેવતાનાં કારજ કરવા, તમે ધર્યાં છે અવતાર.

અકૂર સાથે કરી આરાં, ઉઠ્યા ત્યાંથી ગોપાળ,
વસુદેવ ભુવને આવીયા રે, દીનાનાથ કયાળ.

સંધ્યા સમે કુખજ તણે ઘેર, આવીયા અવિનાશ,
નીજ ભક્ત માટે તેહની, પરિપૂર્ણ કીધી આશ.

રથણી ચારે જાગ અતુર્ભુજ, રહ્યા તેણે ઠામ,
તે વરી વામા વિકૃલને, મન વાંછિત પૂર્યાં કામ.

ત્યારે નંદજીને કહે નરહરિ, માતાનાં હેતકાર,
મારી વાટ જોતાં હશે યશોદા, પધારો તમે આજ.

રખે ચિંતા મન આણો, નંદજી નિરધાર,
પંચ રાત્ર આવશું મજ, એમ કહે જગદાધાર.

દેવકી રોહિણી હૃદયે હર્ષે, ઉપજાવવાને કાજ,
અમો બેહુ બાંધવ પુત્ર એના, જાણુને તમે આજ.

કંઠ હણવા કારણે, અમો રચી માયા આપ,
દેવકી રોહિણી જન્મીયા, તમે ધર્મનાં માળાપ.

યશોદાએ લાઠ લઠાવીયાં તે, શું કહું નંદરાય,
તમે પ્રતાપે જાણુને, અમો યયા મથુરાસય.

ઉશ્વસેનને અધિકાર કર્યો તે, પુરાતન છે ધર્મ,
રાજ્ય રહિત તે ચઢવંશી અમો, લહું છું તે ધર્મ

વસુદેવ નંદની રતુતિ કરે, ધન્ય ધન્ય મિત્ર મુજાણ,
 (એ) પુત્ર બેઠું છે રે તમારા, નંદણ, નિરવાણ.
 અમો જન્મ આપી રહ્યા અગાં, કંઈ ન આશુ' કર્મ,
 આજ ઉછેરીને આપીયા તે, મિત્ર તમારો ધર્મ.

નંદણ એહેણું માલણી, નયણે ઢાળ્યાં નીચ,
 તે દેખતા બળ કૃપણ બેઠું, કંઈ વળગ્યા વીચ.
 કા પિતાણ મન દુઃખ આણે છે, થોડા
 દિવસનું કામ,
 તમો અમો રે'ણું એકલા, એમ દણું સુદર સ્થામ.

✓ કડણ ૧૧ મું રાગ ધન્યાશી.

શ્રી કૃષ્ણ કહે નંદરાયણ, ભુવન પધારો તાત,
 માત જ્યોદાને જઈ કરી, કેહેજો મથુરાની વાત.
 જેમ જુગતે આપણ આવીયા તે, કેહેજો મધગી ચેર,
 કસે કુડ કરીને મોકલ્યો, અકૂર આપણે ઘેર.

ઢાળ.

આપણે ઘેરથી અકૂર માથે, આવીયા તે દિન,
 (ત્યારે) અમો રહ્યા વન વારિકા, ગયા અકૂર નીચ
 ભુવન.

અમો ધનુષ્યની શાળા વિષે, જોવા ગયા નગર મુઝાર,
 પર્યંટ મળ્યો પોળ આગળ, વચ્ચે હયાં તે વાર.
 સર્વ સખાને પેહેરાવીયાં, કીધા તે ઝાકઝમાલ,
 પછે ધનુષ ભાંગ્યું કંસનું, બહુ થોડા આણ્યો ઢાળ.

પ્રાતઃકાળે કંસને મળવા, ગયા નગર મુઝાર,
ગજ મલ્લ યોદ્ધ કંસના તે, વાળ્યો રણ સંહાર.
વસુદેવ ઉશ્ચસેન દેવકી, છુટ્યા તે જાંધન પાશ,
તે દિવસે અમો આવીયા, વસુદેવને અવાસ.

અમો સુખી છર્વ વસુદેવ ભુવને ચિંતામાં કરશે માત,
નંદજી આંહાંથી જઈ કરી, કહેજો માંડી વાત.
જહુ વિનય કરીને વસ્ત્ર આપ્યા, વળાવ્યા નંદ ગામ,
ગોકુળ આવ્યા ગોપ સાથે, પણ શૂન્ય દીપે ઠામ.

નંદજી નયણે નિહાળે, વિમાસે મનમાંજ,
આજ ભુવન સૂર્ય કૃષ્ણ પાળે, કેમ જાણું ત્યાંજ.
જો પુણ્ય પોતે અદ્ય કીધું તો, વિકૃતે વછોયાં આજ,
વસુદેવ ને દેવકી ઘેર, જઈ ગયા મહારાજ.

અમો આહીર વનતણા નિવાસી, ન લહી ગત
ગોવિંદ,

પુત્ર ભાવે તેને પૂજ્યો, પરિણમ્ય તે પ્રેમાનંદ.
આંહાં દેવચરિત્ર કયાં હરિએ પણ, ન લક્ષ્યા દેવાધિદેવ,
જો જાણતાં જગદીશને તો, સળખ કરતા સેવ.

મોકલી વનમાં ગો ચગવી, કરાવ્યાં એ ઠામ,
મહારાજ રાજેશ્વર ન જાણ્યો, જગ જન વિશ્રામ.
અદૃત ચરિત્ર દેખાડયાં પણ, ન લક્ષ્યા આત્મારામ,
હવે જઈ મથુરા વસ્યા, પરહર્યું ગોકુળ ગામ.

એમ કરે મન યોગતો, હું તા' માંગ મુજ ર.
તે તીર યમુના આવીયા, નંદજી તેણી વાર.

તે ગોપ સઘળા ગોવિંદ સાથે, રમતા આણે ઠામ,
 તે સમય સર્વે સંભારતા, બળંવત કૃષ્ણ ને રામ.
 એમ વાત કરતાં વિઠલાની, આવીયા ગોકુલ ગામ,
 આપ આપણે આશ્રમ જઈ કરે, વારતા કૃષ્ણ રામ.
 નીજ ભુવન આવ્યા નંદણ, યથોમતિ ઉભાં દ્વાર,
 એકલા દેખી નંદને, નયણે વહે જળ ધાર.

કૃષ્ણ બળભદ્ર વિના આવ્યા, કાંઠાં રહ્યા ગોપાળ,
 ત્યારે નંદ કહે મથુરા જઈ, કંસનો આણ્યો કાળ.
 કંસ બહુ મન કપટ કરીને, અકૂર મોકલ્યો જેહ,
 તે સાથે અમો કૃષ્ણ બળભદ્ર, ગયા ક્ષણમાંજ તેહ.
 વાહી વિષે અમો ઊતર્યા, લોજન કરવા કાળ,
 અકૂર ગયો નીજ આશ્રમે, કરી બાણુ તે કંસ રાજ.
 તે દિવસે હરિ હજાધર જઈને, ધનુષ લાંગ્યો યાગ,
 અનેક ચોદ્યા શમાવીયા તે, ધનુષ કર્યું જે ભાગ.

(પછે) બીજે દિવસે રાજભુવને, હણ્યા તે ગજ મહલ,
 આણૂર મૂઠિઠ ચોદ્યા બળીયા, પર્વત ને પ્રબળ.
 વસુદેવ દેવકી ઉગ્રસેનના, કૃત્યા બંધન પાશ
 ઘેર ઘેર આચ્છવ અભિનવા, થયો પરમ હર્ષ ઉલ્લાસ.
 ઉગ્રસેન રાજા રાજ્ય ખેઠા, ફરી તેહની આણુ,
 યાદવ સર્વ આવી મળીયા, કૃષ્ણ વચન પ્રમાણ.
 વસુદેવ ભુવને ગયા વિઠલ, અમો ગોપ હજાધર વીર,
 ત સ્વાગત કરી અમોને, સુધ ન રહી શરીર.

તે પુત્ર ભાવે પ્રેમ ધરતા, દીઠા વસુદેવ રાય,
 દેવકી રાહિણી માતને, જઈ લેટયા જહુરાય.
 આસન બેસાર્યા કરી આગ્રહ, હર્ષ ધરી તેણી વાર,
 (ત્યારે) ગગોચાચનાં વચન મને, સાંભર્યાં નિરધાર.
 જે પુત્ર બેહુ વસુદેવના, તમે રમાડો નંદરાય,
 ત્રિલોક ધરતો ઠા'નુડો એ, અકળા કર્યો નવ જાય.
 તે કૃષ્ણ બળભદ્ર પુત્ર તેના, રહ્યા મથુરા માંદ્ય,
 મુને કહ્યું કૃષ્ણે તાત મુજને, રાખજો હૃદયમાંદ્ય.
 એ જગતનો કરતા ગોવિંદ, અકળા ચરિત્ર મોરાર,
 એતું નામ રૂપ હૃદયે ધરે, દુઃખ વામશે સંસાર.
 નારદ સનકાદિક મુનિ, ઘણે ઇંચ પ્રજ્ઞા ગાય,
 એ અવની ભાર ઉતારવાને અવતર્યો યાદવ રાય.
 મુને કહ્યું કૃષ્ણે દિવસ થોડા, માં મળશું નંદ
 ત્યાં લગી મન સ્થિર રાખજો, આણુજો પરમ આનંદ..
 વસુદેવની પ્રીત અંબી, એક મુખે કહી નવ જાય,
 અમે તમે પ્રાણાંતર નથી, એમ કહ્યું વસુદેવ રાય.
 નંદ યશોદા કૃષ્ણના શુણ્ણ, સંભારે દિન રાત,
 તે અવર ધંધો પરહરીને, કરે ગોવિંદની વાત.
 દૈવ ભક્તિ યશોદા નંદની, માગ્યું હતું વરદાન,
 તું સરખો અમે પુત્રને, રમાડીએ લગવાન.

તે વચન સાર્યક કર્યું રે, ભક્ત વાચ્યા પાળ,
 પૂર્વે પુણ્યે પામીયા એ, પૂરણ દાન દયાળ
 (હવે) શ્રી શુકલની સ્તુતિ કરી, પૂછે પરિક્ષીત
 ગય,

શ્રી કૃષ્ણ લીલા સાભગી, મારે દેડે હર્ષ ન માય.
 વમુદેવ દેવકી રાહિણીના, હર્ષ ઉલટ જેહ,
 એક હામ સુખ ત્રિલોકનું, સમોવડ ન આવે તેહ.
 નિત્ય નિત્ય હોય વધામણા, પ્રહ્લ લોજન વિપ્રને
 જાન,

વસુદેવ કહે અનંત કાળે, કુવર આળ્યા ભુવન,
 વળી વિદેશ જતા વિઠલા, કેમ રહે અમારા મન.
 શ્રી કૃષ્ણ કહે અમો અદ્વૈત દિવસે, આવશું ઘેર તાત,
 પછે જઈ પ્રણામ કીધા, રોહિણી દેવકી માત.
 જનનીએ મંગળ રીત જીને, મોઢવ્યા શ્રી મોરાર,
 પછે ઉગ્રસેનની લેઈ આજ્ઞા, સચચાં તેણી વાર.
 પછે અવંતિ આવીયા, વિદ્યાર્થી યઈ દેવ,
 ત્યાં નગર નિવાસી જોવા મળ્યા, વિસ્મય ઘઈ તતખેવ
 કે કહે એ ઇંદ્ર પ્રજ્ઞા, કે કહે મહાદેવ,
 કે કહે અવતાર વિષ્ણુ, સાથે છે બળદેવ
 વિદ્યાર્થી યઈ વિશ્વ જોવા, વિપ્રનો આચાર,
 એમ અન્યોઅન્ય વિચારતા, દિન વદે તેણી વાર.
 તેણે સમે હરિ હજારે, આવી કયો નમસ્કાર,
 અમો વિદ્યા અર્થે આવીયા, લણવા તે કેરે કાજ,
 કે મહંત દિગ્ગજુ ભુવન હોય તે, દેખાડો મહાશય.
 સર્વ કહે સંદીપિને ઘેર, પ્રેમી છે નિશાળ,
 તે તમોને લણાવશે વિદ્યા, માનજો મારોદ્ધાર,

વસણ.

માનજો સારોદ્ધાર દિન કહે, જો પેહું ગૃહ તે તણું
 સંદીપિની ભુવને હળિ ગયા, તેણે દીકું વદન કોડામણું.

કડવુ ૧૨ મું—રાગ કંટ્યાણ (મુદામાયરિત્ર).

મંદીપે દીઠા રૂપ મુંદર, માલજ્યા લગવાન,

બળશત્ર સાથે જઈ કૃષ્ણે, કર્યો કંઠ પ્રણામ.
બંને બંધવ ચણે લાગ્યા, સંદીપિને તેણી વાર,
ભણવાને અર્થે આવીયા, યદુ તણા રે કુમાર.

અધ્યયન અમોને કરાવીએ, આપીએ વિદ્યા સાર,
(ત્યારે) સંદીપિની હર્ષ હૃદયે ધરે, નિરખતાં નંદ
કુમાર.

સંદીપિની કહે ભલે આવીયા, કહું નંદન જગદાધાર,
પ્રભાતે પંચમી વાર બ્રહ્મ, નક્ષત્ર છે અતિસાર.
આસન વિષે બેહુ બેસાડયા, આદર કરી અપાર,
ગૃહ માંયેથી ગુરૂ પત્નીએ, દીઠા તે બેહુ કુમાર.
કંઠપં કોટી સ્વરૂપ સુંદર, વદન નયણ વિશાળ,
નૃપ પુત્ર દીસે શ્યામ ધન, ગુણ નિધિ ગોકુળપાળ.
લોજન કરવા ભાવ સાથે, પ્રીત ધરી મનમાંદ્ય,
પ્રભાતે પ્રારંભ માંડયો, અધ્યયન કેરો ત્યાંદ્ય.

કૃષ્ણ હળધર ને સુદામો દ્વિજ, પુત્ર છે વય સમાન,
તેહ દિવસે કયો પ્રારંભ, સાથે શ્રી લગવાન.
ગણપતિ સરસ્વતિ પૂજ્યાં, (ત્યારે) પ્રત્યક્ષ આંખ્યાં
તેહ,

હરિ આગળ હાથ જોડી રહ્યાં, સંદીપિની જાણે તેહ.
ત્યારે સ્તુતિ કરી શ્રીકૃષ્ણની, ને પધાર્યાં સ્વસ્થાન,
વાણીતણા પ્રકાશ કારી, વેદ વિધિ વિજ્ઞાન.

તું સત્યરૂપી સનાતન, સરસ્વતિ હૃદય પ્રકાશ,
સકળ સિદ્ધિતણી દાતા, અચળ તું અવિનાશ.

જે વાયક ગુરૂએ કહ્યાં તે, ગ્રહ્યાં ગોકુલ રાય,
તે દિવસે અહ્ય અધ્યયન કરી, ગુરૂતણે લાગ્યા પાય.

(પછે) સંવતસરે નહીં આવડે તે, લણે દિવસ મુજાર,
ત્રીકૃણુ બળભદ્ર ને સુદામો, લણે સારોદ્ધાર.

ગુરૂપત્ની અતિ આનંદ પામે, દેખીને રામ કૃષ્ણ,
તે અર્હનિશ ઘર વિષેનાં કરે, ગુરૂના ઘરનાં કામ.

એમ માસ બેમાં લણ્યા ભૂધર, હેલા માત્ર મુજાર,
પ્રારંભ કીધો પેહેલેથી, વેદાંત શાસ્ત્ર વિચાર.

પછે ધનુર્વિદ્યા વીર બેહુ, લણ્યા આણી ભાવ,
(પછે) કૃષ્ણ બળભદ્ર સુદામાપર, સબળો ધરે સ્નેહ,

સંદીપિની કહે કે કારણુરૂપ, એ છે બાંધવ બેહુ.
એક દિવસ સંદીપિની ઘેર નથી, ગુરૂ અંગના કહે

વાણ,

સરપણુ^૧ ભુવન વિષે નથી, શું કરશું સારંગપાણુ,
બળભદ્ર કૃષ્ણ સુદામા સાથે, સંચર્યા વનમોઝાર,

કર ધરી પરશી કૃષ્ણજી, લાવવા ઇધિન^૨ ભાર.

સરીતાતણે તે તટ પોહોંત્યા, ક્ષણું ન લાગી વાર,
મિત્ર સુદામા સાથ માધવ, ઉતર્યા પેલે પાર.

જઈ ઇંધન મૂલી^૩ શીઘ્ર બાંધી, બળ કરી બળદેવ,
તેટલે માફત પ્રકટ થયો, ઘન ઘટાશું અવશ્યમેવ.

૧ રસોષ કરવામાં વપરાતાં સાહડાં. ૨ સાહડાં, ૩ ખારો,
ખારી.

વિદ્યુત સતા અતિ ઝળકતી, ગર્જના સળળી થાય,
મેઘ જળ વૃષ્ટિ કરે ઘણી, વૃક્ષ પડે પવન પ્રહાર.

વલણ.

પવન પ્રહારે વૃક્ષ પડતાં, અંધાર ઘોર રે'યણી થઈ,
નદી નીર વાધ્યું મેઘથી, હરિ સુહાં ત્યાં વૃષા સહી.

કડવું ૧૩ મું.—રાગ મેઘમલાર.

સંદીપિની આવીયા રે, ભુવન સંધ્યા સમે,
જુએ ગુણ રે, નિશાળીયા અન્યો અન્ય રમે.

નહીં કેએ રે, સંદીપિને કહે કામિની,
હરિ મોકલીયા રે, ભણે ત્યાં ભામિની.

સરપણ નહીં હુતાં રે, ભુવન તે માંહાં,
હું સહેજે રે, કૃષ્ણ પ્રત્યે જોલી આંહાં.

નથી ઇંધન રે, શું કરશું સાંજે વળી,
ત્યારે બળભદ્રજ રે, કૃષ્ણ રહ્યા તે સાંભળી.

સુદામાને મોકલ્યો રે, પરશી કારણે,
તે આપી રે, હું આવી જ્યારે બારણે.

લેઈ આજ્ઞા રે, શીઘ્ર વનમાંહાં ગયા,
જડી ચારેક રે, મેઘ ઘટા થઈ આવીયા.

કેમ આવશે રે, નદી ધુર સખળું ચડે,
એવું સાંભળી રે, સંદીપિની સ્ત્રી સાથે લડે.

મંદ અભાગ્યણી રે, દુષ્ટ નાર કેા અવતરી,
નહીં જાણે રે, રાજકુંવર એ શ્રી હરિ.

ત્રણે બાળક રે, આજ કહો કેમ આવશે,
 અપકીર્તિ રે, ત્રણ લોકે તારી યશે.
 મંદ બાઝણી રે, આજ હવે હું શું કરું,
 કાંકાં જાઉં રે, દોણ દિશાએ સંચરું.
 ધન ધણો વરસે રે, નદી પૂર મળતું ચડે,
 એણું સાબળી રે, ગોરાણી ધરમા રહે.
 મધ રજની રે, ઘોર ઘટા ધન ગાજતો,
 સંદીપિનીની સ્ત્રી રે, હાથ ઘસે કરે ઝોરતો.
 કેમ રહેશે રે, રણી વિવે વનમા હરિ,
 નદી પૂર ચઢતાં રે, અભણ્યા પેસે કેમ કરી.
 હવે શું યાશે રે, દેવોગલ કળાવી નથી,
 કાં મોકલ્યા રે, પાપણી બાળક પ્રાણથી.
 પ્રભાતે વહેલા રે, સહસ્ર શિષ્ય સાથે મળી,
 લેઈ જાઓ રે, જુઓ નદીનો તટ વળી.
 એમ કરતાં રે, ચાર પહોર રજની ગઈ,
 દિનકર ઉગ્યો રે, પ્રાતઃ દિશા પ્રકટ થઈ.
 હરિ ને હજાર રે, સુદામો સાથે વળી,
 ઘેર આવીયા રે, સરપણ સાથે લેઈ મુળી.
 દેખી સંદીપ રે, સામા જઈ ઉતારીયા,
 કુષ્ઠને બળભદ્ર રે, હૃદય સાથે ચાંપીયા.
 સુષુ સુદામા રે, કષ્ટ સદ્યાં તમે રાતમા
 ગઈ રજની રે, વેરણ મારી વાતમાં.

ભલે આવીયા રે, પુત્ર વધાના જળ ખમી,
 નદી પૂરની રે, આજ મુને ચિંતા થમી.
 મુખ પામ્યો રે, તમો દીઠે શ્રી હરિ,
 ભણુ ઉતારે રે, ગોરાણી હજેં બરી.
 ઉઠો ખાંધવ રે, લોજન કરીએ શીઘ્ર યથા,
 ગત દિવસના રે, અમો ચિંતાએ જમીયા નથી.
 શુદ્ધ સાથે રે, આરોગી ઉભા હરિ,
 લીએ દુખડાં રે, ગોરાણી ફરી ફરી.
 ધન્ય ખાંધવ રે, હું આજ ઉજળે મુખ થઈ,
 જેર આવીયા રે, તો સ્વામીની સન્મુખ ગઈ.
 તિરસ્કાર રે, તમો કારણ કીધો ધણો,
 શું બોલું રે, વાંકે પ્રથમ તો મુજ તણો.
 દિન ચોથકમાં રે, ખંત ચતુર્થને કરી,
 શુદ્ધ વચને રે, વિદ્યા સર્વ લીધી હરિ.
 એ આગળથી રે, પોતે કર્તા તે વેદના,
 રાજ્યનીતિ રે, લોક દેખાડી લેદના.
 કહે શુકલ રે, રાય પરીક્ષિત મન ધરે,
 હરિ લીલા રે, જન્મ કેટી દુષ્કૃત હરે.
 માગે આજ્ઞા રે, શ્યામળીએ સંદીપ કને,
 લઈ ચણેં રે, શીવ મૂક્યું શુદ્ધને ચરણે.
 બેહુ ખાંધવ રે, કર જોડી આગળ રહ્યા,
 માગો દક્ષિણા રે, શ્રી કૃષ્ણે વાયક કહ્યા.

ઠહે શુદ્ધ રે, રાય પરીક્ષિત મન ધરો,
પ્રભુ શુભ નિધ રે, બાણી ચર્ણે અનુસરો.

કરી આરા રે, શ્રી ગુરુ સંદાપને મળી,
પુત્ર આપ્યો રે, પૂર્વ તણે પાછો વળી.

નમ્યા ચર્ણે રે, સાથ સુદામો લઇ કરી,
ગુરુ માતાએ રે, સુખડી આપી મન ધરી.

પ્રભુજી ચાલ્યા રે, નગરી અવંતિથી હરિ,
આવ્યા મથુરા રે, દિન ચોસઠમાં ફરી.

કરો બાણ રે, વસુદેવ ઉચ્ચસેનને,
તે સાંભળી રે, રાજસભા આવી હરિ ઠને.

માદવ સહુ રે, યુવતી સાથે તેડીયા,
લઇ અક્ષાણું રે, ઘેર ઘેરથી સજી આવીયાં,
(ભાવે) હરિ વધાવ્યા રે, વીર બેહુ મનની રળી,
તાંહાં માંગળ્ય રે, ગાય સહુ માનિની મળી.

સહસ્ર કન્યા રે, કુમારી શિર ઘટ ભરી,
ઘડી ગજ ઉપર રે, અલિપેઠ દીએ તે સુંદરી.

બરઘોડે રે, યાદવ કુંવર સોહામણા,
સર્વ સુંદરી રે, કૃષ્ણનાં લેતી ભાંમણાં.

આત માંગળ્ય રે, રીતે ભુવનં પધારીયા,
દેવકી રોહિણી રે, સાથે મળી આવીયાં.

દીએ ભાંમણાં રે, માતા પુત્રનાં મન ધરી,
દેઇ આલિંગન રે, હૃદયાયું ચાંપ્યા હરિ.

વમુદેવજી રે, ઉચિત આપે અતિ ઘણાં,
 વિપ્ર હર્ષે કરે રે, અલિપેક વેદ તણા.
 એ મથુરા રે, લીલા વર્તે નવ નવી,
 મુવણું વેરે રે, શેષ સહસ્ર રસના સ્તવી.
 થયા પ્રોઠા રે, આયુધ ધરતા અતિ ઘણાં,
 બળવંતા બેઠુ રે, પ્રયોગ અસ્ર વિદ્યા તણા.
 વિદ્યાભ્યાસ રે, સંદીપ બુવને જઈ હરિ,
 હેખાડે પોતે રે, તાતને તે પરાક્રમ કરી.
 ત્યારે ઉદ્ધવ રે, અંતર પ્રીત અનુસરે,
 રચણી દિન રે, ભક્તિ ભાવ ધરીને ઠરે.
 ભણે કૃષ્ણને રે, ભક્ત હિતાર્થ અવતર્યા,
 કલિ યુગ માંહે રે, કીર્તનથી પાવન કર્યા.
 જોગખ્યા હરિને રે, આત્મારામ એ કેશવ,
 ભક્તને ઠારણ રે, રૂપ ધરે એ નવ નવા.

વલણ.

નવ નવા ધરે રૂપ નરહરિ, વ્યાપક વિશ્વાધાર,
 બ્રહ્મશાને બૂધરો, ભણ્યો નંદ કુમાર.

કડવું ૧૪ મું—રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવ ભક્તિ કરે કેશવની, ભણી જગદાધાર,
 રાત દિવસ સેવે શ્રી કૃષ્ણજી, નિર્ગુણ નિરાકારજી.
 ચોગેશ્વરનું જીવન વિકૃલ, વ્યાપક વિશ્વાવાસ,
 સર્વાંતર સ્વામી શ્યામલીયો, પૂરણ બ્રહ્મ પ્રકાશજી.

ઠહે શુકલ રે, રાય પરીક્ષિત મન ધરો,
પ્રભુ શુભ નિધ રે, બાણી ચર્ણે અનુસરો.

૧ ઠરી આરા રે, શ્રી ગુરુ સંદીપને મળી,
પુત્ર આપ્યો રે, પૂર્વ તણે પાછો વળી.
નમ્યા ચર્ણે રે, સાથ સુદામો લઇ ઠરી,
ગુરુ માતાએ રે, સુખડી આપી મન ધરી.
પ્રભુલ આલ્યા રે, નગરી અવંતિથી હરિ,
આવ્યા મથુરા રે, દિન ચોસઠમાં ફરી.

કરો બાણ રે, વસુદેવ ઉચ્ચસેનને,
તે સાંભળી રે, રાજસભા આવી હરિ ઠને.
માદવ સહુ ને, યુવતી સાથે તેડીયા,
લઇ અક્ષાણાં રે, ઘેર ઘેરથી સજી આવીયાં,
(ભાવે) હરિ વધાવ્યા રે, વીર બેહુ મનની રળી,
તાંડાં માંગળ્ય રે, ગાય સહુ માનિની મળી.
સહસ્ર ઠન્યા રે, કુમારી શિર ઘટ ભરી,
ચઢી ગજ ઉપર રે, અલિબેઠ હીએ તે સુંદરી.
વરઘોડે રે, યાદવ કુંવર સોહામણા,
સર્વ સુંદરી રે, કૃષ્ણનાં લેતી ભાંમણાં.
આત માંગળ્ય રે, રીતે ભુવનં પધારીયા,
દેવઠી રોહિણી રે, સાથે મળી આવીયાં.
હીએ ભાંમણાં રે, માતા પુત્રનાં મન ધરી,
દેઇ આલિંગન રે, હૃદયાશું ચાંપ્યા હરિ.

વસુદેવજી રે, ઉચિત આપે અતિ ઘણાં,
વિપ્ર હર્ષે કરે રે, અભિષેક વેદ તણા.

એ મથુરા રે, લીલા વર્તે નવ નવી,
મુવણું વેરે રે, શેષ સહસ્ર રસના સ્તવી.

થયા પ્રોઠા રે, આયુધ ધરતા અતિ ઘણાં,
બળવંતા બેઠુ રે, પ્રયોગ અસ્ત્ર વિદ્યા તણા.

વિદ્યાભ્યાસ રે, સંદીપ જીવને જઈ હરિ,
દેખાડે પોતે રે, તાતને તે પરાક્રમ કરી.

ત્યારે ઉદ્ધવ રે, અંતર પ્રીત અનુસરે,
રથણી દિન રે, ભક્તિ ભાવ ધરીને કરે.

જાણે કૃષ્ણને રે, ભક્ત હિતાર્થે અવતર્યા,
કલિ યુગ માંહે રે, કીર્તનથી પાવન કર્યા.

ઓળખ્યા હરિને રે, આત્મારામ એ કેશવ,
ભક્તને કારણ રે, રૂપ ધરે એ નવ નવાં.

વલણ.

નવ નવાં ધરે રૂપ નરહરિ, વ્યાપક વિશ્વાધાર,
બ્રહ્મજ્ઞાને ભૂધરો, જાણ્યો નંદ કુમાર.

કંઠ ૧૪ મું—રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવ ભક્તિ કરે કેશવની, જાણી જગદાધાર,
રાત દિવસ એવે શ્રી કૃષ્ણજી, નિર્ગુણ નિરાકારજી.

યોગેશ્વરનું જીવન વિકૃત, વ્યાપક વિશ્વાવાસ,
સર્વોત્તર સ્વામી શ્યામલીયો, પૂરણ બ્રહ્મ પ્રકાશજી.

અવિગત આત્મા રૂપ અનંત, અનુભવ કરતાં લેહીએ,
 યોગ ધારણ ધરી નિરંતર, કૃષ્ણ કૃષ્ણ મુખ કહીએજી.
 આત્મ રૂપે કૃષ્ણ સ્વરૂપે, જાણે ઉદ્ધવ મર્મ,
 શ્યામળીયા શુ સ્નેહ કરીને, પૂછે પુરાતન ધર્મજી.
 શ્રી કૃષ્ણ કહે ઉદ્ધવ સાંભળીએ, વેદે શુંજ વિચાર,
 નિરાકાર નિર્ગુણ નારાયણ, વ્યાપક વિશ્વાધારજી.
 યોગેશ્વર ઇશ્વરને જાણે, આત્મા કર્યી જેહ,
 અનુભવ કરતાં હીએ ઝોળખી, તેમાં નહીં સંડેહજી.
 પવન અભ્યાસે યોગ ઉપાસે, જ્યોતિ સ્વરૂપ પ્રકાશે,
 શ્વાસોશ્વાસે સોહં વહે, પ્રહ્લ યજે પ્રહ્લ ભાસેજી.
 પ્રહ્લ યજે નિરંજન નરહરિ, હે લક્ષ્ય ધ્યાને ધ્યાતા
 ધ્યેય,
 પોતે પરમાનંદ જાણી, આપો આપ સોહાવેજી.
 પ્રથમ ઇન્દ્રિય દબ કરશે, સઘળી સંકોચન સૂક્ષ્મ,
 પદ્મમાસને પ્રાણ પવન તાંહાં, લઈ મૂકવું મનજી.
 શનૈઃ શનૈઃ કરી પવન ગ્રેરવો, મૂળા ધારથી નેહ,
 મણિપૂર વિશુદ્ધ કંઠ મધ્યે, સહસ્ર હલે સ્થિર તેહજી.
 (ત્યારે) જ્યોતિ સ્વરૂપ જગ્ન ગુણ ભાસે ગેશ્વરને

અનુભવ કરતાં આવે

વળી લક્ષ રહે અચળ

શ્રીગુરુ વચન વિશ્વાસ ધરેતો, જાએ જન્મનાં પાપ છ.
 વળી નિર્ગુણ સગુણને સમાન બાણી, આણે અંતર
 પ્રીત,

શ્રીગુરુ મંત હરિજનને સેવે, ભક્તતણી એ રીત છ.

(ત્યાં) એવાં વચન ઠણાં વિકૂલ છ, ઉદ્ધવને ઉપદેશ,
 એઠાંતે ઉદ્ધવને સમજાવ્યા, પ્રહારાન દેઇ વિશેષ છ.

દશે દિશ સચરાચર વ્યાપક, ઉદ્ધવ ઇશ્વર એક,
 છવ શિવ અંતર તાંહાં સુધે, ન લહે જ્ઞાન વિવેક છ.
 વિશ્વંસર ને વિશ્વ તે અળખાં, ઉદ્ધવ નથી નિરધાર,
 અર્ક^૧ એક ઉદ્યોત^૨ દશે દિશ, એમ વ્યાપક
 મોરાર છ.

પ્રેમ મુક્તથી પાત્ર ઉપજે, કેટલી લક્ષ અપાર,
 વસ્તુએક તેમ આત્મા વ્યાપક, ઘટપટ એક વિચાર છ.
 અજ્ઞાને તાંહાં છે અધાર^૩, જ્ઞાને દીપ પ્રકાશ,
 વહી^૪ તેજ આકાશ એ વ્યાપક, એમ હરિવિશ્વાસ છ.
 સહસ્ર ઘટે શશીચર^૪ પ્રકાશે, વસ્તુગત આકાશ,
 એમ વ્યાપક વિષ્ણુ ચરાચર, ઉદ્ધવ બાણે હરિદાસ છ.
 ઉદ્ધવ કૃષ્ણ એઠાંત અનુદિન, પ્રહારાન પ્રખોધ,
 તેણે સમે તાંહાં મળીયા બળીયા, યાદવ પતિ મહા
 યોદ્ધ છ.

ચણ^૧ નમી ઉભા કૃષ્ણ આગળ, સ્વામી તું હૃષીકેશ,

કંસે પ્રભવ્યા પેર પેર અમને, ગયા છઉં દેશ
વિદેશલ.

કૃપા કરીને ચણું રાખો. તો અમો આવું સર્વ,
કૃષ્ણ કહે કંસ તે મણુંજ પામ્યો, કરતો તમોશું
ગર્વલ.

તેને તેડી ગયા ઉગ્રસેન કને, શ્રીકૃષ્ણ તે કડ્ડાવંત,
આ યાદવ ચોદા જાંઠાં હોય, તેડાવો ત્યાથી બળવંતલ.
ઉગ્રસેન કહે આજ થકી પ્રભુ રાજ કાજ સર્વ કીજે,
વચન તમારું અમો શિર ધરશું, જેમ રાખો તેમ
રહીજે લ.

દેશ દેશ બહુ પત્ર લખીને, તેડયા યાદવ વીર,
સૈન્ય તો મેળવો સહસ્ર ગણું, એમ બોલ્યા શ્યામ
શરીર લ.

સેનાપતિ શીઘ્ર તેડાવ્યો, સ્વામી અશણું શણું,
બળવંત ચોદા બહુ આણું, તેડો ક્ષત્રીય વણુંલ.
વલણ.

તેડો ક્ષત્રીય વણું રે, સૈન્ય મેળવો સહસ્ર ગણું,
આગળ આવશે કામ આંહાં, સુદ થાશે અતિ ઘણું.

કડવું ૧૫ મું રાગ—ગોડી.

ઉગ્રસેન રાજા આનંદે, દેખી શ્રીકૃષ્ણ રામ રે,
ધન્ય ધન્ય જન્મ સકળ થયો મારો, તમો હીઠ
સુંદર શ્યામ રે

કારાગૃહ બંધનથી અમોને, છોડાવ્યાં કરજીવંત રે,
રાજ્ય રિદ્ધ સોંપી સર્વ મુજને, ધન્ય ધન્ય શ્રી
ભગવંત રે.

(હવે) રાયજી કહે તમે સમર્થ સ્વામી, નામી કહું
હું શિષ્ય રે,

રાજ કાજ સર્વ કરો કૃષ્ણજી, સ્વામી શ્રી જગદીશ રે.
સેન્યાતણી સંભાળ કરો, રથ અન્ધ અન્ધ દલ દેશ રે,
અમો વૃદ્ધ છઉં વિકૃલજી, તું સમર્થ શ્રી દેવેશ રે.
રાજા સ્તુતિ કરે શ્રીકૃષ્ણની, સભા વિષે જોણી વાર રે,
તેણે સમે નારદજી આળ્યા, સાથે સનત્ કુમાર રે.
સનકાદિક નારદ સ્તુતિ કરતાં, જાગ્યા પ્રણમી પાવ રે,
વમુધા બાર નિવારણ કારણ, તમે પ્રકટયા વૈકુંઠ
રાય રે.

યોગેશ્વરને ધ્યાન ન આવે, ધરતાં અનંત કાળ રે,
તે માદવ કુળ કહું પાવન, હીનાનાથ હયાળ રે.
શ્રીકૃષ્ણે પ્રણમ્યા ઋષિ નારદને, આખ્યાં આસન
સાર રે,
અર્ધ પાદ ને પૂજા કીધી, આણી પ્રેમ અપાર રે.
માનુભાવ મહાપુરુષ દયા કરી, દર્શન આપ્યું આજ રે,
કવણ કારણ વિશે આળ્યા, કહીએ શ્રી મહારાજ રે.
સનકાદિક નારદ મુનિ જોડ્યા, સ્વામી અવિગત ઇશ રે,
કંસ દ્વંસ કર્યો કમળાપતિ, સુખ પામ્યા છે ઇશ રે.

ધરા ધર્મ ઈંદ્ર સુર સાથે, આવી લાગ્યાં ચણું રે,
નારદ કહે તમે લીયો જાળખી, સ્વામી અશરણ
શરણ રે.

ધરા ધર્મની સહાય કરી, પ્રભુ અવની ભાર ઉતારે રે,
સેવક જનને સ્થિર કરી થાપો, અમુર અધર્મને
મારે રે.

કરી વિનંતિ વળ્યો સચીપતિ, કૃષ્ણ ચણું શિર
નામી રે,

મસન્ન થઈને કહ્યું પુરવોત્તમ, કરીશ કારજ કહ્યું
સ્વામી રે.

યાદવ યોદ્ધ થયા સર્વ વિસ્મય, મન વિમાસે સર્વ રે,
કૃષ્ણ વિના કે અવર દેવ નહિ, તે કહે મૂઢી મનનો
ગર્વ રે.

કૃષ્ણ કહે નારદ યાદવને, વેળવ કરો તમે આજ રે,
હરિ ભક્તિ વિના અન્ય અમારે, કોઈ ના આવે
કાજ રે.

પ્રજોધ્યા નારદે યાદવ જન, યુવતી લલુ વૃદ્ધ બાળ રે,
વસુદેવ દેવકી રેહિણી રાય, ઉગ્રસેન મહા ભૂપાળ રે.
મથુરા વાસી કૃષ્ણ ઉપાસી, ક્રીધાં પ્રાણી માત્ર રે,
ગ્રી કૃષ્ણ તારક મંત્ર ઉપદેશ્યો, નારદભ મહા
પાત્ર રે.

હરિ મંદિર ને તુલસી માળા, શેષ અક્ક સર્વોંગ રે,
નમ્રતા ભક્તિ નારાયણની, ભક્તિ કહે અભંગ રે.

કવિ ભાલણ.

રામાયણ. ૧

કંઠુ' ૧ લુ.

રામ સીતા વરી ઘેર આબ્યા, યાજી લરી મોતીડે
વધાબ્યા.

સાથે લક્ષ્મણ સરખા રે લાઈ, રામ આબ્યા અયોધ્યા
માંહી

ત્યાં તો ધોજી મંજળ ગવાય, દશરથને આનંદ
(લલો) થાય.

ધન્ય ધન્ય દિવસ મારે આજ, રઘુરાયને સાંપું રાજ,
દેશ દેશના રાય તેડાબ્યા, ત્યાં તો મોતીડે ચોક
પુરાબ્યા.

દશરથનો પાલવ સાહી, વેણુ માગે છે ઢેકેથી ?

“ રાણી જે રે ભોધએ તે માગો, આજ આનંદનો
નથી તાગો

૧ આપણા કાદમ્બરીના ભાષાંતર કર્તા પ્રખ્યાત કવિ
ભાલણે રામાયણ બનાવેલું, તેની પુરી પ્રત હજી લેખકના
હાથમાં આવી નથી, તેથી તે પ્રસિદ્ધ કરવા બન્યું નથી, તોપણ
ભવિષ્યમાં પુરી પ્રત મળતાં આટલાં ચાર કડવાં એ પાઠાંતર
મેળવવા કામ લાગશે, એમ બાણી અર્થે પ્રસિદ્ધ કર્યા છે આ
કડવાં બાઇ હરિનારાયણ આચાર્ય બી. એ. તરફથી આવેલાં
હોવાથી તેમનો ઉપદેશ માનું છું.

હું તો માથું છું આગા મને, રાજ્ય ભરતને ને રામ
વને,

રાણી તેમાં તમે શું રે આગ્યું, દિલ સઘળી સભાનું
રે, આગ્યું.

મારો સાંભળશે રામ કાન, રાજ્ય મૂકીને જાશે રે રાન.
ફટ ફટ રે ભુંડી ફેંકેથી. તને આવડી કુમત કેમ થઈ.
ભરતને સુખીશું રાજ્ય ખાસ, રામને રહેવા દો
મારી પાસ.

“ રાણી કહે સીદ બોલો રે ઘેલું, વચન શીદને આગ્યું ”
તું રે પે’ણું
‘ જેમ ઘનાર હશે તેમ થાશે, રામ લક્ષ્મણ વનમાં રે
જાશે ”

“ સીતા કો’ને તમે’ શું રે આગ્યું, વેણુ જાલે તમારું
રે આગ્યું
જો અમમાં હશે અમપણું, વન જઈશું તાં રાજ્ય
ધણું ”

કૌશલ્યા પડયા બહુ દુઃખે, કશરથ કહે સુખ કયાંશે
“ પાપ પૂર્વ જન્મનાં રે મળીયાં, શ્રવણનાં વચન આજે
ફળીયાં ”

રામ કહે છે “ તું આવી રે ન’તી, તારી કોણે લ-
માવી રે મતિ

“ રામ લક્ષ્મણ વનમાં રે જાશે, બધી અયોદ્યા ઉત્તજડ
થાશે ”

એમ કહીને દશરથ રડવડીયા, મૂછાં ખાઈને ધરણી
રે પડીયા

“ માફે ગયું રે જગતમાથી નામ, શ્રીનું બોલ્યું
સુણ્યું આમ ”

“ માત પિતાનાં હેડાં રે કઠણ, રામ સીતાનાં કરજો
રે જતન

બાલણના સ્વામી બહેલા વળજો, ભાવે ભક્તિ કરે
તેને મળજો

કંઠનું રે બુનું.

“ રઘુનાથ સીતાજીને વારો, તાં તો દુઃખ તણો અતિ.
ભારો.

“ મારા રામ વિના કથમ રહીએ, બાણ વાગે તો
બાણ સહીએ.

રામ સાથે તે વન ફળ ખાઈશું, ત્યારે ભવિત સફળ
રે થઈશું.

પ્રીત પૂર્વ જન્મની રે પાળો, બપ્રી નેયત પાછી વાળો.
સહુકો ફરી ફરીને રે મળે, સ્થાવર પડી પણ પાણું
ન વળે.

“ રામ રહોરે અયોધ્યામાંહી ’ દશણુદા ગયા તે તો
સહી
શાંતિ તીર્થ રાત્રીએ રહીને, ઉર દીધાં છે ધીરજ
દઈને.

રથ હાંકયો છે મારી રે 'લુંચી,'^૧ કોઈને ન જડે
માર્ગની કુંચી.

રામ ચાલવાને ચંચળ હુવા, લક્ષ્મણજીથી ન રહે
જીવા.

ભાલણના સ્વામી રઘુનાથ, વાટચ જીએ કૌશલ્યા માત.

હંધુ' ૩ જી'.

રામ ચાલી ચિત્રકોટ ગયા, જઈ પંચવટીમાં રે રહ્યા
તાં તો મઢી રે જનાવીને રહ્યા, મહા વનની કીધી
ખહુ દયા

તાં તો સીતાએ બાગ બનાવ્યો, ભાત ભાતનો મરવો
રે વાવ્યો

મરવો મૃગ ચરી ચરી જાય, " મૃગને મારો ને
રઘુરાય "

" સીતા સોનાનો મૃગ જ નથી " એમ કહે છે લક્ષ્મણ
જતી

" આવડી શીઠને કરો છો રે જક, આપણુ રે'ણુ' છે
વનને વણે,

" જ્યારે જગત આરંભ્યો તો જનકે, બળીયા થઈને
ઉપાડી ધનુષ.

" તમને મૃગ મારતાં શી વાર, રામ કતો હતો
કરતાર, "

રામે ધનુષ લીધા રે કરમાં, રોષ ભર્યા ચાલ્યા રે
વનમાં.

ચેલા મૃગ સાંમુ બાણ આં-યું, વેળા આવોને લક્ષ્મણ
બાધુ.

“ધાઓ ધાઓ તે લક્ષ્મણ ભાઈ” સરત સીતાને કાને
રે ગઈ.

“વહેલા આવોને લક્ષ્મણ ભાઈ,” સામા આવે છે
રઘુરાય,

રાવણ મંદિર ચેતાવ ને આવ્યો, સીતા વનફળ લઈને
રે આવ્યાં.

“ભારા રામની આરા કેમ લોપાય, એક જોગી
ભૂખ્યો કયમ જાય”

“લીક્ષા આપો પાવડીએ રે ચૂડી,” રાવણ સીતાને
લઈ ગયો હરી.

રથ રાખ્યો છે વેગે રે વાયુ, “હાં હાં” કરતો
ઉઠ્યો રે જટાયુ,

“ઉલો રહે અલ્યા રાવણ મૂઠ, “એમ કહીને માર્યું”
એક તુંડી

રથ હાંક્યો છે અવળે રે હાંકે, પછી કાપી પંખીની
રે પાંખ.

શ્રી લક્ષ્મણ ને શ્રી રામ, કયમ વનનાર્યાં સુંદર
શ્યામ.

લાલણના સ્વામી વેળા વળજો, ભાવે લક્ષ્મી કરે
તેને મળજો.

કંડુ ૮ શ્રું.

રામ લક્ષ્મણ આખ્યા રે દોનું, મઢીમાં નવ દોષ રે
દીકું.

લક્ષ્મણ કહે "ઓ રામ, સતી સીતા નથી આણે
હામ."

રામે ફરીને આયુધ મળ્યાં, મઢી બેઠને સર્વે રે
તળ્યાં,

લક્ષ્મણ કહે "ઓ રામ," તાં તો હંતુ કરે પ્રહામ.

અંજનીના બાપા હંતુમંત, ખખર પૂછે છે લક્ષ્મણનામ..

"મેં તો સઘળાં વન સંભાળ્યાં, સતી સીતાજી ક્યાંધ
નવ ભાળ્યાં,

"હું તો મમંની વાત ન લહો, ત્યારે ગવણુ જીવતો
ગયો "

"સતી સીતા હરી જાતાં જાણું, ત્યારે રાવણુને
આંહી આહું "

"રામ કહો તો લંકાગઢ જાઉં, સુધ સીતાની લઈ
આણું "

"હનવા જાને વેગે વેળો ચાલી, નિશાની મુદ્રિકાની
આલી "

હનવો માગતો જાળંગીને ગયો, જઈ લંકાના કાગરે
રહ્યો.

જેયાં મેડી મંદિર સર્વે ન્યાળ્યાં, સતી સીતાજી
કયાંય ન ભાળ્યાં.

હનવો વાડીમાં ગયો રે ચાલી, વાત કહે છે સીતાજીને
બહાલી.

“ માતા સુધ તમારી રે આવો, નિશાની મુદ્રિકાની
લાવ્યો ”

“ તું તો ભલે આવ્યો મારા વીર, જઈ ઉતર સાગર તીર

“ મારા રામને કે’ જે વાત જઈ, વે’ળા આવોને લક્ષ્મણ
ભાઈ ”

તાં તો હનવે વાડી લેળાવી, બધી લંકાપુરી પરબળી
હનવો લંકાં જાળીને રે આવ્યો, સુધ સીતાની લઈ
આવ્યો

× × × × ×, હનવો આવ્યો તાં મોજ રે પાઈ
તાં તો રામને આનંદ ઘણો વ્યાખ્યો, હનવાને અરપાવ
ઘણો આવ્યો,

રામે પાપાણ લીધા રે તારી, બધી સેન્યા તાં ઉનારી
અરાઠ પદ્મ (દળ) ખોતર કોટી રીંછ, મોટા મળીયા
છે વાંદર રીંછ.

સોમા સામી તે વાંદર મળીયા, જઈ લંકાને કાંગરે
ચઢીયા

કેંક ચોદાને રણમાં રે રોળ્યા, માતંગ અનુપમ
ખોળ્યા

તાં તો રાવણ નાખ્યો રે મારી, રાજ વિભીક્ષણને
 બેસારી
 બાલણના સ્વામી આવ્યા ધામ, 'હું' તો વાલ્મિક
 રહું રામ મના
 અધુરું

દ્રૌપદી વસ્ત્ર હરણ.^૧

૮૦:૨૬૬

ભીમ—

(મારી ઓખા રે બાધ સદૂણાં, તમે વૃત
 કરોને અદૂણાં).

બાલ્યો ભડ હાંકી કરી, સુણ અર્જુન ધીરજ ધરી
 નિર્બળ કંથ જેને શિર હોય, ન ચાલતાં પગક્રમ
 કરે સોય.

ભલી નાર સાધુવંત સતી, એ વાતે કાંઈ બાકી નથી,
 ભલી ધીરજ ધરી આકૃષ્ટી, (નાહી તો) ચુડો ભાગી
 નાખે આપણ ભણી.

૧ બાલણ દવિએ આ નામનુ કાવ્ય રચ્યું હોય તો તે
 જણાવવા માટે જ આ અગુદને અધુરું કાવ્ય પ્રસિદ્ધ કર્યું
 છે. વખતે બીજા કોઈ દવિની કૃતિ પણ તેના નામ ઉપર
 ચઢી હોય ' અસલ પ્રત અંકલેશ્વર તાલુકાના ગામડાના
 એક કંબાડે મને ઝવડિયામા આપેલી, જેનો છોકરો મારી
 પાસે ભણતો હતો હરણના ચામડાના પુઠાં વાલી આ પ્રત
 ધણી અગુદ હતી, એવું યાદ છે.

સૈન્ય પાજ બાંખી પાંડરે,

ને ભરી સભાની માંહે.

કરળી તાહરી કેશવા, કળી શકે ન કોય.

દ્વાગકાના વાસી આણે અવસરીએ જોય.

માન મોરા મહીપતિ લાજ જશે લખવાર,

સપા પાસુ' પાંડવને, તું કહ્યું ધર કર્તાર.

વારવાર કહીએ વિશ્વંભરા. ભડતના આધાર,

દ્રોપદી કહે શું વર્ણવું, કહેતાં ન આવે પાર.

કર જોડીને લાલણુ કહે, એ અળલાનો અવતાર.

અપૂર્ણ.

૫૬.

વિધાત્રી કેરા લેખ, લખ્યા નવ ચૂકે રે,

તમે જુઓ રે કર્મની રેખ, લખ્યા નવ મૂકે રે—ટેક

રાજ્ય સુ જોણે યસ કયો, છુટ્યા દેશ-દેશના ભૂપ

ઉદર કેરે કારણે રે, રાથે ધરીયું કંઈ સ્વરૂપ

લખ્યા.

ખાંડવ વન જોણે દગ્ધ કર્યું, શ્રી કૃષ્ણજી હુતા સાથે

તે અર્જુન વ્યંડળ થઈ બેઠા, ચુડી કંઠણ પહેર્યો

હાથે લખ્યા વિધાત્રી.

નિકુળ મશાળી થઈને રે બેઠા, અહદેવ ચારે ગાય,

ઉદર કેરે કારણે રે, તાંહાં ભીમ રસોઈયો થાય.

લખ્યા વિધાત્રી.

દ્રોપદી દાસી થઈને રહી, જેનું પંચ સતીમાં રે નામ.

જોડી લાલણુ વહે રે, વિધાત્રી કેરાં એ કામ.

લખ્યા વિધાત્રી.

સૈન્ય પાજ બાંખી પાંડરે,

ને ભરી સભાની માંહે.

કરણી તાહરી કેશવા, કળી શકે ન કૈાય.

દ્વાન્કાના વાસી આણે અવસરીએ જોય.

માન મોરા મહીપતિ લાજ જશે લખવાર,

સદા પાસું પાંડવને, તું કણે ધર કર્તાર.

વારવાર કહીએ વિશ્વંસરા. લડતના આધાર,

દ્રોપદી કહે શું વણુંવું, કહેતાં ન આવે પાર.

કર જોડીને બાલણુ કહે, એ અળલાનો અવતાર.

અપૂર્ણ.

પદ.

વિધાત્રી કેરા લેખ, લખ્યા નવ ચૂકે રે,

તમે જુઓ રે કર્મની રેખ, લખ્યા નવ મૂકે રે—ટેક

રાજ્ય સુ જોણે યજ્ઞ કર્યો, જીત્યા દેશ-દેશના ભૂપ

ઉદર કેરે ઠારણે રે, રાણે ધરીયું કંઈ સ્વરૂપ

લખ્યા.

ખાંડવ વન જોણે દગ્ધ કર્યું; શ્રી કૃષ્ણજી હુતા સાથે

તે અર્જુન વ્યંટળ થઈ બેઠા, સુઠી કંઠણ પહેર્યો

સાથે

લખ્યા વિધાત્રી.

નિમુળ મશાળી થઈને રે બેઠા, ચક્રદેવ ચારે ગાય,

ઉદર કેરે ઠારણે રે, તાંહાં ભીમ રસોઈયો થાય.

લખ્યા વિધાત્રી.

દ્રોપદી દાસી થઈને રહી, જેતું પંચ સતીમાં રે નામ.

કર જોડી બાલણુ વદે રે, વિધાત્રી કેરાં એ કામ.

લખ્યા વિધાત્રી.

કવિ રાજે ભક્ત.

૨૨૨૨૨

ગોકુળ લીલા.^૧

ચુધારાની ચાલ.

બાલ લીલા બોલાવે બુહુલી, સત શુર સા'ય કરીને,
લીલા રસની લેહેરે ગાઇએ, આવે ફરી ફરીને.
હરિ ગૂણ ગાવા હું સ ઘણી છે, હેડા માંહે હરખું,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, તેને નેણે નરખું. —
પ્રભુજનાં પ્રાકમ શું કહું, બાલપણનાં બહુ છે,
જે લીલા વૃંદાવન દીધી, તે હિંડામાં સહુ છે.
માંડી કહું તે કોઇ ન માંને, રહું રૂઢીયામાં રાખી,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, શુર પરતાપે ઢાખી. —
નાંહાંનપણામાં નંદતણે ઘેર, રમે નાયજી નાંહાંના,
પ્રથમ પ્રતના મુક્તા પમાડી, એવાં પ્રાકમ છાંનાં. (૧)

૧. ગુ કાર્ય સ સમાના ચોપડાની લખ્યા સાલ વિ સં.
૧૭૪૦ ની જ્ઞેતા આ કવિ પ્રેમાનંદ કવિનો સમકાલિન.
જણાય છે છતા તેના વખતની ભાષામાં અને પ્રેમાનંદની
ભાષામાં ઘણો ફેર બાલમ પડે છે, કારણ કે તે વખતે પ્રાતિક
બેદ ઘણો હતો. અરં જ્ઞેતા આશરે સાડ સીતર વરસ પર
કેળવણી ખાતાની હોપ સીરીઝની ચોપડીઓ શરૂ થઇ, ત્યારથી
આ બેદ નીકળતો ગયો. હજુ પણ તદ્દન અજણ પરડા સ્ત્રી
પુરુષોની ભાષામાં આવો બેદ કંઈક વધુ પ્રમાણમાં જોવામાં
આવે છે, ને કેટલાક જુના રૂપ કાવ્યમ જોવા જણાય છે.

પ્રાદોશી ખાતા મોહનજી, જયોદાજીએ લીઆરયા,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંગી, ચઝિદ લોક પરકારયા. -
જે મહિમા છે મયુરામાંડાં, તે મુહુટે ઠાં હું દાખું,
હામોદરજી દયા કરે તુ, ગોપુલ લીલા માખુ.

દુધ ઊંતું ચુલાપર મુકયું, તે ઊભરાઈ જાએ,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંગી, જવા ન દીધા માએ. -
ખીજે દીવસ વલોવતાં ઝહાલે, ગોળી ભાંજી નાંખી
રેલ છેલ કીધું મહી માંખણ, માતા ઊઠ્યાં હાંકી.

ત્યારે નાથજી નાઠા જાએ, માતા પુઠે ધાએ,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંગી, તે કહું કેમ સવાએ. -
પ્રભુજીને કેમ પુહુચાએ, શ્વાસ લરાઆં માતા,
ત્યારે દયા દયાલને આવી, રહ્યા ઉભા યે ધાતા.

હરજી આવ્યા હાથ જયોદા, અનુખલ ખાંધી છોડયા
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંગી, જમલા અર્જુન મોઢયા
ત્યારે માતાને બહુ ચંતા લાગી, પડતા દેખ્યાં રૂખ
ધાઈ મદ્યુ ધમકમાં સરવે, હેવે ઠાલ્યું દુઃખ.

ઠાંન પુઠે ને ફીકર કરે, બાઈ બીન્યું હુશે ખાલ,
રાજેના સ્વામી અંતરજાંગી, એમ રમે ગોપાલ. -
હરિ પાળણે પુઢયા હુતા, બહાર આવ્યા બે બેર,
હરિએ તરત કહ્યું માતાને, કંસ તણા તે હેર.

માતા મનમાં સાર્યું માંની, વળી વીમાસણ આંછી
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંગી, એહ ગત કેમ જાંછી. -

વળી વિશ્વાસ આંણે જ્યોદ્ધા, વળી માયામાં ભુલે,
કે ખાલક જુધે જોલે જહીં તહીં, હજુ પાળણે ઝુલે.

પ્રભુને એમ પુત્ર ગણીને, કામ કાજ સહુ આપે,
રાજેના પ્રભુ અંતર જાંભી, લિથાપે ને થાપે.

વળી જગજીવન એમ જાચક થઈને, ઘેર ઘેર માખણ
માગે,

તેમ એ ગોકુલની ગોપીને, મોહન મીઠા લાગે.

વીઠ્ઠલજીને વીનતા તેડે, જમે ને જમાડે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, રમે ને રમાડે. - ૧

વાછરડાં ચારવા વિઠ્ઠલ, ગોવાલાં સંગ જાએ,
સરખે સરખામાં રમે રંગીલુ, વળી વાંસલી વાજે.

સંજા સમે આવે સેરડીએ, સહુને લાગે જહાલા,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, અનેક દેખાડે ચાળા.

એમ અંચળ ચાળા બહુ દેખાડે, વચને વાહાલા થાએ,
પણ સૂના મહિર દેખી મોહન, મહીને માખણ

ખાએ.

માંકલડાં મેહેલે મન ગમતા, ખાએ નહીં તેમ નાંખે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, એહવું હડાપણ રાખે.

સૂતા ખાલક જગાડી કુહુના, ચુંહુંટી દેધ રાવરાવે,
કુહુનાં વાછરૂ છોડી મેહેલે, ગાઈઓને ધવરાવે.

૧ ગાયો કેટલાક ગામડામાં હજુ પણ આ રમ્મ વપરાતો
જોવામાં આવે છે.

કુહુનાં કોટ^૧ ઈદણીઆ પાડે, કુહુના આંખળે કાંન,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, એમ કરે કહીં તાંન. -

નાંહનપણાના નાથ ધૂતારા, અંચળ આળા કરતા,
ધર ધર ધાત કગવા કારણ, ભૂધર ભમતા ફરતા,

અનંત કળા છે કાંહાનુકાની, કોઈક જવલુ જાંણે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, એમ સકળમાં માંણે. -

એક સમે સાંમલીઉ માહાજે, મંદીર પીઆરે^૨ પેહુ,
તેટલે મંદીરનું ખાવંક, બારણે આવી બેહુ.

નીસરવા તાકે ત્રીકમલ, પણ બારણું નવ સુઝે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, રૂઢા મંદીરમા ધુડજે.

તેહ સખી સાંભળે થોડું, વાત ન છાંની થાએ,
હરી હેઆમાં એમ વીચારે, સૂં કીજે ઉપાએ.

બાર તે બીહયું લોગલ વિનાનું, લોગલ નાખી આઠી,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, હજવેસે બિધાઠી. - ૧૪

હજવા સરખા નાથ નીસર્યા, ડાબે કુલે થઈને,
તે ધસાડુ ધરને નવ ભણ્યું, બિંધ્યુ બેચી રહીને.

એહેવા છાંના છળ રમે તે, પ્રાકમ કોઇ ન જાણે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, એ પરકારે માંણે. - ૧૫

વલી પ્રાકમ સૂં કહું સજની, સાંમલીઆનાં છાંનાં
કાંહાનડ કેહ^૩ ફરે ગોપીની, કૈંઈ કરીને બાંનાં.

વીઆકુલ થઈ વીનતા સરવે, હરિ વીના ન સુહાએ,
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, જાંહા દેખે તાંહાં ધાએ,
એક સુખી આગલી પડસાડે, સામલીઉજ તેડયા, ૧
પરણ્યા સાથે પ્રેમ ન રાજે, વચન વહે તરછોડાં.

કહે મને માકણ કરડે છે, પરણ્યા કડ પથારી,
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, તે પાસે જાએ નારી. -
પરણ્યુ તેનું પ્રીછ્યું મનમા, કેંઈ એક કારણ દેખું,
અખલા આજ આતુર ઘણી છે, હું નીદ્રા ઉવેખું.
મહીલા ગઈ મોહનજી પાસે, ને પરણ્યુ ખાર
ઉધાડે,

રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, નાર ગઈ પણીઆરે. -
એક તુ સહુને સુઆડીને, મોહન પાસે જાએ, ૨
લાખ લોક વસે ગોકુલમાં, કુહુને જાણ ન થાએ.
તે દિન દિન દુષ્ટા^૧ હેન વધારે, હરીસું હાલે ચાલે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, મીઠી મીઠે^૨ લાજે -

એક બેએ બેને તે તુ, મધ્યાં મોહનજી સાથે, ૩
માડીને એક મોહન જાલા, તીણે આવે ધાતે.

જ્યારે તેડે ત્યારે જાએ, મોહન મંદીર તેને,
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, ઘણું ધંછતા બેને. -

એક ત્રણ બુનો જાલ કુંઆરી, મોહન સાથે મલીઆં,
તે રાજે હેત હરિની સાથે, સહુથી હીંડે ટલીઆં.

પરણ્યા પેહેલી પ્રીત કરીને, હરિ વશ કીધા તેણે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, ન કળાએ ઠે'ણે. - ૨૩

એમ આવે અળખા બહુ જોવા, કાંમ કાજને ખાં'ને,
સનેહ સાંકળે પ્રાંધ્યાં સરવે, કાંમણ કીધાં કાંહાંને.

હરે હરે ને હરિને હરે, ચંત ન લાગે અળખાં,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, તે સાથે મન વળગ્યાં. - ૨૪

એક જુ આવે હરિને મળવા, સમજી માહા સાંમલડી,
તેહને સાથ ગમે નહી કુહુનુ, આવે તે એકલડી.

મીટે મીટર મળી મોહનસુ', માંન દીએ અતી મુધાં,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, સુખ દેખાડે મુધાં. - ૨૫

એક દેરાણી જેહાંણી નણદલ, તે તરણે આવે સાથે,
તે તરણે મતમતીને આવે, માટે આવે ધાતે. ૩

તે રમી જાએ રંગીલા સાથે, કોઈ ન જા'ણે કારણ,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, માટે હેએ ધારણ. - ૨૬

એક સખી સૂંદર મહા હાહી, તેને પરપંચ આવે,
પરણ્યાની આંખે પાટા જાંધીને, હરિને મંદીર લાવે

પડાળ પાછલે પરણ્યું નાખ્યું, હેઆં વચલે મોલે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, તે મળવાને લોલે. - ૨૭

જેએ રાત્રુ તુ છાંનું રાખ્યું, રંગીલાને રમવા,
નાહાવું ધોવું મંદીર માંહે, છાંનું આપે જમવા.

પાડ પડોસી કોઈ ન બાણે, સંચર ખડકીમાંના,
રાજેના પ્રભુ અંતરબાંધી, એમ રમે છે છાંના. - ૮

તે રંગીલીએ રંગ લેઈ ઘણું, પછે આગના આપી,
હયા કરીને વળી આવજો, હું તુ છું માહા પાપી.

ભર ભાંખરે ભૂધર તાંહાંથી, રંગ રમીને ચાલ્યા,
રાજેના પ્રભુ અંતરબાંધી, જતા ન કુણે ભાળ્યા. -

વળી મન ગમતી માનુની સાથે, મોહન જઈને
મળીયા

તેના રોગ રૂઢેના ટાળ્યા, દેહના ઢા'ઢા વળીયા.

તે વાહાલાની વાટઠલી, તે ઢા'ઢી જીઠી જોતી,
રાજેના પ્રભુ અંતરબાંધી, સંભારીને રોતી. - ૩

રડવું ટાળ્યું હસવું આલ્યું, હરીએ હેત દેખાડ્યું,
હયા કરીને હરશણ આલ્યું, દુખ ઘારઘર કાઢ્યું.

ઠાંહાંતુહાને કંઠે લાગી, હાઝ હેઆની કાઢી,
રાજેના પ્રભુ અંતરબાંધી, એમ હયા કરે ઢા'ઢી. - ૪

એમ રમે ગોવંદ ગોકુળમાં, સાં સાં પ્રાકમ ઠહીએ,
અનેક ભૂધર ભાવ દેખાડે, જોતાં ભૂલી જઈએ.

ગોપી ને ગોવંદ ગોકુળમાં, એમ એકઠાં રમતાં,
રાજેના પ્રભુ અંતરબાંધી, મળી કરમદુ જમતાં. - ૫

એક વળી રૂપપતની તેણે, પુત્ર તાંહાં પલકાવ્યું,
તે રમતું રમતું રંગીલાને, મંદીર તેડી લાવ્યું.

તે રૂપપતનીએ^૧ રાખ્યા પ્રભુને, મોજન ભલાં
 નીપાયાં^૨
 રાજેના પ્રભુ અંતરજાંમી, જમીને સેજ ચુહાઆં. -
 સાંમલીઆનું સનેહ જુઠીની, સાંન કરી
 સમજાવે,
 જમવા બેઠાં જાંણી સહુને, મોહન મંદિર આવે.
 મન હુએ તે સાથે મળે, બીજાને છતાં ન થાએ,
 રાજેના પ્રભુ અંતરજાંમી, એમ આવે ને જાએ. -^૩
 એમ માંતુની મોહન નરજે, મોહનને માંતુની,
 ને એક ઘડી અંતર પડે તુ, સખી થાએ સહુ સુની.
 એમ પ્રીત પાતલીઆ સાથે, લાગી ગોપી જનને,
 રાજેના પ્રભુ અંતરજાંમી, પૂરણ ચુટયા તનને. -^૩
 હરે હરે ને ધ્યાન હરીનું. નેણું માંહે નરજે,
 એ જહાલપણું વાહાલાનું દેખી, હેઠામાંહે હરજે.
 એ વાહાલપણાની વાતઠલી તે, કહી ન જાએ કેહેને,
 રાજેના પ્રભુ અંતરજાંમી, પૂરણ લાગ્યા જોહેને. -
 મહી વરોલે^૩ માંતુની, માંખણ છાનું રાજે,
 જાંણે હરી આવે તું અરપું, જોહેવું મનમાં તાકે. -
 તે હરજી હેત હૈયાનું જાંણી, આવે સમે સુવારા,
 રાજેના પ્રભુ અંતરજાંમી, વહી ગીઆ તે વારા. -^૧

સાંમલીઆના સા ગૂણ કહીએ, સહીએર હેઠે સાલે,
એક ઘડી અલગા નવ મૂકું, જો કેં માડું ચાલે.

વેહેવારી છે વાઘ સરીખા, તે વીહીલી નહીં મૂકે.
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, તમે આવજો હુકે. - ૩

આજ સખી મામલીઉ મુજને, મારગડામાં મલી
લોક દુરીજન દેખે માટે, ટાલુ દેધને ટલીઆ.

અંતરગત અતીસે વાહાલા, તે તુ મોહન બાણે
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, મીટહલીમા^૧ માણે.

અતુરપણું અંચલ નર કેરું, નૈણાં માહે નરખે,
જોતાં મુખ મોહની લાગે, મળવાને મન હરખે.

એહેવું વાહાલું કોઇ મળે નહીં, જેહેવા વાહાલા
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, એ આવે જો હાથ.

જતી હવી હું જળ સરવાને, જમનાંણને ઘાટે,
ઉર્ચાતા એકાંતે આવી, વાહાલું મલીઆ વાટે.

આલ કરી અલખેલે વાહાલે, પ્રેમે પાલવ આણ્યુ,
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, તે ભુલધએ લાણ્યું. -

તે બાલીએ ભુધરની વાતો, મા આગળ કહી માંડી,
મા સને ખીલ ઉઠી, બાલીની વાતે ભાંડી.

મીથ્યા ઉ સમજવી તેને, એ જોલે છે રીસે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, કેમ વળગે દીસે.^૨

જે કહેસે તે કહીને રહેસે, હરી મૂકે કેમ ચાલે,
 આંક વળે આડુ ત્યારે તુ, બ્યારે બુધર લાળે. ૭
 મન માહાડું મોહનસું માંયું, બીજું કાંઈ ન લાવે
 રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, તુજ નજરમાં આવે. ૮
 આગુની અલખેલા વાહાલા, આંખ અમારી કાઢે,
 મુખ દેખાડી સામલીઆણ, હાવે કાંચે વીસાડે. -
 તે કાઢાના મીટે ઢીકા, ત્યારનું મનડું લાગ્યું,
 રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, બીજાંથી મન લાગ્યું. ૯
 એ મન ન માંને બીજાં સાચે, હરી વીના કે' હાવે,
 બ્યારના એકાંતે આવી, બુધર ભેટયા લાવે. -
 તે કા'લાનું અંતડે ચુકુંટયું, હરી હેયાનું હાર,
 રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, વીસરે નહીં લગાર. - ૧૦
 ધન એ ગોપુલ ગાંઘ કહીએ, ધન વંધાવન વેલી,
 ધન કહીએ એ ગોપી જનને, જે બુધરસુ લેલી. -
 જે મીજનારી આવે જળ ભરવા, તે ધન જમનાર
 આડ
 રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, ધન કહીએ તે વાડ
 એ મેહ વચન જે મજ વનીતાનાં, તે મે' કેમ કહેવાએ
 વાત અગોચર^૧ અલખેલાની, પરગટ કેમ લેહેવાએ.
 પરગટ લહે જે પાસે હુએ તે, પ્રેમ સખી, બૂલ પૂર
 રાજેના પ્રભુ અંતરજાંભી, બાંહે નહીં અધૂર, ૧૧

અધૂરું એ અરથ ન જાણે, સનેહ સખીની વાતો,
તે જાણે. કેં જોવંદના ગૂણ, સંગ રમ્યા જે રાતો.

મેહ વચનમાં જે વેધાયું, તે એ વાતો જાણે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, તેહતું ફેદીઆ માણે.

હું તું માહા અગનાંની પ્રાણી, મેહની વાત ન જાણું,
મહા રસ જે પ્રદા નવ જાણે, તે હું કેમ વખાણું.
ઠાંધ એક કહીએ કુડે કપડે, હરીએ જે કેવરાવી,
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, લહી જે લેહેવરાવી.

એ અરજ રસ મજની વાતો, મુઠે સૂં કહેવાએ
પ્રેમ પુલમાં^૧ જુઠ પેસીને, ત્યારે તુ લહેવાએ.

અવગૂણુ મારા કેં ગૂણુ તારા, કાંહાં એસીકલ થાઉં,
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, રસ આપુ જસ ગાઉં.

વસંત મહતુની સાખીઓ.

લીન ગણી દયા કરે, સર્વ મહીને સંત,
તુ આનંદે આલપે, રાજે રાગ વસંત. ૧
શુરૂ ગોવિંદ કીરપા^૨ કરે, એમ ન લીજે અંત,
રાજે ફેદે આવશુ, તુ ગાએ રાગ વસંત. ૨
આનંદ આપુ આ સમે, હરિ કમલાવર કંથ,
રાજે તરંગ ઊપજે, તુ ગાએ રાગ વસંત. ૩
જેમ જાણું તેમ જાણવુ, હરિ પ્રાણુ તમારે પંથ,
રાજે કહે રૂપણુ ટળે, તુ ઉપજે રાગ વસંત. ૪

જોમ અમોને તારજો, જેમ આગે તાર્યા અનંત,
 કહે રાજે રંગ આપજો, રમીએ માસ વસંત. ૫
 વસંત માસમા વીઠલા તાને ઉપજે તંત,
 પ્રેમી જનને પોખવા, રાજે રાગ વસંત. ૬
 તમ સાથે રમવા હરિ, હેડે હર્ષ હસંત,
 કીરપા કરે તુ કેળવે, ગજે રાગ વસંત. ૭
 એક મની જે માનિની, તે કીધે એકાંત,
 રાજે કહે રમવા હરિ, તાં તેમ રાખવી આંત. ૮
 શ્રવણે જે કો સાંભળે, તે તરે જીવ ને જંત,
 કહે રાજે રંગે કરી, ગાઈ રાગ વસંત. ૯
 રાતાં ચીર પટલાં સહુને, રાતુ રાધા કંથ,
 કહે રાજે રંગી સહુ, રાતુ રાગ વસંત. ૧૦
 વસંત માસ વીકસુ હવે, પ્રપુલ્કિત વન વેલ,
 (તેમ) હરિ જનને હેડા વિષે, રાજે રંગની રેલ. ૧૧
 અખીલ ગૂલાલે છાંટીએ, કુંકુમ કેસર રાણ,
 રાજે રંગ ઉપજે રૂઢે, નૌતમ નાદ ઝંકોણ. ૧૨
 લાજ આજ કો નવ ગણે, હરિ હોજીને માસ,
 રાજે રમવા સૂંદરી, ધરણે રંગ વિજાસ. ૧૩
 રમવા રંગ રંગીલડી, અમને તમચં કોડ,
 રાજેના રૂઢએ આવશે, રાધા ને રણુછોડ. ૧૪
 આવૂ સખીઓ સહુ મળી, હરિને કીજે હાથ,

કહે રાજે કયાંથી મળે, એકાંતે એ નાથ. ૧૫
 નાથને નારી મહુ મળી, આજ રમાડું રંગ,
 રાજે રાગ વસંતમાં, આનંદ લિપજે અંગ. ૧૬
 બારે માસમાં મહા રંગી, પુલ્કયુ કાગણ માસ,
 કહે રાજે કંધણુ ટળે, રમતાં રંગ વિલાસ. ૧૭
 કાગણુ મહિને કાવચે, જે કરચ તે ફેલ,
 કહે રાજે હરિને મળુ, કેા કડ પતુતી પે'લ. ૧૮
 કાગણુમાં પુલ્કયાં નહીં, રાજે જેનાં મન,
 તે તન સૂકાં સાલ છે, માંનો અત વચન. ૧૯
 મહા રસ છુટે માનિની, કાગણુ કેડું લાળ,
 રાજે રંગમાં રાતડાં, ઝોપી ને જોવાલ. ૨૦
 દોઢીલા કહુકે બહુ, આંખે લાગી લુમ,
 રાજે કહે રૂત પાલટી,^૧ વસંત માસની ધૂમ. ૨૧
 ધુમ ધામ ધાળે મહુ, રમવા માસ વસંત,
 કહે રાજે રહેવું નહી, પુઠળ લેવા પંથ. ૨૨
 મમે મહુ રૂત પાલટે, રાજે જોની રંગ,
 આવામાં જે આલમે, તે મહા આળસુ અંગ. ૨૩
 આલસ મૂકી ઝાઝની, આજ્યુ મહીનુ કાગ,
 કહે રાજે રૂત માળીએ, લાળીણુ જી લાગ. ૨૪
 લાગ જડયુ છે લાલનુ. આલસનું નહી દામ,
 રમતાં રંગ રંગી અંગે, રાજે રહેશે મામ. ૨૫

પદ ૧ છું રાગ, આશાવરી.

બહાલા વાત વીચારી કીજે, એમ બારેવાટ ન બોલુ રે,
 દેખે પેલા દૂર્જન દોષી, ૧ મહીનૂ માટ ન બોલુ રે.
 બહાલા.

અતૂર થઇને એમ ન ચૂકુ, એવી અળવ* ન કીજે રે,
 અમ ઘર સાપણ છે રે સાસુડી, તા ઉત્તર શૂં દીજે રે.
 બહાલા.

જેઠાંણીની છાશ વાધતી તે, વાત વધારીને કરશે રે,
 નણુદલ નાંની છે રે અદેખી, તે માથું કપ્રી મગશે રે.
 બહાલા.

^{૧૫}
સાક્ષી મંજે હુએ રે બહાલા, તા મને ન બોલાવુ રે,
 રાજેના પ્રભૂ અંતગભી, મંદિર મારે આવુ રે.
 બહાલા.

પદ ૨ છું—રાગ આશાવરી.

વારી ભજિં વેણું ઉપર, માગ મોહન મીઠા બોલા રે,
 રાખુ હેત હરિ અમ ભિપગ, તુ હું પાથડું જોળા રે.
 વારી.

મારું મન માન્યું તમ સાથે, મને બીજે કોઇ ના
 ભાવે રે,
 આવું તુ ઉર સાથે બીડું, એવૂ મનમાં આવે રે.
 વારી.

ચિતડામા ચતુર્થજ ચુટયા, વણુ દીઠે કેમ રે'વાય રે,
મનની વાત મોહનજી જાણુ, પરગટ કેમ કહેવાય રે.
વારી.

અલખેલા ને અતિ રૂપાળા, મેં મારગમા દીઠા રે,
રાજેના પ્રભૂ અંતરજામી, અમૃતપે અતિ મીઠા રે.
વારી.

૫૬ ૬ જી—રાગ આશાવરી.

ટેવ પડી તજને ઠાકરીઆ.^૧ લોકનૂ લૂટી ખાવા રે,
ખાપતણી મીંગત હુએ પણુ, તે ન કરે એમ દાવા રે.
ટેવ.

ન મળી નાર તને કો તેવી, તારા ન હ જિતારે રે,
હરીફ મળે કો તજને હરવે, ત્યારે તું તું હારે રે. ટેવ.
મહી ખાઇ હીંડે મહમાતુ, કુહુને મન ન આંણે રે,
હવે હાથ દેખાડું સુધા, ત્યારે તું તું જાંણે રે. ટેવ.
મળશે કોઇ એક કામણગારી, તાં તે કાંઠે પડ્યુ રે,
રાજેના પ્રભૂ અંતરજામી, જગની જીલે ચઢ્યુ રે.
ટેવ.

૫૬ ૪ થું—રાગ આશાવરી.

દાણુ આપીને આઘી ચાલે, કહું તે સાંભળ કાને રે,
વણુ લીધે વીલી^૨ નહી મૂકું, જોડી થાએ છે સાંને રે.
દાણુ.

રીતે આલીશ તુ રંગ રે'શે, નીત- લૂંટી લેશ રે,
આજ એકાંત મળી મારગમા, તુ કેમ જાવા દેશ રે-
દાણુ

દેાડટ સીદ વેવલા વીણે, મૂઢીશ તું મહી લીધે રે,
ઉનાવલ હુએ તુ જારે આપીને, શું થાએ લવ^૧ કીધે
રે. દાણુ.

હારી હાથ જોડયા હરિ સાથે, 'શુઆલની ગોરસ
આલે રે,
રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, તમ સાથે કેમ આલે રે.
દાણુ

૫૬ ૫ સુ—રાગ આશાવરી.

વારૂં થયુ વાટકીએ બહાલા, આજ અમોને મળીયા રે,
હૈંડે હરખ ઊપજે મારે, દેહતણા હુ ખ ટળીયા રે.
વારૂં

વરણાગી બહાલાજી તારી, અમને બહાલી લાગે રે,
નેણુ સરી નરહરિને જોતા, લવની લાવટ લાગે રે.
વારૂં

છળી જોઈ છોગાજાની, હવે શું જોઈએ ખીન્નુ રે,
રૂપ જોઈ ગંગીલા તારૂં, હડામા હું ગીજુ રે વારૂં
મોનહજી મન ગમતા મળીયા, તે હોતે હુ હર્ષુ રે,
રાજેના પ્રભૂ અતજ્જામી, મૂખડુ તારૂં નર્ષુ રે.

૫૬ ૬ હું—રાગ આશાવરણ.

ધુમે રે ગોરસડું માફું, પીળી પલવટ વાળી રે,
મહીડું માફું મેળ ન આવે, તુમને અદકાં ટાળી રે.

ધુમે રે,

ઝોડી પાસે હું ધુમું મોહનજી, ખીજી પાસે તું ધુમ રે,
લાડકડી લધુ વયમાં આવી, લયનય જુમા જુમ રે.

ધુમે રે

ખીટલીઆળા દેશ વદન પર, ઉમટ ઉમટ લટ
આમે રે,

વાંકી વાંકી આંખડલીઝે, ભાવે ભમર જ ભાવે રે.
ધુમે રે.

મહીડું ધુમે ને મોહ ઉપજાવે, આ કા'નડ રાસ
રમાડે રે,

રાજેના પ્રભુ ગિરધર નાગર, જેમ તેડું તેમ આવે
રે. ધમે રે.

પરણુ પશુ તે કાંઈ ના જાણે પેર રે,
તે જોઈ લાગે ઝેર રે, મારા જીવને.

રાજેના પ્રભુ અંતરજામી, વડીએ રે,
પણ એ ઘર તુ પરહરીએ રે, સહીએર સાંભળું.

✓ પદ ૮ મું—રાગ પદ્ય.

સસરાજીને મૂક સીમા સેડે રે,
જેઠ જશે તાં કેડે રે, જોવા જીવતા.

જાઈજીને તુ સામા જોલે ખાંધું રે,
અને નણ્ણીને રાંધું રે, ખાતર ખાઈમાં ૧

પરણ્યા પાસે ફરકડા ધોવરાવું રે,
રહે તુએ રોવરાવું રે, આપે રાખશે.

એમ વેહેવારીને, વલગાડું વેહેવારે રે.
ઢીએ પરકારે પાર રે, આપણ પાંખીએ.

રાજેના રવામી અંતરજામી મળતાં રે.

હવે મહુ મેહેલ્યાં ઢળતાં રે, ઘરનાં કાંમને. ૩

૧ બળીયા દાકા. મોટા બળીયા, ૨ ખાતર નાંખવાના ખાટામા. ૩ ગુજરાતના કેટલાક બાગની ઝીંજો “ ખાંચખાં ” ગાય છે તેના રાગનાં આ બે પદ જણાય છે. વડુએ, સાસુ સસરાને ગાજો ખાંડવામાં બાપી રાખી તથા. દિંદ સંસારતું ખગખમાં ખરાખ ચિત્ર, કવિએ આપ્યું છે

કવિ વેણીભાઈ. ૧

પાળણું.

હરિ શુદ્ધ મંત્રને સેવજે, સુત પાળણું રે,
પામ્યો મનુષ્ય તણો અવતાર, મુક્તિનું પાળણું રે.
હરિ શુદ્ધ મંત્ર એક જાણજે, સુત
એથી વામીએ ભવ મસાર. મુક્તિ
અધ્યાત્મ વિદ્યા વિચારીએ, સુત
જેમાં તત્ત્વમંત્રિ મહા વાઙ્મય. મુક્તિ
કામ ક્રોધ લોભ પરહરો, સુત
તજો મોહ મદ ને અહંકાર. મુક્તિ
ઈદ્રિ દશને તું જીતજે, સુત
જીતો મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર. મુક્તિ
પંચ પ્રાણ એ તો વાયુ છે, સુત
એ તો આવે ને વળી જાય. મુક્તિ '
ઢેલ સદા અનિત્ય છે, સુત

૧ ઇ. સ. ૧૭૯૬ માં વસોભા વેણીભાઈ નામના પ્રખ્યાત લેખક પાટીદાર કવિ યજ્ઞ ગયા જેમણે સાદિત્ય મિંધુ નામનું દ્વિતી બાપામા એક મોટું કાવ્ય ગ્રન્થ છે. તેમની ગ્રંથો આ કવિતા જણાય છે આ કવિની વિશેષ હકીકત આ લેખકે ગુજરાતીના દીનાણીના અંક પુ ૩૧ ના ૫૯ ૬૭ મે આપી છે તે જેમાથી મળે

તું તો નિત્ય સનાતન જોક. મુક્તિ
 પડ ભાવ વિકાર રહિત છે, સુત
 તું તો નિરંજન નિરાકાર. મુક્તિ
 ઉપજ્યું એ નર્વ તું ધમ્મી. સુત
 એ સવ સુજમા સમાય. મુક્તિ
 જીવ ઇશ ઉપાધીને પરહરે, સુત
 કીજે વાચ્ય અર્થનો ત્યાગ. મુક્તિ
 પ્રક્ષા આદે કીટ લે, સુત.
 જાણો મૃગ વૃથાનું નીર. મુક્તિ
 લક્ષ્ય અર્થ તું વિચારજે, સુત.
 તું અસિ પદમાંહી સમાય. મુક્તિ

શુદ્ધ શુદ્ધ તું નિરાવેવ છે, સુત
 તું નિરંજન નિરાકાર. મુક્તિ
 અક્રિય અનંત અરૂપ છે, સુત
 અજન્મા શુદ્ધ પ્રકાશ. મુક્તિ

સત્ય જ્ઞાન અનંત તું આતમા, સુત
 સંસાર એ સ્વપ્ન સમાન. મુક્તિ
 લક્ષ રે ચોરાસીમાં તું નહીં, સુત
 તું તો સત ચિત્ત આનંદ રૂપ. મુક્તિ.

હરિ ગુરુ સંતને સેવતાં, સુત
 થાય જીવન મુક્ત સ્વરૂપ. મુક્તિ
 વેળી વદી જાણે નહીં, સુત
 હરે માંહી ગુરુનો વાસ. મુક્તિ

પદ-રાગ કાફી.

ગુરુ મને મળીયા રે, સચ્ચિદાનંદ સ્વામી,
મહા સુખ દીધું રે, બુદ્ધિ વિશ્રામ પામી —ટેક.

જન્મ અંધ હું કંઈએ ન જાણું, જે જ્ઞાન તાણું
શું નામ,
અજ્ઞાન આંટી કાપી હૃદયે, ત્યારે આઞ્ચ મને જ્ઞાન.
ગુરુ.

રૂપ અનુપમ સુંદર જેનું, કાન્તી જાજલ્યમાન,
પ્રહ્લ વેત્તા ને પ્રહ્લ નીજ, પ્રહ્લ રસનું કરે પાન. ગુરુ.

દુઃખાતીત સકળ વિધિ સમરથ, સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ,
જ્ઞેય જ્ઞાતા જ્ઞાન જાણુનહારા, ભવ દુઃખ ભંજન
ભૂપ. ગુરુ.

ત્રિકાળમાં સત વસી રહ્યા છો, ચેતન્ય ચરાચર વાસ,
આનંદ રૂપ છો અંતરજામી, એવા અખંડિત
અવિનાશ. ગુરુ.

હૃદે ગુફામાં રામ બિરાજે, ટંચુ તિમિર થયો પ્રકાશ,
રવિ ને રજની નહીં કાઈ ભાસે, એવા સ્વયં જ્યોતિ
પ્રકાશ. ગુરુ.

કલ્પ વૃક્ષ છે પ્રભુ કલ્પના પૂરણ, કરી મારી પૂર્ણાનંદ,
દાસનો દાસ વેણી વિનવે, કૃપા કરી સચ્ચિદાનંદ.
ગુરુ.

ગુરૂકે ચણીવિંદ, ચિત્ત રખના લાઈ,
 કામ ક્રોધ લોભ મોહ, દૂર રહે જાઈ. ગુરૂકે
 જાકે ચરન તીર્થ સકળ, ગંગા યમુના આઈ,
 ધામ ચારે એમાં આયે, ગુરૂ ચરનમાંડી. ગુરૂ.
 વૃત્ત સકલમે મોક્ષદાઈ, એકાદશી કહાઈ,
 હશે ઇંદ્રિ એક જાન, ગુરૂ ચરન લાઈ. ગુરૂ.
 વિદ્યા સકલ મંત્ર જંત્ર, ચૌદ વિદ્યા ગાઈ,
 એક ચારે એમેં આયે, પ્રજ્ઞ વિદ્યા માંડી. ગુરૂ.
 પ્રજ્ઞ લોક ઇંદ્ર લોક, ચાહો મત કોઈ,
 સંત સંગત ગુરૂ શરન, જાઈ રહો લાઈ. ગુરૂ.
 જન્મ મૃત્યુ જાંતિ હરે, મહા સુખ દાઈ,
 દાસ બેની ગુરૂ શરન, નિત્ય ખુદ્દિ હોઈ. ગુરૂ.

નિર્ગુણ પ્રજ્ઞાની આરતી.

હે ગુરૂ પ્રજ્ઞાનંદ મુર્તિ, જંમ ગુરૂ જ્ઞાનંદ મુર્તિ,
 હે ગુરૂ ચિદાનંદ મુર્તિ.
 શિવ પ્રજ્ઞાદિક સેવે, નારદ શારદ સેવે શ્રુતિ સ્મૃતી
 ટેક.
 નિર્ગુણ નિરાકાર, આપે અવિનાશી, હેડી આપે
 અવિનાશી
 સદૈવ સુમેધાદિ, પૂર્વા અચ્ચાસી. (૨)

એકમેવા દ્વીતીયં બ્રહ્મ, પૂરણ પ્રકાશી, (૨)
 આપથી સહુ ઇચ્છા, આપે આપ પ્રકાશી. હે ગુરુ.
 એકોહં શામ કામ, ઇશ્વરતા ધારી. હે હરિ
 ઇશ્વરતા ધારી,
 સત્ત્વ રજ તમ ત્રિમાયા, આપે વિસ્તારી.
 શુદ્ધ સંતોષ ગુણ રૂપ, ભૂપ ઇશ્વરતા ધારી, હે હરિ.
 જ્ઞાતમ ત્રિગુણી એ માયા, સદિ વિસ્તારી. હે ગુરુ.
 ઇચ્છા શક્તિ આપ, ભૂત લોકિતને કીધાં, હે હરિ.
 જળ સ્થળ સ્થાવર જંગમ, (૨) અચેત મહુ દીધ
 ચિદ્ધન આનંદ રૂપ, પોતે પ્રવીરઠા. (૨)
 ચિદ્ ચરાચર ભાર્યુ, પોતે નિયંતા હે ગુરુ.
 સત્ચિદ્ આનંદ રૂપ, ભૂપ મનુષ્યા દેહધારી, હે હરિ.
 જન મુમુક્ષુ કાળે (૨) બ્રહ્મ વિદ્યા વિસ્તારી.
 તત્ત્વ મત્રી મહા વાક્યે, કાજ જીવતણાં કીધાં, (૨)
 અનેક જન્મનાં કાગજ, દર્શનથી સીજ્યાં, હે ગુરુ,
 વેણી અદ્રેત એક, હુંદે ગુરુ ભૂતિ ધારી, હે હરિ.
 મૃંત સલ્લણા મળીયા, ગુરુની ગલીહારી.
 આરતી આરત રૂપ, નિગુંણ જે કોઈ ગાયે (૨)
 વિષયાનંદ વિમારી, બ્રહ્માનંદ યાશે. હે ગુરુ.

ભોળાનાથ

૫૮.

“ભમરા પહેલો વધાવો મારે આવીયો” એ શાહો.)

એની આલો વસીએ વેરાનમાં, કરીએ કષ્ટ બંધનનો
ત્યાગ. વસીએ.

હવે ગમતું નથી આ સંસારમાં, વહેલો વણુમી
તરશે આ બાગ. વસીએ.

હું તો વાટ જોઈ છું આબ્યા તણી, માફ સાથ
સંગાથી થાય. વસીએ.

આવા મીઠ્યા માયાનાં ખેલમાં, આયુષ્ય એણે મારું
વહી જાય. વસીએ

ખાવું પીવું કે બેઘવું નવ જમે, ચિત્તમાં ચટકો
લાગ્યો છે નિશદિન. વસીએ.

‘સુગમ મારગ આગ્યો છે હાથમાં, પરજો પ્રીતમ
મળવાનાં ચિહ્ન. વસીએ.

માફ કાળજ કોરાયું ખાણુથી, વાગ્યાં મર્મનાં સંતોનાં
વેણુ. વસીએ.

‘હું તો ભપંજપું જગદીશનો, મારાં લેઈને ઠરે છે
નેણુ. વસીએ.

આ સૌ જુઠાં તરંગ માયા તણા, સર્વે વળગી છે
માયાની વેઠ. વસીએ.

જે દિવસનું જાણુ ઘણું છે આપનું, તે દિવસથી
પ્રાસ્યું પચે નહીં અન્ન લે,
નિદ્રાના આવે રે પોટે પલંગમાં, લોખા મળી ઉતારે
જાણી જન લે. અગ્નિમાં.

ગરબી.

ચાલ સખી નથી ગમતું આ સંસારમાં, ઉદ્વેગ
રહે મન દિવસને રાત લે,
x x x x, અરે બળી ગઈ બેની મારી જાત
લે. ચાલ.

ખાણું ને પીણું તે મુજને નવ ગમે, પચે નહીં આ
બેની પ્રાસ્યું અન્ન લે,
લોહિકની રીતો તે મુજને નવ ગમે, લાગ્યાં મુજને
અંજાર સર આમન લે. ચાલ.

આ સંસારી તે સદુ રહે આનંદમાં, પણ ઉંડી વેદના
મારે અંતર થાય લે,
કાળતણાં તેડાં તે કાલે આવશે, નવ ચાલે ને
બાંધીને લેઈ જાય લે. ચાલ.

મરણું ને અવતરણું મોટી જોડ છે, આ બળતા
ઘરમાં શીદને પુરીએ વાસ લે,

અર્પ તણા મુખમાં રે શીદ કર ઘાલીએ, શીદને
ઠરીએ એજે દેહનો નાથ લે. ચાલ.

આવ્યો તો કે આ અવસર વળી આવશે, દુર્લભ
 દેહ આ માણસનો અવતાર ને,
 હાલી ચાલી જઈએ અક્ષર ધામમાં, ભોળા સખી ભવ
 તારણનો આધાર ને. ચાલ.

કચીર ભક્ત.

ૐૐૐૐૐ

પદ-ધોળ.

મળીયા પ્રેમ સ્નેહી નંદલાલ રે, અગમ બાંધી
 પ્રીતકી.
 છ રે પાંચ તત્વનું આ પતંગું, ગેળી રામ ભજનની
 ગડી રે. અગમ.
 ગગન ગુફા મધ્યે ભોંયડું, ભરીયાં માણેક મોતી ને
 મણિ રે,
 સંત સમાગમે શોધતાં રે, વસ્તુ સતગુરૂ હાટકીથી
 જડી રે. અગમ.
 છ રે અંતર ગતમાં શોધતાં, ઘટમાં અવિચળ
 ટંકસાળ પડી રે,
 છરે ઘાટ ઓઘાટના ધામમાં, ત્યાં તો અલખ
 પુરૂષની મઢી રે. અગમ.
 છ રે સુરતમાં એક નૂરત છે, ને ને ગુન્ય શિખર
 ધર ચઢી રે.

જીરે દાસ કર્મીરની વિનતિ, લાગી નામ નિરંતર
ઝડી રે. અગમ.

૫૬.

સાધુ આવોને દેશ હમારડે, ત્યાં તમે રહોને
નથિંત રે,

ચોક્કર વરસે ઝીણાં મોતીડાં. ટેક.

વણુ રે મઠે રે મૃદંગ વાગે, વણુ મુખ ગાયે ગીત,
આશા ને તૃષ્ણા મરી ગઈ રે, એવા સંત સધીર.
સાધુ આવો.

પવન પુરપની પુતળી, જેલે ગગન મોઝાર,
વણુ રે બત્તીએ દીપક બળે, રૂપ વિના નાથે એ
નાર. સાધુ આવો.

તખ્ત ત્રિવેણીના તીરમાં, ચુગવા લાગ્યો એ કીર,
એ રે હંસાને હરી લીયો, એવા સંત સધીર.
સાધુ આવો.

આકાશથી રે ઉંચેરડો, નિશ્ચળ વાકો હે નામ,
જ્ઞાન હિમાળે રે જઈ ગઈયો, પહોંચ્યા પૂરણ ધામ.
સાધુ આવો.

કોટ કયો રે કાયા તણો, ધડમાં ન રાજે એ ધીર,
ચુર રે રામાનંદનો બાળકો, બોલ્યા દાસ કર્મીર.
સાધુ આવો.

૫૬.

ચુરના દેશમાં રે. ધણીના શહેરમા રે—

બડો અચરજ દીઠો ખ્યાલ.

ધણીના દેશમાં નિત્ય નિત્ય પૂનમ—

કળુ ન હોય અમાસા,

કંઠ ભૂખ વ્યાપે નહીં ને, વણુ રે ભૂખ્યા ને વણુ
ખ્યાસા. શુદ્ધના—

ધણીના દેશમાં ઉન્મુખ કુપં બ્યાં—

ચાંકર વાકી ઝોળી,

સુરત સુહાગણુ ભરે પનીઆરી, વિણુ ગાગર વિણુ
હોરી. શુદ્ધના.

ઉચ્ચલ જુમલ જળ ખહલાને—

કંચન વરસે મેહા,

ચોરે ચોતરે ફરે એકીલા, સણુના લીજે વાકી દેહા.
શુદ્ધના.

શુદ્ધના દેશમાં વાળાં વાળે—

ગેળી હોત અવાળા,

કહેત કળીરા સુનો મેરે સાધુ, એકા ગગન કેરી
છાળા. શુદ્ધના.

પદ.

અળધૂત એંસા જ્ઞાન વિચારી,

વામે કોણુ પુરૂષ કોણુ નારી. અળધૂત. ટેક.

ગ્રાહણ કે ઘેર નહાતી મેં ધોતી,

ભોગીકે ઘેર ચેલી;

કલમા પદ પદ કે લઈ મેં તરકડી,

તો એ આપે આપ અકેલી અળધૂત.

નહીં મેં પરણેલી નહીં મેં કુંવારી,
 પુત્ર તે જણ જણ હારી,
 કાળી મુંઝીકા કોઈના છોડ્યા;
 તો એ હજુ હું બાળ કુંવારી. અબધૂત.
 સસરો હમારો બાળો ને લોળો,
 સાસુડી બાળ કુંવારી,
 પરણ્યો પ્રીતમ અમ પાલણે જીવે,
 તો મેં જીવાવનહારી. અબધૂત.
 નહીં જઈ સાસરીએ, નહીં રહું પીયરીએ,
 સ્વામીની સંગે સમાઈ,
 કહેત કબીરા સુનો મેરે સાધુ, જ્યોતમેં જ્યોત
 સમાઈ. અબધૂત

કવિ અખો ભક્ત.

૫૬—રાગ સામેરી.

હરિં ને હરિજન એક છે, જેમ પાણીમાં પાણી,
 ભત ના ષૂછીએ સાધુની, સાંભળ મુખની વાણી.
 હરિ.
 ક્યાંથી આવ્યો તું પંખીડા, તુંને પૂછું છું પ્રાણી,
 ક્યાંથી આવ્યો ને ક્યાં જયે, તેની આપો એંધાણી.
 હરિ.
 અષ્ટ કમળ દળથી ઉપન્યો, આવ્યો આનંદ ભણી,
 અમર ગુફામાં રમી રહ્યો, તેની આપું એંધાણી. હરિ.

નહીં કુરાન નહીં, નહીં રહેણી ને દરણી,
અખો એમ બોલીયા, એ વાત જવલે જાણી.

૫૬.

હંચી મેડી સેજ ઉજળી, સોડ તાણીને સુતો,
ઠાઠો રે ઠાઠો એને સો ઠહે, જાણે જન્મ્યોજ સુતો.

સોલ વરસની એની સુંદરી, ઉભી ટગમગ જુએ,
આંમુંડે ભીંજાય એનો ઠંચુવો, ઉભી ધુસકે રૂએ.

શેરી લગી એની સુંદરી, અંપે માય ને બાપ,
મશાણુ સુધી એના ખંધુઓ, પ્રાણી એકલો જાય.

સગાં રે સહોદર તારા કેા નહીં, સો વળાવી ને વળશે,
સગાં રે કહીએ વનનાં લાકડાં, કાયા ભોગાં રે બળશે.

સોનું રે પેહેરે સંતો શું થયું, પેહેયાં વિધ વિધ વાગા,
તે રે ઉતારી અજગાં મેલશે, બીજા શીવવાને લાગ્યા.

બોળી રે બોળી કાયા બાળશે, જેમ હોળીના લડકા,
x x x x x

નથી રે તરવા માટે તુમડાં, નથી ઉતારવાનો આરો.
જુએ રૂએ ભેર ચાલે નહીં, પ્રભુ પાર ઉતારો,
ભૂતનાથ ચણું અખો જાણે, પ્રભુ પાર ઉતારો.

સાગરદાસ

દાણુ લીલા.

ઘેરે ઘેરથી નીકળી ગોકુળની નાર જો,

જુથ મળી ચાલી મધુરા મોઝાર જો,

લીધી ને મદુકી મસ્તક મહી તણી.

શોભીતા રે કાંઈ સોળ સજ્યા શણુગાર ને,
 વેણી શુંથી ટીલકી કાજળ હાર ને,
 આભૂષણ ઝોઢયાં રે અંબર શોભતાં.

રયામા વામા મુદ્દર વેષ સ્વરૂપ ને,
 રતી રંભાનાં રૂઝાં છે અતિ રૂપ ને,
 લટકો ને કરતી રે નારી સહુ નીસરી.

ગોપી—“ બગીચા થઈ બહુ બોલો છો અમ સાથ ને,
 “ ભૂલી ગયા મથુરા મૂંઝી મધ રાત ને,
 ત્રજમાં ને વચ્ચીયા રે જેનો તાતલ.

“ શામળીયાણ તમે મુધાન્સની લેહર ને,

“ પ્રાણ પથ્યા પુતનાના તનહુ ઝેર ને,

‘ અળગા રો ’ અળગાની ઘાતે ઝાળખ્યા.”

કૃષ્ણ—“ હું પાપી તું પરમ પવિત્ર નાર ને,
 “ મહી વેચતાં મસ્તકમાં પડી ટાલ ને,
 પૂર્વે પુણ્યનાં ફળ આજે ઉઢે થયાં.

ગોપી—સમરથ યેને જાત કરાવ્યો નાશ ને,
 બે’ની બિચારી ઉડી ગઈ આકાશ ને,
 સાગરહાસના સ્વામી સીધા થઈ ચાલવું.

દોકડો રે રોકડો આપીશું અમે આજ ને,

પરખાવી ગણી ગાંઠે બાંધો મહારાજ ને,

સંભાળી ને ને રે છુટે નહીં છેડલો.

કૃષ્ણ—હાંસી કરતાં માટ ઢોળાશે આંહા ને,
 કોઈ પ્રકારે કોઈ નહીં માને આણુ ને,
 આહિરહી ઝાણું બોલે નહીં બિગરા.

ગોપી—એકું આહિરનું ખાઈ ઉછર્યાં તમે આપ જો,
એક જન્મમાં જો કીધાં મા જાપ જો !

કુળ અજવાળ્યું કુંવર ચૈને કહાનજી.
પીએા ઘણો નથી પડ્યો મહતનો માલ જો,
નોય છબીલા છાકરડાંના ખ્યાલ જો,
કપરા રાજમાં કા'ન અનીતિ ન કીજીએ.

માગી પી મહી ટાઢાં કીધાં તન જો,
આહાણીઓનાં લીળી ખાધાં અત્ર જો,
ળીળાં ને મે'ણાં મીઠ્યા નવ મારીએ.

ગિરધર સાહેા રાધાજીનો ઘાટ જો,
માથેથી ઉતરાવ્યાં મહીનાં માટ જો,
પીધાં ને પાયાં મહંટને પ્રેમથી.

હુટ્યાં હુટ્યાં ઢોળ્યાં ગોરસ ગર્વ જો,
વાળ્યો આઠો આંક કયો અનર્થજો,
ગોપી જન કર જોડીને બહુ કરગરે.

લાવી પ્રીત ને રાજ ધયા શ્રીરંગ જો,
રાધા માધવનો બધાણો ત્યાં મંગ જો,
લાગી રાડ ને વાધી વંગની રેલડી.

રાધા રસિયાની લીલા જે કોઈ ગાય જો,
જન્મો જન્મનાં પ્રાશ્વિત પ્રલે યાય જો,
સાગરદાસના સ્વામી મહા જશ સાંપડે,

ચાર ચતુગ ચોપાયું જે માર જે,
ગરવી રાગે વર્ણવી દાણુ લીલાયજે,
ધીસ્તાળી ચણું રે પદ પુરાં યયાં.

મીરાંબાઈ.^૧

પદ.

હરિ મેલી બીજને નવ લજવું, પ્રભુ મેલી બીજને
નવ લજવું,
ગજ તણ ખર ચઢી નવ ફરવું, કે છવાયેં રૂઠું
મરવું.
કે ઠરવાનું ઠામ તમે માફ, બીજું સહુ માયાનું લાફ.
કે ઠરવાનું
જે શીરધર બીજે ધાફ, તે છવને ખડગે હું માફ.
હું છતી બાણ પ્રભુ કેમ હાફ. કે ઠરવાનું
જેમ ગજ ભય બજારે ખુરી, શ્યામ મરે બહુ લમી
લમી,
એ હરવી ને કશું લાન નથી. કે ઠરવાનું.
હારે હારે જુદે નવ ચઢીએ, કે રણધરી પાછા નવ
ફરીએ,

૧ વપાસ કરતાં મેવાડ બણી આ નામની એક બીજ
પણ મીરાંબાઈ કવિ તમ ગમ છે, જેને ત્યાના લોક ન્હાની
મીરાંબાઈ કહે છે. જેની વડુ સ્ત્રીકવ સવે પત્રી આપના
વિચાર છે.

જો વળીજો તો કઠકા થઈ પડીજો. કે ઠરવાનું.
 તારી સાથે રંગ લાગ્યો ભારી, મુહું સુખ માને જો
 સંસારી,
 સામે દિલે રાત્રું હું ગિરધારી. કે ઠરવાનું.
 તલજે છે મનવૃત્તિ મારી, તારી સાથે રમવા ગિરધારી,
 છબીપર મીરાં બાય વારી. કે ઠરવાનું.

પદ.

શારે ગુનામાં છુટી, કાનુડે મુજને શારે ગુનામાં છુટી,
 વાંકો અંખોઠો વણુટી. કાનુડે.
 હાથે બાબુ બંધ બેરખા બિરાલો બહાલા,
 વચલી ધુધરીજો મારી તૂટી. કાનુડે.
 માત સહીયરો અમે પાણીલા ગમ્'તી બહાલા,
 માથે બેઠું ને માણ પુત્રી. કાનુડે.
 કેરા કીનખાખનુ કાપડું શીવડાવ્યું બહાલા,
 ચે'ગતા તો કસ મારી તૂટી. કાનુડે.
 બાધ મીરાં કહે પ્રભુ ગિન્ધર નાગર બહાલા,
 ચણું દમળ ચિત્ત ચોટી. કાનુડે.

પદ.

નાખી છે પ્રેમની દારી કે, બહાલીડે અને નાખી છે
 પ્રેમની દારી.
 જોનાની જોખી બહાલા ક્યાનો રવેયો,
 મહીડાં વલોવે રાધા જોડી. બહાલીડે.

હે વૃંદા તે વનમાં બહાલા, મહીડાં વલોવે,
વચમાં કાનુડો નાખે છે ફેરી રે. બહાલીડે.

જળ જમના તીરે, જળ સરવા ગયાં તાં,
વચલી ગાગર કોણે ઢાળી રે. બહાલીડે.

વૃંદા તે વનમાં બહાલો, ગોધેન ચરાવે,
ખંસી બળવે ઘેરી ઘેરી રે. બહાલીડે.

હે વૃંદા તે વનમાં બહાલે, રાસ રચે તો,
હે કાન કાળો ને રાધા ગોરી રે. બહાલીડે.

આણી તીરે ગંગા ને પેલી વીરે જમના બહાલા,
વચમાં સ્નાન કરે કા'ન ગોપી રે. બહાલીડે.

બાઈ મીરાં કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર,
જન્મ જન્મની રે હું તોરી રે. બહાલીડે.

૫૬.

ના જાણ્યા જગદીશ. ધંધામાં તે' ના જાણ્યા જગદીશ.
હેત કરી હરિ દ્વારે ન ગયો, ચર્ણુ' નમાવ્યું ન રીય.
ધંધામાં.

એકાદશી કરતાં રે કોપી, લાંઘણુ જે'જે દશ વીશ.
ધંધામાં.

મુદગત્તનો માર પડે જમ દ્વારે, પાડે ચીસાચીસ.
ધંધામાં.

મીરાંજાઈ કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, રાખ જ્ઞાન
વસા વિશ. ધંધામાં.

શ્રીદાસજી.

વિરહ બાર માસી ને ઝડતુ વર્ણન.^૧

ઝડતુ ૧ લી (૧૨૨)

ગમ મહાગ.

પિયુલ તમે શરદ ઝડતુ રે સીધાગ્યા,
હાંરે મારા અંગમાં મેહ વન વાગ્યાં
એ વન કણ કણ કુપલીઓ મૂકે,
હાંરે માફ તેમ તેમ તનડું સૂકે.
હો સ્વામી, પિયુ પિયુ કરી રે પુકાર,
બહાલા હું તો પિયુ પિયુ કરી રે પુકાર.
પિયુલ વિના દોહિલા દિન શુભાર,
હું તો કુખડાં માંહે મન માફ,
હું તો નિશાસા અંગમાં ઉતાર. હો સ્વામી.
બહાલા મારા બાહરવે નદી નાળાં બરીયાં,
પિયુલ નિર્મળ જળ, રે ઉછળીયાં,
બહાલા મારા મિત્ર કુંગર ખજલજીયા,
પિયુલ તમે એણે મમે હજીએ ન મળીયા.
હો સ્વામી.

૧. જીજ કેટલાક કવિઓએ હાલમાં માસ ગણ્યા છે પણ તેમાં આ કવિ પડે ઝડતુ વર્ણન આપ્યું નથી—કવિએ બાર માસના વર્ણનમાં ઝડતુ વર્ણન એવું તો એવ પ્રાચીન કવિ હ. કે ગણ્યા વાચનારને વધારે નસિક લાગે છે.

(૨૪૨) વિગ્ધ જાગ માસી ને ઋતુ વર્ણન.

જહાલાજી તમે ચાલતાં તે ચાર દિન કહ્યા તા,
હાંરે અમેં એંણી આશાએ જોઈને રહ્યાં તાં.
જહાલા રે, અમે વચન તમારે રે રહ્યાં,
હવે તે અવધ ઉપર દિનડા ગયા. હો સ્વામી.
હો જહાલા મારા દિનડા આશોના રે આજ્યા,
વન વેલડીઓએ રંગ મુહાવ્યા;
હાંરે ઘેર મેઘલીઓ વરસે રે સીધાવ્યા,
પિયુજી તમેં એણેં સમે જજ કાં નાજ્યા. હો સ્વામી.
જહાલા મારા એક વાર જૂઓ વનડો આવી,
હાં રે ચાંદલીએ જ્યોત ચઢાવી,
વેલડીએ વન વનરૂપતિ મુહાવી,
એણેં સમેં વિરહિણી ને કાં વિલસાત્રી. હો સ્વામી.

ઋતુ ૨ જી (હિમન્ત)

હો જહાલા હિમાળેથી હિમ ઋતુ હાલી,
એ તો વેરણ આવી રે વિગહિણીય આલી;
જજડી વીટી રે લીધી વચ્ચે ઘાલી,
પિયુજી તમેં હજી કાં બેઠા આપ આલી. હો સ્વામી.
રે વિરહે તમે વિરહિણી કાં ન સંભારો,
નંદ ફંવર નેહડો છે જો તમારો;
જહાલા મારા દોષ ઘણો રે અમારો,
પિયુજી તમેં એંણી વિધે અમને કાં મારો.
હો સ્વામી.

જાણા મારા કાતુંકીયો અંગમાં કાપે,
નાહુલીયા તારો નેહડો જાણા મૂને તાપે.^૧
જાણા મુને ગુણ અંગ ઇત્રિ રે મંતાપે ?
પિયુષ વિના દુઃખમાં તે મહુ મુને આપે.
હો સ્વામી.

જાણા મારા ટાંઢલી તે મહુને વાય,
જાણા અમ વિરહિણીને અગ્નિ ન માય;
ઉપર ટાંઢો વાવડીયો ધમણ ધમાય,
એણી રૂતે મૂને સૂતડાં શુભ જગાય. હો સ્વામી
જાણા મહિનો માગશરીયો મહમાતો,
તે તો અમને મારશે રે જોને જાતો;
તારા મેહની રે રહેશે હું વાતો,
અમ ઉપર એમ કાં નાખી નિધાતો. હો સ્વામી.
રે જાણા મારા શીયાળો મુખલીઓં માને,
પિયુષતા મુખડામાં સારી રાત ભજે.
જાણાજીને વિલચેરે વડ x x
અમને તો મહિર મશાણુ ચે લાગે. હો સ્વામી.

મહુ કે છ. (મિશિર.)

જાણા જાતડી આવી રે શીતલડી જૂખી,
વેલડીજો વનમાં વાયે મહુ મૂડી;
વિશેષે જાણે રે હારીયો મૂડી ?
પિયુષ તમે કલ કાં વધા મૂને મૂડી. હો સ્વામી.

(૨૪૪) વિન્દા ગાર માસી ને ઋતુ વર્ણન

નાહુલીયાં નિશાસે ધમણુ ધમાય,
હારે મારા અંગડામાં અગ્નિ ન માયઃ
બહાલા તારી જાપલીઓ^૧ કેમ ન જપાય,
પિયુષ તારો એવડો રચો કોપ કહેવાય હો સ્વામી.
બહાલા મારા પોસ મહિનો રે આળ્યો,
હારે અમ દુઃખણીને દુઃખ પુરાં લાળ્યો;
વેરીડો અમ ઉપર આવીને જપાળ્યો,
મારો ચીરી અંગ મીઠે ભરાળ્યો. હો સ્વામી.
હો બહાલા ટાઢી અગનનોં વાવલીયો વાય,
નીલાટલી સૂંકીને ભાંખરીઓ થાય;
પાંન ફૂલ ફળ સર્વે જરી જાય,
બહાલા અમેં એ ઋતુ કયમે ના ખમાય હો સ્વામી.
બહાલા મારા આળ્યો રે મહિનો માહ.
જંગલીઓ^૨ બાળે રે વનસ્પતિ ઘાંધ;
ઘાંધનાં ઘાંધ્યાં ફળપ્રીયાં^૩ કેવાં કરમાય,
સ્વામી વિના સુંદરીઓ એમ શોભાય. હો સ્વામી.
હો બહાલા મંદિરીઓ આવીને આરોગો,
હાં રે એમ વિરહિણીના ટાળો રે વિન્નગો;
હાં રે સુંદર સેજડીનોં આવી લીયો ભોગ,
એતાં સકળ તમારો સંજોગ. હો સ્વામી.

ઋતુ ૪ થી (વસન્ત.)

હો બહાલા મારા આવી રે ઋતહી વસન્ત,
અંદ્ર મુખ અમૃત રસ રે ઝરન્ત;
બહાલા વન મોરો^૧ રે કુંપત્રીઓ ચરન્ત,
એણે સમે ના આવો તો આવે મારો અન્ત.
હો સ્વામી.

એણે સમે અળીલ શુભાલ ઉછાળીએ,
ચુવા અંદન કેસર ઠચોળે ભરીયે;
નાહો^૨ નારી રમે રે કાગણીયાં મળીયે,
એણે સમે અમે તો ઘણું કહળીયે. હો સ્વામી.

બહાલા વન કાગણીયો રે ઉછાળે,
પંખીડાં ઠરે રે કલોલ યેઠાં માળે;
હાં રે અમ વિરહિણીનાં ચિત્તડાં ચાલે.

આંગણીઓ ઉભલી^૩ પંથડો નિહાળે. હો સ્વામી.
બહાલા વનડો કોલું ઠાંમિની પાંખી ઠરાંર ?

પથુ પંખી હરખે પાઠે રે પુકાર;
બહાલા મેહ ભાંજે રે વિરહિણીનો આ વાર,
એણે સમે ના આવો કેમ પ્રાણાધાર. હો સ્વામી.

બહાલા મારા અંતરીએ એણે માસ,
પિયુજથું કરતાં વિનોદ ઘણું હાસ;
વન માંહે વિવિધ પેરે રે વિલાસ,
તે અમે અહોનિશ નાંખું છું નિશ્વાસ. હો સ્વામી.

૧ મોરનું બહુ વચન. ૨ સ્વામી, પતિ. ૩ કબી રહેલીનું કુંકુંરપ
[૪] કોઈ માણસ હજુ આ રૂપ વાપરે છે.

(૨૪૬) • વિરહ ગાર માસી ને ઋતુ વર્ણન.

બહાલા મુ'ને એ દિન કેમ કરી જાય,
પિયુષ વિના ક્ષણ વરસાં સો થાય;
બહાલા મુ'ને વિલપતાં રેણી વિહાય,
પિયુષ વિના એ દુઃખ કેને ના કે'વાય. હો સ્વામી.

ઋતુ ૫ મી. (ગીઝમ).

બહાલા મારા આવી રે ઋતુડી શ્રીપમ ^૧
અમૃત રસ લાવી રે ફૂલ ઉત્તમ;
વન ફળ પાકીને થયાં રે નરમ,
બહાલા તમે એણે સમે ના આવો કેમ. હો સ્વામી.
બહાલા મારા તટ જમના જુદાવન,
હાં રેં ટાઢી છાંહિલી તળે કદમ;
પિયુષ આંહાં હેતા રે પાવડીએ કદમ, ^૨
તે મેં વિલસૂં બહાલા નેં વદન. હો સ્વામી.
વૈશાખ ફૂલ્યો રે વેલડીએ મેહકાર,
ભમરા મદમાં કરેં રે શુંભર;
પંખીડાં (કરે) અનેક કળા રે અપાર,
બહાલા વિના વિલસ્યા તણી આ વાર. હો સ્વામી.
હો બહાલા ખત પેરે આંખલીયો નિર્મળ ?
પિયુષ ઠારણ વાસ્યાં ^૩ રે જળ શીતળ;
વદન દેખાડો રે બહાલેયા સુકોમળ,
પિયુષ અમે પંથડો નિહાળું પણ પણ. હો સ્વામી.

૧ શ્રીમ. ૨ પગલા ૩ ગમ્યાના અર્થમાં.

હો બહાલા વનમાં મેવો રે મહિનો જેઠ સાર,
એણે સમે આવો રે નંદના કુમાર;
પિયુષ તમે સદા સુખના દાતાર,
નજ વધુ વિલસતાં પાડે રે પુકાર. હો સ્વામી.
સખીઓ તારા સુખડાં સંભારી રૂએ,
હવે અમ વિલેગણીઓને કેંણ જુએ;
પિયુષ વિના આંસૂડાં તે કેણ આવી લૂએ,
બહાલા પછે આવશે શું અમ મૂએ. ! હો સ્વામી.

ઋતુ ૬ ક્રી. (વર્ષા). ✓

પાવસીઓ ૧ આંચો રે વર્ષા ઋતુ માંદા,
લોચલડી ઢાકી રે વાદળીએ છાંદા;
અંબર ગાળે રે વીજલડી વા વાય,
પિયુષ વિના મારે રે અમને ધાય. હો સ્વામી.
એણે સમે લેળાં સહુ ઘર ખારી,
અધક્ષણ અળગા ન થાય નર નારી;
પરદેશ હોય તે પણ આવે રે મંભારી,
પિયુષ એવી કંઈ અપ્રાપ્ત અમારી. હો સ્વામી.
મેઘલીઓ આવી રે અપાડ ધડૂકે; ✓
સેગડીઓ સાંમ સાંમી રે ઢલૂકે.
મારલીઓ કોચલડી રે ટહુકે,
એણે સમે કંઈ કામિનીઓને કેમ મૂકે? હો સ્વામી.

(૨૪૮) વિરહ બાર માસી ને ઋતુ વર્ણન.

બહાલા મારા લોમડત્રી રે નીલાંની,
મેઘલીઓ વળી વળી સીંચે પાણી;
વીજલડી ચમકે રે અભિમાત્રી,
રે પિયુભ (તમે) એણેં સમેં વેદના ન બાણી.
હો સ્વામી.

રે બહાલા મારા શ્રાવણીઓ ચલસત્રીયો,
આલલીયો આવીનેં લોંચ રલસલીયો;
ચોંહાંદિશ ચમકે ગરજે ગલીયો,
પિયુભ તમેં હજી કાં અમનેં ના મળીયો? હો સ્વામી.
પિયુભ તમેં પેહેલી કાં પ્રીતડી દેખાડી,
પ્રેમનું મંદરીયું કાં દીધું રે ઉઘાડી;
પિયુભ તમેં અનેક રંગે રમાડી,
હવે તો લેઈ આસમાન લોંચ પછાડી. હો સ્વામી.

વિરહ બારમાસીનો કળશ.

બહાલા મારા ખટ ઋતુના બારે માસ.
હાં રે તેના અહોનિશ ત્રણસોને સાઠ;
બહાલા તારી રોઈ રોઈ જોઈ મે વાટ,
અમ ઉપર એવડો કોપ કીધો ચા માટ. હો સ્વામી.
હો બહાલા મારા હુતી રે મોટી તારી આશ,
જણ્યું અમને મૂંઠશ્યે નહીં નિરાશ;
તે તો તમે મોકલ્યો તમારો ખવાસ,
આવી વિછોળો સંન્યાસી એં માસ ? હો સ્વામી.

૧ છીલા રંગની. ૨ દિવસને ગત.

રે બહાલા ભલું થયું રે બ્રાંતડી ભાગી,
 અરે તારે સંદેશડે હું જાગી;
 હાં રે એંણું વચને રૂદે આગ લાગી,
 હવે મેં જાણ્યું ચોક્કસ મને ત્યાગી. હો સ્વામી,
 ઉદ્ધવ તું બલી રે વધાંમણી લાવ્યો,
અમારે કારણ સૂલીને સંન્યાસ લેઈ આવ્યો;
 રે ઉદ્ધવ તને અંકુર પર ઇંચું રે ચઢાવ્યો,
 ઉદ્ધવ તેં દુઃખહાં ધણું જ દેખાડ્યો.^૧ હો સ્વામી-
 રે ઉદ્ધવડા એ તું એટલું જાણે નિરધાર,
 રે ઉદ્ધવ તુને નથી રે ળીક કરતાર;
 એંણી રીતે પાંમીશ નહીં તું પાર,
 તું પણ તારા ધણીશ વિછોડીશ આ વાર.
 હો સ્વામી.

રે ઉદ્ધવ રાખ તું કને તારું ઠહાપણ,
 પિયુછ નહીં નહીં મૂંકું અમે એવું પણ;
 તાં તને નહીં દીયે વળી વળી તાપણ,
 સખીઓ હવે સમજ્યાં સંદેશડા આપણ. હો સ્વામી.

૧ અસપ્ત દસ્ત લિખિત પ્રત મીંગળાર્ધના પીપર મેવાડના
 મેડતા ગામમા લખાયેલી હોવાથી ચમ્દની જાતિમા કે
 પડે છે. મેવાડમાં હિંદી બાપાની પેઠે નગ્ને નારી એમ બેજ
 જાતિ છે. નાન્યેનગ. (નપુ યક લિંગ) જાતિ ત્યા છે જ નહિ.
 એ તો આપણા પ્રાતમા જ આવીને બસાઈ છે ! !

(૨૫૦) વિરહ બાર મારી ને ઋતુ વર્ણન.

રે ઉદ્ધવ તારા ડહાપણે ઘણું રે અંતાપી,
રે મૂખ તને જો મત કોણે રે આપી;
અમે તૂને જાણ્યો નહીં એવો પાપી,
સિં તો નાંખ્યાં અમારાં અંગડાં કાપી. હો સ્વામી.

સખીઓ હવે દુઃખડાં તે કે ઉપર કીજે,
આપણો નંદ કુંવર હોય તે તો રીઝે;
આપણી વાતે જાદાનો રાય નહીં બીજે,
સખી હવે ઉધોને સંદેશો શો દીજે. હો સ્વામી.

સખીઓ હવે આપોપૂ સદુ કોઈ જાલો,
કા'નજી હોય તો દોડીને જીએ ચાલો;
જો જાદોરાય નહીં રે ગોપીઓનો બહાલો,
સખીઓ હવે ઉધોને ગુંજડી^૧ કાં ચાલો. હો સ્વામી.

રે ઉદ્ધવડા હમારો ધણી છે અમ પાસ,
તારી મત લેઈ જા તું તારી સાથ;
અધક્ષણ જાળગો ન થાય અમથી નાથ,
ત્રેહમાંહે વિલસૂં બહાલૈયા સંગાથ. હો સ્વામી.

રે ઉદ્ધવડા ત્રેહમાંહે નંદનો કુંવર,
એની અમ કને ખરી રે ખખર;
ત્રેહમાંહે જોવો લાધે તતપર,
તે ઉદ્ધવ અમે જૂલું કેમ અવસર. હો સ્વામી.

ઉદ્ધવડા અમારો ધણી અમે માગ્યો મળીયો,
તમે આવતાં તે સંશે સર્વે ટળીયો;

ઉદ્ધવ તારી વાતે' ના અમ ચિત્તાં ચલીયો,
 ત્રેહ વધારી ઉદ્ધવ વીછાહ લીયો. હો સ્વામી.
 સખીઓ હવે દહાડા સહુ એ સંભારો,
 રખે કોઇ બહાલાણને' દોષ દેવાડો;
 એ ત્રેહમાંહેના માંહેજ મારો,
 સખીઓ એ તો નહીં ઘર વાસ ઉધારો. હો સ્વામી.
 સખીઓ! તમે' મૂકો રે ણીણ મહુ વાત,
 આપણ ઉપર નિસંશે પાડી રે નિધાત;
 હુઃખે' કેમ મૂકીએ ગોપીનો નાથ,
 હવે આપોપૂ રાખો જે'મ રહે અખ્યાત. હો સ્વામી.
સખીઓ હવે વિષુ ઘા નાખો આપ મારી,
બહાલાણના ત્રહની વાત સંભારી;
વિશેષે વળી રાખો ઘર લોકાચારી,
હવે એવી કઠણ કસોટી ખમે' નારી. હો સ્વામી.
સખીઓ હવે ત્રેહની ભારી રે ઉપાડો,
એ અંગ માયાની માયામાં પછાડો;
એ ત્રહ ણીણ દેને માં દેખાડો,
સખીઓ વિના રખે કેને વાત ઉધાડો. હો સ્વામી.
 સખીઓ મારો છવ છવણ માંહે' લખીયો,
 અમે' માયા ગ્રહી તોયે પણ ના ટળીયો;
 એ બહાલો અમ વિના કો'ણે' ના જાય કળીયો,
 હો સ્વામી પિયુ પિયુ કરી રે પુકાર.

(પ્રકરણ ૭ ચોપાઈ ૫૩)

(ખટ ઋતુ બાર માસી તમામ ચોપાઈ જુમદે ૨૨૯)

સુંદરનાઇ.^૧

૫૬.

પ્રેમીપુરમાં પ્રેમી જન વસે રે, કાંઈ ગુજર કેરી નાર,
વીખયાં મોલી ચોધી કાઢીયાં રે, તે પ્રજા

પ્રહ્લની જાત.

પ્રેમ સળાધી પ્રેમી પગી મળ્યો રે, તેણે પગલું
કાઢ્યું સાર,

મૂળ ધર આપ ધણી જોળખ્યા ત્યારે, મારો પ્રાણ-
જીવન ભરતાર.

ગુજરી ધણા ઠવસ છાંનાં રહ્યાં રે, હવે પ્રકટીયાં
છે આપ,

ગુજરી છેલ છળીલી રંગ રંગીલી, અનુભાવ
અંગ ન માય.

છેલ છ'છેડી જગાડીયાં રે, મારો, બહાલોજ ચતુર-
સુભણુ.

સુંદર મળીની એ વિનવી રે, તમે સુધુને શ્રી
મહારાજ,

બહાલોયા તમને તમારૂં સુખનાં રે, કાંઈ સરીયાં સર્વે
કાજ.

૧ અંતરંધ્યાનની ગમતના ૨૪, મા ને ૪૪ મા ટાપમા
ઈંદ્રાવતીએ આ સુંદરનાઇનું નામ આપ્યાથી જાણાય છે.
૨ આ જાને એક ખીજની સખીઓ હશે.

વદતી. ૧

છંદની ચાલ

શ્રી મહાદેવ સદાશિવ શંકર, ત્રિનયન દેવ મુદાર,
 ગિરિપતિ ગિરિજા વલ્લભ શંકર, લજ રે વારં વારં.
 નીલકંઠ તનુ ભૂતી વિમૂતી, ભુજંગ કૃષ્ણ મણિ હાર,
 જટા ભૂદ ગંગાધર શંકર, લજ રે વારં વારં.
 નંદી વાહન ગજ ચર્મ શીંગી, સોહૈ ઇશ મહેશ,
 વામદેવ વરદાયક શંકર, લજ રે વારં વારં.
 રીપુ નીકંઠન ભવ દુઃખ ભંજન, સેવક જન પ્રતિપાલ,
 આવાગમન નિવારણ શંકર, લજ રે વારં વારં.
 ચૌદ લોક પ્રભુ કર્તા હરતા, પ્રતિપાલક વિશ્રામ,
 સદાશિવ મન વાંચિત શંકર, લજ રે વારં વારં.
 હર હર દુરિત નિવારણ શંકર, સેવક જન પ્રતિપાલ.
 શિવ મહાદેવ સદાશિવ શંકર, લજ રે વારં વારં.
 કર ડમરૂં ક્રીમ ક્રીમ નાદે, નાચે દેવ મુદાર,
 આનંદ પરમાનંદ શિવ શંકર, લજ રે વારં વારં.
 શામ ગાન પ્રહ્લ રૂપિ ગાય, નારદ વેણુ વાય,
 સુરપતિ ત્યાં નાચે હ્રિ શંકર. લજ રે વારં વારં.
 તાંડવ નૃત્ય ત્યાં થેઇ થેઇ નાચે, વદતી ગાય છે ગીત,
 એ પરિબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ શંકર, લજ રે વારં વારં.

૧ વદતીના તખતુલથી કે, ખગ નામથી કેાઇ પ્રાધ્યે 'આ કવિતા ગ્ની જણાય છે

અન્ધની કુમારે વસે અબાયક,^૨ તાપ્પી તટ નિવાસી,
સદાશિવ પરિપૂરણ શંકર, લજ રે વારં વારં.

રાણી સુરદા.

પદ. (તંબુરાનું)

જાગે જાગેને મારા બેલીકા, આંખે કલિયુગ
પોરે રે,
જાગ્યા સોઈ નર જગ છૂટ્યા, હંમે અક્ષલ શુભાવી
રે છ.

ભણે રાણી સુરદા, સાંભળ ને કુરંગા રે છ,
દેત્યોનાં દળ જ્યારે આવશે ત્યારે, સાહેબ તને
મારશે રે છ.

રધુ રે કુળમાં પ્રભુજી અવતર્યા, દેશે ઠંકા લીધા રે છ,
રાવણના તો ભુજ ઠાપીયા, ગઢ લંકા છૂટી લીધા
રે છ.

ભણે રાણી સુરદા, સાંભળને કુરંગા રે છ,
દેત્યોનાં દળ જ્યારે આવશે ત્યારે, સાચા સાહેબ
તને મારશે રે છ.

^૨ સુગત છૂટ્યા તરફના અનાવિલ ને મોતાલા આઠાણ
પોતાને અયાચક માને છે. તે ચાંતની આ કોઈ બાઈ હશે.
એમ લાગે છે. તેમની બીજી કવિતા અશુદ્ધ લખાયેલી હોવાથી
લીધી નથી.

નવ રે અવતાર પ્રભુ તમે લીધા, હથમેા કુરંગાને
વારે રે છ.

જાણે રાણી મુરદા સાંભળને કુરંગા રે છ,
શ્રીકૃષ્ણ લીધાં શ્રી રામજનં, ચાલેા પ્રભુ સામા
જઈએ રે છ.

પગ રે ઘાઈને પાવન થઈએ, કિલની દુઘાઓ
જોઈએ રે છ^૧.

મોતિરામ.

શૃંગાર.

ગરબી ૧ લી.

(કદી કાઢી વરે રે, કાઢ માડશેા મા સંસાર એ રાગે
ન બાલ લગ્ન. બત્રીસી.)

સહીયર સાંભળેા રે, કહું એક અંતર કેરી વાત,
મેં જાણ્યું નહીં રે, હશે એ ગોવાળીઆની જાત.
મૂંઝી મુજને ગયા રે, મથુરા મામાજની પાસ,
સંભારે સૌ કામિની રે, નવ તે જાણે મનમાં ત્રાસ.

૧ કવિતામા બહુ દમ જણાતો નથી, તેમ છતાં એક
સ્ત્રી અને તે પશુ રાણી નામથી જોળખાતી સ્ત્રી, એટલે સ્ત્રી
કવિની કવિતા જાણીને પ્રમિદ્ધ કરી છે.

સહજે માનમાં રે, મૂઢી મોહ માળનો પાશ,
 ત્યારે નમસ્ત્યા અમે રે, એ છે અળખાનો આધાર.
 તન મન સુખીયા રે, આવી શણે નેા વગ્નનાર,
 વિસારી પ્રમદા રે આલ્યો ગોવિંદ ગુણુ આધાર.
 હરિ હયા થકી રે, ધડી એક વિસાર્યા નવ જાય,
 થેલી ધરમા ફટ રે, ધધો ધા માગી નવ ધાય.
 ધીરજ રહેતી નથી રે, ધર ધર ધ્રુજે મધળી કાય,
 સાસુ નણુદી તણાં રે, મે'ણાં મુજથી નવ સે'વાય.
 વહુવાઈ અમે ધયા રે, વાળી વચનાં કયમ કે'વાય,
 શબ્દ નવ સાલજે રે, તો અંતરજામી કયમ લહેવાય.
 દયા જાણે નહીં રે, તો શણે આવે શું થાય,
 મોતિરામ રંકની રે, વિનતી સાંભળજો મહારાજ,
 વાર કરશે નહીં રે, કહું છું કરજોડીને આવજ.

ગરબી ર છ.

સહીયર સાચું કહું રે, વિનતી વિકૃલનો વિસ્તાર,
 તણને કેમ જશે રે, એ છે દીનોનાથ દયાળ.
 દુઃખ સૌ ટાળશે રે, પળમાં દર્શન દેશે સાર,
 અકળ એની ગતી રે, કહીયે શું કે'તાં નાવે પાર.
 લગ્નલુ લહેતાં નથી રે, એની માયાનાં નિરધોર,
 જળહળ જ્યોતથી રે, પ્રકટ કરીયા છે કર્તાર.
 દૈત્ય દાનવ મળી રે, સુખ્યો સંસારનો અધિકાર,
 જાહેર જગમાં થઈ રે, લીધો જાવ સાગરનો ભાર.

હરિ હેતે કરી રે, પૂરે ક્રમં ધર્મની સાખ્ય,
 બૂધર ભવ રૂપ છે રે, તેનું ધ્યાન રૂઢેમા ગખ્ય.
 પૂરણ પૂરી રહ્યા રે, સૌમાં જો છે તે સાક્ષ,
 હૈયે એવું નહીં રે, મૂકા મથુરા ગયા મહારાજ.
 હૈયું નવ હારીયે રે, હિંમત સાર ન કરીએ વાજ,
 પૂરણ પ્રહ્લ પિંડમા રે, જોને અખંડ અતલો રાજ.
 સહીયર સાચું જીઓ રે, જાણે આવે છે ગિરધાર,
 પ્રકટ ઉદ્ધવ થયા રે, આવી દર્શન દીધાં માર.
 હમો તો તમો તણાં રે, હવે નવકરીએ અમોપર આળ,
 મોતિરામ વિનવે રે, જાણી ગોવિંદના શુણ્ણ ગાય

ગરબી ૩ છ.

નમે બહુ નારીઓ રે, પ્રીતે ઓધવજીને પાય,
 તમો આળ્યા લહે રે, હમારે હૈયે હર્ષ ન માય.
 હરિનું રૂપ છે રે, નિર્જો કાયા નિર્મળ થાય,
 અરજ એક અમો તણી રે, ઓધવજી તમને કહી
 નવ જાય.
 મુખે નવ સાંભરે રે, તે માટે પત્ર લખું તમ સાથ,
 કાગળ છે હેતનો રે, તમો જઈ આપો હરિને હાથ.
 હવે અંતરતણી રે, કહું એક વિનવી મુખ જખાન,
 અમો આશા બર્યાં રે, બહુ આવી કચ્છે પાન
 વાયદો વટી ગયો રે, કહીએ શું ગઈ તમ આન,
 ઘણું ગોવિંદને રે, ટકોરૂં તોએ ન આવે વાન.

કંમતણા કાદવમાં સુતી, શરીર તણું સુખ નાય રે.
 મોહ તૃષ્ણા મમતામા વીંટી, કેમ ઘટ પાણી ભરાય
 રે. હું આવી
 વિપ્ર હરદેવ પ્રભુને મળવા. લક્ષિત લજ્જા નિત્ય
 કરવા રે,
 જન્મ મરણની આરત ટાળે, લવસાગરને તગવા રે.
 હું આવી.

મોહ તૃષ્ણા મમતાએ વિંટયો, ઉન્મત્ત આપ
 વખાણે રે,
 ધન દારા સુત સંપત્તિ દેખી. મુર્ખ કાંઈ નવ
 જાણે રે. માણસ.
 જે જેમ આળ્યો તે તેમ જાણે, ત્યાં આરત શી
 કરીએ રે,
 ગોરીપતિ ગોપીવર ચણે, પ્રિત કરી ચિત્ત ધરીયે
 રે. માણસ.
 દુર્જન દુષ્ટ બોલી ના જાણે, શિવ નારાયણ નામ રે,
 હરદેવ કહે હરિ હરને સેવા, અવસર આવે કામ
 રે. માણસ.

પદ.

હું આવી મારા પિયુની સાથે, ભવસાગરમાં
 તરવારે,
 ત્રિવીધિ ચેરના તાપ શમાવા, હરિ હર ઘટ જળ
 ભરવા રે. હું આવી.
 બાળપણમાં બાળક છુદ્ધિ માટે, તરવાની ગતી
 મતી બૂલી રે,
 તરણપણે વિષય રસ બીની, લોભ તૃષ્ણામાં ડુલી રે.
 હું આવી.
 નીળુર નાવલીઓ કાંઈ નવ જાણે, કદિ રસમાં
 મોહ્યો રે,
 ફેકટ મારું તારું કરતાં, એણે જ-મારો ખોયો રે.
 હું આવી.

કંમલણા કાદવમા સુતી, શરીર તણું સુખ જાય રે.
 મોહ તૃષ્ણા મમતામા વીંટી, કેમ ઘટ પાણી ભરાય
 રે. હું આવી
 વિપ્ર હરદેવ પ્રભુને મળવા. લલિત લજ્જન નિત્ય
 કરવા રે,
 જન્મ મરણની આરત ટાળે, ભવસાગરને તાવવા રે.
 હું આવી.

સાખી.

સાગર તીર્થ સોહામણુ, ગોઠણું જેનું નામ,
 સકળ તીર્થમાં શિરોમણિ, જે ગિરિભવરત્નું ધામ

નરભેરામ.

૫૬.

આવો નહીં મળે તને આવો નહીં મળે,
 લે લેની લાભ તને આવો નહીં મળે. ટેક.
 મોતીકાંના કણ લઈ ઘંટીએ દળે,
 ખાવળીયો વાવીને કયાથી આખો ફળે. લે લેની.
 માયાનો ખાંધ્યો પ્રાણી, ગવે ગળે,
 ભક્તિ મૂકીને તું તો, બૂતોમાં ભમે લે લેની.
 અપો મોગરો લેઈ તું તો, તેલમાં તળે,
 આવો ફડો મનખો તને, ફેર નહીં મળે. લે લેની.

ચતુર હોય તો સમજી લેજે, મૂરખ માન ખરે,
 નરગ્નેરામનો સ્વામી સાચો, બૂઠો નહીં પડે.
 લે લેની.

કવિ જેમલ જાહેરો.

૫૬.

ચંદ્ર હોગે ચંદ્ર આયમે રે, પુલે તે કરમાય,
 ચણ્યાં મંદિર તૂટી પડે રે, જન્મ્યા સો મરી જાય;
 માં કર માણનું શુભાન, કાચી કાચાનું અભિમાન.
 —ટેક.

ધનવંતી માં કર ગારવો ^૧ રે, પુત્રવંતી માં કર
 અહંકાર,
 ધન ભોખન ને ઠકરાઈ તેને, જાતાં ન લાગે વાર.
 માં કર.

ઘેરે ઘોઠા ઘેર હાથીઠા રે, બિપર સોનેરી પલાણુ,
 અઠણહારો આલી અથો જેમ, પીંપલ હાથ્યાં પાન.
 માં કર.

તાંળા પિત્તલની કોઠી કરાવું ને, લોહિ જડાવું કમાડે,
 દશ દશ તો જંદુકીયા રાખું, અખ મારે જમઠાય.
 માં કર.

મેડીએથી ઉતારીયો રે, જમડે લીધી દોટ,
 અટક માંડું મે કોઠમાં લીડું ^૨ ચારે જણની
 આંધ. માં કર.

આગળ હાંલ્લી આગની રે, કેડે પડીયો પોકાર,
ઉત્તર હોમે ઉતારીયો રે, જીપર ભરીયો ભાર.

માં કર.

ખોરણે ખોરણે ખોરી બાળીયો રે, જેમ લોહું

x x x x

કુંગર જેવઠો ખરડીયો રે, બાણે ઢિલ્લીનો દિવાન,
બત્રીશ વ્રજણ બોલણો રે, ચૌક વિદ્યા શુણ બાણ.

માં કર.

દેહેવાસી તો જુજનો રે, જેસલ જાડેચો નામ,
પોતે મૂખથી એમ બાણે, ધમ રહેશે નિરવાણ.

માં કર.

શેખાણ.

૫૬.

જહાલા મારા રાતડીયાં રમીને રે,—

કયાં થઈ આવીયા રે,

હાં રે તું તો બળવંત બારણું માં ઠેલ. રાતડીયાં.

૧ મ્વર્ગસ્થ જાણ રણજીતરામ કૃત વાર્તા સમ્રાટમા
જેસલજી વતન જુજ નદિ, પશુ બીજી ગામ આપેલુ છે.
તથા તે તોલાદે રાણી વાલો જેસલ, અને આ જેસલ કવિ, એક
દરે કે જુદા તે વિચારવા જેવુ છે

બહાલા મારા કોટડીઓનાં ? કુસુમ રે—

કેમ કરમાઈ ગયાં રે,

હાં રે કાંઈ રાતી ઉલ્લગરે આંખ રાતડીયાં.

હો બહાલા મારા નયણું દીશે રે—

અતિ નિદ્રા ભયાં રે,

હાં રે કાંઈ અધર અંજન તણી રેખ. રાતડીયાં.

હો બહાલા મારા પ્રીત ને પિતાંજર રે—

કયાં થકી પાલટયાં રે,

હાં રે કાંઈ પાલટી પીછાડી પાછી આલ. રાતડીયાં.

હો બહાલા મારા મંદિરે પધારો રે—

પેલી નારના રે,

હો બહાલા મારા મંદિરીએ પધારો રે—

પેલી શોકયને રે,

હાં રે જાઓ જે કરે રંગ રેલ. રાતડીયાં.

હો રાધે ખ્યારી નિંદ્રા નાં આવી રે—

તોરે આંગણે રે,

હાં રે તું તો બોળી મન બ્રાંત માં આણુ. રાતડીયાં.

હો રાધે ખ્યારી તું નહીં માને તો રે—

હું ધીબ્બ કરું રે,

હાં રે તું તો મત્ય વચન માફું માન. રાતડીયાં.

હાં રે જાઓ, અમ ઘેર શે, ન આળ્યા કાલ. રાતડીયાં.

હો વહાલા મારા ચાંદલીયો ને હવો રે—

હરણી-આથમી રે,

હાં રે ત્યાં લગી જોઈ મેં તારી વાટ. રાતડીયાં.

હો વહાલા મારા શેખાણના સ્વામી રે—

મંદિરીએ પધારીયા રે,

હાં રે કાંઈ સ્નેહ વધ્યો ને હવો પ્રભાત, રાતડીયાં.

કવિ દયારામ

કવિ દયારામ અને વ્યાસ માધવરામનો

પત્ર વ્યવહાર.^૧

કવિ ઉપર અમદાવાદના વ્યાસ માધવરામે લખેલો પત્ર

('પ્રથમ પાર્વતીના પુત્રને પાથે નમું' રે લોલ ' એ રાગ)

સ્વસ્ત શ્રી પુરી ઢાંઢાવતી રે લોલ,

દેવા સ્તાન જતાં માર્ગ માંહે આવતી રે લોલ.

ત્યાંહાં વાસ વસે વેધ્યવ શિરોમણિ રે લોલ;

કૃપાપત્ર પુષ્ટિદાન શિર વલ્લભ ધણી રે લોલ.

કાવ્ય તથા શાસ્ત્ર વાદને લાણે ધણું રે લોલ;

ચતુર શિરોમણિ સત્સગ મૂકે નહિ કણું રે લોલ.

૧ આ પત્ર વ્યહાર, લેખક અને રા.ળ. કેશવભાઈભાઈ
ત્રુવ નગથી ડીસેમ્બર ૧૯૨૧ ના પ્રજાજંધુના રાજ્યાભિષેકના
પાસ અટકમાં પ્રસિદ્ધ થયો છે.

એતન મારગ અંથમાં વિખ્યાત છો રે લોલ,
 કૃષ્ણ સેવા મર્મના આખ્યાત છો રે લોલ,
 જુગલ સ્વરૂપ કીડાસકત તમે છો સહી રે લોલ;
 પ્રીતમ ખ્યારી, ખીજું ગમતું નહિ રે લોલ.
 હયારામ અભિધાનને હું લખું રે લોલ;
 વસું વેગળો પથ્ય છું તમે વખુ રે લોલ.
 નગર રાજ ને લૌકિક વાસ છું રે લોલ;
 માધવ અભિધાન તમારો હાથ છું રે લોલ.
 નામધારી જહુનાથજીને શર્ણુ છું રે લોલ;
 દેહ યોગે કરી વિમ્બની વર્ણુ છું રે લોલ.
 ભગવત સ્મરણ માફ અંગીકૃત કરો રે લોલ;
 દેહિક દોષ હોય તે મનમાં ના ધરો રે લોલ.
 સમાચાર એક માહરો બાણજો રે લોલ;
 વિચારી વિવેક મન આણજો રે લોલ.
 બાલક બોલે તેહેતું દુઃખ માં આણીયે રે લોલ;
 છો પરમાર્થી તેં જુડતાને તાણીયે રે લોલ.
 મહારૂં મન હાવે હાથ ક્યારે આવશે રે લોલ;
 તમ સરખા વિના ખીજો તે હોણ લાવશે રે લોલ.
 માટે કાગળ લખીને કરૂં છું વિનતી રે લોલ;
 મન વાળ્યાનું આમથ્ય મુમાં નથી રે લોલ.
 કહેજો સાધન કરો, લખ્યાં છે જે વેદમાં રે લોલ;
 તે તો કઠણ પડ્યું; અમલ્યા નહિ બેદમાં રે લોલ.
 ધર્મશાસ્ત્ર તણે વિવેક તો રહેતો નથી રે લોલ;

ન્યાય શાસ્ત્ર આદે અંથ તો જોયા કથી રે લોલ.
 બ્રહ્મજ્ઞાનનો તો પાર નથી આવતો રે લોલ,
 જ્ઞાની હશે ખરા, પણ કે નથી આવતો રે લોલ.
 કહેશે સેવા કરે ગુરૂના ઉપદેશથી રે લોલ,
 તે તો સાધ્ય કૃપાને, શું થાય વેશથી રે લોલ.
 કહેશે મંત્ર જપે આદે અષ્ટાક્ષરો^૧ રે લોલ,
 હરિ સાન્નિધ્ય જવા ઉપાય છે ખરો લોલ રે.
 એહવું જાણીને તે હું શબ્દે જપું રે લોલ,
 પણ મન તપે વિપદથી તેમા હું તપું રે લોલ.
 એહિનું માધન ઉપાય કાંઈ કહાવીયે રે લોલ,
 રંક રડવડે કડ્ડણા હૃદય લાવીયે રે લોલ.
 હંજી સદેહ એક રહ્યો છે વળી રે લોલ;
 ભગવદ્ ભાયા સહુથી હસે વળી રે લોલ.
 કે માહારો સંસ્કાર એહવો હશે રે લોલ ?
 કે કાળે કરી ધર્મ વહ્યો જશે રે લોલ ?
 નામ પ્રતાપ જણાતો નથી કશો રે લોલ ?
 કે હંજી માહારા મનમાં નથી વસ્યો રે લોલ.
 નામ જપે ॥ જગત સર્વે મળી રે લોલ;
 વૈષ્ણવ જાત્યમાં તો વર્ણ સહુકો જળી રે લોલ.
 તેમાં ફારફેર કાંઈ જડતો નથી રે લોલ;
 આપણા જોયામાં કોઈ પાર પડતો નથી રે
 લોલ.

જુઓ આગે અજામેલ નામે જોધયો રે લોલ;
 પાપ પવંત તે એક નામે જળ્યો^૧ રે લોલ.
 અરધે નામે તરી ગમ ગણિકા રે લોલ;
 હરિનામ હુતાશન કણિકા રે લોલ.
 આધુનિક કાળમા હું એહેવું આહું છું રે લોલ;
 માણ મનને ધીરજ આપી વાહું છું રે લોલ.
 સાધન સાધ્ય હોય તો કૃતિ અવધિ લખો રે લોલ.
 કૃપા સાધ્ય હોય તો કગવી શકો રે લોલ.
 કૃતિ સાધ્ય વાત લખીને જ તાવીયે રે લોલ.
 કૃપા સાધ્ય હોય તો કૃપાથી ચેતાવિયે રે લોલ.
 ભૂતજ કહેવાનું સ્થાનક એક છો તમો રે લોલ;
 માટે બાળક બુદ્ધે બરણહી લખું ગમો રે લોલ.
 બડબડાટ સમજનાર તમો છો ખગ રે લોલ;
 બીજા હશે પણ સહુ માયાને વધા રે લોલ.
 જ્ઞાન મહિત કપટ રહિત મૂર્તિ પાગળી રે લોલ;
 એહવો નિશ્ચે કરી ઠામે વીનતી લખી રે લોલ.
 માટે અંતર નિશ્ચે જે અમથી સધે રે લોલ;
 શ્રુતિ સ્મૃતિ બોધ કયો હોયે રૂઢે રે લોલ.
 બદ પાળીને તે દાસને ફરમાવીયે રે લોલ;
 દોષ જોવા હોય તોય સમાવીયે રે લોલ.
 છો હરિજન હરિ મનમુખ વળ્યા રે લોલ;
 માટે રીખવો હરિ વશ થાય તે કળા રે લોલ.
 સંત તરૂવળી રીત્ય તમો ગાઇ છે રે લોલ;

તેજ રીત્ય તમે પણ સાહી છે રે લોલ.
 માટે કરગરીને કેટલુંક વર્ણવું રે લોલ,
 હું ખાતક^૧ ને તમે ચરણવું^૨ રે લોલ.
 માટે શીઘ્ર જખાપ પાછો વાળજો રે લોલ;
 તનના તાપ માહારા ટાળજો રે લોલ.
 તમે લખતાં વાર રજો કરો રે લોલ;
 તમારું હસ્ત^૩ ને જમારો મરો રે લોલ.
 એ વાતમાં તો પુન્ય થશે અર્ધ રે લોલ;
 માહારું સામર્થ્ય નથી જે ઉપમા ધરે રે લોલ.
 શ્રેષ્ઠ સારઠા ને શંકર જણે નહીં રે લોલ;
 જીવ શંકા કરે તેહ કો માને નહીં રે લોલ.
 અવસર જાય છે તે ફરી નથી આવતો રે લોલ;
 લક્ષ ચોરાસીમાં નથી ફાવતો રે લોલ.
 માટે યત્ન કરી જતન કરાવજો રે લોલ;
 મુના રૂઢેમાંહી હરિ પધરાવજો રે લોલ.
 એ પાઠ ગોસ્વામી ભૂલશે નહીં રે લોલ;
 તમારી વાણી વડે જીવ તરશે કંઈ રે લોલ.
 ભક્ત દેહ ધરે છે પર ઉપગારને રે લોલ;
 પશુવત હોય તેહને કરે પારને રે લોલ.
 હરિ દેહ^૪ માસ કૃષ્ણ પક્ષની તિથિરે લોલ;
 ઋષિ^૫ ગણના ગુરૂવારે વિનતિ કથી રે લોલ.

૧ ખાળોચિયુ. ૨ દરિયો. ૩ હશે, થાય છે, એમ કરવું
 તે, લીલ. ૪ માગથર; જુઓ મગવદ્ગોતા, અધ્યાય
 ૧૦ શ્લોક ૩૬ માત્સ્યાનાં માર્ગશીર્ષોઽહમ્ । ૫ સાતમ

કવિએ લખેલો ઉત્તર.

સ્વસ્ત શ્રી મુજગ સ્થાન રાજનય છે રે લોલ;
 જ્યાંહા શ્રી નટવરજી સાર ત્યાંહા સમય છે રે લોલ.
 માધવરામ બ્યાસ તે સ્થળે નિવાસ છે રે લોલ;
 વૈષ્ણવ વલ્લભી શ્રીકૃષ્ણ તણા દાસ છે રે લોલ.
 ઘણા મુગ, અતિ સ્મૃતિ શાસ્ત્ર જ્ઞાન છે રે લોલ;
 દયા મુમુક્ષુની, માટે નાલિમાન છે રે લોલ.
 સર્વ ઉપમા લૌકિક તણી રીત્ય છે રે લોલ;
 આમદ્ ભાગ્ય અવધિ કૃષ્ણ ચણું પ્રીત્ય છે રે લોલ.
 વર્તમાન કળી કાળ મહા દુષ્ટ છે રે લોલ;
 તેમાં પડિતો ખીર થયા મતિ જ્રષ્ટ છે રે લોલ.
 તેહેવા સમય મધ્યે ધન માધવરામજી રે લોલ;
 ચવા ચાહાવ હો પ્રસન્ન ધનશ્યામજી રે લોલ.
 એહજ કૃપાનું સ્વરૂપ કૃષ્ણજી તણું રે લોલ;
 સ્પુરે ગુણ હરિ તણા ના અધમપણું રે લોલ.
 તમો કૃષ્ણ કૃપાપાત્ર હો, અમો લહ્યા રે લોલ;
 દોષ કોપર કોટિ કલ્પના ખલુરે દહ્યા રે લોલ.
 લખીતંગ દયારામ કૃષ્ણદાસ છે રે લોલ;
 હરભાવતી મધ્યે વર્તમાન વાસ છે રે લોલ.
 કૃષ્ણ સ્મરણ તેહેનાં વાંચ્યો પ્રેમનાં રે લોલ;
 પત્રદારા સમાચાર પામ્યા એમનાં રે લોલ.
 તમો લખ્યું પ્રશ્ન પ્રતિ ઉત્તર વાળજો રે લોલ;
 યથામતિ લખું વાંચી સંદેહ ટાળજો રે લોલ.

મન હાથ્ય કરવું હાથ્ય નથી હાસને રે લોલ;
 કૃપા સાથ્ય છે, નથી વશ્ય પ્રયાસને રે લોલ.
 કેહેશે, કયમ નથી ? ઉપાય શાસ્ત્ર બહુ કહ્યા રે લોલ;
 સીધી કૃપા વડે કયન માત્ર છે રહ્યા રે લોલ.
 યથા ઇંદ્રિયો મૂર્છિત હોય ■ ખરી રે લોલ;
 પ્રાણ પ્રેયો વિના કાય ના શકે કરી રે લોલ.
 તથા કૃપા વિના સાધન સહુ જાણુ જો રે લોલ;
 કૃષ્ણ કૃપા યુક્ત સફલતા પ્રમાણુજો રે લોલ.
 સૌભરી મથ્યા, ન આગ્યું મન હાથમાં રે લોલ;
 મરજી સંગ જોઈ ચલ્યા લખ્યું ગાયમાં રે લોલ.
 યાચી રતી મોહની વિધિ^૧ ચલ્યા નહી રે લોલ;
 પુત્રી પૃથ્ઠ ધાયા વિકલ થઈ ખલ્યા નહીં રે લોલ.
 ઉચિત હતું તે તજ્યું અનુચિત કયું^૨ રે લોલ;
 અનુમાન કરી જુઓ અણત મન કયું^૩ રે લોલ.
 શંકર ઈંદ્ર ચંદ્ર નારદ પરાશર ઋષિ રે લોલ.
 ઇત્યાદિક મોહોટા સમર્થ; બાકી કસી કસી રે લોલ.
 તદપિ મન વશ્ય રહ્યું નથી વિચારજો રે લોલ;
 જોડેને થયું તેડેને કૃપાબળે ધારજો રે લોલ.
 કેહેશે કૃપા વડે સીધી સર્વ કહી કયી રે લોલ;
 કૃપા સરલ છે શું ? મોહાંટાંને મળવી નથી રે લોલ.
 તે પણ વાત સત્ય, દુર્લભ તો છે ઘણી રે લોલ.
 તેડેનો એક છે ઉપાય જો આવે બહી રે લોલ.

સાથી દીનતા વડે સિદ્ધ^૧ શ્રી હરિ રે લોલ;
 અવર કર્યાથી નહીં જ માનજો ખરી રે લોલ.
 ગાંધી જનની કથા મુણીને સંદેહ ટળ્યા રે લોલ.
 અભિમાનથી વિયોગ દે નથી મળ્યા રે લોલ.
 દેન્ય આવે સદૃ^૨ કૃષ્ણની કૃપા શ્રદ્ધે રે લોલ.
 કૃષ્ણ કૃપા થતાં નુન્ય^૩ કર્યું ના રહે રે લોલ.
 કેહેશે દીનતા આખ્યાનો પણ ઉપાય શો રે લોલ;
 સતસંગ કર્યે દીનતાને પામશે રે લોલ.
 કેહેશે સતસંગ પણ ક્યાંથી કહાડીયે રે લોલ;
 તેહેનો પણ ઉપાય સરલ છે દેખાડીયે રે લોલ.
 કૃષ્ણ નામ જ સતસંગ કલીને વિષે રે લોલ;
 એ વિના સદોસ કર્મ^૪ કદ્યાં દીસે રે લોલ.
 જ્ઞાન કઠિણ, સમશુષ્ઠ સાધન રહ્યું રે લોલ;
 એ માન વીધન ભર્યું^૫ ન્યાય ધુણાક્ષરે ભર્યું રે લોલ.
 કાંક કાળે શિવ કાંઈયકને હોય જ રે લોલ.
 તદાપિ સ્વરૂપાનંદ છે તે દ્રેત જોય છે લોલ.
 કૃષ્ણ સેવા તો ફળ છે સર્વે તણું રે લોલ
 શુર કૃપાખળે બધું કઠણ તો ઘણું રે લોલ.
 પંચ વર્ણ^૬ તથા અષ્ટ સકળ સાર છે રે લોલ;
 ભટકતે મને પણ જપતાં બેડો પાર છે રે લોલ.
 ચિત્ત ભટકતું ને લોજન ને કીણ્યે રે લોલ.
 સ્વાદ છોછો^૭ તદાપિ ઉદર^૮ ભરી લીણ્યે રે લોલ.

૧ તથાય છે, વશ થાય છે. ૨ તરત, સત્વર. ૩ ન્યુન-
 બાહી. ૪ મોડો, કમતી, જોડો ૫ પેટ.

મન થિર થવા સોચ રજો રાખતા રે લોલ;
 સદા કાળ રહેજો કૃષ્ણનામ લાખતા રે લોલ.
 કૃષ્ણ જપતાં મન એની મેળે હારશે રે લોલ;
 રૂઢે શુધ થતાં હરિ ઉર પધારશે રે લોલ.
 નામે રૂઢે શુચિ થશે સ્વલ્પ કાળમાં રે લોલ;
 વાસના બળેથી ઠરશે મન ગોપાળમાં રે લોલ.
 કર્મ કાળાદિ બળ પ્રપન્ન પર નથી રે લોલ.
 સર્વ ઇચ્છા હરિદાસને કહું કથી રે લોલ.
 સંસ્કારનું કથન ઇહાં છે કથું રે લોલ ?
 શુર દારા શર્ણુ શ્રદ્ધા, કૃષ્ણે મન વસ્યું રે લોલ.
 સંસ્કાર કર્યો હતો મલ્ માસને રે લોલ ?
 શર્ણુ માત્રે આપ તુલ્ય કયો દાસને રે લોલ.
 અધિક માસ; જુઓ અધિક માસની કયા
 વિધિ ને નિષેધ અઠે યુગ્મર સૃષ્ટિને રે લોલ;
 પુષ્ટિ સૃષ્ટિ ચાહે કૃષ્ણ કૃપા દષ્ટિને રે લોલ.
 દુરાચારી અતિએ તરૂંપિ ધન છે રે લોલ;
 જો છે એક કૃષ્ણ ટેક જન અનન્ય છે રે લોલ.
 સર્વ સાધન શ્રી ધર્મથી સમર્થ છે રે લોલ;
 કૃષ્ણ વિમુખ થતાં ચકળ ચત્ન વ્યર્થ છે રે લોલ
 ચમત્કાર જોવા ઇચ્છા છો નામના રે લોલ;
 એ વિચાર પુષ્ટિ સૃષ્ટિને ન કામના રે લોલ.

૧ અધિક માસ જુઓ અધિક માસની કયા.
 ૨ જોડું, બે.

અવિશ્વાસ અખિલ ખાધ તણુ રૂપ છે રે લોલ;
 શુદ્ધ પ્રતિતી આવી તે રૂળ સ્વરૂપ છે રે લોલ.
 ઇંદ્રજીતનું પ્રહ્લાન્ન વ્યર્થ થઈ ગયું રે લોલ;
 નીર સ્વાતી વિશ્વામે ચાતકે લહ્યું રે લોલ.
 વળી સર્વનો મિહાત થોડામા કહ્યું રે લોલ;
 શુદ્ધ ગ્રંથાદિક દ્વારા જે હું લહ્યું રે લોલ.
 અનન્ય પ્રતિપ્રત્યક્ષ માર મર્ચનો રે લોલ;
 ભક્ત દોહ અનાથય, અભાવ ગર્વનો રે લોલ.
 હરિ શુદ્ધ મત એકતા, આધીનતા રે લોલ;
 સર્વ ફેહી ઉપર દયા મહીત દીનતા રે લોલ.
 અનાયામ લાલથી સતોષ રાખવો રે લોલ;
 વૈષ્ણવ ધર્મ લોલ સાર ક્યહું ન તાખવો રે લોલ.
 દુષ્ટ મંગ થકી મર્ષ તુલ્ય નામણુ રે લોલ;
 એક કૃષ્ણ વિના રૂળ મતિથી ગ્રામણુ રે લોલ
 એ પ્રમાણે શિક્ષા આચરણમાં આવશે રે લોલ;
 દયા પ્રીતમ કૃષ્ણ નિજ નિકટ બોલાવશે રે લોલ.^૧

૧ હસ્ત લિખિત પુસ્તકના લેખકે આ પત્રની લખ્યા
 સાલ વિ સ. ૧૮૮૬ એવ વદ ૩ ને બાનુવાર આપી છે.

સમશ્યાઓ.

છપય છદ

એ મુખનીં એક નાર, એક ધોળુ એક કાડુ,
 રહે ગુણી જનનીં પાસ, ગાણું ગાય રસાલુ,
 મુંદ ન જાણે મમં, સમજે એક સમજી સાચો,
 તેમા અવગુણ એક, વણ વાઠે ખાય તમાચો,
 ભોજન કરીને હરિ ભજે, એટલુ અવળું કામ છે,
 દયો કહે હાગ ખરી, પણ મદં અગ તેનું નામ છે.

ઉત્તર-મૃદ ગ.

નામે નોળી નાર, તેહ દીસતા પીળી,
 પેડા તણા આકાર, બેઠો તે મો પુછ મેળી,
 મહુ દેહનીં ચોલા લ્યાહ, મદા ત્યા વાસ વસે છે,
 રતી મમે ને પાન, નાઝી તે નિત્યે લે છે,
 દયો કહે એ નામની, કહો પડિત શુભ્યા વાળીને,
 નારી પહેગ્ગ નાગને, પુત્ર ગહે મહુ ભાળીને.

ઉત્તર-મ્રીના નાકની વાળી.

પિતા પુત્ર કે વાધ, જન્મ એક દિન થયો છે,
 પિતા બોલે છે મુખ, પુત્ર તો મુગો રહ્યો છે,
 પિતા જાય ત્યા જાય, પિતા બેમે ત્યા બેસે,
 પિતા મુજે મરીં જાય, પિતા રહે તો રહેશે,
 પિતા ગગ છે લિજ્જો, પુત્ર ગગ તો શ્યામ છે,
 દયો કહે શોખી બુઝો, તેનુ વણ અશરનુ નામ છે.

અહો રામ રામ રામ રે, જોસતા તે ઘોડાં ગાડીએ,
તેને ન મળે પગમાં જોડા રે, મ્હાડું મ્હાડું કરતાં કંઈ
મરી ગયા;

તાડું નથી તત્ત લાર રે, પોતાનું હોય તે જાયે નહીં,
હાય રાજવી હાય હાય.

અહો રામ રામ રામ રે, ઉકેડે ઉપની હવેલીએ,
હવેલીએના ઉકેડા થયા રે, મ્હાડું મ્હાડું કરતાં કંઈ
મરી ગયા;

તાડું નથી તત્ત લાર રે, પોતાનું હોય તે જાયે નહીં.
હાય લાડણ્યુ હાય હાય.

અને એવા બીજા પણ રામ રાજ્યા બનાવ્યા હતા, ને તે કો-
ઇમાં બહુ દહાડા સુધી કુટતી વખતે ગવાના પણ હતા.
કાળે કરી કહેનારી બીએ મરતી ગઇ, તેમ તેમ તે માંક-
માંથી કમી થતા ગયા. નારોદ દરબારની જુની હવેલી આગળ
જોઈ નાથી બાઇ કરીને બાળ વીંધવા ડોશી રહેતા હતા તેમને
દવિ પ્રેમાનંદ અને દયારામબાઇના કેટલાંક કાચ્યો મોઢે હતાં.
અવસ્થા ઘણું ગયા છતાં પણ તેમનો કંઈ હજી જુવાનીના
વખત જેવો મધુર હોવાથી સાંભળવા માટે બહુ રસ પડતો હતો.
આ વૃદ્ધ અંદેન પામેથી આ લેખકે આ રામ રાજ્યો ઉતારી લીધા
હતા. છેક ધરડાં હોવાથી વાદગ્યગિતમાં ઘટારો થતાં, તેમજ
પુરેપુરો દહો નહિ, તો પણ તે અપ્રસિદ્ધ જાણી ઉનાળું લેઈને,
સન ૧૯૧૫ ના ડિહિસ્તાન અને અખબારે સોફાગરના
દીવાળીના ખાસ અંકમાં આ લેખક તરફથી છપારો છે. મારે
વધારે ખબર તે અંક વાંચવાથી મળશે.

અહો રામ રામ રામ રે, સોનાની થાળીએ જમતા
હુતા,
તેને ના મળી માટી ઠીળ રે, મ્હાડું મ્હાડું કરતાં કંઈ
મરી ગયા;
તાડું નથી તલ ભાર રે, પોતાનું હોય તે જાયે નહીં.
હાય રાજવી હાય હાય.

અહો રામ રામ રામ રે, રવેશ ઝરૂંખે મહાલતા,
તે વસ્યા વનવાસ રે, મ્હાડું મ્હાડું કરતાં કંઈ
મરી ગયા;
તાડું નથી તલ ભાર રે, પોતાનું હોય તે જાયે નહીં
હાય લાડણી હાય હાય.
(અધુરો)

પદ-ધાળ.

આંહા સગી ઓરા આવો રે અલખેલાલ.
મારા મનડામાં ભાવો રે અલખેલાલ. ટેક.
ઠ્ઠાલાલ એક વાત કહું તે લો માની,
સાસુથી છે છાંની રે. અલખેલાલ.
ઠ્ઠાલાલ તમો માટે ક્રીધા છે 'મે' લાડુ,
જમોન્તો તન થાય ટાડું રે. અલખેલાલ.
ઠ્ઠાલાલ પકવાન મીઠાઈ ને મેવા,
સેવૈયા જોઈએ તેવા રે. અલખેલાલ.

બહાલાણ દૂધપાક પુરી ને કંસાર,
 પ્રીથુ તે વારંવાર રે. અલખેલાણ.
 બહાલાણ કુર કમોદ તણો ને દાળ કઢી,
 તે તો જોઈએ તેવી રે. અલખેલાણ.
 બહાલાણ અંધારું ને અનોપમ શાકાં,
 ખાટા વીખા ને ખારાં રે. અલખેલાણ.
 બહાલાણ વળતું જે રે જોઈએ તે માગી લેજો;
 ખાઈને મોળું કેહેજો રે. અલખેલાણ.
 બહાલાણ જોવા પ્રભુણ પધાર્યાં છે પ્રીતે,
 આરોગ્યા રસ રીતે રે. અલખેલાણ.
 બહાલાણ અછવાઈ આરોગ્યા તંબોલ,
 અધર રાતા ચોળ રે. અલખેલાણ.
 બહાલાણ જોવો ઢાસ જ્યો નય ગાય,
 જુદણુ રસ તે ચાલે રે. અલખેલાણ.
 આંહાં લગી આરા આવો રે. અલખેલાણ.

કવિના નામ વગરની કવિતા.

લક્ષ્મણ મૂર્છો.^૧

૫૬.

(૨૮૦) કવિના નામ વિનાની કવિતા.

લક્ષ્મણા જાગ્યને, જાંધવા ખોલ દે એકવાર રે.
મુખે તે બહાલી સુંદરી ને, દુઃખે તે બહાલી માત રે,
રણમાં^૧ તે બહાલો જાંધવો જે, શિરે પકાવે ધાય.

લક્ષ્મણા.

જાણ્યું લંકાગઢ છત્યું ને, લેશું રાવણ કેરું રાજ્ય રે,
લીધાના દીધા થયા, માડું એકે ન સરીયું કાજ.

લક્ષ્મણા.

કહવા તે કહીએ લીમડા ને, શીતલ જેની છાય રે,
જાંધવ હોય અખોલણા પણ, તોએ પોતાની જાંઘ
લક્ષ્મણા.

જાલે સીતાજી તમે આઘડાં ને, જળજે રાવણ તારું
રાજ્ય રે,
મુજ અંધા કેરી લાકડી તે, એળે લાગી આજ.

લક્ષ્મણા.

હનુઓ તે આવ્યો ને દીપક લાગ્યો, સરીયાં સૌનાં
કાજ રે,

જાનકીને અજોદ્ધે લેઇ ગયાને, હુઓ જેજેકાર.
લક્ષ્મણા જાગીયો, જાંધવા ખોલ દે ખીજ વાર રે.

